

בעזה"י ליקבה"ו ביה"ו

מִנְחָה
יְהוֹמֵי הָאוֹשֶׁר

מֵהַדוֹרֶת בְּקֶרֶת זו יו"ל לז"נ

ר' **מֶרְדֵּכִי** בֶּן ר' יוֹנָה הַלֵּוִי ז"ל
סיון ה'תשפ"ו

מר **יַעֲקֹב** בן דוד וחנה חנום **אָמִיד** ז"ל
ל' סיון א' דר"ח תמוז ה'תשפ"ו

מר **חַיִּים** בן הוגו **בּוֹקֶמַן** ז"ל
תמוז ה'תשפ"ו

ולע"נ שאר הנפטרים שנזכרו בחיבורים קודמים
וכל מתי ישראל ובפרט הגלמודים

בעזה"י ליקבה"ו בינ"ו

המצב שלך מצוין

וששאר מצוין...

מהדורת בקרת ה'תשפ"ו לפ"ג

מכתבי ברכה נתנו למח' על ספריו: "צדקת שמעון"⁽¹⁾, "שבחי רבי דוד בן ברוך זיע"א"⁽²⁾ "משמיע ישועה" (משבחי רבי ישועה בסיס זיע"א)⁽³⁾ ש"ר ב"ת אשר⁽⁴⁾ וספרים נוספים. מהרבנים הגאונים יושבי על מדין, ראשי הישיבות וראשי אלפי ישראל, מהם: (1) שרי התורה בית דין צדק ה"עדה החרדית". (2) רבי יהושע מאמאן. (1) רבי שמעון בידרמאן (אדמו"ר מלעלוב). (1) רבי יהודה מעלם (ר"י "פורת יוסף") (1) רבי שבתאי אטון (ר"י "ראשית חכמה"). (2) רבי יוסף ועקנין (ר"י "צוף דבש"). (1) רבי אהרן חדש (משגיח ד"מיר) (1) הגר"מ מאזוז (הגאמ"ן - ר"י "כסא רחמים"). זכר כל הצדיקים לברכה לחיי העולם הבא. ויבדלו לחיים טובים – (1) רבי אליעזר יהודה פינקל (ר"י "מיר") שליט"א, (3) רבי מיכאל סגרון שליט"א (משגיח "כסא רחמים"), (4) רבי ציון בוארון שליט"א, (אב"ד) רבי צבי ויזר שליט"א ועוד

הספר אינו תחליף לכל חבור אחר שנתחבר בנושאים הנדונים

בכל ענין הלכתי אין לסמוך על המוכא פאן ללא עיון במקורות
ושאלת חכם

מהדורת בקורת

נשמח לקבל הערות ותיקונים

mas819514@gmail.com

050.4125671

כל הזכויות שמורות

(מותר להעתיק קטעים בודדים, חובה לציין מקור)

תכּן הענינים

יא

מבוא

בושה וכלמה - שכל ורגש | 'מחשבה' אותיות 'בשמחה' | חשיבות
העסוק בזה | התפלה המכרחת | גלגולו של ספר

כא

בחינת העלבון

לא תמיד הפנים מגלים על הפנים... | אין אדם יודע מה בלבו של
חברו | אי הבנה | האם הייתה כאן סכנת סקילה? | האם לקצב
היה שכל של בהמה? | ברכה או קללה? | מה אתה?

לח

סבות ונסבות

מעשה בפחית | שליחים, סבות והזדמנויות | בהתאם לנצרך
ולשליחות | השליח שטהר את דוד המלך | הסבה - חשבונות
ישנים | הסבה - אהובים לספינה | מקום של כבוד בלב | ככל
שתפתח כאן יפתחו לך שם | שלח לחמך... כי ברב הימים תמצאנו
| הסבה - קנאה ועל קנאה של הערצה... | המקללת ענתה "אמן"
לאחולי הרב... | הסבה - הפרדה מהרעים | הדרך להפרדה
ולנתוק מהרע | ציוני דרך לחשבון נפש

סא

היה חכם והשאר צודק

זהירות: מדרון חלקלק אל הבלתי נודע | הגן על זכויותיך | אל תתן
לשונאך לגזול את זמנך | ראה שתשאר צודק... | להיות חכם
ולהשאר צודק | למה שאתה 'תלכלך את הידיים'?! | היחס באי
היחס... | סבל אחד שלא תשמע הרבה... | ענש נפשי מדתי?

עו

יש מנהיג לעולם

כי הוא יכאיב ויחבש | אין לך אדם שאין לו שעה | המנצח מנצח
והמנצח מנצח | מעקב בעצומו של וכו' | הבן שהחזיר את כבוד
אביו מהמביש | המלכות שנלקחה, באותה לשון חזרה... |

להרחיק ממך אנשים רעים | המרחם ירוחם | הפתק הגורלי
שנכתב באלוף | חסכון לימי הרעה

בזיונות בראי הצדיקים צא

האבות הקדושים | האם שזכתה לנשמת משיח | התובנות שמעלה
יוסף הצדיק מהמארכות | הרצועה החסרה... | שתפות על ידי
הבזיונות | זכרו תורת משה עבדי | תפוצה רחבה ומפתיעה | יחס
העם למוסר התורה ומנחיל הארץ | יחסו של פינחס לבזיונות |
יחסו של דוד המלך לבזיונות | התמודדות עם מקנטרים אכזרים |
מדוע לא הגיבו לחצופים כמדתם? | המשניות שממשיכים להנשים
| הפוסק שתורתו נלמדת אצל כל תופסי התורה | למה חתם
הרמ"ע מפאנו זיע"א מ"ע? | "ומוחל על עלבוננו" כי נעליבוהו |
תוספת חיים | אין לה צדיק שאין עליו מחלקת | הבחירה בצדיקים
מהיותם נרדפים

עיון בכבוד שמים קבח

מה גרם לשכן לעשות "סולחה"? | מחאות נכונות שלא במקומם...
| מבחן אהבה אמתי | בזכות כבוד שמים - כבודך יתרחב

כפרת עונות ומחיקת חובות קנ

יותר מכל הסגופים והתעניות | למה העלבון מוחק עוונות? | עקר
התשובה וזביחת היצר | החשודה שזוכה למתנות גבוהות | כפרת
עונות משלמת | בטירת יום הכפורים | הרפואה הטובה ביותר
לנפש | הרי בכה היא מנעה ממך צער גדול יותר | בזיון שמבטל
מלקות | קלונה של הלקאה | הכפרה במכת מרדות | הצהרת
רוצח | הפרה האדמה נשרפת על פרשה | הבושה בקרבן עמר
שעורים | תקון הנפש מגלגולים קודמים

חיים טובים ומאשרים קסז

"כי חיים אתה מבקש לך" | מי שלא מקפיד - לא מקפידים עליו |
מאהוביו של השם יתברך | אריכות ימים טובים | שלמות העצמות
לאחר מיתה | תפלותיו מתקבלות יותר משל הגדולים ממנו | עליו
מתקנים העולם | סגולה להבנת התורה ולרוח בינה | הצלה ממאה

רעות | סייעתא דשמיא לצאת מבעיותיו | להסיר קטרוגים ומקטרגים | מנהג במדת החסד ואהבה | תצפה לישועה | זוה לכן | הצלה משטן מקטרג | הכנה לישועה וגדלה שמצד הקדשה | עת הביון הוא עת רצון | תפילת המתבזה פעלה לפקידת עקרות | תפלה בעת ביון החישה רפואה שלמה | רפואה מחלי שנמנע... | וכאשר בזיונות מפונה טובה... | נזרקו מבית ה' מארח' לבית משלהן... | במקום בזיונות - עשרת המכות | מתברכים מכח הקללות | יקללו המה ואמה תברך | אינה מענין לכפר את עוונות אויבה... | למה הורה רבא להכריז על מצבו הרפואי? | הצלה מנפילה לחיק הכבוד המדמה | ברכה לעצמך במקום קללה להם | כך תזכה את עצמך ותכניע את אויבך

קצ הבחירה להתפעלות

מי הכריח אותך לרקוד? | הכלבים נובחים והלבנה מאירה | הכבוד והבושה לא 'מדברים' אליו | מי את ותיראי מאנוש | כבוד ובזיונות הם בעצם דמיונות | התגובה באי־תגובה | תגובה של הסכמה ופיוס | החסינות לנפש מפגיעת הזולת | הכר בעבדה: נדירים הם אצילי המדות

רב דרגות בקבלת בזיונות

דרגות בקבלת בזיונות | בחינת המדרגות בזה | דרגות ברצון הבזיונות | תשוקת הצדיקים | שמח בחלקו וגם שואף ליותר

ריג לגעת בדרגות גבוהות

ממדרגה למדרגה | עסק משתלם גם אם איננו מענינים בו

ריט להשליט שכל והגיון

המניעים להשליט את ההגיון על הלב | איכות גדולה בטהר הכוונה | מתוך שלא לשמה בא לשמה | למה שהחפץ בחיים נוחים יקבל עוד שָׂכר על כך? | פרות העמל ופרות ההשתזזה | תמיד יש מה ללמוד

המביש והמתביש לסוגיהם

מַעֲלַת הַבְּזִיוֹנוֹת לְעוֹבְדֵי הַשֵּׁם (פְּלָלִי) **רל**

חֲבֻטוֹת שֶׁל זָהָב | הַצַּדִּיק שִׁיתַּפְּרֶנֶס מִהֶרָשֶׁע | הַמַּתְבַּזֵּה לְשֵׁם שָׁמַיִם
- מִשֵּׁם תַּצְמַח מַעֲלָתוֹ | הַבְּזִיוֹנוֹת בְּחַפּוֹשׁ הָאֲמֶת

הַמַּתְבַּזֵּה לְלִמּוּד תּוֹרָה וְתַמִּיכָתָה **רלו**

הַמַּתְבַּזֵּה עֲבוּר הַתּוֹרָה זוֹכֶה לְכָל הַתּוֹרָה | אֵל תְּבוּשׁ לִשְׂאוֹל
וְתִתְנֶשֶׂא | לְקַנֵּן תּוֹרָה | זוֹכֶה לְכֹחַ הַהִבְלָגָה | כְּבִרְיָה חֲדָשָׁה |
בְּזִיוֹן אִם תִּשׁוּאָה גְדוֹלָה | הַזְכוּת לְהִיּוֹת הַ"שׁוֹאֵל" בְּמַתִּיבְתָּא
דְּרַקִּיעָא | הַבְּזִיוֹן כְּמִיתָה וְהַתּוֹרָה מְתַקֶּימָת בְּמִמִּית עֲצָמוֹ עֲלֶיהָ |
שֶׁבְרוֹן לֵב שֶׁפֶתַח אֶת שַׁעְרֵי הַחֲכָמָה | הַתְנָא שְׁנַתְקֶשָׁה לַעֲבֹר לִפְנֵי
הַתְּבָה | הַגּוֹחוֹף הַמִּבְיֵשׁ פֶּתַח אֶת הַלֵּב | בְּכִיּוֹת בְּלִיל הַחֲתָנָה | לִידָה
מַחֲדָשׁ | בְּרַפְתְּ הַעֲשִׁירִית בְּזִכּוֹת הַבְּזִיוֹן לְתוֹרָה

הַמַּתְבַּזֵּה מֵרַבּוֹ **רנד**

הַזְכוּת לְהִבִּין בְּסִגִּיּוֹת קָשׁוֹת בִּיּוֹתֵר!

בְּזִיוֹנוֹת מִצַּדִּיקִים **רנח**

מַתְנוֹת נִפְלְאוֹת מֵרֵאִיָּה חֲלָקִית שֶׁל צַדִּיק | הַמְשֻׁכִּילִים מִבִּינִים אֶת
הַשֹּׁפֵעַ בְּגַעַרַת הַצַּדִּיק | גַּעַרַת הַצַּדִּיק לְטַהֲרַת הַנֶּפֶשׁ | גַּעַרֹת
שֶׁהִבִּיאוּ עֲשִׁירֹת לְדוּרֵי דוּרֹת | בְּרָכָה מְסַתֶּרֶת בְּקִלְלָה גְלוּיָה |
שְׁמִירָה מִפְּנֵי מִשְׁטִינִים | הַשֹּׁפֵעַת שֹׁפֵעַ בְּגַעַרֹת

בְּזִיוֹן הַבָּא לְאַחֵר תִּפְלָה **רסט**

כְּתִית - לְמֵאוֹר

בְּזִיוֹנוֹת עֶקֶב עֲשִׂית מִצְוָה **רעב**

שְׁמִירַת הַמִּצְוָה בְּשִׁלְמוֹת וּבֵאִיכוֹת | צַדִּיקִים פָּחַדוּ מִהַכְּבוֹד
שְׁחוֹלְקִים לָהֶם | הַבְּזִיוֹן כְּשִׁמְרַת הַמִּצְוָה בְּכַתְבֵי הַקֹּדֶשׁ | הַשְׁמִירָה
בְּעִלָּה הַזֵּית הַמְרִיר | הַשְׁמִירָה בְּבִזְיוֹנוֹת הַשִּׁבְטִים | הַשְׁמִירָה לְבַעֲלֵי
מַעֲמָד מִזְחִיחוֹת הַדַּעַת | כָּאֵלוּ נִהְרַג לְכְבוֹד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ | הַצַּעַר

מוסיף לאיכות המצוה | צמצום הענש על עברות העבר | סתירת
לחי להצלת היולדת | עלבונה של מצוה

בזיונות על צדקה וחסד **רפז**

גדול המעשה יותר מהעושה - במעלות רבות | נתכפר לו על עון ד'
מיתות בית דין | כאלו נהרג על קידוש השם | עצת הצדיקים | זו
ההצלה היחידה למצבך | הגנה במעיל בושה

בזיונות להצלת יהודי מבזיונות **שא**

החלום ושברו

בזיונות מכפויי טובה **שה**

אלו אורחים קרואים? | ערבה של מצוה משלמת

הבזיונות לבעלי השררה **שח**

הצלה מסכנת שכרון הכח | הגנה לשמירת הזכויות המיוחדות |
הקדוש-ברוך-הוא ישלם שכרם | כקבלת הפבור - קבלת
הבזיונות... | מה בקש הצדיק שיניחו בקברו?

בזיונות מאנשים רעים **שיר**

הפרדה מוחיבת | פתח הצלה

בזיונות מגוים **שיז**

ישבע בהרפה | הזדמנות לחליפין כדאיים ביותר | הגוי גדה -
וחלקו הטוב עבר ליהודי... | כפרת עוונות משלמת | 'כפרה' יפה
ונקיה - מתוך הרפש... | "שתציץ בבשתנו"

הבזיונות על חטאיו **של**

כרחם אב על בנים | הבושה כמשקל בחשבון הגמול | כפרה על
כל עונותיו | בושה כמיתה ומיתה מכפרת | בושה ותשובה |
התנתקות מאחיות הסטרא אחרא | הבושה במקום הענש בגיהנם

| התגובה לתגובת הילד | הבושה מחטאיו מטהרת ומעלה את הנפש | ההיכל שמעל דרגת צדיקים ובעלי תשובה | אופני הבושה שממקרים את הנפש מהחטא | אתה השולט ואינך הנשלט

הבזיונות במי שחושדין בו לשוא שמד

בשביל שנחשדו נחשב להן לצדקה | עינים צופיות | הבזיון שהגן ממיתה והציל את הבית | אם הבנים שמחה

בזיונות של הוצאת שם רע שנר

מדוע בקש הסבא להתברך מבחור הישיבה?

בזיונות בילדות שנח

חסון לחיים | להבין ללב | ארוגה מיחדת ומבדדת | הצמיחה מהעדר הכשרון המיוחד

בזיונות מבני המשפחה שסר

בן השנואה מקבל פי שנים | בושה מקרובי משפחה | העקרה נפקדה מכעסו של בעלה | נתיבים לשלמות ולשלום בית | קשרי נשמות | השראת השכינה | על התורה הפכה את לבבה | "אהבי תורתך" גורמים ל"שלום רב"

בזיונות לנפטרים שפ

על תועלת הבזיון לאחר מיתה | למה מחק הצדיק שורות מהמצבה? | צדיקים שזכו להטהר בבזיון תכף לפטירתם | לעקור את שרש הרע

...השתדל שישאר מצין שפר

הרשע שנחשב לתלמיד חכם | הגן על רכושך מפני השטן | למה הצאר הגאה קבל עלבונות בשמחה? | המעדן שעלה מליונים...

קובא

ישוב הדעת ושלות הנפש יפים ונצרכים תמיד לאדם. על אחת כמה וכמה בשעת צרה, ולענינו, בעת בושה ועלבון, שכאשר הנפש סוערת והדעת מבלבלת, דמיונו רחב ודעתו קצרה, ולבחינת המצב מתלולים רגשות לא מדויקות, פרחמים וחמלה עצמית במדות מגזמות שמתעצות בו ומטשטשות את האמת, ומעלים בו הרהורים הרסניים שמביאים אותו למסקנות שגויות, שבמקום להביא לתקון המצב, גורמים את ההפך.

ולכן תחלה וראש, יתבונן האדם וישכיל היטב שכל הנעשה עמו הוא בהשגחת השם ולטובתו וישליך עליו יתברך יתבו. ומתוך הבנה זו יגש לבחינת המצב.

השכל והרגש

עצם הבושה מקורה במחשבה ושכל, וכמאמר החכמים בספר "אורחות צדיקים" (שער הבושה) "השכל הוא הבושה והבושה הוא השכל", וראה בהמשך דבריו, שמהם עולה כי מדת הבושה שיכת רק בבעלי השכל, ואינה ענין לבעלי החיים וחסרי הדעת. וגם בין בני האדם, הבושה גדלה ככל שהאדם מתבגר ומחכים. ואלו התינוקות או הלוקים בשכלם לא בושים.

עם זאת, תוצאות הבושה והשלכותיה – כאב הלב, צער

הכְּלִימָה, הַתְּחוּשׁוֹת וְרָגְשֵׁי הָעֵלְבוֹן, עֲנִיָּנָם רָגֶשׁ – פָּעֵלֶת הַמֶּחֱ
הַמְּשִׁיבָה לֵּלֵב, וְהָאָדָם שֶׁנֶּחֱן בְּשֹׁכֶל, כִּכָּל שֶׁהוּא מַחְכִּים וּמְבִין
שֶׁעָשָׂה דָּבָר לֹא רָאוּי, חָשׁ עֵלְבוֹן וְגִבּוֹרֹת בּוֹ תְּחוּשׁוֹת הַכְּלִימָה.
וְלִכְּנֹן מוֹצָאִים בְּנֵי אָדָם, שֶׁלְרֹב בּוֹשָׁתוֹ וּכְלָמָתוֹ מִתְעַלֵּם מִכָּל
הַשְּׁגִיו, שׁוֹכֵחַ אֶת כָּל יִתְרוֹנוֹתָיו, זֹנֵחַ אֶת כָּל עֲסָקָיו, וְכָל
עֲצָמוֹ מִתְעַסֵּק בְּצַעַר הָעֵלְבוֹן הַנֶּפֶשִׁי שֶׁנִּגְרָמָה עַל יְדֵי הַבוֹשָׁה.
נִמְצָא שֶׁשֹּׁכְלוֹ שֶׁחֲקָנָה לוֹ עֲלִיוֹנוֹת עַל כָּל הַבְּרוּאִים הוּא זֶה
שֶׁגָּרַם לוֹ לְבוֹשׁ וּלְהַכָּלִים*.

‘מַחְשְׁבָה’ אוֹתִיּוֹת ‘בְּשִׁמְחָה’

וּמִשּׁוֹם שֶׁהַשֹּׁכֶל וְהַמַּחְשְׁבָה הֵמָּה הַגּוֹרָמִים לְבוֹשָׁה וְלִכְלָמָה,
כִּךְ גַּם הַסֵּרֶתָם הִיא בְּשֹׁכֶל וּמַחְשְׁבָה; וְכֵאֲשֶׁר יִתְבוֹנֵן וַיִּבְחֹן אֶת
הַמַּצֵּב לְאַשּׁוּרוֹ, יִגְלֶה פִּתְחֵי הַצֵּלָה שִׁיקְלוּ עָלָיו אֶת הַסֶּבֶל. לְדַגְמָה,
כֵּאֲשֶׁר יִזְכֹּר בִּיתְרוֹנוֹת אַחֲרִים שֶׁזָּכָה לָהֶם, יִבִּין שֶׁאֵין זֶה צוּדֵק
שֶׁבוֹשָׁה וּכְלָמָה זֶה שֶׁנִּקְרָתָה לְפִתְחוֹ, תִּשְׁתַּק אֹתוֹ לְגַמְרֵי וְתַעֲלִים
מִמֶּנּוּ אֶת כָּל הַשְּׁגִיו הָאַחֲרִים.

אֵלָּא שֶׁלֹּא דִּי רַק בָּזָה. אֲמֵנָם מַחְשְׁבוֹת כָּאֵלוֹ – זִכִּירַת
יִתְרוֹנוֹת, הַצִּלָּחָה וְכִיּוּצָא בָּאֵלוֹ מַחְשְׁבוֹת מְשִׁמְחוֹת וּמְרַגִּיעוֹת,
וּמִקְלוֹת עַל הַסֶּבֶל, אֲבָל אֶפְשָׁר גַּם, יוֹתֵר טוֹב וְיוֹתֵר מְשָׁלֵם,

* חֲבוּר זֶה יִתְמַקֵּד בְּעֵקֶר בְּבוֹשָׁה שְׂאִינָה רְצוּיָה. וּבִיחֹס לְבוֹשָׁה הַטּוֹכָה, וְדִרְכֵּי
קִנְיָנָה, עֵין בְּהַרְחָבָה בְּ"אוֹרְחוֹת צְדִיקִים" שֶׁעַר הַבוֹשָׁה. וַיִּחַדְּנוּ דְּבָרִים כְּזֶה
בְּחִסְדֵּי הַשֵּׁם בְּקִבְץ נִפְרֵד. יִזְכְּנוּ יִתְבָּרַךְ לְהוֹצִיאָו לְאוֹר עוֹלָם.

ועל ידי מחשבה נכונה ובשום שכל נתן למגר ולהסיר לגמרי את הפאב והצער מעקרון, לברר לאדם שמה שראה עד כעת כחסרון, זה בעצם יתרון גדול עבורו, ובזה נהפך הנגע לענג, העצב לשמחה והצרה עצמה מתבררת שהיא הרוחה.

כי כאשר ישכיל האדם ויוסיף הכרה ברוחים העצומים ששמורים לו מאותו מארע מצער ויתבונן בהם, יבטל לגמרי את תחושות העלבון והצער הנגרם מהבושה. וככל שיוסיף להעמיק בדברים יגיע למצב של שמחה מעצם הבזיונות, כי יבין שהבושה והפלימה נקו את נפשו והעשירו את מצבו, הן באופן כללי והן מהעלבונות לסוגיהם, כפי שבעזרת השם יתברך יובאו מענינים אלו במהלך הספר.

וידועים כאלו שהבזיון שחוו היה קשה מנשוא והשפעתו הטביעה בנפשם חותם עמוק של עלבון, שגרם לאבדן טעם החיים וכל טפולי הנפש שעברו אצל ממחים בתחומים אלו לא הועילו להם, מצבם החמיר והגיעו לאשפוז בבתי חולים לחולי נפש, ואף הצרכו לשמירה מחשש שצערם יביאם לשלח יד בנפשם, הנה כאשר ראו את היחס שנתנו חכמינו זכרונם לברכה למעלת הבזיונות לטהרת הנפש ונקיונה מחטאים ועונות ופשעים חמורים ביותר, שגרב חומרתם, נדרש החוטא לסגופים וצומות קשים, ובכח הבזיון יטהר הנפש יותר מכל פעלת סגוף וצום אחר, כמו כן למדו על הסגלות העצומות שאין להם אח ורע בפעלות אחרות, לזכות לישועות והצלחות רבות גם בעולם הזה וגם בעולם הבא, כמוכא בחז"ל ובספרים

הַקְדוּשִׁים (וּכְפִי שִׁיבָאוּ מִדְּבָרֵיהֶם בַּעֲזוֹהִי, בְּמַהֲלֹךְ הַקִּבְּצִי), הִחֲלוּ לְהַכִּיר בִּיתְרוֹנוֹת הָעֲצָמָתִיּוֹת שֶׁבְּבִזְיוֹנוֹת וּמֵצְאוּ מְרָגוּעַ לְנַפְשָׁם, הָעֲצָב סָר וְהַשְׁמָחָה חִדְרָה לְלִבָּם, וְלֹא זֶה בְּלִבָּד שֶׁחִדְלוּ לְשָׁמֹר אֶת הָעֲלָבוֹן בְּבִטְנָם וְעָקְרוּ אֶת הַבִּזְיוֹנוֹת מִלִּבָּם אֲלֵא בְּהַפִּירָם בְּגִדְלֵי הָעֲנָן, פָּנוּ לְאֵלוּ שִׁבְּזוּ אוֹתָם וְהוֹדוּ לָהֶם. וְתוֹרַתְנוּ הַקְדוּשָׁה תוֹרָה דִּרְכָּנוּ, לְבִלְתִּי תִּמּוּט רַגְלָנוּ.

חֲשִׁיבוֹת הָעֶסוֹק בָּזֶה

וּבְחֶסֶדִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עָלֵינוּ אֲנַחְנוּ זֹכִים לְהַגִּישׁ לְקוֹט מִדְּבָרֵיהֶם הַקְדוּשִׁים, שָׂרֵב חֵילָם לְהַשְׁקִיט אֶת סַעֲרַת הַנֶּפֶשׁ הַפְּגוּעָה מִבִּזְיוֹנוֹת וְעֲלָבוֹנוֹת וּלְהַבִּיא מְרָגוּעַ לְנַשְׁמָה הַנִּסְעָרָת, כִּי יִגְלֶה בִּיתְרוֹנוֹת הַגְּדוּלִּים שֶׁבַתּוֹךְ הַמַּעֲשֵׂה הַקָּשֶׁה הַנַּעֲשֵׂה לוֹ. וְהַדְּבָרִים יִתְבָּאֲרוּ בְּכָלִים שְׂכָלִיִּים וְהַגִּיּוֹנִיִּים, בְּכַמָּה וְכַמָּה טַעֲמִים אֲמָתִים לְהוֹדִיעַ שֶׁשֹּׁפֵר מָזְלוֹ בְּעֲלָבוֹן שֶׁהִטַּח בּוֹ.

וְכֹאמֹר, בַּעֲלוֹת צַעַר הַכְּלִימָה, רַגְשׁוֹת הַכָּאֵב מְתַעֲתָעִים בְּשֶׁכֶל וּבַהֲגִיּוֹן, לָכֵן, לְפַתִּיחַת הַלֵּב הוֹסֵפָנוּ מַעֲשִׂיּוֹת וְעִבְדוֹת מַעֲנִינִים אֵלוּ, שֶׁעֲנִינָם לְהַלְהִיב אֶת הַנֶּפֶשׁ וּלְהַשִּׁיבָם לְלֵב.

וּכְכֹל שֶׁהָאָדָם יִתֵּן הַדַּעַת וְיוֹסִיף הַבְּנָה בְּלִמּוּד הָעֲנָן, יוֹסִיף לְגַלוֹת כָּמָה אוֹצְרוֹת טוֹבִים וְנִדְרִירִים טְמוּנִים בְּרִמְץֵי הַמֶּר וְהַנִּמְהָר הַזֶּה שֶׁבְּבוֹשָׁה וְהַכְּלִימָה שֶׁצָּעָרָם מֵרַ מִמּוֹת. וַיִּקַּל עָלָיו לְהַשְׁלִיט אֶת מַחוּ עַל הַרְגָּשׁוֹתָיו, וְתַתְּחוּק אֲצִלוֹ הַיִּדְעָה שֶׁהַדְּבָר שְׁשׁוֹנָאוּ חֲשָׁבוּ לְרָעָה, וְגַם לוֹ עֲצָמוֹ נִרְאָה שֶׁנַּעֲשֵׂה לוֹ רָע,

האלקים חשבו לטובה, להטיב עמו ולזכותו במתנות עצומות ונדירות. ובכך ישמור על איכות חייו שלא יפרעו מתגובות של שונאים ומבקשי רעה. הנה יציעו וישתוללו, והוא ישכיל להתעלם מדבריהם, ולהמשיך את חייו בהשקט ובשמחה, מבלי שהנגע שלהם יקרב באהלו. מבלי שתשפיע נפשו מנביחותיהם.

ויובאו גם פרקים מיוחדים על אופני עלבון שונים ומעט מדרכי ההתמודדות עמם, כגון, עלבון הנגרם לו מחברו או מאדם חשוב, או כאשר קטן, נבזה או בעל עברה שמשתלח בעובד השם, שלבזיון מתלווה תחושת עול ואי צדק – הטמא והמקלקל מבוזה אדם טהור וצדיק. וגם במצבים שהעלבון הגיע לו בצדק על מעשים רעים שעשה וגם במצבים של עלילה שבשקר יסודם ובעוד מצבים ואופנים, כאשר יחזה הקורא מישרים. ובעת יחם הלב, ישכיל היטב ויעמדו הדברים לנגד עיניו, וכאשר בדבריהם הקדושים, תהא לו סיעתא דשמיא להביא מרגוע לנפשות דוויים ולרפא לבבות שבורים.

התודה היא להשם יתברך שנתן בי כח ואמץ לעשות במלאכה, מהחל ועד גמירא, בסדור הדברים ועריכת המאמרים, ושלח שליחיו הטובים לסייע לי; ראשונים לציון אחי היקרים ר' אלתנן הי"ו ושרה מורן תחי', תהא משפחתם שלמה מאת השם אלקי ישראל, לכל הישועות, ואחניי ה"ה אליה, ה"ה שראל, ושקד ליאת, שיזכו להרבות פעלים לתורה ולעשות רצון אבינו שבשמים. והכרת הטוב לאחים היקרים למשפחת עובדיה שליט"א, שסיעו להחזקת העלון השבועי,

שָׂרִיבִים מִהָעֲנָנִים הַמּוֹבָאִים כָּאֵן הַתְּלַבְנוּ מִיָּדִי שָׁבוּעַ בְּשָׁבוּעַ
(וְרָאָה לְקַמֵּן "גִּלְגּוּלוֹ שֶׁל סֵפֶר") תַּחֲלָה ר' אֱלִיהוּ מִנַּחֵם (ראש מִכּוֹן "דְּבַר
אֱמֶת") שָׁגַם יָזַם אֶת הוֹצָאת הָעֵלּוֹן וְאָחִיו הִיקָר ר' אֶפְרַיִם זֶרְחִיָּה
שֶׁהַמְשִׁיךְ אֶת הַסִּיוֹעַ לְכַתִּיבַת הַדְּבָרִים וּלְכָל אֶהוּבֵי וִידִידֵי, כָּל
אֶחָד בְּשִׁמוֹ הַטּוֹב יְבָרֵךְ, לְכָל הַיְשׁוּעוֹת וְשִׁבְעַ שְׁמַחוֹת יַחַד עִם
כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל.

אֲזַכִּיר כָּאֵן גַּם אֶת הוֹרֵי אֶהוּבֵי עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם רַבִּי אַבְרָהָם
צָבִי בֶן יוֹכָבֵד וּמֵרַת שׁוֹשְׁנָה בַּת טוֹבָה, וְיִהְיוּ הַדְּבָרִים לְעֹלֹי
נַשְׁמָתָם, וּלְעֹלֹי נַשְׁמַת כָּל מַתִּי יִשְׂרָאֵל.

הַתְּפִלָּה הַמְּכַרַּחַת

בְּהַזְדַּמְנוֹת זֶה נַעֲוֹרֵר שִׁיחַד עִם כָּל הָעֲצוֹת וְהָרַעֲיוֹנוֹת
שִׁיּוּבָאוּ בַּסֵּפֶר יְכוֹן אָדָם הֵיטֵב דַּעְתּוֹ וְיִשְׁפֹּךְ נַפְשׁוֹ הַרְבֵּה יַעֲוֹרֵר
בַּתְּפִלָּה לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שִׁיעֲזֹרְהוּ לְהַתְגַּבֵּר עַל הַרְגָּשׁוֹתָיו שֶׁלֹּא
יִתְבַּהֵּה וְאֵם סִבְבוּ לוֹ בַּזִּיּוֹן שִׁיזֻכָּה לַעֲמוּד בַּנִּסְיוֹן.

וְכַתֵּב רַבֵּינוּ חַיִּים וִיטָאֵל גָּדוֹל תַּלְמִידָיו שֶׁל רַבֵּינוּ
הָאֲרִיז"ל זִיע"א ("שְׁעָרֵי קֹדֶשׁ" לַמַּהְרַח"ו חֵלֶק ב' שַׁעַר ד') "אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה, לְעוֹלָם יִבְקֹשׁ אָדָם רַחֲמִים שֶׁלֹּא יִכְעוֹס בְּכָל יוֹם
וּבְכָל עֵת (אֵיכָה ג, כט) "יִתֵּן בְּעַפְרָ פִּיהוּ" וְכו' (שָׁם פְּסוּק ל) "יִתֵּן
לְמַכּוֹהוּ לְחֵי יִשְׁבַּע בְּחֶרְפָּה". [עוֹד מַדְבֵּרֵיו יוֹבָאוּ בְּמַהֲלָךְ הַסֵּפֶר]

וְאֵל אַבֵּינוּ רוֹעֵנוּ הַשֵּׁם אֱלֹקֵינוּ, נִשָּׂא עֵינֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ,
וְיָשִׁיב בָּנִים אֶל אֲבִיהֶם כִּיּוֹנִים אֶל אֲרַבּוֹתֵיהֶם, וְיָשׁוּב לְשִׁכּוֹן

בתוכנו ותשוב שכינתו אל הר קדשו, מקום יקר תפארת גדולתו, ויסיר חרפת עמו ונחלתו, ממרום מקום מקדשו, שעתה שועלים הלכו בו. וקנאה גדולה יקנא לחמל על ארצו ונחלתו, לגאול את הר ציון הר קדשו, לשפן שכינתו, ולהשביענו משובו, ויאסף את חרפתנו, ויקימנו מהריסותנו, וישלח משיח צדקנו, ויבנה בית מקדשנו ותפארתנו.

אנא אלקנו למען שמך הגדול והעוז, הושיענו כי רב שבענו בוז, הצילנו מלעג השאננים, והאר לנו פנים בפנים, ואתה מעולם הושעתנו מצרינו, עתה אתה תשוב ותחינו, שבענו משובך והשמיענו בבקר חסדך, כי מעולם משנאינו הבישות ואת יצרנו אתה ידעת, הושענא והושיעה נא, הרויחנו והצליחה נא. יהא נא חסדך לנחמנו, לטהרנו ולקדשנו. כי עיננו לך ולך עיננו, להושיענו ולהחיותנו, להשביענו משובך, ולהשיב שכינתך לעיר קדשך, והדרך צלח, וקרן לדוד הצמח. אתה תקום ותרחם, כי אין בלתך מנחם.

והריני מגלה דעתי שרצוני שכל מעשי יהיו לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכנתיה לעשות רצון אבינו שבשמים.

כה דברי המלקט

הצעיר משה אליהו בן רבי אברהם צבי שפתי

גלגולו של ספר

זכני השם יתברך לערוך דף שבועי, המכנס בתוכו תכן רעיוני, מדברי הדרשנים, ומשיחות המגידים, להיות משיב נפש בין ידידי, ולהחיות בהם נפש כל חי. וברוך חי העולמים שלא עזב מאתי חסדיו הנאמנים. והכניס במחי רעיונות, ולחשב מחשבות, להוסיף גם דברים מדילי, ומה שאמרתי אני אל לבי. על דרך הדרוש, וכהנה שגראו לי חדוש. וחלקם היו לעיני כמה תלמידי חכמים, ומהם הגיבו על הדברים.

ומידי עסקי במלאכה, בבקשי עצתם אמונה, על פי תורתנו הקדושה, הציע איש אשר רוח בו, לדבר יותר מענינים שפין אדם לחברו. ויוסף לדבר אלי, להבהיל רוחי ורעיוני, במעלת ענינו, – חומר ושרו. וכזאת שנה וכפל ושלש, לאמר 'את אחי אנכי מבקש' – שאשים מגמת פני, לפרסם מנושאים אלו בגליוני, לתת דגש במעלת המלבין שנים לזולתו, ובחמר המלבין פנים לחברו.

ואען ואומר לאיש שיחי, הלא ידעת מאז את עקר עסוקי, כי מלאכתי במלאכות העריכה, שאינם מעניני הוראה והנהגה, ולא במדות ומוסרים, אלא מעניני תולדות וספורים. כי מי אנכי להרבות דברים, דברי חכמה ומוסר לאחרים? נער אנכי נער מנער, ומה אדבר ומה אומר, זאת ידעתי ואדע מרת נפשי, שפל ערפי ומצבי, ונפשי יודעת מאד, ואך למותר אוסיף עוד, כמה אני לקוי במדות, ואיך אכתב בזה מילה או אות?

ועוד אוסיף ואשאל, מהפרט על הכלל, הלא נעלם מכם הספרים הרבים, שנתחברו בחמר אסור הלבנת פנים, ומה יועיל ומה יוסיף הרבות דברים, עוד חבור וגליון זה על הדברים?

וַיִּשְׁבְּנִי לְבָאָר דְּבָרִיו, דְּבַר דְּבַר עַל אֶפְנִי, לְהַסְבִּיר כּוֹנֵנִתוֹ, כִּי כָּל מִטְרָתוֹ בְּדַבְּרָתוֹ, לְתַת נַחֵם וְעֵדוּד לְנַפְגָּעִים, יוֹתֵר מִתּוֹכָהּ וּמִחָאָה לְפּוֹגְעִים, כִּי מְלֹאכָה זֹאת נִצְרַכְתָּ בְּדוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים. וַיּוֹעִילוּ בָּזֶה הַלְמוּדִים, לְהַצְהִיל פְּנִים, וְלַהֲחִיּוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלֵב נִדְכָּאִים. וּבִשְׁוֹנָה מְסַפְּרִים שׁוֹנִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ בַּחֲמֵר אֲסוּר הַמְּלִבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ, וּבִגְמוּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לוֹ, קִבֵּץ זֶה יִתְמַקֵּד יוֹתֵר בְּצַד הַנִּפְגָּע, לְמַחֲוֹת דְּמַעַת הָעֲשׂוּקִים שְׁאִין לָהֶם מִנַּחֵם מִצַּעַר הַכְּלִימָה, לְהַשְׁקִיט לָבָם מִמִּי רַעַת הָעֲלֻבוֹנוֹת, וְצַעַר הַבוּשָׁה וְהַבְּזִיוֹנוֹת, וּבִסְיָעָתָא דְשִׁמְיָא יִסְיְעוּ דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים שְׁלֵקְטוּ מִהַסְפְּרִים הַקְּדוּשִׁים, כִּי מִי גָבֵר יַחֲיָה וַיִּסְפֹּר שְׁלֹא הִגִּיעוּ צַעַר הַבוּשָׁה וְהַכְּלִימָה מִיָּמָיו, עִם מַעַט עִם רַב.

וַיּוֹסִיף כִּי יוֹעִיל הָעֵינִי וַתִּרְפָּא הַקְּרִיאָה בְּאֵלוֹ הַדְּבָרִים, לְשַׁעֲה וּלְשָׁנִים, כִּי הָיִיתָ שֹׁצֵעַר הַהִלְבְּנָה חוֹזֵר וְנִעוֹר, וּמִחֲמַתּוֹ יָשׁוּב אַחֲוֹר – דְּהִינּוּ שְׁכָל אֵימַת שְׁנִזְכֹּר בְּמֵאֲרָע, עֲלִילָה לְהִתְחַדֵּשׁ הַכְּלִימָה, וּמִתְעוֹרֵר צַעֲרוֹ, וְנִשְׁפָּף דָּמוֹ*. וּבַעַת יִתְבוֹנֵן הָאָדָם וַיִּשְׁכִּיל הַקּוֹרָא, הִנֵּה לְשׁוֹן חֲכָמִים מִרְפָּא, דְּבִרְיָהֶם הַקְּדוּשִׁים יָשִׁיב אֶל לִבָּבוֹ, וְשִׁב וּרְפָא לוֹ, וְאַף קְרִיאַת עֲבָדוֹת מִדְּרָכֵי חַיִּיהֶם יַעֲרֹב, לְהַחֲיִיתָ עִם רַב, כִּי יִבִּין כִּמָּה רוּחַ וְהַצְלָה, הִגִּיעוּ בְּכָל בּוּשָׁה וְעֲלֻבוֹן שְׁחוּה, וַיִּשְׁקֹט נַפְשׁוֹ וַיִּשְׁמַח לִבָּבוֹ.

וּבְאֲשֶׁר לְטַעֲנָה, זֹאת יִצְאָה רֵאשׁוֹנָה - מִי אֵתָהּ? וּמִי שְׁמֶךָ? תַּחֲלָה תִּתֵּקֵן נַפְשְׁךָ! קְשׁוּט עֲצֻמָּךְ לִפְנֵי זִלְתְּךָ! וְכִהְנָה אֲשֶׁר דְּבַרְתָּ עָלֶיךָ, כִּי לְבַד יוֹדַע מֵרַת נַפְשְׁךָ, וְהוֹדִיתָ בְּמַעוּט עֲרֻכְךָ, וְאַתָּה דַּע לָךְ כִּי אַכֵּן לֹא לְהַדְרִיךְ בָּאתָ, וְלֹא לְלַמֵּד יִצְאָתָה. תִּפְקִידְךָ לְהַצִּיעַ, אֶת דְּבָרֵי הַצְּדִיקִים לְהוֹדִיעַ. לֹא כְּמֵאן דְּאָמַר, אֵלֹא כְּמַעֲשֶׂה הַמְּלָצֵר. אֶת דְּבָרֵי הַקְּדֻמוֹנִים

* עַל דֶּרֶךְ שְׂרָמְזוֹ בְּמֵאֲמַר מֵאֲמַר חַז"ל (בְּכָא מְצִיעָא נַח ע"ב) "הַמְּלִבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים כְּאֵלֹו שׁוֹפֵךְ דָּמִים, וְנִדְּקוּ בְּלִשׁוֹנָם הַקְּדוּשׁ "דָּמִים" וְלֹא כְּאֵלֹו שׁוֹפֵךְ דָּם", בְּשׁוֹנָה מְלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּרוּצָח בְּשׁוֹגֵג (בְּמִדְּבָר לֵה, כז) "אֵין לוֹ דָּם".

תגיש, והקורא בדבריהם יתבונן וירגיש. אינך הפלי ובודאי לא השפיע, אלא כידית וכמיצווע. כְּשֶׁלֹט הַנֶּצֶב בְּפִרְשֵׁת דְּרָכִים, הַמוֹדִיעַ יַעֲדִים לַעוֹבְרִים וְשׁוֹבִים. כִּד הוֹסִיף עוֹד, לְהַמְשִׁיל וּלְדַמּוֹת בְּדַגְמָאוֹת, וַיֹּסֵף עוֹד דְּבָרָתוֹ, וַתַּעַן אִמְרָתוֹ: וְאִם לְחֹשֶׁךְ אָדָם אוֹ אֶתָּה לַעֲצָמְךָ אִמְרָת, כִּי לְבָד יוֹדַע מֵרֵת נִפְשֶׁךָ, אֲדַרְבֶּה זֹ סִבָּה, כִּי בָּזָה תִּהְיֶה לְךָ כִּפְרָה, עֲצָם הָעֶסוֹק בָּזָה יִמְנַע מִמֶּךָ לְהִזְהַר לְהִבָּא, וְאִם תִּהְיֶה בָּזָה הַתַּעוֹרְרוֹת, אוֹלֵי תִּבְנֶה גַם אֶתָּה.

וַיִּמְסַר מִמָּה שֶׁלֶקֶט וְאָסַף, מֵהֶם מִהַמִּפְרָסִם וּמֵהֶם עֵין לֹא שָׁזַף, עֲלִים פְּזוּרִים, וּבְהֶם עֲרוּכִים, כְּתוּבִים וּמְסוּדָרִים, בְּלִשׁוֹן לְמוֹדִים, וּבִבְקָשְׁתוֹ לְפָרֶסֶם וּלְהוֹדִיעַ, לְסִדְרָם בְּגִלְיוֹנוֹת פִּרְשֵׁת הַשָּׁבוּעַ. וַעֲתָה בַּחֲלֹף כְּמָה שָׁנִים, יַעֲצֹנִי לַעֲשׂוֹת מֵהֶם חֲבוּרִים. לַעוֹרֵר לְבָבוֹת וּלְעוֹדֵד נַפְשׁוֹת, לְהַרְגִיעַ סִעֲרַת רוּחַ, וּלְתַת מְרָגוּעַ הַצֶּלָה וְרוּחַ.

וְאַרְאֶה כִּי הַכְּתָבִים רַבִּים, מְסַתַּעְפִּים לַעֲנִינִים שׁוֹנִים, בָּהֶם עֲנִינֵי הַבוֹשָׁה הַנִּרְצִית וְהַטּוֹבָה וְהָרְאוּיָה, וּמֵהֶן בְּמוֹבֵן שֶׁל עֲלִבּוֹן וּכְלָמָה. חֲלָקִים מִהַכְּתָבִים יִדְּבֵרוּ עַל דְּרָכֵי הַהִשְׁגָּחָה הָעֲלִיוֹנָה, וּמֵהֶם מִנְצִיל זְמַן הָעוֹלָם הַזֶּה לַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְגַם עַל הַתַּפְעָלוּת וְאִדִּישׁוֹת וְאַצִּילוֹת הַמַּחְשָׁבָה, וְעוֹד כְּהֵנָּה וְכֵהֵנָּה נוֹשְׂאִים, מַעֲנִין לַעֲנִין קְשׁוּרִים. וְאַדַּע כִּי הַמְּלָאכָה לֹא לְחַבּוֹר אֶחָד וְלֹא לְשֵׁנִים, וְגַם לֹא לְיוֹם וּלְיוֹמִים, וְעוֹד אֲדַרְשׁ לַעֲסֹק הָעֲרִיכָה, בְּמִלְאכַת הַסְּדוֹר וְהַכְּתִיבָה, לַעֲרֹכֶם לְחַבּוּרִים נִפְרָדִים, לִפִּי הָעֲנִינִים הַמִּשְׁתַּנִּים.

וּכְנֻתְנֵנוּ בְּכָל הַחֲבוּרִים, וְהַמַּחְשְׁבוֹת הַדְּבּוּרִים וְהַמַּעֲשִׂים, לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵנוּ וּלַעֲשׂוֹת רִצּוֹן בּוֹרְאֵנוּ, יוֹצֵר הָאָדָם וּבוֹרֵא הָעוֹלָם, שֶׁהִכָּל מִמֶּנּוּ וּבְמִתְנַת חֲנָם. יִזְכְּנוּ לְזַכּוֹת אֶת הָרַבִּים, וּלְהַשִּׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים, לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אַחִים, כָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים, וְנִזְכֶּה לְכָל הַיְשׁוּעוֹת חֲנָא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי, בְּגִי חַיִּי וּמִזִּנְי רוּחִי. וְגִאוּלָּה קְרוֹבָה בְּמַהֲרָה וַיִּיטֵב לָנוּ בָּזָה וּבִבְּאָ.

בְּחִינַת הָעֵלָבוֹן

בְּפֶרֶק זֶה נַעֲלָה מַעַט הִרְהוּרִים הַמִּתְבַּקְּשִׁים בְּמַצָּבִים שֶׁל פְּגִיעָה מִצַּד הַזּוּלָּת.

יֵשֵׁב הַצַּדִּיק וְקִבֵּל הַקֹּהֵל בְּחִדְרוֹ, וְהַגִּבְּאִים שָׁמְרוּ אֶת הַפֶּתַח. בֵּין הַגִּבְּאִים הָיָה עָנִי בֶן עֲנִיִּים שֶׁבָּא לְבַקֵּשׁ נִדְבָה. הוֹרָה לוֹ הַגִּבְּאִי לְשַׁבֵּת בְּחִדְרֵי הַכְּנִיסָה יַחַד עִם שְׂאֵר עַמּוּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּלְהַמְתִּין לְתוֹרוֹ, עַד שִׁיקְרָא לְקֹדֶשׁ פְּנִימָה.

בְּתוֹךְ כֵּךְ בָּא עֲשִׂיר מִפְּרָסֵם, הַגִּבְּאִים תָּרְדוּ לְבוֹאוֹ וּמִיד הַכְּנִיסוּהוּ לְחִדְרוֹ שֶׁל הָרַבִּי.

חֶשֶׁק הָעָנִי אֶת שְׁפָתָיו בְּצַעַר, חָרַק אֶת שִׁנָּיו בְּזַעַם, נִכַּח מֶה שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינָיו כְּחֹסֶר צֶדֶק – בְּגִלְלֵי שֶׁהוּא עֲשִׂיר מִפְּרָסֵם עוֹקְפִים עֲבוּרוֹ אֶת הַתּוֹרָה בְּמִרְיוֹתָיו נִזְכָּר בְּחִלּוֹ וּבְצָרוֹתָיו, בִּילְדוֹ הָרַעֲבִים וּבְאִשְׁתּוֹ הַמְּרִירָה. הַפֶּעַס עָלָה וְגָאָה.

בְּחִלָּף שָׁעָה וַחֲצִי שָׁל הַמִּתְנָה מוֹרֶטֶת עֲצָבִים, הִגִּיעַ תּוֹרוֹ לְהַכְנִס לְרַבִּי. כָּעֵת עָמַד בְּפָנָיו הַתְּלַבְּטוֹת קָשָׁה, הָאֵם לְבַקֵּשׁ צֶדֶקָה אוֹ קֹדֶם לְפָרֶק אֶת מִטְעֵן טַעֲנוֹתָיו שֶׁהַכְּבִיד עַל לְבוֹ, וּלְהִלָּשִׁין עַל הַגִּבְּאִים שֶׁהִדִּירוּ אוֹתוֹ לְטוֹבַת עֲשִׂיר.

אֵלָּא שֶׁמֵּאִידָךְ, עָלְתָה בּוֹ מַחֲשָׁבָה נוֹסֶפֶת, אוֹלֵי גַם הָרַבִּי

כמותם ואם כך עלול להתכעס על השאלה, ולגרש אותו מבלי לתת לו דבר. ולכן חכם בדעתו שעל אף הכאב, אם אין צדק לפחות יהיה צדקה, ועדיף להקדים ולבקש צדקה, מה שבטוח, בטוח. אף מיד – הבטיח לעצמו – כשהפסד יהיה בידו, ישפך את כל המטען המריר על הרב, על חסר הצדק של הגבאים הסוררים.

הרבי קבלו במאור פנים. האיש ספר על צרותיו ועניותו, והרבי הושיט לו מעטפה מלאה בשטרות.

כעסו אמנם שכח למראה המתנה המכבדת. אבל בכל זאת, הוא חייב לדרוש צדק. פתח ואמר: ילמדנו רבינו, וכי עשיר מנפח, מאשר שבמאשרים, שכל ימיו ולילותיו לייקק דבש בכפית של זהב, עדיף על עני מסכן שלילות שלמים הולך לישון ללא אכל? על כבוד תורתו להעיר לגבאים...

אמר הרבי, הלא אני צויתי אותם להכניס את העשיר ומה כי תלין עליהם?

עיני העני נפערו בתדהמה. והרבי המשיך: וכעת אסביר לך. דע לך שאותו עשיר, מסכן פי כמה וכמה ממך. אינך יודע מה הוא עובר ומפני צנעת הפרט איני רשאי לספר לך. רק זאת שתדע, שהבעיה שלך אפשר לפתור בכסף, אבל את צרותיו של העשיר, כל כסף וזהב שבעולם לא יפטרו. ודי בזה. ועוד, וזה הדבר העקרי הנוגע לך, בכונה עכבתי את תורך, כי כאשר ספרו לי שבאת, הבנתי שמדבר בכסף. אבל

לא היו לי מזמנים באותו רגע לתת לך. ואתה בטח מעדיף
מזמן על פני צ'ק, כנראה יש לך חובות בבנק והצ'ק עלול
להבלע... וכאשר שמעתי שהעשיר הזה מגיע, ידעתי שיביא
עמו מעטפה של מזמנים, זו שבכיסך, שנמצאת בה כסף...

לא תמיד הפנים מגלים על הפנים...

המסר הבולט בספור, כי הגם שרבים הם מבני אנוש
טועים לראות בעשירים גם את המאשרים, וככל שהאדם חסר
אמצעים, הוא שיך לעניים, אלו, שלדעת רבים מבני אנוש,
מדכאים ומלאי יגון, אבל התבוננות מעמיקה מגלה פעמים
רבות שהאיש שלפניך, על אף לבושו המהדר ורכב השרד
החונה בחוץ וצבא משרתים החרדים למוצא פיו, אינו אלא
החסר שבחסרים ואלו העני החי מפרוטות עשיר גדול ממנו.
פי כמה וכמה.

זה אמנם סוג אחד של הסתכלות מטעית. אבל כמוה יש
סוגים רבים של הסתכלויות לא נכונות שגורמות לאדם לשפוט
את הזולת בעין לא נכונה. ובפרט בשעה שלבו מר עליו.

ומפאן לענייננו, שהחפץ בחיים טובים, בעת יבוא דבר בין איש
לרעהו, ישכיל האדם ויזהר הרבה מפני שפיטה לא נכונה,
ויעין היטב במארע, האם [ועד כמה] היתה כאן כונת מכון
לביש, לצער, להעליב, להכלים, ופרטים וצדדים נוספים
שמחמת הצער הנפגע מתעלים מהם, ולרב הכאב 'מנפח' הנפגע

את המאָרע לַמַּמְדִּים מְטַרְפִּים, מֵהֶם יוֹבֵאוּ בְּמַהֲלָךְ הַסֵּפֶר וּבַפֶּרֶט
בַּפֶּרֶק הַבֵּא. וְעַד שֶׁיִּהְיוּ בִידֵיו אֶת כָּל הַפֶּרָטִים יִמְנַע מִלְשֹׁפֵט
אֶת הַזּוּלָּת.

אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה בְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ

וְזֹאת לְדַעַת שְׁמִשְׁבַּעַת הַדְּבָרִים שֶׁנִּמְנָנוּ בְּתִלְמוּד (פְּסָחִים נד
ע"ב) שֶׁכִּסֶּה הַקְדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִבְּנֵי אָדָם שֶׁ"אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה
בְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ".

וְעַיִן בַּמִּפְרָשִׁים ("בֶּן יְהוֹדֵעַ" שם) שֶׁאֶפִּילוֹ תְּנוּעוֹת גּוֹף בְּמִקְח
וּמִמְכָּר אֵינָם מְשַׁקְּפוֹת אֶת הַמַּתְחוּלָּל בְּלִבּוֹ שֶׁל הָאָדָם. וְגַם אֵלוֹ
שֶׁהִתְאַמְּנוּ כָּל חַיֵּיהֶם לַחֲדָר לְעֵמֶק נֶפֶשׁ הַזּוּלָּת, לְקַלֵּף אֶת
שְׂכָבוֹת הַהֶעָלָם וּלְגַלּוֹת אֶת הַפָּנִים, אֵין לָהֶם אֶת הַיִּכְלָת
לַחֲדָר לְעֵמֶק פְּנִימִיּוֹת נִפְשׁוֹ שֶׁל הַזּוּלָּת וּלְשֹׁפֵט אוֹתוֹ לְמִרְאָה
עֵינָיו. וְכָלֵל זֶה תִּקְוָה עַל כָּל הַבְּרוּאִים, גַּם עַל מַלְאָכִים [עַיִן
"בֶּן יְהוֹדֵעַ" שם. וְעוֹד עַיִן בְּ"זָכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה" (בְּהַקְדָּמַת הַמַּחֲבֵר)
שֶׁכָּתַב "...אֵין הַמַּלְאָכִים יוֹדְעִים מַה שֶּׁבְּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדֹאִיתָא
בְּזִהְרָ (חֶלֶק א' קא ע"ב הוּבָא בְּבֹאֹר הַגֵּר"א אוֹרַח חַיִּים סוּף סִימָן קא). וְאֶפִּילוֹ
לְהַתּוֹסְפוֹת (שְׁבֹת יב ע"ב דְּבוּר הַמַּתְחִיל "שְׁאִין") שֶׁיּוֹדְעִים, הֵינּוּ דוֹקָא מַה
שֶׁיֵּשׁ כָּבֵר בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, אֲבָל לִידַע מַה שֶׁיִּהְיֶה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, זֶה לְכוּלִּי
עֲלֵמָא אֵין יוֹדְעִים"ל, וְגַם עַל גְּבִיָּאִים קְדוּשִׁים וְצַדִּיקֵי עֲלִיוֹן (עַיִן:
רש"י דְּבָרִים א, יז וְעוֹד רַבִּים). וְזֹאת עַל אֵף שֶׁהַקְדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְגַלֶּה
אֶת סוּדוֹ וְאֶת גְּזֻרֹתָיו לִירְאֵיו (עַיִן עֲמוּס ג, ז), וְכִדְלֻקָּמָן.

וְרָאָה בְּהִרְחֹבָה בְּסֹפֶר "בְּאֵר מַיִם חַיִּים" פֶּרֶשֶׁת נֹחַ (בְּרֵאשִׁית ט, ה) שֶׁרָק הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ אֶת שֶׁרֶשׁ נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם, אָבֵל הָאָדָם יֵרָאֶה לְעֵינַיִם וְאֵינוֹ מִבֵּין לְאַמְתִּיּוֹת בְּחִינַת כָּל אָדָם אִם צָדִיק הוּא אוֹ לֹא. וְשֹׁדֵר זֶה נֶאֱמַר בְּצַדִּיקִים, וּמִכָּל שֶׁנֶּן לֹא יֵרָאוּ עֵינֵי בָשָׂר לִידַע שֶׁרֶשׁ נַפֶּשׁ כָּל אֶחָד. עֵינֵי שָׁם בְּכָל דְּבָרָיו. וְכִדְבָרִים הֵלְלוּ מוֹבָא בְּעוֹד רַבִּים מִהַסְפָּרִים הַקְדוּשִׁים (וּבְעֹזֶרֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּדַעַתְנוּ לְהִרְחִיב בָּזֶה בִּקְבֹץ מֵיחָד).

אֲשֶׁר עַל כֵּן, גַּם אִם הַדְּבָרִים הַפּוֹגְעִים נֶאֱמְרוּ מֵאָדָם גָּדוֹל וּבַעַל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, עָלֶיךָ לְדוֹן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, שֶׁלֹּא הַתְּבוּנָה כָּלֵל לַפֶּגַע בָּךְ. וְרָאֵה לְקֶמֶן כַּמָּה דְּגַמְאוֹת בָּזֶה.

וְהִנֵּה כִּאֲשֶׁר מִפִּי צָדִיק יוֹצֵאת מִיֵּלָה קָשָׁה, הַשּׁוֹמֵעַ נִפְגַּע עַד עֲמָקֵי נִשְׁמָתוֹ וּמַעֲלָה דְּמִיּוֹנוֹת שׁוּא; שֶׁכִּנְרָאָה אוֹתוֹ צָדִיק 'קָרָא אֶת לְבוֹ' וּמִצָּא לְקוּיִים בְּנִבְכֵי נַפְשׁוֹ וְכָל כִּיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ מַחֲשָׁבוֹת. יִשְׁנֶם כָּאֵלּוֹ שֶׁצֶעַר הָעֵלְבוֹן מִמִּשִּׁיךְ לְלוֹוֹתָם, וְגַם כַּעֲבוּר שָׁנִים אַרְכּוֹת עֲדִין הֵם סוֹחֲבִים אֶת אוֹתָם מִטְעָנִים כְּבִדִּים שֶׁל צֶעַר וְעֲגָמַת נֶפֶשׁ מִחֲמַת הַבְּטוּי הַפּוֹגְעָנִי, עַל אִף שֶׁלֹּא מִצָּאוּ בְּעֲצָמָם מַעֲשֵׂה לֹא טוֹב שֶׁיִּצְדִּיק אֶת הַתְּנַהּגוֹת הַצָּדִיק כִּלְפִּיהֶם. אוֹ אִפִּילוֹ אִם מִצָּאוּ, כִּבְרַעַשׁוֹ עַל כֵּךְ תִּשׁוּבָה.

וְכִאֲשֶׁר הָאָדָם הַחֶכֶם יִתְבוּנֵן נֶכוֹן בַּדְּבָר, יִנְכַח שֶׁאֵין בִּידוֹ הוֹכָחָה מִסִּפְקָת לְפָרֶשׁ אֶת הַמָּצָב כְּפִי הַרְגָּשׁוֹ. כִּי יִתְכַּן שֶׁתְּגוּבָתוֹ הַקָּשָׁה שֶׁל הַצָּדִיק כָּלֵל לֹא הַפְּנִתָּה אֵלָיו, וְכִפִּי שִׁיתְּבָאֵר בְּמִקוֹמוֹ.

אי הבנה

כַּאֲשֶׁר אָדָם נִקְלַע לְכָל מְצִיאוֹת קָשָׁה, וְלַעֲנִינּוּ, הַעֲלָבָה וְכָל כִּיּוּצָא בָזָה, עָלָיו לְהִמָּתֵן. לְהִתְיָשֵׁב בְּדַעְתּוֹ בְּרָגַע, בִּישׁוּב דַּעַת וּבִשְׂוִם שֶׁכֵּל. וְלֹא לְשָׁפוּט מִיָּד.

וּכְפִי שֶׁהוּכַח בְּרַבִּים מִן הַמַּצָּבִים, שֶׁלְאַחַר חֲקִירָה וּדְרִישָׁה, מִתְבָּרַר שֶׁהַשְּׁעֵרוֹת בְּדִבְרֵי מַטְרוֹתָיו וּמְנִיעָיו שֶׁל הַמַּעֲלִיב לֹא הָיוּ נְכוֹנוֹת כָּלֵל;

בְּמַצָּבִים רַבִּים לֹא הָיְתָה כָּאֵן כָּל כּוֹנֵה לַפֶּגַע.

וְגַם בְּאוֹתָם שֶׁאֲנַחְנוּ יוֹדְעִים בִּידִיעָה מַחֲלֻטָּת שֶׁהַפְּגִיעָה נֶעֱשְׂתָה בְּכוֹנֶת מְכוּן, יֵשׁ לָשִׁים לֵב לְמַנִּיעַ – מֶה הֵבִיא לְכָדָ? וְלָרֹב מִתְבָּרַר שֶׁהַעֲנִין 'מֶרֶכֶב' וְיֵשׁ בּוֹ צִדְדִים רַבִּים וּפְרָטִים נוֹסְפִים, כְּמוֹ, חֶסֶר הַבְּנָה שֶׁל דְּבוּרִים שֶׁלֹּא פָּרְשׁוּ נְכוּן, אוֹ פְּעֻלוֹת שֶׁהַצִּדְדִים שָׁגוּ בַּהֲבִנָּתָם, וְכַהֲנָה פְּרָטִים רַבִּים שֶׁמִּתְגַּלִּים כָּל שֶׁנַּחֲקֵר הָעֲנִין.

וְהִרְבֵּה הִרְבֵּה פְּעָמִים, לְאַחַר חֲקִירָה וּדְרִישָׁה, מִתְבָּרַר שֶׁכָּלֵל וְכָלֵל לֹא הָיְתָה מְקוֹם לַפְּגִיעָה אוֹ כּוֹנֵה לְהַעֲלָבָה. הִיא כָּאֵן אֲמָנָם "נֶעֱלַב" אֵךְ לֹא הָיָה "מַעֲלִיב", נִפְגַּע לֹא פוֹגַע. לְחֵנָם סָבְלוּ וּלְשׂוֹא דָּנוּ אֶת הַזּוּלָּת לְכַף חוּבָה. וְהַכֵּל מִחֲמַת חֶסֶר הַהֲבָנָה שֶׁבִּינֵיהֶם.

וְיֵשׁ לְהַעִיר עַל תּוֹפְעָה אֲצֵל בְּנֵי אָדָם, שֶׁמִּתְקַשִּׁים לְהַכִּיל אֶת הָעֲבָדָה כִּי יִתְכַּן שֶׁבִּאֲמַת אֵף אֶחָד לֹא הִתְכַּוֵּן לַפֶּגַע בָּהֶם,

והשדם באחרים היה לשוא. כי אז עולים הרהורים: היתכן שהצער הגדול שחווה היה לחנם ותחושותיו הקשות אינם צודקות... וכיון שאף אחד לא מענין להחשב כשוטה המפליג בדמיונות כוזבים, קל לו יותר להאמין שפלוני התכונן לפגוע בו ואין צערך לשוא. וזו טעות.

שכפי שיובא במהלך הספר, עצם הצער שיש לאדם, מנקה אותו מחטאים גדולים, כך שכאבו אינו כלל לשוא, ולכל תחושת צער יש ערך בשמים. ואדרבה, כאשר דן האדם את הזולת לכף זכות, איכות שכל הצער גבוה יותר, ועל אחת כמה וכמה ככל שהנתונים מוכיחים שהיתה כאן כוונה לפגוע, ובכל זאת הנפגע מתאמץ למצא כף זכות, מקבל כאב הפגיעה ערך גבוה יותר.

האם היתה כאן סכנת סקילה?

משה רבינו עליו השלום, היה הסנגור הגדול ביותר שעמד לעם ישראל בכל הדורות. וכמובא בספר התורה, שכאשר עקב מעשיהם הלא טובים עמדו בפני כליה, רחמנא ליצלו, פעל משה רבינו בעוז ובתעצומות להלחם על קיום ישראל והסרת הפרענות, ואפילו בדבורים קשים שאדם פשוט לא יתבטא בדומה להם לחברו (עין מדרש וזאת הברכה – דברים רבה יא, ב) ומכל שכן שאינם ראויים להאמר לפני מלך ועל אחת כמה וכמה לפני מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא (עין

לרבינו "אור החיים" הקדוש שמות ה, כב), והיה מוכן לשם כך ששמו ימחה מספר התורה (שמות לב, לב), וכאשר הבין שאם יזכה להכנס לארץ ישראל עלולים ישראל להנזק, אמר "רבונו של עולם, ימות משה ומאה פיוצא בו ולא תנזק צפרנו של אחד מהם" (דברים רבה ז, י).

ולא תמיד נראתה הערכת ישראל לפעולותיו עבורם, למסירות נפשו ורצונו להצלתם. היו מצבים שנראה כאלו הם שונאים אותו והדברים הגיעו לידי כך, שעל אף היותו תמיד עומד לצדם של ישראל, כאשר התנכלויות העצימו וחש שהוא במצב של סכנה, נאלץ לפנות לקדוש ברוך הוא שיציל אותו מפני ההצקות שלהם.

אך השם יתברך, שבוחר לבות וכליות, הוכיח למשה רבינו שתחושותיו לענין זה אינם מדיקות, וכל האיומים וההתנכלויות הללו, הם אף ורק כלפי חוץ ובסתר לבם אוהבים אותו וחרדים לכבודו ולשלמותו.

וכך אמרו חז"ל בתנחומא (פרשת בשלח פרק כב) "ויצעק משה אל ה' לאמר, מה אעשה לעם הזה, עוד מעט וסקלני (שמות יז, ד) – אמר משה לפני הקדוש-ברוך-הוא: רבון העולם, בינך לבינם אני הרוג! אתה אומר לי אל תקפיד בנגדן! כי תאמר אלי שאהו בחיקך (במדבר יא, יב)? והם בקשו לסקלני! כן, הקדוש-ברוך-הוא ממיד, ומשה מגביה. ובמקום אחר, הקדוש-ברוך-הוא מגביה ומשה ממיד, כענין שנאמר (שמות לב, י) ועתה

הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם. ויחל משה (שם לב, יא). אמר לו הקדוש-ברוך-הוא למשה: כך אתה אומר, עוד מעט וסקלני? עבר לפני העם, נראה מי סוקל אותך! התחיל לעבור, עמדו כל ישראל לפניו ונהגו בו כבוד ומורא. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא למשה: כמה פעמים אני מצוה אותך עליהן שלא תקפיד כנגדן, אלא הנהיגם כרועה הצאן, שבשבילן העליתי אותך, ובשבילם תמצא חן וחסד וחיים וכבוד לפני".

ולעניננו, לפי קט הבנתנו, רואים מכאן שמשה רבינו – האוהב ישראל הגדול ביותר, כפי שהוכח, באמרו "עוד מעט וסקלני", לא היתה זו גזמה או תפארת מליצה, זו היתה תחושתו והרגשתו, הבנה שהוא קרוב להמתה בסקילה ממש. אך הקדוש-ברוך-הוא הוכיח לו שהדברים הללו אינם משקפים את כונתיהם. וכמוכן שאין בכחנו לעמוד על אותו דור דעה ובטח שלא להבין במשה רבינו, אך תורתנו הקדושה היא תורת חיים, ותורה לשון הוראה, כדי שנלמד לעצמנו ונבין שאין לשפוט רק לפי בטויים מתלהמים הנאמרים בהתאם למצב הרוח באותה שעה.

הוכחה לזה נוספת לאהבה הנסתרת של ישראל אליו, קבל משה רבינו, כאשר בתם ארבעים שנות הנהגה, שהיתה רצופה התנכלויות שונות (מחלקם נזכרו במהלך ספרנו), כאשר שמעו ישראל שהשם יתברך הורה למשה, לצאת למלחמה במדין, ולאחר מכן יאסף אל עמיו, כמובא בפרשת מטות, (במדבר לא, ב), הבינו שנצחון על מדין עלולה לקרב את פטירתו וכיון שחרדו

לשלומו סרבו לצאת למלחמה, כמובא בספרי (מטות פסקה ה) ובילקוט (במדבר לא רמז תשפה) והובא בפירוש רש"י (במדבר לא, ה), "רבי אלעזר המודעי אומר, בוא וראה כמה חבתן של רועי ישראל על ישראל, עד שלא שמעו שמיתתו של משה מעפבת מלחמת מדין מה נאמר בהם (שמות יז, ד) "מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלונני", אבל כששמעו שמיתתו של משה מעפבת מלחמת מדין התחילו מתחבאין [כדי למנוע את המלחמה וממילא את פטירת משה], אף על פי כן נמסרו על כרחן שנאמר (במדבר לא, ה) "וימסרו מאלפי ישראל" [וימסרו, משמעותו: בעל כרחם].

דגמה נוספת, כאשר אמר לו הקדוש-ברוך-הוא שלא יכנס לארץ ובקש והתחנן לבטל את הגזירה. היה מצפה שגם עם ישראל יפעלו בתפלה ובבקשה שמשה רבינו יכניסם לארץ ישראל. ואמרו חז"ל (במדרש פרשת כי תבוא – דברים רבה ז, י) "אמר רבי שמואל בר יצחק, כיון שנטה משה למות ולא בקשו עליו רחמים שיכנס לארץ, כנס אותו והתחיל מוכיחן, אמר להם אחד פדה ששים רבוא בעגל, וששים רבוא לא היו יכולין לפדות אדם אחד, הרי ולא נתן ה' לכם לב לדעת, אמר להם אי אתם זכורים כל מה שהנהגתי אתכם במדבר, שנאמר (דברים כט, ד), ואוליך אתכם ארבעים שנה במדבר וגו'".

ומשמע שהאדישות מצדם הכאיבה למשה רבינו, שכל כך אהב אותם ולחם עבורם בכל פרט.

עם זאת ראוי לשים לב לדברי ה"שפת אמת" (לקוטים סוף

פְּרַשְׁת וְאַתְחַנֵּן), "וּמִסֶּתֶמָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חָשְׁבוּ: אִם רַבִּינוּ מֹשֶׁה לֹא הוֹעִיל בְּתַפְלָתוֹ מִכָּל שָׁכֵן אָנוּ, אֲבָל יִרְאֶה כִּי עוֹד תִּפְלֶה אַחַת הִיא מוֹעִיל לָכֵן גָּזַר עָלָיו הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ (דְּבָרִים ג', כו) 'אֵל תּוֹסֶף דְּבַר אֵלֵי עוֹד', וְאִם הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִין עָלָיו הִיא מוֹעִיל, וְלָכֵן לֹא בִקֵּשׁ מֵהֶם מֹשֶׁה רַבִּינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם בְּפִירוּשׁ שְׁגָם זֶה הִיא בְּכָלֵל 'אֵל תּוֹסֶף'."

וְנִרְאֶה שֶׁמִּשְׁמַע מִדְּבָרָיו, שְׂדוּקָא מִשּׁוּם שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל רָאוּ בְּמֹשֶׁה רַבִּינוּ הַגָּדוֹל מִכָּלֵם, לָכֵן לֹא הִתְפַּלְּלוּ [שְׁכַמוּבֵן הִיא זו טְעוּת מִצָּדָם], כִּי הִתְקַשּׁוּ לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת שֶׁתִּפְלֶתֶם תַּעֲנֶה וְלֹא תִפְלָתוֹ, וְלֹא רָאוּ עֲצָמָם רְאוּיִים לְהִתְפַּלֵּל עָלָיו.

הִנֵּה כִּי כֵן, בְּלִבָּם פָּנִימָה אָהָבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה רַבִּינוּ וְכִבְדוּהוּ עַד מְאֹד, אֲךָ לֹא הִבִּיעוּ אֶת אֲהָבָתָם כְּלָפִי חוּץ.

וְהֵגַם שֶׁבְּכָל שְׁנוֹתָם נִסְתַּתְּרָה אֲהָבָתָם. בְּיוֹם פְּטִירָתוֹ, בָּעֵת שֶׁעָמַד לַעֲזוֹב אֶת הָעוֹלָם לְהִתְעַדֵּן בְּעֵדֵן גֵּן אֱלֹקִים, כַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ לְהַפְרֹד מִמֶּנּוּ בְּרַגְעָיו הָאַחֲרוֹנִים פָּרְצָה אֲהָבָתָם אֵלָיו בְּעֲצָמָה רַבָּה*.

* עֵין בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא (וְאַתְחַנֵּן פֶּרֶק ו) תַּאֲוִיר מְרִטִיט מְרַגְעִים אֵלָיו, וְלִקְמֵן קָטַע מִהֲדָבָרִים "...בָּאוּ וְאָמְרוּ לְמֹשֶׁה, הִגִּיעָה שְׁעָה שְׂאֵתָה נִפְטָר מִן הָעוֹלָם. אָמַר לָהֶם: הִמְתִּינוּ לִי עַד שְׂאֲבֹרָךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, שְׁלֹא מִצָּאוּ מִמֶּנִּי קוֹרֵת רוּחַ בְּעוֹלָם, מִפְּנֵי אֲזַהְרוֹת וְתוֹכַחוֹת שֶׁהֵייתִי מוֹכִיחֵן. הִתְחִיל לִבְרֹךְ כָּל שֹׁכֵט וְשֹׁכֵט בְּפָנָי עֲצָמוֹ. כִּיֵּן שָׂרָא שְׁנַתְקַצְרָה הַשְּׁעָה, כָּלֵל כָּלֵן בְּכֹרֶכָה אַחַת. בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ: הִגִּיעָה הַשְּׁעָה שְׂאֵתָה נִפְטָר מִן הָעוֹלָם. אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, הִרְבָּה צַעֲרָתִי אֶתְכֶם עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַמִּצְוֹת, וְעַכְשָׁו מַחְלוּ לִי. אָמְרוּ לִיָּהּ, רַבְּנוּ אֲדוֹנֵינוּ מַחֵל הוּא לָךְ.

נָשִׁים לֵב שֶׁמְדַבֵּר בְּמִי שְׂזָכָה לְרֹאֵיהָ הַגְדוּלָּה בְּיוֹתֵר, שֶׁיִּכָּל לְדוֹן לְבָדּוֹ כָּל יָחִיד וְיָחִיד מִיִּשְׂרָאֵל, וּמוֹבָא בַּמְדָּרֶשׁ וּבַסְּפָרִים שֶׁמֶשֶׁה רַבִּינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם יָדַע בְּכָל אָדָם וְאָדָם אֶת שֶׁשׁ נִשְׁמָתוֹ וּמָה מִתָּאִים לוֹ לַעֲסֹק בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְכָל הַיְדִיעוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּיַדְנוּ עַל כָּל צְדִיקֵי הַדּוֹרוֹת שֶׁנִּחְנְנוּ בְּרֹאֵיהָ מִיַּחֲדָת לַחֲדָר לְלִבּוֹ וּלְנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם, אֵינָם מִתְקַרְבִּים וּמִגִּיעִים לְרֹאֵית הַנְּבִיאִים, וְכָל הַנְּבִיאִים כּוֹלֵם אֵינָם מִתְקַרְבִּים כָּלֵל לְרֹאֵית הַנְּבוּאָה שֶׁהִיְתָה לְמֶשֶׁה רַבִּינוּ (עֵין רַמְבַּ"ם יְסוּדֵי הַתּוֹרָה פָּרָק ט) שֶׁהוּא רֶבֶן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים [וְאַפִּילוּ עַל הַמַּשִּׁיחַ, שֶׁהוּא הַנִּשְׁמָה הַגְדוּלָּה בְּיוֹתֵר, מוֹבָא בַּרְמַב"ם (הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה פָּרָק ט הֵלָכָה ב) "וְנָבִיא גְדוֹל הוּא קָרוֹב לְמֶשֶׁה רַבִּינוּ"], וּמוֹבָא בַּזֶּהֱרַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת וַיֵּלֶךְ (רַפְד ע"ב) שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים כָּלָם לִגְבִי מֶשֶׁה כָּמוֹ קוֹף בְּעֵינֵי בְּנֵי אָדָם. וְאַנּוּ הַקְטָנִים שֶׁאֵין לָנוּ הִבְנָה בְּצַדִּיקִים וְקָל וַחֲמֹר בְּנְבִיאִים וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּמֶשֶׁה רַבִּינוּ, אֵין לָנוּ אֶלָּא דְּבָרֵי חַז"ל הַקְדוּשִׁים, שֶׁלְמָדּוּ מִכָּאן כִּי לְכָל אָדָם תִּתְּכֵן אִי הַהִבְנָה וְהַפְּרַת הַזוּלָּת, וְגַם הַגְדוּל שֶׁבְּגְדוּלִים עָלּוּל לַחוּשׁ מְאִים בְּמוֹת, בָּה

אִף יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ עָלָיו וְאָמְרוּ לוֹ: מֶשֶׁה רַבִּינוּ, הִרְבָּה הַכַּעֲסוֹנוֹךְ וְהַרְבִּינוּ עָלֶיךָ טֹרַח, מִחַל לָנוּ. אָמַר לָהֶם: מַחּוּל לָכֶם. בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ: הִגִּיעַ רַגַע שֶׁאַתָּה נִפְטָר מִן הָעוֹלָם. אָמַר, בְּרוּךְ שְׁמוֹ חַי וְקַיִם לְעוֹלָם וָעֶד. אָמַר לְיִשְׂרָאֵל בְּבִקְשָׁה מִכֶּם כְּשֶׁתִּכְנְסוּ לְאַרְץ זָכְרוּ אוֹתִי וְאֵת עֲצֻמוֹתִי, וְתֹאמְרוּ אוֹי לִבְנֵי עַמְרָם שֶׁרָץ לִפְנֵינוּ כְּסוֹס וְנִפְלּוּ עֲצֻמוֹתָיו בַּמְדָּבָר. בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ: הִגִּיעַ חֲצִי רַגַע. נִטַּל שְׁתֵּי יָדָיו וְהִנִּיחָן עַל לִבּוֹ, וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל, רְאוּ אַחֲרִיתוֹ שֶׁל בֶּשֶׁר וְדָם עָנּוּ וְאָמְרוּ יָדִים שֶׁקָּבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה, יִפְּלוּ בַּקֶּבֶר. בְּאוֹתוֹ רַגַע, יֵצְאת נִשְׁמָתוֹ בְּנִשְׁקָה".

בשעה שאותם הנראים מאימים הם בעצם האוהבים הגדולים שלו.

ומכל אלו אתה למד שאין לשפוט את האדם רק לפי מעשים ופעולות כאלו ואחרות, שאין בהם הוכחה חותכת במאת אחוזים שכל כונתו ויהבו היה כדי לצער אותך.

ואם למשה רבינו – אבי כל הנביאים, העניו מכל האדם (במדבר יב, ג), שהיה "שפל וסבלן" (רש"י שם), אוהבם הגדול ביותר של ישראל וכהנה מעלות ושלמות שאין בדומה להם, ואף על פי כן ארע כדבר הזה, שמחסר הבנה בינו לבין ישראל חשש שייסקלוהו, על אחת כמה וכמה אנחנו הבנה כלל בנפש האדם, ועלינו לבדוק היטב מה רצה פלוני במעשיו ואם בכלל התכוון למה שאנחנו חושבים שהתכוון?

האם לקצב היה שכל של בהמה?

לפעמים אי ההבנה נובעת משנויי ז'רגון ושפה; ומלים שנשמעים באזן כקריאת תגר, ולזול, הכרזת מלחמה, ועוד כהנה הבנות שליליות, מתבררים כהבנות מטעות, שמקורם בחסר הבנת שפת הדובר, מפאת קשיי שפה, ומעולם לא היתה לאומרם כונה לפגע. דגמה לזה יובא בעבודה הבאה:

מעשה שהיה בירושלים לפני למעלה ממאה שנה, באיש נכבד ועשיר שעלה לירושלים והתקבל בכבוד אצל בני עדתו.

למחרת בואו ירושלימה, בא לשוק ופנה לרכש בשר.

בהגיע תורו, פנה לקצב ושאל: "יש לך שכל של בהמה?"
הקצב התפלא וחשב שלא שמע היטב.
האיש חזר על דרישתו הפעם בקול רם: "שכל של בהמה,
יש לך?"

הבין הקצב שהאיש לבוש ההדר עוליב בו ו'החזיר' לו
בכעס במלת גנאי משלו.

כעת האיש המכבד לא הבין על מה הכעס ומדוע הקצב,
במקום להביא לו את מבקשו, התפרץ עליו וכנה אותו במלות
גנאי מתוך 'הבנה' שכנראה האיש שונא זרים או אולי יותר
גרוע – שונא את בני עדתו... והחזיר לו בכפל כפלים.

עד מהרה התפתח וכוח קולני כשהאחד זורק על השני
מילות גנאי בלשון הקדש אגב צטוטים מהמקרא ומהמדרש.

וכך נמשך הדבר, הלך וגדל, וכמעט גרם לסכסוך חריף
בין העדות ולהתערבות הקונסוליות השונות בירושלים – כל
אחת לטובת העדה היהודית שתחת חסותה...

בחסדי השם יתברך, לפני שהמריבה התפשט למצב
שתוצאותיו מי ישרנו, רחמנא ליצלן, נכנס אחד הרבנים
בעבי הקורה ועד מהרה התברר שהאיש המכבד, בקש בסוף
הכל לרפש מח של בהמה. אך כיון שידיעותיו בלשון הקדש היו
מועטות, אמר "שכל" במקום "מח"... משנתבררה הטעות,
התפסו העולה החדש והקצב והיו לידידים [כמובן, שלתקון

המצב שלך מצוין | לה

ההשקלות – השלום בין הנצים שנגגרו ונטלו צד במחלוקת, נדרש זמן נוסף, ארוך יותר ומרוב יותר. אם בכלל. ודי למבין...].

הנה כי כן, לא נתן להסיק מסקנות לפני שהכל ברור ובהיר.

ברכה או קללה?

אפילו בתוך הצבור עצמו, שמכיר איש את שפת רעהו, יתכנו אי הבנות בתגובת הזולת.

נזכיר מעשה בזה על ראש רבני קושטא רבי אליהו עניו וצ"ל בעל ספר "דבר אליהו".*

ואותו גאון קדוש הושם בבית האסורים. ובשבת הראשונה לצאתו לחפשי, באו חכמי ורבני העדה ורבני ישיבתו (היה) וכל העם לבקרו ולברכו בברכת "ברוך מתיר אסורים".

למרבה פליאתם השיב הגאון: וכן למד!

כך לכל אחד ואחד.

מענה הרב גרם למבוכה רבה, באו לברך ויצאו מקללים? לשבת בבית הסתר, חלילה? אף מפאת כבוד התורה לא העזו אף אחד לשאול אותו.

* וראש הישיבה באיסטנבול שבטורקיה, במחוז היהודי – בלאט. היה תלמידו של רבי אליהו פאלומבו ורבו של רבי אליעזר די טולידו, שצרף את ספרו "דבר אליהו" לספרו "משנת רבי אליעזר", סוף חלק ב, שמזכירו בכתביו: "תנא דבי אליהו עניו" ובשבחים מפליגים. זכות כל הצדיקים יגן עלינו.

עד שבא הראב"ד שהיה ידידו, לברכו ברוך מתיר אסורים. וכאשר השיב לו בדרך שהשיב לכלם: וכן למור, הביע את תמיהתו על סגנון הברכה, שנשמע ממנה כאלו גם הוא ישב בבית אסורים, ובקש מהרב שיפרש דבריו.

הודעו רבי אליהו ואמר ברגש: חלילה לי לקלל. אדרבה באמרי "וכן לאמר" הזכרתי את הכתוב (ישעיה מט, ט) "לאמר לאסורים צאו, לאשר בחשך הגלו" המדבר ליציאת ישראל מהגלות, והתפונתי לברך אתכם שתצאו מהגלות כמו שאני יצאתי מבית הסהר, ויקוים גם בכם ובנו ולכל ישראל מקרא זה.

מה אתה?

ועד שאדם מפליג ברעיונו, ומפרש את פונות זולתו, כיון שאין אדם יודע מה בלבו של חברו, גם הנפגע עצמו יתן דעתו על כך שאינו יכול לעמוד על פונת זולתו ומה בלבו. ועקימת אף, גערה או אפילו מילה קשה ואפילו רחוק, אינה בהכרח באה ממקום של שנאה ותעוב. מוטב היה שכל אדם יסתכל על עצמו ויבין כמה הוא שוגה בכך שמפרש את פונות זולתו.

שורת הדין מחייבת לדון לכף זכות; יכול להיות שלאותו אדם היה יום קשה, אולי עברה בו מחשבה של זכרון קשה מן העבר? אולי סתם לא היה לו מצב רוח באותו רגע? וגם אם מדבר ברבך או בבן משפחתך הקרוב לך וכל אדם אחר

שְׁבִדְרָךְ כָּלֵל מְאֲרִיךְ אוֹתָךְ וְגַם אִתָּה עַד כַּעַת הָאֲרֶכֶת אוֹתוֹ, כִּיּוֹן שְׁאִינֶךָ יָכוֹל לַדַּעַת מֶה מִתְחוֹלֵל בְּעֵמֶק לְבוֹ, אִין זֶה מִן הָרְאִי וּמִן הַמוֹסֵר לְפָרֵשׁ אֶת כּוֹנֵנֹתָיו.

כִּי אִינֶךָ יוֹדֵעַ.

כִּי אִין אָדָם יוֹדֵעַ מֶה בְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ.

הִנֵּה כִּי כֵּן, עָלִינוּ לְהַפִּיר בְּכֶךְ שְׂיִכְלֵת הַשְּׁפִיטָה שֶׁלָּנוּ מִגְבֻּלֵת וְעֲשׂוּיָה לְהַטְעוֹת. וְרַק עֵיוֹן נֶכּוֹן בְּמֵאֲרָע, בְּעֵינִים נְטוּלֵי נְגִיעוֹת, וְעַם הָרַבָּה תַּפְלָה, יִתְכַּן שְׂיִזְכְּנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לָבוֹא לְחַקֵּר הָאֱמֶת, לְהַזִּים טַעֲנוֹת לְחֹסֵר צֶדֶק, לְהַפְרִיךְ מִסְקָנוֹת מְטַעוֹת וּלְבַטֵּל תַּחֲשׁוֹת עוֹל הָרַסָּנוֹת.

וְנִפְיֵר שׁוֹב, מִדְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָּה, שֶׁהִדִּין אֶת חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת, מִן הַשָּׁמַיִם דְּגִים גַּם אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת.

וְלִכֵּן רָאִוי לְהִתְרַגֵּל לְדוֹן תְּמִיד לְכַף זְכוּת, וְעֵין "לְקוּטִי מוֹהֵר" (מִהֲדוּרָה קָמָא סִימֵן וֹ אוֹת ז) "...עַל יְדֵי שְׁדָּגִים אֶת הַכֹּל לְכַף זְכוּת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שׁוֹתְקִין לוֹ כְּשֶׁמְבַזֶּה אוֹתוֹ, כִּי מוֹצֵאִין בּוֹ זְכוּת, שְׁאִינוֹ חַיֵּב כָּל כֶּךְ בְּמֶה שֶׁמְבַזֶּה אוֹתוֹ, כִּי לִפִּי דַּעְתּוֹ וּסְבָרָתוֹ נִדְמָה לוֹ שְׂרָאִוי לוֹ לְבַזּוֹת אוֹתוֹ וְכוּ", עֵין שֵׁם בְּרוּם הַפְּעֻלוֹת הַנִּגְרָמוֹת מִהִדִּין אֶת הַמְבַזִּים אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת.

חֲנוּיִעִים סְבוּת וְנִסְבוּת

כְּהַמְשֵׁךְ לַדְרִישָׁה וְלַחֲקִירָה שֵׁישׁ לְאָדָם לַעֲשׂוֹת בְּדִין וּדְבָרִים שֵׁישׁ לוֹ עִם הַזּוּלָּת, טָרֵם יִסִּיק מִסְקָנוֹת, הִנֵּה גַם אִם הִתְבָּרַר לוֹ שֶׁהִלָּה הִיָּה מוֹדֵעַ לְמַעֲשָׂיו, רָאוּי לַחֲשֹׁב מִדּוּעַ נִהַג כֹּךָ עִמּוֹ? וַיִּתְבָּרְרוּ סְבוּת שׁוֹנוֹת הַמְלָמְדִים כִּי מַעֲשִׂים כָּאלוֹ אֵינָם מְכָרְחִים לְהִגִּיעַ מִמְּנִיעִים שֶׁל שׂוֹנָאָה וְרַע. וְאִדְרָבָה, יִתְכַּן שֶׁהָאָדָם מַעֲלִיב וּפּוֹגֵעַ בַּזּוּלָּת, דּוֹקָא מִשּׁוּם שֶׁהוּא קָרוֹב וְאֶהוּב אֵלָיו יוֹתֵר.

כַּאֲשֶׁר יִתְבוֹנֵן הָאָדָם וַיִּתֵּן הַדַּעַת וְהַלֵּב לְסְבוּת וְלִנְסְבוּת שְׁגוֹרְמוֹת לְבָנֵי אָדָם לְפָגַע בְּשָׁנֵי – לְעֵלּוֹב בּוֹ, לְרַכֵּל עָלָיו, לְהַלְבִּין אֶת פָּנָיו, וְכָל כִּיּוֹצָא בָּזָה, יִגְלֶה תּוֹכְנוֹת מִפְּתִיעוֹת שֶׁבִשְׁעַת מַעֲשֵׂה אָדָם לֹא חָשַׁב עֲלֵיהֶם כָּלֵל.

וְהַעֲנִין, שְׁבָרִבִּים מִן הַמַּצְבִּים, בִּשְׁעַת הָעֵלְבוֹן וְהַכְּלִימָה, רוּאָה הַנֶּעֱלָב בְּמַעֲלִיב חֵית טָרֶף, זֹאב עֲרִבּוֹת הַנִּהְגָּה לְקָרוֹעַ אֶת בֶּשֶׂר טָרְפוֹ, לְשֹׁבֵר אֶת עֲצָמוֹתָיו וּלְלֶקֶק אֶת דָּמוֹ... בְּקִצּוֹר, יִצּוֹר מְרֻשָּׁע, שֶׁחָפֵץ לְהִתְכַּבֵּד בְּקִלּוֹנוֹ מִטַּעַמֵי רַע וְאִכְזָרִיוֹת.

וְאַמָּנָם יִשְׁנֵם אֲנָשִׁים רָעִים בְּעוֹלָם [וּכְפִי שִׁיתְבָּאָר, גַּם אִם אֵלּוֹ רָאוּי לִיִּשֹׁב אֶת הַהֲדוּרִים' וְעַם זֹאת לְהִתְרַחֵק מֵהֶם לְגִמְרִי]. אֲבָל אֵלּוֹ הֵם מַעוּט. רֹב הָעוֹלָם אֵינָם כָּאלוֹ. וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר

מדבר בחבר או מכר משכבר הימים. כי אז, ראוי לו שישאל את עצמו, מדוע עד כה הסכים לחבר אליו? ואיך יתכן שעד כעת לא הכיר פרטים אלו באפיו? ראוי לשקול צדדים ומניעים נוספים להתפרצותו של אותו מכר, ידיד. בדרך כלל עיון נוסף מסיר מ'כתב האשמה' את המניע: רע ואכזריות.

וכפי שיתבאר לקמן, לפעמים נדמה לך שפלוני אלמוני אויב אותך, אך באמת הוא אהוב לך, רק שקשה לו לביטא זאת. לפעמים מרוב אהבה ומתוך בטחון שאתה תגיב בסלחנות להתפרצותו, מרשה לעצמו לפגוע בך. ואדרבה עליך לראות זאת כמחמאה. וכפי שהנסיון מראה, אנשים כאלו, בהגיע שעתם היפה, יזכרו מי היה ונשא עמם בעל בשעתם הקשה.

וכמוכן, שהסבה העקרית – לפני כל נתינת הסבר לעבדה שדוקא אדם זה פגע והעליב, היא כי כך גלגלו משמים וסבבו הסבות כדי שזה יהיה (ועל כך יומד הדבור בפרק מיוחד).

מעשה בפחית

הוא היה אדם ככל בני אדם. לא כעסן ולא אדיש. רגיל היה. אלא שבאותו יום קם על 'צד שמאל'...

עקב קריאת ספור שהזכיר לו את נוף ילדותו – שהיו בה צדדים אפלים וכאובים, או / ומחמת סבות צדדיות נוספות, צפו ועלו במוחו זכרונות קשים, שקלקלו את מצב רוחו והשרו עליו קדרות, יגון וצער.

אותות המרירות שבפנימיותו קרנו מפניו, מפרצופו, שנעשה זעוף וכעוס. למורת רוחו, גם פרצופיהם של העוברים ושבים נראו זעופות וכעוסות, כי כן דרכם של הבריות – להחזיר את מבע פניהם בהתאם למבע הפנים שמקבלים... יגונו גבר. כאב לבו התעצם. צעדיו היו כבדות.

ואז ארע הדבר.

רגליו נתקלו בפחית שתיה.

שב האיש על צעדו, מתח את רגלו לאחור והחזירה בתנופת בעיטה לעבר הפחית, והיה ממשיך בדרכו גורר ומשליך את הפחית בארץ, כברת דרך נכבדה. והיה הפחית תוהה בצער, מצעק בקול חורק: מדוע בועט בי ברנש זה? מה עשיתי לו שהוא מכלה בי את זעמו?...

לעולם לא נדע מה 'עובר' על האנשים שלפנינו. על איזה 'צד' קמו בבקר... מה מתחולל בלבם, ומה הם הזכרונות שמתרוצצות בראשם, והאם, לפי התנהגותם, החינוך הנצפה בפניהם הוא אמתי, או שמנסה להסגיר כאב לב ויגון תהומי.

לגדל המועקה, חפץ לפרק את זעמו. יתכנו מצבים, שבעת ההתפרצות כמעט לא היה בר בחירה. כאב הלב הולך ומתגבר ומציף אותו עד שבנקדת הרתיחה, האדם הראשון שפגש סיע לו לפרק את הלב על ידי שספג את כאבו...

תשאלו: אבל למה אני צריך להיות ה'פחית' החבוטה, מדוע עלי לספוג את הזעם של הזולת?

הַתְּשׁוּבָה: מַחֲמַת הַקָּשֶׁר בֵּינֵיכֶם, קָשֶׁר שֶׁנִּגְרַם מְסִיבוֹת שׁוֹנוֹת, וּמִטְעָמִים נֹסְפִים, שֶׁמַּעַט מֵהֶם יִתְבָּאֲרוּ לְקָמֶן.

שְׁלִיחִים, סְבוֹת וְהִזְדַּמְנוּיוֹת

אָדָם שֶׁחָטָא כָּלפִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, הָרִיהוּ חַיֵּב. עָלָיו לְשַׁלֵּם עֲבוּר מַעֲשָׂיו הָרָעִים. יִתְכַּן שֶׁעֲבוּר עֲבָרָה, שֶׁבְּעֵינֵי הָעוֹלָם נִחְשָׁבֶת לְקִטְנָה בְּחִמְרָתָהּ, נִגְזֹר עָלָיו עֲנֹשׁ גָּדוֹל, כִּי אֵת חֲמַרַת הַמַּעֲשֵׂה וּמִדַּת הָעֲנֹשׁ קוֹבֵעַ רַק הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ (עֵין רַמְבַּ"ם הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה פָּרָק ג' הִלָּכָה ב). גַּם הַשּׁוֹאֵל, יִתְכַּן שֶׁחָטָא בְּחָטָאִים שֶׁעָלִיהֶם נִגְזֹר עָלָיו עֲנֹשׁ גָּדוֹל וָרַב, שֶׁלֹּא יוּכַל לְחַמֵּק מִמֶּנּוּ, רַחֲמָנָא לְצַלָן. אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׂאוֹהֵב אוֹתָהּ, מְזַמֵּן לָהּ אִפְשָׁרוֹת שֶׁתִּהְיֶה מֵהַנְּעֻלָּבִים וְאֵינָם עוֹלָבִים, שֶׁתַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתֶיהָ, וּבִכְךָ תִּסִּיר מֵעַלֶיךָ אֵת הָעֲנֹשׁ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא שֶׁהֵייתָ נֹדֵרשׁ לְשַׁלֵּם עֶקֶב מַעֲשֶׂיךָ.

אֵתָּה כְּמוֹכֶן יְכוּל לְסַרֵּב לְהִזְדַּמְנוֹת וּלְהַשְׁאִיר אֵת הַמַּצֵּב כְּפִי שֶׁנִּגְזֹר – לְהִמָּתֵן בְּ[חֶסֶר] סְבָלָנוֹת לְפָרְעָנוֹת הַנּוֹרָאָה שֶׁתִּכְפַּר עַל הָעֲבֻרוֹת וּבִכְךָ תִּשְׁלַם אֵת חוֹבְךָ... אֲבָל אִם אֵתָּה בֶּר דַּעַת, תִּבְיֵן שְׂאֵתָּה 'בֶּר-מִזֵּל' וּבּוֹדָאִי תִּבְחַר בְּאִפְשָׁרוֹת הָרַאשׁוֹנָה וְתַצִּיל אֵת עַצְמְךָ. וְכִיּוֹן שְׂאוֹתוֹ אָדָם בָּא לְהִטִּיב לָךְ, מִן הָרָאוּי לְקַבְּלוֹ בְּסִכּוֹר פָּנִים יְפוֹת.

כְּמוֹכֶן שְׂרָגְזוֹם שֶׁל הִבְרִיּוֹת יְכוּל לָבוֹא בְּאוֹפְנִים נֹסְפִים, כְּפִי שֶׁנִּגְזֹר, וּבְמִקּוֹם אוֹתוֹ מֵר נָפֶשׁ שְׁבוּר וָרָצוֹן שֶׁבְּ'טָעוֹת' פָּגַשׁ אוֹתָהּ בַּעַת 'נִקּוּדַת הָרְתִּיחָה', יִתְכַּן מַצֵּב שֶׁמְזַמֵּינִים לָךְ

אדם מדשן ענג וחסר דאגות, שבכונת מכון יצער אותך, בתקנה שתבליג ובכך תזכה לאותה מעלה גבוהה, שמוחלת לך את העונות ומזכה אותך בשפע עצום ורב, כפי שיתבאר במהלך הספר ובפרט בפרקים המיוחדים לכך.

ומדוע דוקא 'הוא' השליח לפרע את החוב?

גם זה מכבשוננו של עולם, אבל עלינו לדעת שהכל לפי חשבון, לפעמים נבחר פלוני כדי לצער אותך, משום הקשר שלך עם נשמתו בגלגול קודם. וכעת נתנת הזדמנות לפתור את העניין.

ולפעמים גם משום שעל ידי אותו אדם נגזר לך לקבל שפע. וגלגלו משמים שעתה יקצה עליך, ובעת שתגיע שעתו, בדור זה או בדורות הבאים, או בגלגולים הבאים, יגמל לך שפע עקב שתיקתך באותה שעה.

ויתכנו גם סבות נוספות, כדלקמן. אך זאת נדע:

יש כאן הזדמנות. והכל לפי חשבון.

בהתאם לנצרך ולשליחות

ועין בספר "טהרת הקודש" (מאמר תשובות סגוליות פרק יב) שכל שליח לביתו, הוא בהתאם לתקון הנצרך לו, ונעתיק קטע קצר מדבריו, "וכן מי שנתנסה מה' באשה רעה בעלת מריבה שמחרפת אותו בבזיונות, והוא סובל ושותק ואינו מתקוטט

וסובל לכבוד קדושת שמו יתברך ולכפרת עונותיו, וכן כל מיני חלישת הדעת שאדם מקבל מזולתו והוא עוצר ברוחו מלכעוס ומלהלשין ולהשיב, אז נתפפרו בזה עונותיו ונמתקו הדינין מעליו, כי לפעמים שיש דין על שונאי ישראל והקדוש-ברוך הוא רוצה לרחם עליו שולח עליו איזה מחרף הראוי לאותו אצטלא ולאותו שליחות כי מגלגלין חוב על ידי חייב, והוא מחרף ומבזה אותו ומחליש דעתו, ועל ידי זה נמתקו הדינין מעליו ונכנע פה המקטרג ונמחלו עונותיו. ואשרי למי שיִרגיל עצמו להעביר על מדותיו, אז בשמים גם כן ככה אומרים הואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה (ראש השנה י"ז ע"א) [שמשמעו – כיון שהוא לא מדקדק עם אחרים, לא מדקדקים עמו], ואשרי לו".

השליח שטחר את דוד המלך

מהרד"פ חתם סופר שער דוד המלך עליו השלום, היה כאשר בנו אבשלום מרד בו. ובאותם ימים שהיה גולה ונודד, מסבב ביסורי גוף ונפש, כאשר עבר במקום הנקרא "בחורים" התנפל עליו שמעי בן גרא וקלל אותו בקללות מכערות.

וכמוכא בנביא (עין שמואל-ב פט"ז) אבישי בן צרויה שהתקשה לסבל את הפגיעה בדוד, רצה לפגוע בשמעי, אך דוד המלך מנע בעדו באמרו: "אלקים אמר לו קלל".

מוכא על כך בזוהר הקדוש פירוש משפטים (קז ע"ב – בתרגום

חפשי, ראה הלשון בהערה*), מעשיו של שמעי הועילו לדוד המלך בכפרת חטאיו, יותר מפל הצרות שעברו עליו עד אותו יום.

וממשיך הנהר הקדוש ושואל, מה ראה שמעי, שהיה תלמיד חכם והיתה בו חכמה רבה, לרדף אחרי דוד ולקללו? אלא שמשמים התגלגל הדבר שנכנס בלבו של שמעי לנהג כך, לתועלתו של דוד, שהרי מה שעשה לו שמעי, גרם לו לשוב בתשובה שלמה ושבר לבו בשבר רב, ושפך הרבה דמעות מתוך לבו לפני הקדוש ברוך הוא, ועל זה אמר, כי ה' אמר לו קלל. בידעו שממקום עליון נגרם הדבר.

הסבה – חשבונות ישנים

פעמים שהאדם מריר כלפי השני על ארועים ישנים ש'לא נסגרו' וכאן מצא היריב שעת כשר 'לגבות את חובו'. ולפעמים גם לרוקן על השני איבה שאצר בלבו מאז אותו ריב ישן שלא בא לפתורנו.

* לשון הנהר הקדוש, "תא חזי, יתיר הנה, מה דעבד ליה שמעי בן גרא, מכל עקתין דעברו עליה עד ההוא יומא, ולא אתיב דוד לקבליה מלה דהכי הנה יאות ליה, ובדא אתכפרו חובוי. השתא אית לאסתכלא, שמעי תלמיד חכם הנה, וחכמתא סגיאה הנת ביה, אמאי נפיק לגבי דוד, ועביד ליה כל מה דעבד? אלא מאתר אחרא הנה מלה, ואעיל ליה בלביה מלה דא. וכל דא לתועלתא דדוד. דהא ההוא דעבד ליה שמעי, גרמא ליה למיתב בתיובתא שלימתא, ותבר לביה בתבירו סגי, ואושיד דמעין סגי אין, מגו לביה קדם קודשא בריך הוא, ועל דא אמר, כי ה' אמר לו קלל. ידע, דהא מאתר עלאה אחרא נחת מלה".

החפץ בחיים טובים יבחן את הדברים לאשורם, ואם וכאשר התברר שאלו העבדות, ואכן בעבר היה ביניהם מארע הטעון תקון, שלא נתפסו בו כפאות, ראוי שיתפס עמו עתה.

וידוע, שחובות שבין אדם לחברו בעולם הזה, עלולים לשבש את החיים האמתיים בעולם הבא, ולמנע מהאדם להנות בתענוגים הממתינים לו עקב מצות שעשה בעולם הזה. וכיון שתשלומים שבין אדם לחברו, פורעים רק בעולם הזה (עין בספר "שפת תמים" פרק ד), הוכח שתגובתו הקשה של היריב, היתה בעצם פתח הצלה – לפרע את החוב עמו, שלא יצטרך לרדת שוב בגלגול לעולם הזה, עם כל ההשלכות הפורכות בכך.

וכתב בספר המדות (בושה אות כ) "כשאחד מבזה אותך או שוחק ממך, בידוע שאתה בישת את אבותיו".

ואולי גם בזה אפשר לומר, שהכונה גם לפעולות שנעשו בגלגול קודם.

הסבה – אהובים לספיגה

כאמור, בני אדם רבים מתהלכים בעולם הזה בלב טעון צער ויגון. כלפי חוץ נראים רגילים. ויתכן גם מאד מאשרים. אבל הלב מריר והמח מוצף זכרונות קשים. משאת נפשם לשחרר את כמיות הרע והתסכול שבקרבם. אך מתוך חששות שונות [שברבם נובעות מדמיונות שוא ומסקנות שגויות] יתאמצו להסתיר את המתחולל בלבם, מהחרדה שיגלו שהם חרדתיים...

ומכל מקום לעולם לא זנחו את החלום 'לשפוך הכל' על אדם, בן תמותה כמותם, שישמע אותם ויספג. הדברים נכונים לכל אדם, וההבדל הוא בכמיות הצער והיגון...

וכיון שאין מדבר בחסרי דעת אלא בכאלו שמקיימים חיים נורמלים, גם במצבי לחץ, לא יעזו להתנפל ולפרק את לבם על אדם זר שאין לו כל הפרות עמם...

גם לא יתכן לפנות לשונא ו'להקיא' עליו את כל הרעל שטמון בלבו. הלה ינקם בו על ההתפרצות. וכאשר יזהה חלשה, ישתמש בה נגדו...

הברירה היחידה היא, מ'חסר ברירה' – לפנות לאהובו הגדול ביותר, זה שמדותיו טובות והוא עשוי לסלוח בבוא השעה, ולשפוך עליו את כל הצער והתסכול שממלא את ישותו, מתוך תקווה שלא יחזיר וינקם בו על ההתפרצות. ויתכן שגם יבין את נפשו האומללה ויעזר לו*.

* ואולי אפשר לדמות זאת להתנהגותם של ישראל למשה רבינו, כנזכר לעיל, שבני ישראל אהבו את משה רבינו בכל מאדם והיו מוכנים למות עבורו, ודוקא מתוך אהבתם אותו, שפכו עליו את מרירותם עד למצב שראו בהתנהגותם ספנה מוחשית של סקילה.

ומבלי להתייחס לאותו דור דעה שאין לנו השגה בהם, נזכיר עבורנו, שעל האדם להזכיר לעצמו שמקור הטוב הוא השם יתברך, ולכן אין לו להלין בפני אדם כזה או אחר, וכאשר נפשו של אדם מרה עליו, קיים בעצמו (תהלים נה, כג) "השליך על ה' יתברך והוא יכלכלך" וגו', יפנה לבוא יתברך שמו וישפך לפניו שיחו, שירפא את נפשו, וימציא לו את שלוהיו הטובים, כמו אנשים צדיקים וחכמים ברי דעת המבינים בנפש האדם. ותמיד יזכור שיש לו אבא בשמים שאוהב אותו

נעזב את אותו מתפרץ, המשתמש במלים מעליבות, טופל
אשמות שוא וכל כיוצא בהתנהגותו הלא טובה שפרצה מלבו
השבור, ונשים לב לאדם המוכן לספוג את מרירותו, אם יעין
במצבו יבין שמשמים נתנו לו הזדמנות נדירה לקבל שפע,
מהיותו נושא בעל עם חברו, ומדבר בשפע גם בעולם הזה
וגם בעולם הבא.

במצב כזה ובמצבים הדומים לזה, נקבל הזדמנויות רוח
שונות להפך יריבים לאוהבים. ואין מדבר ב'עוד חבר' אלא
בחברות אמיצה מסוג משבח יותר, של מתוק הבא ממר, ואור
הבא מחשך [שחשובים מאלו שמתחלתם היו מאירים ומתוקים] –
חברים מסוג זה יזכרו תמיד את מי שהיה מוכן לספוג
את מרירותם בשעתם הקשה.

חבר כזה שיזכר אותך ששלמת לו טובה תחת רעתו.
חברים שנולדו ממצבי איבה, עשויים להיות נאמנים ואף
יתכנו כאלו שבעת מצוקה יהיו מוכנים ללכת עבורך 'באש
ובמים'.

ותמיד מוכן לשמוע את קולו, ומעולם לא יחשב בעיניו לנודניק... וידע כי הוא
יתברך גדול מאביו ומאמו, שאמנם הם מוכנים לשמוע אותו, אבל לא תמיד יש
להם את הכלים לעזור לו. והשם יתברך שבא אותו, מכיר אותו ובכדו להזמין
רפואה לנפשו.

מקום של כבוד בלב

שח לנו בחור אחד (מסיבות מובנות שנינו את תכן המעשה), שהתפלל בבית הכנסת של בעלי בתים ביום ראש חדש. לאחר קריאת התורה בקש ממנו הגבאי שיעבור לפני התבה לתפלת מוסף, וישתדל להנעים מעט בנגינה.

הסכים הבחור, עלה לתבה והחל באמירת קדיש בנגון מסלסל. לפתע קם אחד מהמתפללים והחל לצעק עליו בקול רם: מה זה הנגונים הללו? תמהר! אנשים כאן צריכים להגיע לעבודה בזמן. וכי חשבת שכלם בטלנים כמוך? תזדרז. בכלל, מי קרא לו לעלות לתבה? הדיוט קופץ בראש!

הבחור חש שדמו נשפך. הוא הסתפל על הגבאי אבל זה הצטנף והטמין ראשו בתוך טליתו המכוססת...

תחלה שתק הצבור. אך פיון שהאיש לא שתק והמשיך בסערת רוחו להטיח בתזזזת דברים משפילים, פנו אליו המתפללים ודרשו ממנו שיפסיק. ולבחור התזזזת אמרו, שיתפלל בנחת, לא להאריך יותר מדאי, אבל מעט נגון, שגזכר שהיום ראש חדש.

אבל מצב רוחו של הבחור היה בשפל. הוא המשיך את ל"חצי קדיש" כביום רגיל והקהל נעמד לתפילת עמידה של מוסף ראש חדש. שקט השתרר בבית הכנסת. השקט שלאחר הסערה. בעבור התזזזת היתה זו דממה מעיקה... את חזרת הש"ץ

של מוסף, התפלל במהירות. בלבו קנה שהתפלל הנועם ימצא בבית הפנסת לאחר התפלה, והוא יטעימהו מתער לשונו. גם לו יש מה להגיד...

אלא שכנראה המתפלל אכן מהר לעבודה. ותכף לאחר "ברכת כהנים" קפל את טליתו ומהר לרכבו.

חלפו מאז כמה שבועות, המתפלל המתפרץ לא נראה בבית הפנסת.

יום אחד יצא הבחור להתפלל בציון צדיק הטמון בבית החיים בסמוך לעיר במרכז הארץ, שאותו יום היה יום פטירתו. והיות שהמקום היה מרחק ושומם, הצטרף לחבר שנסע לעיר הסמוכה למקום, ומשם המשיך רגלי.

בבואו שם התפלל בציון את התפלות הנהוגות, בקש מבואר עולם את בקשתו להושע בזכות הצדיק ופנה לצאת.

בינתיים התחיל לרדת גשם. האדמה הפכה לבוצית. מעט המתפללים שהיו שם עם רכבים כבר יצאו לדרךם. בקרבת מקום מצא כששה צעירים שהמתינו ל'טרמפ' שיקח אותם, לפחות עד לעיר הקרובה. עמד גם הבחור עמהם.

הגשם הלך והתחזק. הבחורים שלבו ידים ופצחו ברקוד... הבחור התרחק מעט, בתקנה למצוא מחסה מפני הגשם. זמן רב חלף, הגשם לא פסק ומכונית לא נראתה באפק. ערפל כבד החשיך את האזור. מבעד לערפל נראו אלומות אור

חורות. הבחורים קפצו לפאת הכביש, גם מידענו נסרף אחריהם. על אף שידע שפמעט אין לו סכוי שהנהג יקח אותו על פניהם, הם היו לפניו והמתינו זמן ארוך יותר.

הנהג עצר ואמר: "עד לצמת שבכניסה לעיר".

ארבעה מתוכם תפסו את מקומם ברכב. הנהג העיף מבט החוצה.

עיניו פגשו בבחור. הוא נזכר מהיכן הוא מכיר אותו...

גם מידענו זזה אותו. זה היה אותו מתפרץ שהרס לו את ה"ראש חדש"...

אבל הזמן מרפא כל כאב, ומרגיע נפש נסערת. ובפרט כאשר הוא זקוק לטרמפ כאויר לנשימה. והאיש הזה פנראה מתגורר בקרבת מגוריו...

הנהג נראה חוכך בדעתו. ואז סובב את ראשו לשאר הבחורים שנותרו בחוץ ושאל: "חבר'ה, מה אתכם, גם אתם צריכים עד לצמת?"

"בטח. לפחות עד לצמת" – ענה אחד הבחורים כשאצבעותיו הכחולות מקור ממשיכות לפרט על מיתרי הגיטרה. "אבל האוטו שלך מלא".

"זה בסדר" – השיב הנהג, "היתם אצל הצדיק, מגיע לכם. אני מוריד אותם וחוזר לאסוף אתכם".

כְּעֹבֵר כְּעֹשִׂים רָגַע שָׁב הִנֵּה לְמָקוֹם. "תַּעֲלוּ כָלְכֶם, אֲבָל עַד לְצִמָּת. רַק בְּזִהִירוֹת עִם הַתִּיקִים וְעִם הַגִּיטָּרָה. גַּם אֶתָּה בְּחוֹר, אֶתָּה גַּר בְּשִׁכּוּנָה פְּלוֹנִית, נָכוֹן? נוֹ, אִזּוֹ תַּעֲלֶה אֵין זְמַן".

הִנֵּה נִסַּע בְּאִטִּיוֹת (וְלֹא רַק בְּגִלְל הָעֶרְפֶּל...) וְהִחַל לְשׁוֹחַח עִם הַבְּחוּרִים וְסִפֵּר עַל הַהִשְׁגָּחָה הָעֲלִיזָה שֶׁסִּבְּכָה אוֹתוֹ לְעֹבֵר דּוֹקָא בְּסִמּוּךְ לְמָקוֹם. הוּא בִקֵּשׁ שִׁיסְפְּרוּ לוֹ עַל הַצִּדִּיק. נָכַר הִיָּה שֶׁהוּא מְכוֹן לְמִידַעֲנוּ הַבְּחוֹר, שֶׁחִפֵּץ לְשִׁמוּעַ אֶת הַדְּבָרִים מִפִּי מֵאֲשֶׁר מִשְׁאֵר הָאוֹרְחִים הָאֲחֵרִים...

הַשִּׁיחָה הַמְּשִׁיכָה לְקֶלֶח גַּם לְאַחַר שֶׁשְׁאֵר הַבְּחוּרִים יָרְדוּ בְּצִמָּת וְהַשָּׁנִים הַמְּשִׁיכוֹ בְּדֶרֶכָם. מִתְּכֵן הַשִּׁיחָה הַתְּבָרָר שֶׁהָאִישׁ הַלֵּזָה כָּלֵל לֹא מִתְגֹּוֹרֵר בְּשִׁכּוּנָתוֹ וְגַם לֹא בָּעִירוֹ. אוֹתוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ הִיָּה בְּיוֹם רֹאשׁוֹן וּבִשְׁבֹּת הַתְּאָרֶת אֲצֵל אֶחָד מִחֻבְרָיו וְלָכֵן גַּם מֵהָר כָּל כֶּךָ לְמָקוֹם הָעֲבוּדָה שֶׁבָּעִירוֹ. כִּיּוֹן שֶׁנַּעֲשׂוּ יְדִידִים, הִחֲלִיט לְקַחְתּוֹ עַד לְעִירוֹ וּלְבֵיתוֹ.

יִתְכֵּן שֶׁאֵלְמָלָא אוֹתָהּ הַתְּפָרְצוֹת שֶׁנַּעֲשֶׂתָה בְּרָגַע שֶׁל טְעוֹת מִתּוֹךְ לַחֵץ וְכַעַס, לֹא הִיָּה הִנֵּה חֵשׁ מְחִיבוֹת לְהִתְאַמֵּץ פְּעָמִים בְּנִסְיָה לְעִיר הַקְּרוֹבָה כְּדִי לָשׁוּב וּלְקַחַת אֶת שְׁאֵר הַבְּחוּרִים וּבִתּוֹכָם אוֹתוֹ. וְגַם אִם טוֹב לָבוֹ לֹא הִיָּה נוֹתֵן לוֹ לְהִשְׁאִיר בְּחוּרִים צְעִירִים בְּיוֹם סִגְרִיר, כִּי אִזּוֹ הִיָּה יוֹרֵד בְּצִמָּת הַקְּרוֹב, מִמֵּתִין לְתַחֲבוּרָה בִּינְעִירוֹנִית שֶׁתִּקְחָהּ לְעִיר אַחֶרֶת וְשׁוּב הַמִּתְנָה לְאוֹטוֹבוֹס שֶׁיִּקְחָהּ לְעִירוֹ וְכֶךָ הִיָּה נוֹדֵד בְּדֶרֶכִּים,

מִהֶכָּא לְהֵתֵם בְּטִלְטוּלֵי אוֹרְחָא שְׁהִיוּ סוֹחֲטִים מִמֶּנּוּ אֶת כַּחוֹתָיו
וּבְשַׁעַת לַיְלָה מִגִּיעַ לְבֵיתוֹ רָטוּב עַד לְשֹׁד עֲצָמוֹתָיו וְסָחוּט
בְּאַרְבָּעִים סָאָה מִי גִשְׁמִים.

וְגֵרוּעַ מִזֶּה אֵילּוּ הָיָה תוֹפֵס אֶת הַמִּתְפָּרֵץ בְּתֵם הַתְּפִלָּה,
וּכְדִי 'לְחַנְכוֹ' וְלַהֲעֲמִידוֹ עַל מְקוֹמוֹ, פּוֹתַח בְּפָנָיו אֶת חֲרָצְבוֹת
לְשׁוֹנוֹ וּמַשִּׁיב לוֹ מִנָּה אַחַת אִפִּים שֶׁל עֲלֻבוֹנוֹת, כִּי אִזּוֹ יִתְכַּן
שְׁהֲאִישׁ הָיָה מוֹתִיר אוֹתוֹ בְּגֶשֶׁם, בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת, שִׁיקְבֵּר שָׁם.
בְּחִסְדֵי שָׁמַיִם נִמְנָע מִמֶּנּוּ לְהַשִּׁיב לוֹ עַל עֲלֻבוֹנוֹ. כִּךְ הַפֶּךְ
לְמִנְצַח שְׂרָאוּי לְהִתְנַצֵּל בְּפָנָיו, וְאַף זָכָה לְחוֹתוֹת עַל בְּשָׂרוֹ שְׁעוֹר
לְחַיִּים: מִלְשֶׁתֶּק לֹא מִפְּסִידִים.

כָּל שֶׁתִּפְתַּח כָּאֵן יִפְתָּחוּ לָךְ שָׁם

מַעֲשִׂים רַבִּים מְפֹאָרִים בְּסִפְרִים עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁתִּפְסוּ אֶת
הַזִּוּלָּת גּוֹנֵב מֵהֶם אוֹ עוֹשֶׂה לָהֶם עוֹל בְּאוֹפְנִים מְסִימִים, לְגַדֵּל
צָעָרִם וַיְגוֹנֵם, לֹא שֶׁלְטוֹ בַּעֲצָמָם וְהִתְנַפְּלוּ עַל הַחֲשׂוֹד בְּשִׁצָּף
קִצָּף, וּמָרְרוּ אֶת חַיָּיו.

וְהִנֵּה לְאַחַר שֶׁנִּרְגָּעוּ, הִבִּינוּ שֶׁבִּלְהֵט הִמְרִיבָה לֹא שָׁקְלוּ
אֶת דְּבָרֵיהֶם וְתִגּוּבָתָם הָיְתָה חֲמוּרָה וּמִתְפָּרֶצֶת...

וּמִכָּל שָׁכֵן כְּאֶשֶׁר הִתְבָּרַר שֶׁהִחֲשֵׁד הָיָה לְשׂוֹא, כִּי אִזּוֹ לֹא
מִצָּאוּ אֶת פְּנִיָּהֶם מִבוּשָׁה וְהִתְחַנְּנוּ בְּכָל לֵבָם שֶׁהִחֲשׂוֹד יִקְבֹּל
אֶת סְלִיחָתָם, וּכְדִי לְרַצּוֹתוֹ בְּאַמַּת הָרַעִיפוּ עָלָיו מִתְנֹת כְּאִלוֹ
שִׁבְחָיו לֹא הֶאֱמִין שִׁיִּגְיעוּ לְרִשּׁוֹתוֹ.

ומכל שכן כְּאִשֶּׁר מְדַבֵּר בַּמִּכָּר מִשְׁכַּבְר הַיָּמִים, שֶׁעָקֵב סִכְסוּף קָטָן, שֶׁהֵלֵךְ וְהִתְפַּשֵּׁט, נֶאֱמָרוּ מַלְיָם מַעְלִיבוֹת, שֶׁהוּא מִתְחַרֵּט עֲלֵיהֶם בְּכָל לֵב, וְהוּא מִצְפֶּה לְסֵלָם שִׁיּוּרִיד אוֹתוֹ מִהָעֵץ הַגְּבוּהָ, לַשַּׁעַת כְּשֶׁר לְשָׁלֵם עַל מַעֲשָׂיו, כְּדֵי לִמְחוֹת אֶת הָרָשָׁם שִׁיִּצֹר בְּנִמְהָרוֹתוֹ.

וַיִּתְּכֵנוּ מִצָּבִים שֶׁהָאֲנוּכִיּוֹת הִשְׁתַּלְּטָה עָלָיו, שֶׁגַּם כְּאִשֶּׁר מוֹשִׁיטִים לוֹ סֵלָם, הוּא מֵרָאָה פָּנֵי סְרוּב, אָבֵל בְּלֵבּוֹ פְּנִימָה הוּא סוֹבֵל וּמִצְפֶּה לְהוֹדֵמָנוּת אַחֲרָת, שֶׁה'יִרִידָה בְּסֵלָם' תִּהְיָ נֹחָה יוֹתֵר...

כִּלְנֵנוּ רוֹצִים שֶׁהַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ יִפְתַּח לָנוּ פֶתַח. וְכִאֲשֶׁר הָאָדָם מוֹחֵל עַל עֲלֻבוֹנוֹ וּפּוֹתַח פֶּתַח לִיָּרִיב, מִשְׁמִים פּוֹתַחִים לוֹ פֶתַח שֶׁל יְשׁוּעָה. וְכָכָל שֶׁהוּא מְסוֹרֵב מֵהַצַּד הַשֵּׁנִי, וּמִמְשִׁיךְ לְהִרְחִיב אֶת הַפֶּתַח, גַּם הַפֶּתַח בְּשָׂמִים מִתְרַחֵב וְהַבְּרָכָה בָּאָה בְּמִדָּה טוֹבָה וּגְדוּשָׁה.

שִׁלַּח לַחֲמֹךְ... כִּי בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאֵנוּ

כְּדֹאֵי לָךְ לְקַיֵּם בְּעֶצְמְךָ אֶת עֲצַת הַחֲכָם מִכָּל אָדָם (קהלת י"א, א) "שִׁלַּח לַחֲמֹךְ עַל פְּנֵי הַיָּמִים כִּי בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאֵנוּ".

וְהִזְכַּרְנוּ בְּמִקּוֹמוֹ אֶת דְּבָרֵי בֶן עֲזָאִי (אבות פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה ג) "אַל תִּהְיֶה בּוֹ לְכָל אָדָם, וְאַל תִּהְיֶה מִפְּלִיג לְכָל דְּבָר, שְׂאִין לָךְ אָדָם שְׂאִין לוֹ שְׁעָה וְאִין לָךְ דְּבָר שְׂאִין לוֹ מְקוֹם".

וְכִיּוֹן שֶׁבְּלֵבּוֹ חֲבוּי הַכֶּרֶת טוֹבָה כְּלַפִּידָה, הִנֵּה בָּבֵא ה'יּוֹם"

של אותו יריב, כְּאִשֶּׁר הִגְלִיל הַתְּהַפֵּךְ לְטוֹבָתוֹ, יַעֲלוּ הַזְכָּרוֹנוֹת וַיִּזְכֹּר הַיֵּטֵב בְּאוֹתָהּ תְּקוּפָה שֶׁהֶעֱלִיב וּפָגַע, וַיַּחַד עִם זֹאת אֶת תְּגוּבַתָּךְ הַטּוֹבָה וְהַמְּפִייעָה לְמַעֲשָׂיו הָרָעִים. כָּעֵת, כְּאִשֶּׁר הִלֵּב אֵינָה נִסְעָר כְּבָאוֹתָם יָמִים, הַבוֹשָׁה חוֹזֶרֶת לְמַעֲלִיב שְׁנִכְלָם מַעֲצָמוֹ וּמִהַתְנַהְגוּתוֹ.

וְהַדָּבָר יִהְיֶה לָּךְ לְסִיוֹעַ. וְאִם לֹא לָּךְ, לְצִאֲצָאִיךָ, כְּפִי שִׁיתְּבָאָר בְּמַהֲלָךְ הַסֵּפֶר, שֶׁגִּלְגַּל הוּא שְׁחוֹזֵר בְּעוֹלָם.

הַסְּבָה – קִנְאָה וְעַל קִנְאָה שֶׁל הָעֶרְצָה...

יִתְרוֹנוֹת שֵׁשׁ לָאָדָם עַל חֲבֵרוֹ, מְעוֹרְרִים קִנְאָה. הַדָּבָר נָכוֹן גַּם לְיִתְרוֹנוֹת מוֹלְדִים וְגַם לְיִתְרוֹנוֹת שֶׁהִשְׁגוּ בְּמֵאֲמָץ וְטָרַח. כָּל יִתְרוֹן עֲשׂוּי לְעוֹרֵר קִנְאָה.

וּבַפֶּרֶט וּבִיּוֹתֵר, זֶה שֶׁמִּשָּׂאת נַפְשׁוֹ רְתוּקָה לְיִתְרוֹנוֹת מְסִימִים וּבַפֶּעַל הוּא רְחוּק מִזֶּה בִּיּוֹתֵר, שֶׁצִּעְרוּ גוֹבֵר כְּאִשֶּׁר יִפְגַּשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁהִצְלִיחוּ בַּחַיִּים [עַל פִּי הַגְּדֵרָתָם לְ"הִצְלָחָה"] וְהִשְׁגוּ אֶת מַה שֶּׁהֵם מֵתְאַמְצִים כָּל יְמֵיהֶם לְהַשִּׁיג, לֹא הִצְלָחָה.

וְכִיּוֹן שְׁנוּכָחוּתוֹ מִזִּכְרָהּ לָהֶם אֶת מַצְבָּם, גּוֹבֶרֶת קִנְאָתָם וּמִפְרַעַת מְנוּחָתָם, מִחֵם קוֹדֵחַ מַחֲשָׁבוֹת וּדְרָכִים אֵיךְ וְכִיצַד לְהוֹיֵל אֶת הַמִּצְלִיחַ שֶׁ'עָקַף' אוֹתָם... וְלִכְן, בַּהֲזֵמָנוֹת הַקְּרוּבָה שֶׁתִּתְּכֵן [אוּ שִׁיִּצְרוּ 'הֲזֵמָנוֹת' בְּעֶצְמָם...] מִתְּפָרְצִים עָלָיו וּמִטִּיחִים בּוֹ עֲלִבוֹנוֹת, הַטֶּפֶשׁ מִבְּזָה אֶת הַחֶכֶם, הָעֲנִי קוֹבֵל עַל

העשיר, ההמוני סוגט במכבד, המכער בונה ליפה, וכן על זה הדרך.

כאשר הנחיתות בולטת, וברור לגמרי שההתפרצות נובעת מקנאה, כל בר דעת יגיב ברחמים לאותו מסכן שלא שפר מזלו. ויהרהר בעצמו: לא די במצבו הנחות, עוד אנקם בו? נכון, אינני אשם, ולא מגיע לי שאותו נחות יתפרץ עלי ויעלוב בי. ובכל זאת, איפה הוא ואיפה אני. די לו בצרתו.

אלא שלא תמיד נדע שההתפרצות המסכן נובעת מקנאה ואפילו מההערצה או מרע ושנאה. אנשים נוטים להסתיר את קנאתם, שמוכיחה על חלשתם. וכיון שיש לדון לכף זכות, ראוי לקחת ידיעה זו בחשבון, ול'לחשד' שהטחת עלבונות נבעו מצער נפשי של חסר השגים ולא משנאה.

המקללת ענתה "אמן" לאחילי הרב...

לקמן מעשה שהיה המלמד על אופים של בני אדם, שעשויים להתפרץ על הזולת בשצף קצף, לבזותו ולקלל אותו ואת משפחתו, ובעוד שלבם פנימה הם מעריצים ומעריכים אותו ביותר.

מספרים על רבה של ירושלים רבי יוסף חיים זוננפלד וצ"ל שבדיון שנערך בבית דינו יצאה אשה אחת חקבת. כעסה גבר מרגע לרגע ולא נחה דעתה עד שבאה לבית הרב ושפכה עליו קיטון של קללות אימות. אשת הרב החלה למרר בבכי.

אמר לה הרב, דעי לך שאשה זו אינה מתכוננת כלל למה שמוציאה מפיה, ואני יוכיח לך שכן הוא הדבר.

הוא פנה לאשה שפיה לא פסק מלקלל ואמר לה: אני מאחל לך שיהיה לך בן כמוני.

באותו רגע פסקה מלקלל ואמרה מעמק הלב: אמן!

אמר הרב לרבנית, הרי לך הוכחה שכל התנהגותה השלילית אינה אלא מן השפה ולחוץ, משום שנפשה מרה עליה על שיצאה חיבת בדין, אבל באמת היא מוקירה ומכבדת את לומדי התורה.

הנה כי כן, כבוד הערצה, ההערכה וכדומה אינם נמדדים בהכרח ב'מה אומרים' אלא ב'מה חושבים'. וכיון שכלל נקוט בידנו: אין אדם יודע מה בלבו של חברו, ישתדל לדון את חברו לכף זכות, ומשמים ידונו אותו לכף זכות.

הסבה – הפרדה מהרעים

כאמור, ישנם אנשים רעים, ולכן אם אחרי הכל, התברר שהתכונן להעליב וגם אינו מראה כל סימן של תרטה ורצון להשתנות לטובה, וכל הסימנים מעידים שהאיש רקוב מיסודו, בכל מצב שיהיה, תמיד כדאי לאדם להוריד שונאים מעליו.

מובא בספר "שבט מוסר" (פרק טז ממדרש) "בני, אל יתמעט בעיניך אויב אחד אף על פי שיהיה לך אלה אהובים, לפי שהאויב

האחד יכול להפך לאלה אהובים לאויבים והאלף אינן יכולים להפך האויב האחד לאוהב".

זאת ועוד, כשם שאדם לא יבחר את ישיבתו בסמוך לביב שופכין 'פעיל', ומכל שכן ועל כמה וכמה שלא יסכים לשאת שק של טנוף מצחין ורעיל על כתפו, ובטח שלא בתוך לבו, כך ופי כמה וכמה ראוי לו לנקות את לבו מזכרונות קשות של שנאה ורעל הרסניים. וכל עוד אדם נוטר איבה, הוא בעצם שומר את זכרונו של פלוני בלבו, הוא כרוך עמו ככלב ומאפשר לזכרונות הרעים הללו לשבש את חייו. לכן נראה להציע, שגם עם מזיק כזה ראוי לישוב את ההדורים, לא כדי לבקש את קרבתו, אלא אדרבה, כדי להתרחק ממנו –

שלא תהיה בלבו. והוא לא יהיה בלבך.

[וראה עוד בפרק על בזיונות מאנשים רעים]

הדרך להפרדה ולנתוק מהרע

ועצה טובה ונכונה לכל החיים, שעל ידה יפרד האדם מהרע, שלא ישכון בלבו ובמוחו.

שכאשר יבין האדם ויתן הדעת שכל הנעשה עמך הוא בהשגחת השם יתברך, ואין כח ביד אף ברעה להרע או להטיב לך, וכלם הם אך ורק שליחים מהשם יתברך, לנקות אותך ולפרע את חובך, ממילא כבר לא תכעס על הזולת – יהא

מי שִׁיָּהָא, כִּי בַּאֲמַת אֵין לָךְ דְּבַר עֲמוֹ, וְהוּא בְּסֹךְ הַכֹּל הָיָה שְׁלִיחַ, וְאִם הוּא לֹא הָיָה עוֹשֶׂה אֶת הַשְּׁלִיחוֹת הַמְּטַנְפָּת הַזֹּאת, מִשְׁמִים הָיוּ דּוֹאֲגִים לַשְּׁלִיחַ אַחֵר לְפָרַע אֶת חוּבָה.

וּכְכֹל שֶׁתִּהְרַהֵר בָּזֶה, יִקַּל עָלֶיךָ, כִּי כָךְ תִּרְוֶקֶן אוֹתוֹ מִלְבָּד, וְכִמּוֹ שֶׁזְכוּרָנָם שֶׁל הַמּוֹבִילִים, שְׁלִיחֵי ה'פִּיצָה', הַדָּאֵר וְכֹל שְׁלִיחַ אַחֵר אֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּלִבָּד, כָּךְ גַּם הַשְּׁלִיחַ הַזֶּה לֹא יֵשֵׁב יוֹתֵר בְּלִבָּד.

ציוני דרך לחשבון נפש

מִסְבוֹת שׁוֹנוֹת מְגַלְגָּלִים עַל הָאָדָם בּוֹשׁוֹת, עֲלִבּוֹנוֹת וּבִזְיוֹנוֹת, רַבִּים מֵהֶם כְּרוּכִים בַּחֲטָאֵי הָעֶבֶר שְׁלוֹ, וּבְגוֹרָמִים נוֹסְפִים. וְהִרְחִיבוּ עַל כָּךְ בְּסִפָּרִים, וּלְקַמֵּן מַעַט מִסִּפֵּר הַמִּדּוֹת לְרַבִּי נַחֲמָן מִבְּרֶסְלַב וְצ"ל (עֶרֶךְ בּוֹשָׁה). וּמִסִּפָּרִים נוֹסְפִים.

כַּאֲשֶׁר אָדָם עוֹבֵר עֲבָרָה, לְבוֹ דּוֹאֵב עָלָיו וְהוּא עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, מְנַקֶּה אֶת עֲצָמוֹ מִכַּתְמֵי הַחֲטָא וּמִסִּיר מֵעָלָיו קִטְרוֹג.

אֲךָ יֵשְׁנָם עֲבֵרוֹת הַנִּגְרָמוֹת מִחֲסָר שִׁימַת לֵב, אוֹ מִשׁוּם שֶׁכָּבֵר עָבַר עֲלֵיהֶם הִרְבֵּה פְעָמִים וְהֵם נִשְׁתַּרְשׁוּ אֲצִלּוֹ, וּבְעֵינָיו הֵם כְּהִתֵּר, אוֹ מִשׁוּם שֶׁבְּעֵינָיו הֵם קִטְנִים וְזִנְיָחִים וּמִכָּל סָבָה שֶׁהִיא, שֶׁכִּיּוֹן שָׂאִין הָאָדָם נוֹתֵן דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם, אֵינָם עוֹשֶׂה עֲלֵיהֶם תְּשׁוּבָה. וְאֵילּוֹ הַחֲטָאִים הֵם עֶקֶר אֲסוּנוֹ שֶׁל אָדָם*, כִּי חֲטָא

* לַחֲמַרְת סוג חטאים אלו, נַעֲתִיק קִטַּע מִמִּדְרַשׁ תַּנְחוּמָא פְּרַשְׁת עֲקֵב (פֶּרֶק א) "וְהָיָה

שלא עשו עליו תשובה, עומד ומקטרג וגורם לעכוב השפע בעולם הזה ובעולם הבא.

וכדי 'לנער' את האדם, ולזרזו לעשות חשבון נפש, לגלות את מקור החטא ולשוב עליו בתשובה, וממילא להסיר מעליו קטרוגים, מביאים עליו בוש, וכמובא בספר המדות (שם אות ז) **"כשבושה בא עליך, אין זה אלא בשביל שתעשה תשובה על העוונות, שאתה דש בעקב".** ומן הראוי שייעשה תשובה ויפשפש במעשיו. ועוד כתב שם (אות ו). **"כשבני אדם מחרפין אותך, תתענה ותבכה".**

סבות וסוגי חטאים נוספים גורמים לכך שהאדם סופג בושות ועלבונות, כותב רבי נחמן (שם אות ח) **"גם בוש בא, כשאתה משמח בצרת חבריך".**

עקב – זה שאמר הכתוב (תהלים מט, ו) **"למה אירא בימי רע, עון עקבי יסובני".** יתברך שמו של הקדוש ברוך הוא שנתן תורה לישראל שיש בה שש מאות ושלוש עשרה מצוות, ויש בהן קלות וחמורות. ומפני שיש בהן מצוות קלות שאין בני אדם משגיחין בהן אלא שמשליכין אותן תחת עקביהן, כלומר שהן קלות, לפיכך היה דוד מתירא מיום הדין ואומר: רבנו של עולם, איני מתירא מן מצוות החמורות שבתורה, שהן חמורות. **ממה אני מתירא? מן המצוות הקלות, שמא עברתי על אחת מהן, אם עשיתי אם לא עשיתי, מפני שהיתה קלה. ואתה אמת, הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה. לכה אמר, למה אירא בימי רע וגו' ...** עין שם עוד, במעלת הזהיר בסוג המצוות הקלות, וברמז הכתוב (תהלים יט, יב) **"גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב"** – מצוות קלות, ועל שכרן נאמר (שם לא, כ) **"מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחסידים כה נגד בני אדם" וגו' עין שם עוד.**

עוד שם (אות יד) "כְּשֶׁבֶא עַל אָדָם אֵיזָה בּוֹשָׁה, בִּידוּעַ שְׂאִין לוֹ בְּטָחוֹן". וְכֵן נִהְפָּךְ (שם אות טז) "עַל יְדֵי בְטָחוֹן לֹא יָבוֹא עָלָיו בּוֹשָׁה"*.

עוד שם (אות טו) "מִי שֶׁכּוֹרֶה בּוֹר, סוֹף שֶׁבֶא לְיְדֵי אֵיזָה בְּזִיוֹן, וְלַפְעָמִים הַדָּבָר גּוֹרֵם שֶׁנַּעֲשֶׂה שִׁיחָה בְּפִי בְּנֵי אָדָם".

עוד שם (אות יז) "מִי שֶׁגּוֹזֵל אֶת הָעֶנִי, בּוֹשָׁה בָּאָה עָלָיו".

עוד שם (אות יט) "עַל יְדֵי חֲנוּפָה תַּחֲיָה בְּזוּי בֵּין הָאֲמוּת, וְהָאֲמוּת יִקְלְלוּ אוֹתָךְ וְיִקְצְפוּ עָלֶיךָ".

עוד שם (אות כ) "כְּשֶׁאֶחָד מִבֵּנָה אוֹתָךְ אוֹ שׁוֹחֵק מִמֶּךָ, בִּידוּעַ שְׂאֵתָה בִּישֵׁת אֶת אֲבוֹתָיו".

וְכֵאֲשֶׁר מְדַבֵּר עַל עֲנִיִּן הַנוֹגֵעַ לְמַלְכוּת, (שם אות כד) "בְּזִיוֹן הַמֶּלֶךְ; הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרַע אֶפְלוֹ אִמָּה, שֶׁבֵּנָה מֶלֶךְ אַחֵר שְׁלֹא מֵאֲמָתָה"

כְּאֵמֹר, הֵבֵאנוּ קִטְעִים נִבְחָרִים מִדְּבָרָיו, שֶׁהִכֵּל לָפִי חֶשְׁבוֹן, וְעִין שָׁם עוֹד מַעֲנִין הַבוֹשָׁה וְתִקְוָנָה.

* נִרְאֶה לְהַעֲתִיק כָּאֵן דְּבָרִים שֶׁכְּתֹב רַבִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף מְפֹלְנָא בְּ"תוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" (פְּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים אוֹת א) מִשֵּׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקָּדוֹשׁ, שֶׁמְלַמְּדִים עַל הַקָּשֶׁר בֵּין חֶסֶר בְּטָחוֹן בִּה' לְנִפְּלוּת לְמַצָּבִים קָשִׁים "...וְהִנֵּה שְׁמַעְתִּי מִמּוֹרֵי, כְּשׁוֹרְצִין לְפָרַע הָעֶנֶשׁ לְמִי שֶׁהוּא רָאוּי לְעֶנֶשׁ אֲזִי נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ מִדְּרַגַּת הַבְּטָחוֹן, עַל כֵּן רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ שִׁיתְחַזֵּק בְּבְטָחוֹן בּוֹ וְכו' וּדְפַח"ח זִיע"א.

הִיָּה חָכָם וְהִשָּׂאֵר צוֹדֵק

יֵשׁ 'מְקוֹמוֹת' שֶׁהַנֶּכְנֵס בָּהֶם יוֹדֵעַ כִּמָּה יִשְׁהָה שָׁם, וּכְשֶׁם שְׂיוֹדֵעַ אֶת דֶּרֶךְ הַכְּנִיסָה כֶּךָ מִכִּיר אֶת פֶּתַח הַיְצִיָּאָה; כְּמוֹ, לְדַגְמָה, רְכִישַׁת לֶחֶם בַּמַּכְלָת. בַּחֲרֵת אֶת סוּג הַלֶּחֶם, שְׁלֵמַת אֶת מִכִּירוֹ וּבְכֶךָ תִּמָּה הָעֶסְקָה. אַךְ יֵשׁ 'מְקוֹמוֹת', שֶׁהַנֶּכְנֵס בָּהֶם יוּכַל לְדַעַת אֶת הַכְּנִיסָה אֶךְ מַעַת שֶׁנֶּכְנֵס בְּשַׁעְרֵיהֶם, מוֹצֵא אֶת עַצְמוֹ נִגְרֵר, וְאִם לֹא יִקְדִּים וַיִּמָּהֵר לְצֵאת כָּל עוֹד נִפְשׁוֹ בּוֹ, עָלוּל לְהִתְדַרְדֵּר לְתֵהוֹם חֲשׂוֹךְ וּמִתְמַשֵּׁךְ...
לְקַמֵּן מַעַט וּכְדִי הַצָּצָה לְמְקוֹמוֹת נוֹרְאִיִּים אֵלּוּ.

וְהִירוֹת: מִדְּרוֹן חֲלָקְלָק אֶל הַבְּלָתִי נוֹדֵעַ

כְּאֲשֶׁר מִפְּנִים לְאָדָם מְלִים פּוֹגְעוֹת, אוֹ פְּעֻלוֹת מְצַעְרוֹת, בְּאוֹפְנִים שׁוֹנִים, עֵז רְצוֹנוֹ לְהִגִּיב. לְדַעַתוֹ, הַפְּעֻלָּה הַקְּטָנָה שֶׁיִּבְחַר לַעֲשׂוֹת כְּתִגּוּבָה, כִּמָּה מְלִים שְׂיֵאמַר בַּחֲזָרָה, יִפְתְּרוּ אֶת בְּעִיּוֹתָיו וַיִּסִּימוּ, לְפָחוֹת מִבְּחִינָתוֹ, אֶת ה'הִתְקַשְּׁרוֹת' עִם אִישׁ רִיבּוֹ...
אֶךְ בְּפֻעַל הַתִּגּוּבָה הַקְּטָנָה וְהַחֲלָשָׁה הַזֹּאת הִיא פֶּתַח לְמִדְּרוֹן חֲלָקְלָק, שֶׁלֹּא רַק שֶׁלֹּא גִדְּעָה אֶת הַמְּרִיבָה, אֲלָא הוֹבִילָה אוֹתוֹ לְאוֹלָמוֹת שֶׁל רֶעַ, צָעַר וּמְרִיבוֹת, שְׂאֲחָרִיתָן מִי יִשׁוּרְנוּ.

כִּי כַּאֲשֶׁר הִרְיֵב יִהְיֶה נַחוּשׁ לְהִגִּיב עַל פְּגִיעָתוֹ, עַל אוֹתָם מְלִים אוֹ מַעֲשִׂים קִטְנִים שֶׁל תְּגוּבָה שֶׁהִפְנוּ אֵלָיו, נִכְנָס לְרִשּׁוֹת הַיָּצֵר שֶׁמִּשְׁתַּלֵּט עָלָיו וּמוֹסִיף לְהַחֲדִיר בּוֹ תַּחוּשׁוֹת מְרִמּוֹר וּנְקָמָה, הַמְּסִיטִים אוֹתוֹ לְהִגִּיב בְּכָל הַכֹּחַ, לְהִשִּׁיב עַל הַמַּכָּה אוֹ עַל הַמִּלְלָה הַפּוֹגְעַת כָּפָל כְּפָלִים מִרְמַת וּמִדַּת הַפְּגִיעָה.

וְעֲבָדוֹת רַבּוֹת יְדוּעוֹת עַל נִפְגָּעִים, שֶׁכָּכֵל שֶׁהִמְרִיבָה הַתְּלַהֲטָה, סַחֲפָה וְדִרְדְּרָה אֶת הִרְיָבִים, שֶׁעַל אִף הֵיוּתָם יְהוּדִים מֵאֲמִינִים, הִנֵּה לְגִדּוֹל הַשְׁתַּלְּטוֹת הָרָע, הַבְּטִיחוּ לְעֶצְמָם שֶׁלֹּא יִנוּחוּ וְלֹא יִשְׁקֻטוּ עַד שִׁיִּהְרֶסוּ אֶת חַיָּיו שֶׁל הָאָדָם שֶׁהִכָּה וּפָגַע בְּגוּפָם אוֹ בְּדַבּוּר מְזוֹלָזֵל שֶׁפָּגַע בְּצַפּוֹר נִפְשָׁם. יְדוּעוֹת גַּם 'הַצְּלָחוֹתֵיהֶם' בְּמִמוּשׁ הַבְּטָחָתָם שֶׁהִפְכָּה אוֹתָם לַחִיָּה טוֹרְפָה, וְגַם אִם נִדְּמָה לָהֶם שֶׁהַצְּלָחוֹת לִפִּי שָׁעָה לְהַחֲזִיר לוֹ כְּגִמּוּלוֹ, הָרִי הַפּוֹגֵעַ לֹא יִטְמֵן יָדָיו בְּצַלְחַת וְלֹא יֵשֵׁב בְּחִבּוּק יָדַיִם וְיוֹסִיף חֲטֵא עַל פֶּשַׁע, וְיִשִּׁים אֶת כָּל כְּבֹד מִשְׁקָלוֹ לְהֶרֶס אֶת חַיֵּי הִרְיָב הַחֲדָשׁ בִּיתֵּר שְׂאֵת.

הִגָּן עַל זְכוּיָתִיךָ

וְגַם לוֹ יִצְרֵר שֶׁהַנִּפְגָּע הַצָּלִיחַ לְדַכָּא אֶת הַפּוֹגֵעַ, הַמַּכָּה אוֹ הָעוֹלֵל, וְלַהֲכַנִּיעוֹ, הָרִי בְּכָךְ רָכַשׁ שׁוֹנָא לְכָל חַיָּיו, שִׁימְתִּין לוֹ בַּפֶּנֶה, וַיִּצְפֶּה לַשְּׁעֵת כַּאֲשֶׁר לְהִשִּׁיב אֶת כְּבוֹדוֹ הָאֲבוּד, וַיִּתְּכֵן שְׁבַת־גּוּבָתוֹ צָבֵר לְעֶצְמוֹ כְּתוּת שֶׁל שׁוֹנָאִים – מְקַרְבֵּיו שֶׁל הִרְיָב, שִׁיִּצְפוּ לְנָקָם אֶת נִקְמַת אֲהוּבָם, וְיְדוּעִים עֲבָדוֹת רַבּוֹת,

שהנקמה לא נשתכחה מהם גם בחלף כמה דורות, רחמנא לצלן.

ומעבר לכל זה, גם בעצמו פגע, שטנף את נפשו במדות משחתות. בעבר היה בבחינת "זכאי", כזה שמגלגלים לידי זכיות. אך כיון שהמשיך את המריבה, והלך אחרי עצת היצר הרע שהחזיר בו נגיעה שתגובה מחיבת תגובה, הפך ל"חייב" שמגלגלים לידי הפך הזכות... ויתכן אף שנעשה חייב פי כמה וכמה מיריבו, אפילו שהיריב התחיל במריבה.

אל תתן לשונאך לגזל את זמנך

ועדין לא לקחנו בחשבון גם את הזמן היקר שבזבז עבור אותה מריבה, זמן איכות שיכל לפעל בה לטובתו ולטובת יקיריו ואוהביו בעולם הזה ולהבטיח את מקומו ואת מקומם בעולם הבא, ואת הכל הוא תרם לאויבו.

וכאשר אדם יודע שהמריבות הללו יגזלו ממנו זמן, הוא יפרש מיד, ויתן ליריב לריב, לצעק, לקלל, לגדף, להשתולל ועוד כהנה וכהנה, אבל דבר אחד הוא ימנע ממנו: הוא לא יתן לו לגזל את זמנו.

בין העבדות הרבות המסופרות על גדולי ישראל בנצול הזמן, נזכיר את הסטיפלר וצ"ל שהעיד שבצעירותו, כאשר סביבו התנהלו ופוחים מכל מיני עניינים, הוא בחר לשבת וללמוד. וכך גדל והיה לגדול הדור.

בֵּין הָעֲבָדוֹת הָרַבּוֹת הַמְּסוּפָּרוֹת עַל גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל בְּנִצּוֹל הַזֶּמֶן, נִזְכָּר אֶת בַּעַל הַ"קְהִלּוֹת יַעֲקֹב" – הַסְטִיפֶלֶר וַצ"ל, שָׂבָא לְפָנָיו אָדָם אֶחָד, שֶׁעָבַר מֵאַרְעוֹת קָשׁוֹת, צָעַר וְסָבַל וּבִקֵּשׁ עֲצָה לְהִשְׁתַּחֲרֵר מִהַמְּחַשְׁבוֹת שֶׁל הַצָּרוֹת הַטּוֹרְדוֹת אוֹתוֹ. הַשִּׁיב הַסְטִיפֶלֶר שָׁגָם הוּא עֲצָמוֹ עָבַר בִּילְדוֹתָיו צָרוֹת קָשׁוֹת, רְדִיפוֹת, סָבַל וַצָּעַר וְכו' וְכו' – וּפָרַט בְּפָנָיו מִקְצַת מֵאוֹתָם צָרוֹת וּתְלָאוֹת שֶׁעָבַר מִכּוֹוֹנִים שׁוֹנִים, וְאָמַר כִּי אֵלּוּ הֵיָּה נוֹתֵן דַּעְתּוֹ לַצָּעַר וְלַסָּבָל, לֹא הֵיָּה יָכוֹל לִפְתָּח סֵפֶר. אָבֵל הוּא בָּחַר שְׁבִמְקוֹם לַחֲשֹׁב עַל מַצְבּוֹ הַקָּשֶׁה וְלִשְׁקָע בְּצָרוֹתָיו, עָדִיף לְהִשְׁקִיעַ אֶת מַחְשְׁבוֹתָיו בְּלִמּוּד תּוֹרָה. וְזֶה הוֹעִיל לוֹ לְהִשְׁתַּחֲרֵר מִהַזְכְּרוֹנוֹת הַקָּשׁוֹת [כְּמוֹבֵן לֵתֵת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה טוֹבָה בַּעֲתִידוֹ – שֶׁכִּידוּעַ הֵיָּה מְגִדּוּלֵי הַדּוֹר].

מִסְפָּרִים עַל הָרַב הַחֲסִיד מֵהֶרָא"ש מְבָרְסֵלֵב וַצ"ל, שֶׁפַּעַם קִצַּף עָלָיו אֶחָד מִמַּתְנַגְדָּיו בְּדִבְרֵי קִנְטוֹר. בְּמָקוֹם לְהַגִּיב וּלְהַגִּיר לְוִפּוֹחַ עִם אוֹתוֹ מִתְנַגֵּד, יָצָא לְדַרְכּוֹ. אָמַר, חָבַל עַל הַזֶּמֶן שְׁלִי, בֵּינָתִים אֲנִי יָכוֹל לִכְתֹּב קוֹנְטֵרַס נּוֹסֵף [כִּידוּעַ, חֵבֶר קוֹנְטֵרַסִּים שֶׁל חֲזוֹק בְּנוֹשָׂאִים רַבִּים].

רֵאָה שֶׁתִּשָּׂאֵר צוֹדֵק...

נֶאֱמַר (דְּבָרִים טז, כ) "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף" וְרִמּוֹזוֹ צְדִיקִים אֶת הַכְּפִילּוֹת – צֶדֶק צֶדֶק, שָׁגָם אֶת הַצֶּדֶק יֵשׁ לְרֹדֶף בְּצֶדֶק, לֹא מֵעָבַר לַמִּדָּה הָרְאוּיָה.

ומספר שרבי ישראל סלנטר זיע"א, פגש באדם שהתכוון להאבק בכל הכח על ענין ערכי וחשוב, וטען בלהט שלפי כל אמות המדה מדבר במלחמה צודקת והתגובה מכרחת על פי הדין וההלכה. אמר לו רבי ישראל: גם אם אתה צודק, ראה שתשאר צודק...

ראה שתשאר צודק, צדיק ומנצח. וכפי שיובא במקומו, יש בורא לעולם, ואלו המנצחים נחשבים לפניו יתברך למנצחים, והמנצחים נחשבים למנצחים.

להיות חכם ולהשאר צודק

ואם יטען הנפגע, שראוי להגיב מהספה שבכך יביאו לתקון העולם, שהרי אם אני יבליג, ופלוני ישתק, ימשיך האיש עם מעלליו. כשנתבונן, דוקא מחשבה זו היא סבה לשתק ולא להגיב.

כי אם מדבר באדם הגון שמועד לעתים רחוקות, ראוי לסלוח לו. ואם מדבר בפגע רע שרגיל לפגע בזולת, רשע כזה כבר תמצא אותו הרעה, והרבה דרכים למקום ברוך הוא להפגיש אותו עם רשע כמוהו ויום יבוא ויפגע בחמום מח כמותו, שיגיב לו בנחרצות, פי כמה וכמה מכל אלו שפגע בהם, ועם הזמן מושט אותו לגמרי. ובכך יפרע ממנו על רשעתו מכל אלו שהציק להם בעבר.

למה שאתה תלכלך את הידים'!?

ונסביר זאת בספור על ילד יהודי פקח*. שבקר אחד, בדרךכו לתלמוד-תורה, נטפל אליו גוי מגשם והכהו, צחק בקול והתרחק.

"הי", קרא הילד, "רק רגע, עוד לא שלמתי לך. לֵאן אתה בורח?"

הגוי הנבל הסתובב, והילד נתן בידו מספר מטבעות. "זה כל מה שהיה בכיסי", אמר בקול מתנצל.

"בשביל מה אתה נותן לי כסף?" – תמה הגוי הבריון. "אינך יודע?" החזיר הילד בהרמת גבה, "אלו הם דמי המכה!"

"דמי מכה?" – תמה הגוי, "מעולם לא שמעתי..."
"אז הגיע הזמן שתשמע..." – אמר הילד, "יום חג לנו, היהודים, וממנהגי החג, גוי כי יפה וירביץ ביהודי, על היהודי לתת לו את כל הכסף שבכיסו באותה שעה וכל הקדם זוכה. שפר מזלך, כי היום אבי נתן בידי 'דמי כיס' בסכום גדול יותר משאר הימים".

הגוי הסתכל בכסף ולחלופין בילד היהודי שהתרחק. "יום חג שלהם זה יום המזל שלי! חגים משנים לאנשים משנים..."

* יש מספרים זאת על הגאון הקדוש רבי יהונתן איבשיץ זצ"ל זיע"א, וברוך היודע. וכבר תלו מעשיות דומים באותו גאון קדוש שספק אם היו עמו.

מקצה הרחוב עבר ראש הקהלה שגם היה הגביר של העיר, מלווה בנכבדי העדה.

במח הגויי חלפה מחשבה "כמה טפש אני! שוטה אמת! נטפל לילד קטן ומקבל בתמורה כמה פרוטות, כשלפני גביר שמן ומלא בכסף!" עיניו נצנצו באשר, באזניו צלצלו דברי הילד "כל הקודם זוכה" וחש את דמו הרוחת, "היהודי השמן הזה מתרחק ומישהו עוד עלול להקדים אותי!", הרהר בעצבנות, וממחשבה למעשה, קפץ על הגביר והתכונן להלום באגרופיו בפניו של הגביר ועם רגליו – בבטנו.

ראש הקהל והנכבדים נבהלו. לקול וצקתם הגיעו למקום שוטרים וגררו את הגוי לבית הסהר, אגב מכות רצח.

גם בחדר החקירות נמשכו המכות. "זה לא אני" ילל הגוי, "בסך הכל פעלתי לפי דברי הילד. חששתי שמשהו עלול להקדים אותי. מה אני אשם שאינכם מכירים את חגיגה המשנים של היהודים".

"חגים? ילד? מי הילד?"

"היהודון, הבן של הרב. הוא גילה לי שיום חג היום ליהודים, וחקי החג מחייבים כי גוי שיכח יהודי, יתחייב היהודי לתת לו את כל כספו שעליו".

שאלו את הילד: "מה ראית להטעות את הגוי?"

השיב הילד הפקח: "כחותי דלים ולכן העדפתי שמשהו אחר, חזק ממני, יגמר עם החשבון שלי עם הגוי השכור הזה".

אָמְנָם בְּסִפּוֹר מְדַבֵּר בְּגוֹי רָשָׁע. אָבֵל לְעֵנִינְנוּ, אִם חֲפִץ
אָדָם שִׁירְבוּ זְכוּתָיו, גַּם פִּעֲלָה זֹו לֹא יַעֲשֶׂה, וְאֲנָשִׁים שְׂאוּהֵבִים
לְפָגַע בְּזוּלָתָם, כִּבֵּר יִמְצְאוּ בְּמִצָּב אִם אָדָם אַחֵר שְׁלֹא יִבְלִיג לָהֶם
וְהוּא יִנָּקֵם אֶת נִקְמַת קוֹדֶמִיו.

כָּל בַּר דַּעַת יוֹדֵעַ שֶׁהָעוֹלָם לֹא הִפָּקֵר. לָרֵב, אָדָם שֶׁצָּעַר
אוֹתוֹ, עָשָׂה זֹאת לְאֲנָשִׁים נוֹסָפִים, וְגַם אִם נִגִּיחַ שְׂאֵתָה הֵייתָ
'הָרֹאשׁוֹן' בְּטַח שְׁלֹא תִהְיֶה 'אַחֲרוֹן'... וְהָ'אַחֲרוֹן', אוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ
הָ'אַחֲרוֹן' כִּבֵּר יִמְצְאוּ רַבִּים שְׁלֹא נִחְנוּ בְּמִדַּת הַסִּבְלָנוּת, שֶׁיִּשְׁיִבּוּ
לוֹ בְּמִדָּה גְּדוּשָׁה. וְעַד כֹּמֶה שֶׁהוּא בְּרִיוֹן, יֵשׁ בְּרִיוֹנִים גְּדוּלִּים
מִמֶּנּוּ...

בְּמִסְכַּת בְּרִכּוֹת (רֹאה דף נו) מוּבָא מַעֲשֵׂה אַרְוֶה בְּפוֹתֵר
חִלּוּמוֹת תָּאב בָּצַע שֶׁצָּעַר אֶת רַבָּא וְגַרְם לוֹ נִזְקִים קָשִׁים וּמָרִים
וְהַפְסָדִים אֵימִים נוֹרָאִים עִם הַשְּׁלָכוֹת קָשׁוֹת. וְכִיוֹן שְׂאוֹתוֹ
אִישׁ רַע לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה עַל מַעֲשָׂיו. אַחֵל לוֹ רַבָּא שֶׁיִּפּוֹל
בְּיַד אֲנָשִׁים רָעִים כְּמוֹהוּ. אוֹתוֹ אָדָם הַמְּשִׁיךְ בְּמַעֲשָׂיו הָרָעִים,
עִם הַזְמַן פָּנָה אֵלָיו שׁוֹמֵר הַבְּגָדִים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הָרוֹמָאִי הָאֲכֹזֵר.
כְּנִרְאָה חָשׁ בְּטוֹחַ בְּעֶצְמוֹ לְנֶהֱגַ עֲמוֹ לְפִי אֲמוֹת מִדָּה שְׁנֵהֲגָ
בְּרַבָּא, וְכִיוֹן שְׁלֹא שָׁלֵם לוֹ כֶּסֶף, פָּתַר לוֹ אֶת חִלּוּמוֹ לְרָעָה.
כְּעֵבוֹר זְמַן מָה אֶרֶע גִּזַּק בְּלִתִּי הַפִּיךְ לְבִגְדֵי הַמֶּלֶךְ. כְּאֲשֶׁר
הִתְבָּרַר לָהֶם שְׁלֹאוֹתוֹ אָדָם יֵשׁ קָשֶׁר עִם הַנֶּזֶק שֶׁאֶרֶע לְבִגְדֵי
הַמֶּלֶךְ, הִמִּיתוּ אוֹתוֹ בְּמִיתָה אֲכֹזְרִית נוֹרָאָה שֶׁל קָרִיעַת גּוּפוֹ
בְּחִיּוֹ בִּיסוּרִים קָשִׁים. רַחֲמֵנָא לְצִלָּן.

אָמרוּ חַז"ל (אבות פ"א מ"ו) על הלל הנקון: "אף הוא ראה גלגלות אחת שצפה על פני המים. אמר (לה), על דאטפת, אטפוך [רשע היית ומלסטים את הבריות ומציפן בנהר. ובאותה מדה מדדו לך] – רבינו עובדיה מברטנורא] וסוף מטיפיך יטופון" [שלא היה הדבר מסור בידין להרגך אלא לבית דין והקדוש-ברוך-הוא מסרן בידין, שמגלגלים חובה על ידי חייב ועתיד הוא אחר כך לתבץ מהן מיתתך – רבינו עובדיה מברטנורא].

והמשכיל מבין שאם אינו חפץ להפלל ולהצטרף לשרשרת המות הזאת של הממיתים והמתים, יתרחק מהם במקום להתעמת עמם. הפוגע כבר ימצא בדומה לו, שגם יגיב לו ויחזיר לו שבעתים על כל הרעה שעשה לבני אדם הגונים אחרים, וכך הרשעים שימשיכו להתעמת בינם לבין עצמם, יתרגו אלו את אלו, והוא, שהתרחק מהם, את חזיו הציל והיתה נפשו לשלל. והדרך לקטע את שרשרת ההדבקה, את המסע הנוראי הזה עוד בראשיתו, כשהשפעתו עדין קטנה, היא להיות הראשון לשתק.

היחס באי היחס...

סבה נוספת הגורמת לחכם לשתק, בידועו כי הענש הגדול שנתן להעניק למי שבזה אותו, תהא בחסר יחס לדבריו. המבזה, לאחר שהטית דברי עלבון וכל פיוצא בזה, מטבע הדברים, כעת ממתינ לתגובה...

וככל שהיא מתמהמהת, תוקף אותו אי שקט, והוא
'מתבשל בתוך עצמו' לאט לאט...

הוא תוהה [לרוב, בכסיסת צפרנים...] –

האם דבריו המעליבים והמשתלחים הותירו רשם?

ואם אמנם 'חציו פגעו בלב המטרה'?

אם כן, מדוע לא באה תגובת נגד?

כך מפליג בדמיונו – מעלה השערות ומסיק מסקנות,
שיתכן שהצליח ואינו מגיב כי אין לו מה לענות... אך אם
הם פני הדברים, מדוע אינו משתולל?

אז יתכן שלא באה תגובה משום שמתכנן משהו גדול
יותר, ונקמה היא מתוקה פאשר מגישים אותה קרה...

או שהשני באמת לא רואה בו אישיות ששוה יחס...

סבל אחד שלא תשמע הרבה...

וכתב בש"ך על התורה (פרשת קדושים ויקרא יט, יד) "ואמרו
שחכם אחד צוה לבנו ואמר לו: סבל דבר אחד כדי שלא תשמע
דברים הרבה" (ראה שם בהרחבה במעלות השותק למחרפו).

ומטעמים אלו ואחרים, וכן מעצם הסגולה העצומה שבדבר
להצילו מעונשי עונותיו ולהעלותו למדרגות רבות ונשגבות,
המשכיל החפץ בחיים טובים בעולם הזה ובעולם הבא, ימנע

כליל מתגובה, וייתב לו בזה ובבא. וישנן לעצמו את דברי רבותינו זכרונם לברכה, מהמעט המובא ברחבי ספרנו ובספרים אחרים העוסקים בזה, במעלתו ובשכר ה' והעצום שזוכה לו אדם שמגיע לפתחו נסיון כזה ועומד בו.

ענש נפשי מדתי?

עוד נראה לשים לב, שאין אפשרות לאף אדם בעולם להתחזיר בזיון תמורת בזיון במדה נכונה ומדיקת.

ובעוד שהגזול ממון מחברו, עליו לשלם את הסכום המדיק, ולא יתכן לחיבו [על עצם הגזלה] בפרוטה אחת מעבר לסכום שנגזל [עונשי כפל ודומיהם, הם קנס בשונה מנזקי ממון, שהגמול קבוע וברור], והגזולן נדרש להשיב את אשר לקח, לא פחות ולא יותר.

ואפילו המתחייב מלקות בבית דין, יכול רופא ממחה לאמד כמה מכות הוא מסגל לספוג, בכדי שישאר בחיים*.

אבל סבל נפשי אינו נתן למדידה כלל, ואין אפשרות להשיב ו'לשלם' מדה כנגד מדה בנזקי נפש האדם, משום שאין דעת

* נשים לב לאזהרה לבית הדין שלא להוסיף מכה מיתרת לעברין שהתחייב מלקות (דברים כה, ג) "פן יסיף להכתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיד לעיניך". – לשון קלון ובושה. ואולי יתכן לומר, כי אף על פי שמכה נוספת עשויה להרוג אותו, נתן דגש דוקא על קלוננו, על תוספת הבושה המיתרת שעלול לעבור מעבר למחייב.

כָּל הַבְּרִיּוֹת שֶׁהָ בְּנִזְק הַבּוֹשָׁה; יֵשׁ אָדָם שִׁיתִּיחַס בְּשׁוֹיוֹן נֶפֶשׁ
לַפְּעֵלָה אוֹ דְּבוּר מַעְלִיב, בָּהּ בָּעֵת שֶׁהָאֲחֵר יִפְגַּע עַד שֶׁרָשִׁי
נִשְׁמָתוֹ מֵאוֹתָהּ פְּעֵלָה אוֹ דְּבוּר. וּמֵאִידָהּ, זֶה, הָאֲחֵר, יִתִּיחַס
בְּאֲדִישׁוֹת לְמַלִּים אוֹ פְּעֻלּוֹת פּוֹגְעוֹת אַחֲרוֹת, שֶׁהָרָאוֹן, יַעֲלֵב
מֵהֶם עַד הַקָּצָה הָאַחֲרוֹן; לְדַגְמָהּ, יֵשׁ אָדָם שֶׁאֵם יִקְלְלוּ אֶת
מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְאִפִּילוּ אֶת הוֹרְתוֹ בְּפָנָיו, אֲךָ אִם יִדְּבֵרוּ עַל רַבּוֹתָיו
וּמִנְהִיגָיו, יֵאָדִימוּ פָנָיו וַיִּהְיֶה ל'מְדוּרָת אִשׁ'. וַיֵּשׁ שֶׁכְּבוֹד
מִשְׁפַּחְתָּם קָרוֹב לְלִבָּם יוֹתֵר מִהַחֲשׁוּבִים שֶׁבְּחֻשׁוּבִים, וּבְהִתְאֵם
לָזֶה תִּהְיֶה תְּגוּבָתָם. יֵשׁ שֶׁהַכֶּסֶף קָרוֹב לְלִבָּם וְאֵם יִלְעָגוּ עַל
מִצְבָּם ה'פִּינֶנְסִי' יַעֲלֵבוּ וַיִּצְטָעְרוּ, וְאֵלּוֹ כֶּאֱשֶׁר יְבוֹזוּ וַיִּלְעָגוּ עַל
פְּגָמֵי גּוֹפֶם, יִגִּיב בְּאֲדִישׁוֹת... וְכֵן הַהֶפֶךְ, וְלֹא חֲסֵרוֹת
דְּגֻמָּאוֹת*.

* וּמַעֲשֵׂה שֶׁהָיָה (בְּשָׁנוֹי) בְּאִישׁ אֶחָד, שֶׁנִּרְאָה חִזֵּק וְאֲדִישׁ לְמַלִּים וְלַתְּגוּבוֹת
מַעְלִיבוֹת, גַּם לְקִשּׁוֹת בִּיּוֹתֵר. וּפַעַם אֶרֶץ שֶׁבְּמִהֲלָךְ וּכְחוֹץ זָרָק לוֹ מִיִּשְׁהוּ אָמְרָה
עוֹקְצָנִית, שֶׁכְּמַעֲט וְלֹא הָיָה בָּהּ כְּדִי לְהַעֲלִיב אָדָם מִן הַשׁוּרָה. אֲךָ הַפַּעַם זֶה הָיָה
שׁוֹנָה וְלִהְפֹתֶעֶת כָּלֵם הַמִּלָּה חֲדָרָה לְלִבּוֹ כְּחִץ רָעִיל וּמִמָּאִיר, וּמַעַת רָגַע
שֶׁנֶּאֱמָרָה הַמִּלָּה, הַשְׁתַּנּוּ פָנָיו שֶׁל אוֹתוֹ 'גָּבוּר' לְלֶכֶן וְלִצְבָּעִים נוֹסְפִים... נִפְרָה הָיָה
שֶׁהַמִּשְׁפָּט הַתָּמִים הָיָה זַעֲזַע אוֹתוֹ. מִצּוּקָתוֹ הַקָּרִינָה קִדְרוֹת שֶׁל צֵעַר וַיִּגְוֹן.

לְיָמִים, בְּשִׁיחָה חֲבֵרִית עָלָה הַנוֹשָׂא, וְהַתְּבַרֵּר שֶׁפִּילְדוֹתוֹ הָיָה מוֹרָה אֶחָד שֶׁנֶּהֱגָה
עִמּוֹ בְּקִישִׁחוֹת וְהַעֲלִיב אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָה, כָּל כְּמָה יָמִים בְּמִשְׁךְ זְמַן רַב. וּמִנְהִיגוֹ
הָאֶכְזָר שֶׁל אוֹתוֹ מוֹרָה רָשָׁע וּמִתּוֹסֶכֶךְ, שֶׁתּוֹךְ כְּדִי שֶׁהָיָה חוֹבֵט בּוֹ בְּפִרְעוֹת, לְפָנָיו
חֲבָרִיו, הָיָה שָׁב עַל אוֹתוֹ פֶּתָגָם בְּגוֹזֵן אֶרְסִי. הַמַּלִּים הִלְלוּ נִחְרָטוֹ בְּנֶפֶשׁוֹ, וּכְעַת
שֶׁמִּיִּשְׁהוּ הַזִּכִּיר אֶת הָאֲמָרָה, צָפוּ וְעָלוּ הַמֵּאֲרָעוֹת הַקְּשִׁים הֵהֶם מִעֲמָקֵי הַתּוֹדָעָה,
הַסִּיעִירוּ אֶת נֶפֶשׁוֹ בְּרִגְשׁוֹת כּוֹאֲבִים וְעָרְעָרוּ אֶת יִצְיָבוֹתוֹ הָאִיתְנָה שֶׁל אוֹתוֹ חֲבֵר
שֶׁנֶּחֱשָׁב לְחִזֵּק ה'עֲשׂוֹי לֹא חַת' (עַל פִּי אִיּוֹב כה, כה) לְהַפְתָּעַת כּוֹלָם.

וגם הסבות לפיהם פלוני נעלב מדבר מסים ואדיש לדבר אחר, ויתכן גם במצבים שהם ההפך הגמור מכל שאר בני האדם, הנם נסתרים ביותר, ויתכן שכל חקירה ודרישה לא תגיע למקור הסבה, שלפעמים כרוכה בחוויות שאדם עבר בקטנותו או אפילו בגלגולו הקודם, באשר הנפש משפעת ממצבה בגלגול הקודם*. וכהנה וכהנה.

וגם אם ברור לנו, על פי מארעות העבר או על פי מבדקים אחרים, שאמנם פלוני נפגע מדבר מסים ואדיש לדבר אחר, יתכן שזו רק העמדת פנים. וכפי שהזכרנו שרבים רבים הם בני אדם שכלפי חוץ מראים עצמם חזקים בנפשם, אבל בתוכם הם שבירים ופגיעים מאין כמותם, ומחמת הבושה מתאמצים להעמיד פנים כחסרי רגשות שאינם נפגעים מדבר. ומהיותם שומרים את העלבון בלבם, מצטבר בהם הכעס והצער, עד שיום אחד כמות הסבל עולה על גדותיה ומכריעה את לבם. וגם לאלו שבאמת חזקים בנפשם, יש נקודות שבירה ששונות מאדם לאדם, והשפעת מילה שאינה פוגעת ברב בני אדם, עשויה לפגוע בהם, בעמק נשמתם, בהיותה מעוררת בהם נשכחות מזכרונות העבר [ואחר כך מתפלאים הבריות: איך אדם זה, שהיה מפר כחוק ועשוי לבלי חת, לקה בלב, הכרע בארוע מחי וכיוצא בזה...]. וכיון שאילו פני הדברים, לעולם לא יוכל למדוד תגובה מדתית כלפי הזולת.

* להשפעת הגלגול על הרגש שבגלגול הנוכחי, עיין "שער הגלגולים" (הקדמה לח).

כך שיתכן שהנפגע החזיר לו במילה קטנה, מבחינתו, אך מבחינת הפוגע זו מילה הרסנית שפגיעה בנקדה רגישה בנפשו. ויתכן שהפגיעה נעשתה בתת הכרתו ולעת עתה אינו מודע לגזק שמתחולל בו, ופגיעות מסוג זה קשים ביותר מבלי שהנפגע וגם לא הפוגע יכולים לעמוד על התוצאה הקשה.

ומבין הדברים שקבע הבורא ית"ש שיהיו מכסים מעיני האדם (עין פסחים נד ע"ב), היא ש"אין אדם יודע מה בלבו של חברו". הנפש של האדם היא נעלמת, ואין ביד הברואים להבין את נפש זולתם, להכיר את כוונותיו ורצונותיו והרגשותיו לאשורם.

וכיון שלא שייך לאמד סבל נפשי ולא יתכן לדעת מה בלבו של חברו, לעולם לא יתכן להשיב לו כמדתו.

רק הבורא שברא את האדם ואת כל יצורי עולם, מכיר את נפש האדם, הוא האחד יחיד ומיוחד יתברך שמו שידע בדיוק מה האדם עובר ולמה הוא עובר ומהי רמת הסבל המדיקת שיכול לסבל, ושעליו לעבור כענש במדה כנגד מדה. כל שאר הברואים, אף אחד לא יוכל למדד נפשות והרגשות מעצמו לפי 'הבנתו' כי אין לו הבנה בנפשו שלו [וכמה וכמה פעמים בימי חיי אדם מפתע מעצמו...], וכל שכן בנפשו של הזולת.

הנה כי כן, בדרך לעצר עולמות של רע בהתאפקות מתגובה, ובכך להיות המנצח הגדול.

וְדִי לְךָ בָּזֶה שֶׁהַשֵּׁם יוֹדֵעַ מַה חֲסִכְתָּ בְּכֶךָ שֶׁשְׁמֵרְתָּ אֶת עֲצֻמְךָ
מִתְּגוּבָה וְהִיטֵת נְעִלָב וְלֹא עוֹלָב. הוּא יִתְבָּרֵךְ יוֹדֵעַ אֵיזָה שְׂרָשֶׁרֶת שֶׁל
אֲסוּנוֹת מְנַעֶת בְּשִׁתְּיָקְתָּךְ. וְהוּא יִתְבָּרֵךְ שֶׁמִּכִּיר אוֹתָךְ הֵיטֵב, לֹא
מִקְפָּח שְׂכָר כָּל בְּרִיָּה וְלֹא יִקְפָּח אֶת שְׂכָרְךָ.

יש מנהיג לעולם

בפרק זה יובאו קצת דרכי סבה שלפיהם טובב השם יתברך את המפגש בין המעליב לנעלב, מהמעט שנתן לבני אנוש הבנה בהם*.

לעיל הובאו סבות שונות, לפיהם פלוני אלמוני נטפל ופוגע ומעליב. וכידוע, לכל דבר יש סבה לפנים מסבה, כאשר הסבה הראשונה והעקרית, היא משום שהשם יתברך שלח וסבב הסבות שהאדם יעלב, כפי שהערנו.

ואמנם לפני כל דבור וחקירה בסבת הארוע, יש לזכור ולהזכיר כי השם יתברך מנהיג את העולם, חוקר לב, בוחן כליות ומשלים לכל אחד כגמולו וכפרי מעלליו, ונסתרות דרכיו מאתנו.

וגדע כי במארעות המתרחשות ובאות על האדם, ולעניינו מארעות שביין איש לרעהו, יש חלקים של חשבונות שמים נסתרים ואדם לא יעמוד על פשרם אלא לאחר זמן, ואפילו גם יתכן שגם בעתיד לא ידע סבתם.

* בסיעתא דשמיא ערכנו קבץ מיוחד מעניני דרכי השגחת הבורא ית"ש, בו הבאנו רעיונות וכינסנו מספרים וסופרים כמה וכמה דגמאות, לאופני השגחתו יתברך לתת לכל אחד ואחד כגמולו, בעתו ובזמנו. וחלק מהנושאים בפרק זה הרחבנו שם ולכן קצרנו כאן בראשי פרקים.

רבותינו זכרונם לברכה נתנו לנו בספרים כמה וכמה סבות לפגיעה באדם ודוקא מאדם פלוני.

נזכיר, כי אחרי הכל, על האדם, מבחינתו, לעשות חשבון נפש עם עצמו, לחקור במעשיו ולשאל: מה זאת עשה השם לו, שכך ארע ועל ידי פלוני אלמוני [וכמובן שעליו להזהר משחד עצמי, אלא עליו לברר באמת בלי פניות, כדי למצוא את הקלקול שהביאו למצבו הביש, ואז, כאשר יתקן תסור ממנו הצרה].

כי הוא יכאיב ויחבש

כידוע, לפני המכה, מקדים השם לתברך תרופה ואפשרות תקון. כמו כן, יתכן שהתקון והרפואה יבואו מתוך הקלקול והמחלה (עין "חובת הלבבות" שער הבטחון חלק רביעי), וכהנה, בדרךכים הנעלמות מחשבון הבריות, מחיש הבורא ית"ש ישועה והרוחה. וכן לעניננו, יתכן שיזמינו לאדם את פלוני שיביש אותו ויכלים את פניו, כהכנת תרופה למצבים עתידיים, שעליו לעבור בחיים. וגם בזה יתכנו כמה אופנים;

כפי שהובא, כחה של הבושה גדולה להסיר קטרוג, ואדם שנגזר עליו ענש כבד של מיתה או ענש כואב אחר, לטובתו ולהצלתו פרעו את חובו בבושה. ולעניננו, פיון שמגלגלים חובה לידי חייב, המביש פורע את חובו של המתביש, רחמנא לצלן.

אפשרות נוספת, שכאשר תתישב דעתו של המביש עליו, ישים אל לבו שטעה בדרכי תגובתו ויצטער על כך ויחוש צורך עז לרצות ולפצות את המתביש על שבזה אותו.

וכפי שהרחבנו במקומו, ככל שיזכר בדברים שאמר בסערת רגשותיו, תהלים בו ההכרה בחמרת מעשיו. צערו מתעצם ואינו מוצא מרגוע לנפשו. כך נסתבב שביום רעה, ימצא סיוע, מאותו אדם שהעליבו בעבר וכעת חפץ לפצותו.

ורצוי זה שאמרנו, יתכן שיבוא בעתיד קרוב או בעתיד הרחוק. ואפילו בזרעו אחריו.

אין לה אדם שאין לו שעה

ובכל מצב יזכור האדם ויתן הדעת לדברי התנא הקדוש בן עזאי (אבות פ"ד משנה ג) שהיה אומר "אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לה אדם שאין לו שעה ואין לה דבר שאין לו מקום".

ואנשים מכבדים, עשירים וחשובים ירדו ממעמדם ומנכסיהם, רחמנא לצלן, וכן ההפך – אנשים מבזים ועניים, בהגיע זמנם נעשו מכבדים ועשירים, וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה במסכת שבת (קנא ע"ב) "תנא דבי רבי ישמעאל, גלגל הוא שחוזר בעולם".

ולכן חפץ האדם וישתדל הרבה לשקול את צעדיו

בתגובה לעלבון ולהשפלה, ויועיל לו בכל מצב, גם בהגיע שעתו ומקומו, וגם בהגיע שעתו ומקומו של המעליב שתמיד יזכר הוא כמי שהעביר על מדותיו ושתק.

הַמְנִצָּח, מְנִצָּח. וְהַמְנִצָּח, מְנִצָּח

כתב בספר חסידים (סימן קסג) "אם נצחת את חברך אל תשמח, מוטב שתהיה מנצח משתהיה מנצח, שהמנצח את חברו בעולם הזה מוסרים אותו ביד מנצח לעתיד לבא".*

עוד מובא בספרים, שלא רק לעתיד לבוא נחשב המנצח למנצח והמנצח למנצח, גם בעולם הזה, מכמה בחינות, המנצח עדיף על המנצח; כי המנצח חשוף לרדיפות מאלו שנצחו ממנו, שחפצים להחזיר את 'כבודם האבוד', ומצפים להודמנות מתאימה שתאפשר להם להוכיח את עליונותם עליו. לעמת זאת המנצח, מה מקום לרדף אותו, כבר נצחו אותו, ואין תבריות רואים בו 'מטרה לחץ'...

ועין לסבא מקלם ב"אור רש"ז" (שמות מאמר רצה), שמביא

* בספר "טהרת הקדש" (מאמר תשובות סגוליות פרק יז סוף תקון ח) הביא דברי ספר חסידים בהאי לישנא, "כששנים מתנוכחין בתורה ואחד נדחה מפני חברו, הגם שהאמת והצדק עם חברו, אבל בשביל שהוא נתכבש על ידו לכן בעולם העליון מעמידין אותם גם כן לפלפל והשני שנצח נעשה מנוצח, לכן אמרו לעולם תהא מן המנוצחים ולא מהנוצחים, ועל ידי סבילת הגוף הנגוף ננדפק הנפש ומתכפרין עונותיו מאד".

משם אגרת הרמב"ם לבנו זכרונם לברכה, "אל תבקש לנצח כי לא יעלה בידך אבל תרצה להיות מנצח ואז תהיה מנצח כי א' לא יעשה לך כלום" וכו', עין שם.

והמאירי ב"חבור התשובה" (משיב נפש מאמר ראשון פרק ה. עין שם הענין) מביא ממשל ערבי, על גבל אחד שחרף חכם, והחכם לא השיב לו. שאלוהו, מדוע אינך עונה לקללות שלו? אמר החכם: "לא אבא במלחמה אשר המנצח בו מנצח".

עוד מצאנו בספר חסידים (סימן תרמח), שמחלק בין סוגי וכוות, "תהא ביראת ה' מן המנצחים ולא מן המנצחים, כגון שבדרך יכלת לעשות גדרים ולמחות ביד עוברי עברות, ולא מהמנצחים. ותהא במילי דעלמא לענוין מן המנצחים ולא מן המנצחים, כשמקללים ומבישים אותם ומפסידים לך תסבל, ולא תענה להם".

עוד מענין זה, בעדיפות להדחות מאחר על פני לדחות את האחר, נראה להעתיק מדברי ספר חסידים במקום אחר (סימן תקנא), "אם אדם הולך בדרך וטיט סמוך לדרך, ופגע באדם טעון משא, יש לו להפסיע מן הדרך עד שיעבור הטעון משא, ואפילו אם הטעון משא גוי. כתיב (משלי ג ד) "ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם", ומוטב לאדם שיהא נדחה מפני חברו, ואל ידחה חברו מפניו".

מעקב בעצומו של וכוה

מעשה בב' בני אדם שנכנסו לוכוח על ענין מסים. בשלבים המתקדמים של הוכוח, היה כל אחד מביא ראיות לצדקת דרכו, בתקנה ובמטרה ללבן את הנושא, להגיע לחקר האמת. אך הוכוח התלהט ומריב הפך למריבה. תל קטן של איבה הלך וגבה והתרומם.

בשלב מסים, בלהט המריבה, פרש אחד הנצים.

השני המשיך להתגרות בו וללבות את המדורה. אך הראשון המשיך לשתק. אולי משום שמאס בתגרה, אולי מפני שהבין כי הוכוחים הללו לא יובילו לשום מקום, כך או כך או מסבה אחרת שענינה חסר שביעות רצון ממריבות ותגרות, עמד בסרובו ולא נגרר לקחת חלק בהמשך המריבה.

השני, שכנראה רצה להוכיח את עליונותו, או מסבה אחרת, הוסיף להתגרות וללבות את המדורה. וכדי להשמע צודק גיס אמרות כנף מפני חכמים ומפרסמים כמו כן עשה שמוש במאמרי חז"ל ובקטעי פסוקים, כהוכחה לצדקת דרכו, והשתדל להשמע שנון וחד, שה'מסר' יעבור.

ואכן היה נשמע שנון באוני הבריות שאף הביעו התפעלות מהחכם המחכם הזה, שידוע, בכשרון רב, להשחיל את המילה המתאימה לשורה הנכונה... לירות אש יוקדת מ'טוח אפס' ולפגז בול במטרה'...

ובעוד הוא קוצר שבחים על דבורו המשתלח והשנון

מנגד, הראשון – השתקן, שפרש מהמריבה, עשוי להיות מוצג בעיני הבריות כחלש שאינו יודע להתמודד... שנסתמו טענותיו... חסר יכולת תגובה... "מפסידן", וכנויים שונים שמתחדשים מעת לעת

והנה בנוסף לבריות שצופים במריבה, ומתמוגגים מ'מאבקי התרנגולים' שלפניהם, זוגות עינים נוספות עוקבות בענין רב בבעלי הוכוח. אלו הם עיניהם הטהורות של גדולי האמוראים הקדושים בבבל, או גדולי החכמים ב'מערבה' – בארץ ישראל, שלהם בן או בת שהגיעו לפרקן והם מענינים לשדך אותם עם משפחה מיחסת. והם בוחרים בראשון – ב'נחשל' להתחתן במשפחתו.

תאור זה נכתב על פי קט הבנתנו בדברי רבותינו זכרונם לברכה במסכת קדושין (עא ע"ב) המיעצים לאדם הרוצה להשתדך עם משפחה מיחסת, "זיל בתר שתיקוּתא" – שיבחר במשפחה ששותקת ואינה מריבה עם אחרים ואינה פוסלת בני אדם. ובמבדק זה נהגו בארץ ישראל, שבראותם בני אדם מתופחים ומריבים זה עם זה, הנה הראשון שפרש מהמריבה, ושתק ולא הגיב לקריאות התיגר מהצד השני, ידעו כי הוא מיחס יותר*.

* ונציין שמדברי גמרא אלו הובאו להלכה עין ברמב"ם (הלכות אסורי ביאה פרק יט הלכה יז) וב"שלחן ערוך" (אבן העזר סימן ב סעיף ב) אמנם למעשה עין ב'ערוך השלחן" (אבן העזר שם סעיף טז).

ובמבחן זה נקט רב כשנצרך לבדוק בכשרות משפחה. ואמר שהשתיקה של בבל היא היחוס שלהם ואינו נצרך לברורים נוספים, עין שם בגמרא.

הנה כי כן, אותו 'חלש' שפורש מהמריבה מתברר כמיחס יותר, כטהור יותר, כמי שאם וכאשר השם יתברך ישרה את שכינתו על בני אדם, יהא זה עליו ועל משפחתו (עין קדושין ע"ב), כמי שיזכה להגנה מהשם יתברך גם במקומות של סכנה (עין שם עו ע"ב), ועוד רבת המעלות השמורות למיחסים, שזכות אבותם מסיעתם וצדקתם עומדת לעד, על פני השני השנון והמבריק והחשוב בעיני הבריות.

הנה כי כן, אפן נוסף להראותנו שגם בעולם הזה המפסיד הוא המנצח.

הבן שהחזיר את כבוד אביו מהמביש

בין הדברים שתארו במסכת ברכות (ד ע"א) ממעלת דוד המלך עליו השלום וחסידותו המפלגת, היא התבטלות למפיבשת, שנקרא כך על שם שהיה מביש את פני דוד בהלכה, ואף על פי כן היה דוד ממשיך להביא לפניו את הכרעותיו בהלכה, הן בעניני ממונות ודיני נפשות, הן בעניני הלכות טמאה וטהרה, ומבקש ממנו את חות דעתו.

על פניו נראה שדוד המלך יצא מנצח. אבל השם יתברך משלים לכל אחד לפי מעשיו, ובזכות שדוד המלך השפיל והקטין

את עצמו, שוב ושוב, זכה ויצא ממנו בן טהור וקדוש שכל חייו היו נקיים – ללא טעם של חטא (כמובא בשפת נה ע"ב; בבא בתרא יז ע"א וברש"י), שהיה תלמיד חכם עצום, שמו דניאל והיה מכנה "כלאב" על שם שהיה מכלים פני מפִּיבֶשֶׁת בהלכה. ומסבירים (עין בן יהודע"), שרוב עינוו ורחב לבו הוכיח שהצדק עם אביו, ואותם הלכות שמפִּיבֶשֶׁת שאמר שדוד המלך טועה בהם, התברר שדוד המלך צדק והלכה כמותו. והיה דוד המלך שמת ביותר שזכה בבן צדיק זה, עין שם בגמרא.

ויש מדרשים שמונים את כלאב בין אלו שנכנסו חיים לגן עדן*. ועין "חתם סופר" ("תורת משה") על הפסוק (דברים יז, כ) "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל", שבוה שכלאב חי בגן עדן, התקיים "דוד מלך ישראל חי וקיים" וזהו "לבִּלְתִּי רום לָבְבוֹ מאחיו" – דוד המלך היה משפיל את עצמו, וזכה "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו" – הוא ובנו כלאב שחי בגן עדן.

המלכות שגלקחה, באותה לשון חזרה...

ובהגיע שעתו של האדם ותעלה רפואה למכותיו ומזלו עלה יעלה, כאשר יתן אל לבו, יתכן שמשמים ימציאו לו סימנים, שפפי שארע לו בימי הרעה לרעה, כעת יהיה לו לטובה בימי הטובה.

* בספרנו על שרח בת אשר, הבאנו קבוץ דעות באותם שנכנסו חיים לגן עדן.

דגמה לזה מצינו במדרש אסתר (פרשה ד, פסקה ט) אמר ר' חנינא בריה דר' אבהו כתיב (איוב ה, יח) "כי הוא יכאיב ויחפש ימחץ וידו תרפינה" בלשון שנטלה מלכות מזקנה – שאול המלך סבה של אסתר] שאמר לו שמואל (שמואל א טו, כח) "ונתנה לרעה הטוב ממך" בו בלשון חזרה לו המלכות, הלא הוא דכתיב (אסתר א, יט) "ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה".

להרחיק ממך אנשים רעים

לפעמים מגלגלים משמים סכסוך בין בני אדם, כדי לשמור את הטוב מהשפעתו השלילית של הרע.

והרחבנו במקומו בספר, לענין בזיונות מאנשים רעים, שאלמלא אותו רשע בזה אותך, היית חובר אליו, נגרר אחריו, ובעת שתתמלא סאתו ויגיע עת שלום על מעשיו הרעים, לגמל לרשע רע כרשעתו, הנה גם שכן וחיבריו לא ינוקו, על דרך "אוי לרשע ואוי לשכנו", ויתכן שאפילו אלו השומרים עמו קשר של ידידות רחוקה, עלולים לסבל בעטיו, ולכן, כדי להציל אותך שלא תפול יחד עמו ברשתו, התגלגל שיבזה אותך ובכך תתנתק ממנו לחלוטין [ובכך נעשה עם האדם חסד כפול, הלא שפרע את חובו ובמקום מיתה קבל בזיונות, ועוד, גם על ידי הבזיונות הללו נתק קשר עם הרשעים ועם הרעים].

המרחם ירוחם

וזאת לדעת, שכשם שבעולם הזה ישנם דרגות ענש לכל עברה, ענש מדתי, מרבי וכדומה, ובית הדין קובע את רמת הענש בהתייחס לגורמים נסיבתיים וסביבתיים של העברין ולהתנהגותו הטובה יש משקל מכריע, כך גם בדין שמים, התנהגותו של החוטא ומדותיו נלקחות בחשבון חמרת או הקלת הענש. והכלל המנחה בזה לענייננו הוא על דרך מאמר חז"ל (שבת קנא ע"ב; ביצה לב ע"ב) "ונתן לך רחמים ורחמך והרבך (דברים יג, יח) – כל המרחם על הבריות, מרחמין עליו מן השמים. וכל שאינו מרחם על הבריות, אין מרחמין עליו מן השמים". וככל שממעיט את רחמיו בתגובתו, כך ממעיטים ממנו רחמים על עונשו. רחמנא ליצ'לן.

ומדה טובה מרבה. שכאשר מוחל על עלבוננו ולא מגיב למצערם אותו, זוכה לרחמים עצומים בדין. והזכרנו כמה פעמים את מאמר הגמרא (ראש השנה יז ע"א ועוד) "כל המעביר על מדותיו [שאינו מדקדק למדד מדה למצערם אותו ומניח מדותיו והולך לו – רש"י] מעבירין לו על כל פשעיו [אין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מנחתן והולכת – רש"י] שנאמר (מכה ז, יח), נושא עון ועובר על פשע. למי נושא עון? למי שעובר על פשע". וכהנה מאמרים נוספים במעלת האדם שאינו מגיב ומחזיר למצערם אותו.

המנצח בעולם הזה מנצח למעלה. וזה שנראה מפסיד בעולם הזה, הוא המנצח למעלה.

ונזכיר שוב, מלה גוררת מלה; וככל שהיא מתקדמת היא גוררת הררים של מלים שמוסיפים דלק לעגלת המות הדוהרת לעברי פי פחת. והדרך להפסיקה היא, ראשית כל, לא להזין אותה. ובבחירת האדם לספג ולשתק, מאט את דהירתה המטרפת, עד לעצירתה, שקיעתה ובטולה מן העולם. ושכר השלום נזקף לזכותו.

הפתק הגורלי שנכתב באלוץ

נאמר (ויקרא ב, יג) "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח", המגיד רבי שלמה לוינשטיין שליט"א, עומד בספרו "מתוך האור" (פרשת ויקרא שם) על הוראה זו, ומביא בתוך דבריו את דברי רבי אליעזר פאפו (בעל ה"פלא יועץ") בספרו "אלף המגן", שהמילה "מלח" היא בהפוך אותיות "מחל" וכן "תמלח" אותיות "תמחל". הקרבן הגדול ביותר שאדם יכול להקריב לפני הקדוש-ברוך-הוא, הוא להעביר על מדותיו ולמחול, על אף שמצד הדין הצדק עמו.

בהקשר לדברים אלו מביא עבדה שספר לו אחד ממכריו אברהם ירא שמים, וזה דבר המעשה –

לפני חדש הוא לא חש בטוב ועבר בדיקות, שתוצאותיהן בישרו לו את הגרוע מכל – הוא חולה במחלה ממארת קשה... נקל לתאר את תחושתו הקשה ואת שברון משפחתו, ובפרט

כְּאִשֶּׁר הִבְחִינוּ כִּי הָרוּפְאִים עֲצָמָם מְדַאָּגִים בְּיוֹתֵר. אוֹתוֹ אָדָם פָּנָה לַעֲשׂוֹת אֶת מַה שְּׁעוֹשֶׂה כָּל יְהוּדֵי בְּמַצְבוֹ – שִׁפְךָ אֶת לְבוֹ בְּתַפְלָה לִפְנֵי ה' שִׁיחוּס וִירַחֵם עָלָיו, וְנָגַשׁ לְבַקֵּשׁ אֶת בְּרַכָּתָם שֶׁל גְּדוּלֵי הַדּוֹר.

מִכֵּיוָן שֶׁהוּא מְקַרֵּב מְאֹד לְרַבֵּי חַיִּים קִנְיָבְסְקִי (שְׁלִיט"א) [וצ"ל], נִכְנָס אֵלָיו וּבִקֵּשׁ שִׁיתַּפְּלִל אֵלָיו. יַחַד עִם זֹאת, בְּיֹדְעוֹ אֶת חֲשִׁיבוּתָהּ שֶׁל הָעֲצוּמָה שֶׁל תַּפִּילַת הַחוּלָה עַל עֲצָמוֹ, וְהַחֲלִיט לְנַסֵּעַ לְקַבֵּר רֶשֶׁב"י וְלֹאמַר שֵׁם אֶת כָּל סֵפֶר הַתְּהִלִּים לְרַפּוּאָתוֹ, כִּפִּי שְׁנֵהֵג לַעֲשׂוֹת בְּכָל פַּעַם שְׁנַתְקַל בְּבַעֲיָה כְּלָשְׁהִי שִׁצְצָה בְּמַהֲלָךְ חַיָּיו.

גַּם לִפְנֵי נְסִיעָה זֶה נִכְנָס לְרַבֵּי חַיִּים, וּבִקֵּשׁ אֶת בְּרַכַּת הַדֶּרֶךְ וְאֶת בְּרַכָּתוֹ לְרַפּוּאָה שְׁלֵמָה. רַבֵּי חַיִּים אָמַר לוֹ כֵּן:

“אַתָּה זֹכֵר שֶׁחֵייתִי אֶצְלָךְ בְּבֵית לִפְנֵי שְׁמוֹנֶה שָׁנִים?”

בְּקוֹרוֹ שֶׁל רַבֵּי חַיִּים הוּא מְאֲרָע חָשׁוּב מְכַדֵּי שְׂאֵי מִי יוּכַל לְשַׁכַּח אוֹתוֹ גַּם כַּעֲבוּר שָׁנִים רַבּוֹת.

וּמִיִּדְעָנוּ אָכֵן נִזְכֵּר מִיָּד בְּנִסְבוֹת אוֹתוֹ מְאֲרָע: לִפְנֵי לְמַעֲלָה מֵעֲשָׂרִים שָׁנָה הִסֵּב מִיִּשְׁהוֹ לְאַשְׁתּוֹ גִּזְק חָמוּר, עַד כִּדֵּי שִׁכְתּוּצָאָה מִכָּךְ אֲרָע אֶסּוֹן בְּמִשְׁפַּחְתָּהּ. לְאַחֵר זְמַן מַה הִתְחַתֵּן הַפּוֹגֵעַ, אוּלָם לֹא זָכָה לִילָדִים מִשְׁלוֹ. עַל רֶקַע מַעֲשֶׂה זֶה הִגִּיעַ לְפֶתַע רַבֵּי חַיִּים לְבֵיתָם, וְהִבִּיא לְזוּגָתוֹ פֶּתֶק שֶׁבּוֹ נִכְתַּב כִּי הִיא מוֹחֶלֶת בָּלֵב שָׁלֵם לַפּוֹגֵעַ, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנָּה לְחַתּוֹם עַל פֶּתֶק זֶה.

הרעיה, שזכר הפגיעה האנושה התעורר בה והציף את לבה בתסכול ובכעס לא היתה מסגלת לחתם. אך רבי חיים המשיך להפציר: "בכל זאת, אבקש שתחתמי על פתק זה".

האשה הגיבה: "אם הרב מבקש ממני לחתם, אז אחתם, אולם לסלוח לו אינני מסגלת."

אך הרב לא הסתפק בכך, ואמר לה: "בכל זאת, אבקש שתעבדי על עצמך, תמחלי לו בלב שלם ותחתמי על הפתק".

לאחר דקות ארוכות של מחשבה והתחבטות הנפש, נאותה האשה לחתם ולמחול בלב שלם.

רבי חיים בקש מהם לצלם את הפתקה הזו ושמר אצלו את המקור.

כעת, הורה לו רבי חיים, "קח את הפתק הזה אתך למרון, ושם תתפלל כי אם נגזרה עליך גזרה קשה – תזכה להנצל בזכות הפתק הזה, בזכות מחילת אשתך"

ידידי היה שרוי בהתרגשות עצומה שעה שספר לי את סופו של המעשה: "הנני שב כעת מן הרופא שהחזיר לי את תוצאות הבדיקות הנוספות שעשיתי", אמר, והוא בשר לי כי הבדיקות החדשות שגלו את האבחון הקודם, ואני נקי מכף רגל ועד ראש. הכל בסדר, ברוך ה'."

עד כאן מדברי המגיד רבי שלמה לוינשטיין שליט"א.

חסכון לימי הרעה

והנה בתחלת המעשה הנ"ל, הובאו מדברי רבי אליעזר פאפו, בדמיון המחילה למלח.

ואולי אפשר להוסיף על פי העבדה הנזכרת, שכשם שהמלח אינו כלה לעולם, ויכולים להשתמש בהם גם בחלף שנים רבות, כך גם הזכות שזכה להם האדם על ידי שוטר וסלח, נשמרת למשך שנים רבות, עד ליום שיצטרף לזה באמת.

אדם שגילה מים בעיר, הנה כאשר יאלץ לצאת למדבר עם בעל חובו, יקדים לפרע לו את המים, שלא יאלץ לשלם לו במדבר – מקום שלמים ערף רב ושוה הרבה. וכך בכל פעם שיודעים הבריות כי החוב עלול לגדל, ממהירים לפרע את חובם.

ואלו השם יתברך בטובו וברב חסדיו מעכב את התשלום דוקא לימים קשים, כדי להעצים את הזכות.

בְּזִיוֹנוֹת בְּרֹאֵי הַצִּדִּיקִים

הַמִּתְבּוֹנֵן בְּמִסְכֶּת חַיֵּיהֶם שֶׁל צִדִּיקִים, יִבְחִין אִיךָ נִבְנוּ מִתּוֹךְ
מֵאֲרָעוֹת קָשִׁים וּמְרִים.

בְּפֶרֶק זֶה בְּחִרְנוּ כִּמָּה דְּמוּיוֹת מַגְדוּלֵי הַדּוֹרוֹת*, שֶׁעָבְרוּ
בְּחַיֵּיהֶם בּוֹשׁוֹת וּבְזִיוֹנוֹת, וַיִּדְעוּ לְהָרִים אֶת עֶצְמָם וּלְפַעַל
גְּדוּלוֹת וּנְצוּרוֹת לְכָלל יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַדּוֹרוֹת, כֹּאֲשֶׁר יִבְחִין
הָאָדָם וַיִּתְבּוֹנֵן הַמִּשְׁכִּיל, וַיָּשִׁיב אֶל לִבּוֹ, לָלֶכֶת בְּמִסְלוֹתָם,
לְצֵאת מִהַחֹשֶׁךְ אֶל הָאוֹר וּלְהַפְךָ מֵרַ לְמֵתוֹק.

הָאֲבוֹת הַקְּדוֹשִׁים

כִּידּוּעַ, מִשָּׂאת נַפְשָׁם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אֲבָרָהָם
וַיִּצְחָק וַיַּעֲקֹב עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם הֵיטָה לְגִדּוֹל וּלְפָרֶסֶם אֶת שֵׁם הַשֵּׁם
יִתְבָּרֵךְ בְּעוֹלָם. פְּעֻלוֹת אֱלֹהֵינוּ מִשְׁכּוֹ עֲלֵיהֶם מִתְנַגְּדִים רַבִּים עוֹבְדֵי
אֱלִילִים, שֶׁרָדְפוּ אוֹתָם בְּאִכְזָרִיוֹת רַבָּה. וּבִכְנוּנֵנוּ לְהַרְחִיב
בְּקִבְץ נִפְרָד עַל מִדַּת עֲמִידָתָם שֶׁל הָאֲבוֹת מִבְּלִי לְהַתְפַּעֵל
מִהַסּוֹבֵב, שֶׁלָּחֵם בָּהֶם מִלְחָמוֹת גּוֹף וְנַפֶּשׁ.

וּכְגוֹן, תֵּרַח שֶׁמָּסַר אֶת בְּנוֹ אֲבָרָהָם לְנִמְרוֹד שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ

* הוּבָא כָּאֵן רְשִׁימָה חֻלְקִית, חֵלֶק גָּדוֹל מִדְּבָרִים שֶׁכְּתִבְנוּ בְּעֵבֶר וְהַתְּפָרֶסֶמוּ
בְּגִלְיוֹנוֹת שֶׁלָּנוּ לְפָרָשִׁיּוֹת הַשְּׁבוּעָה. כִּמוּ כֵּן, בְּמַהֲלָךְ הַסֵּפֶר יוֹבָאוּ נְקוּדוֹת
הַסְטוֹרִיּוֹת נּוֹסְפוֹת, הַמְתַּאֲיִמוֹת לְנוֹשְׂאֵי הַפָּרָקִים.

על ששבר את אלי"ו. משהוא אחר היה מוצף בעלבון של תחושת בגידה, שאבא ימסר את בנו למלך המטרף והרוצח, הידוע לאכזר גדול שמענה את אסיריו בענויי זועה ושורף אנשים חיים למען אלי"ו.

אך אברהם אבינו, שהיה אמן על הידיעה שהשם יתברך הוא היחיד שמנהיג את העולם, והוא יתברך הועיד לו כמה נסיונות, כדי לרוממו ולנשאו, ידע שהתנהגותו של אביו עמו היא עוד נסיון בשורת אותם נסיונות שיוכיחו את מסירותו אליו יתברך, אפילו במצבים כאלו, ולא חש עלבון או בזיון, וגם לא חוית טראומה נפשית של בן הנבגד מאביו, שעלול לאבד אמון בבני אדם, הוא גם לא הלין על אביו, ואדרבה, גם לאחר הצלתו המשיך לכבדו כמאז.

ועוד כהנה עבודות מחיי האבות. השם יזכנו להוציאו לאור עולם.

האם שזכתה לנשמת משיח

נשמתו של מלך המשיח, היא הנשגבה שבנשמות. במדרש תנחומא פרשת תולדות (פרק יד) נדרש שם הפסוק "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד" (ישעיה נב, יג) המדבר על מלך המשיח, "ירום מאברהם, ונשא מיצחק, וגבה מיעקב ... ונשא ממש" וכו', עין שם בהרחבה. ובהנהר הקדוש (פרשת וישב דף קפא) מובא על פסוק זה שנשמת המשיח כוללת צדדים מצדיקי

עולם "ונשא, מסטרא דאברהם. וגבה, מסטרא דיצחק. מאד, מסטרא דייעקב" וכו' עין שם. עוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה על שגב נשמת המשיח (בראשית רבה ב, ד; ח, א. ועין זהר הקדוש פרשת ויחי רלט ע"ב) "...אמר ריש לקיש, ורוח אלקים מרחפת על פני המים – זה רוחו של מלך המשיח".

נשמה יקרה זו עוברת דור אחר דור דרך נבחרי הבריאה. מאדם הראשון לשת בנו, ממנו לראשי הדור עד לנח. מנח לבחיר בניו – שם. ממנו לצאצאיו ראשי הדור – המבחרים שבהם, עד לאברהם אבינו עליו השלום, וממנו ליצחק אבינו עליו השלום. מבין עשו ויעקב בני יצחק, נבחר יעקב אבינו עליו השלום לקבל את נשמת משיח.

ליעקב שנים עשר בנים כולם צדיקים אהובים ובורים. כעת יש לבחור אחד מתוכם שיקבל את הגבוהה והעצומה שבנשמות את האור הגדול הזה – אורו של משיח, וממנו ימשיך לעבור האור לצאצאיו, עד לגאולה האחרונה, והבורא יתברך בוחר ביהודה ובתמר שמהם יצא מלך המשיח.

והרחיבו בספרים בטעם הדבר, שדוקא יהודה* ותמר עליהם השלום זכו לנשמה קדושה זו. לקמן מעט מדברי רבותינו זכרונם לברכה בצדקותה של תמר, לענייננו, על פי קט הבנתנו.

* באשר לזכות של יהודה לאורו של משיח, עין ב"אמרי אמת" (ה'תרצ"ו-ה'תרח"ק) והרחבנו בזה במקום אחר.

מעשה תמר מובא בתורה הקדושה בפרשת וישב (בעלית רביעי'). תחלה נשאה לער וכיון שמת עקב חטאו, יבם אותה אחיו אונן. גם הוא מת בחטאו. שוב נותרה תמר אלמנה, לזמן ממשך. תמר קבלה את הדין באהבה. בכל עת, הן בתקופת נשואיה והן בימי אלמנותה, נהגה בצניעות מפליגה (עין רש"י בראשית לח, טו). כפי שמתאר, במהלך הדברים, נתעברה מיהודה [כי כן היה לפני מתן תורה, שהגדול מיבם, עין בעל הטורים (בראשית לח, כד)]. השתלשלות המאצעות הביאה לחשש שקלקלה, ולפי הנתונים שהיו בידי יהודה ובית הדין, נגזר דינה. מהיותה בת כהן – בתו של שם, שנאמר עליו (בראשית יד, יח) "והוא כהן לאל עליון", דנו אותה לשרפה.

תמר יכלה במלים ספורות להציל את עצמה מגזר הדין הקטלני – ממיתה משנה בשרפה, ולהגן על כבודה מהבזיונות והעלבונות העצומים שהיו לה באותה שעה. אך כיון שמלים אלו, של הוכחת חפותה, עלולות להביא עלבון ובושה ליהודה, בחרה בשלב זה לשתיק ולא להגיב אפילו ברמז, בתקוה שתמצא הדרך הנכונה לרמז לו, מבלי שיבוש.

תמר הוצאה למקום השרפה, לכבשן האש. רק כאשר היתה קרובה ללהבות האש (עין תוספות בבא מציעא נט ע"א דבור המתחיל "דכתיב, היא מוצת") הסכימה בעצמה לשלח ליהודה רמזים, שרק הוא יבין, מתוך החלטה שאילו יהודה ימשיך להתכחש, היא תשלים עם המצב ותשרף (עין תוספות שם).

מהתנהגותה האצילה למדו חז"ל (ברכות מג ע"ב; סוטה י ע"ב; בבא מציעא נט ע"א), "אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב; ואמרי לה, אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא; ואמרי לה, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי; נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. מנלן, מתמר".

יהודה שהבין מיד את הרמז, נהג בגדלות נפש, ובמקום להסתיר את מעשיו ולהצילה בדרך נסתרת, ובכך לחסוך מעצמו בזיונות על השתלשלות הדברים, פנה לכלם – לקהל הרב שהתאסף שם, בהם תלמידים, אוהדים שרוב מעמדו היחס אליו היה כאל מלך* – והודה בפה מלא וברור, שהיא, תמר, "צדקה ממני" וגו'. וזכו זוג קדוש זה שכל מלכי יהודה יהיו מהם, ורבים מגדולי נביאי ישראל, וגדולי התנאים וכל שושלת הנשיאים וגדולי הגאונים וראשי הגליות ורבים מגאוני וצדיקי הדורות עד ביאת משיח צדקנו – בין יהודה ותמר, במהרה בימינו אמן.

תמר צלחה את הנסיון בגבורה, ללא קשיים וטרונות. היא לא רטנה על חיי הנשואים הקשים והבלתי תקינים שהיו לה בראשונה ובשנייה, גם לא על חיי האלמנות הקשים. וגם לא כאשר נגזר דינה לשרפה בכבשן האש, וחיה וחיי ילדיה העפרים היו מטלים על כף המאזנים, מתוך חשד איום ונורא

* ועין רמב"ן (בראשית לח, יח) שמשמע שיהודה נהג בגנוני מלכות.

והטלת אשמה במעשים שהם ההפך הגמור מאישיותה; היא, שפאמור, כל ימיה חיתה בצניעות מפליגה, שאפילו חמיה לא הכיר אותה מחמת צניעותה וכסוי פניה (עין מגלה י' ע"ב; סוטה י' ע"ב), פצת נדונת לפני גדולי הדור פאשה לא הגונה, עומדת לסים את חייה במיתת הנבלות שנוהגות בהפך הגמור מצניעות, בשפלות גדולה ביותר. אך תמר, שאמנם יודעת בעצמה שהיא טהורה וזכה ונקיה, אך היא גם יודעת שהשם יתברך מנהיג את העולם, וכל מה שהוא עושה הכל לטובה הוא עושה, והוא יתברך "אל אמונה ואין עול" (דברים לב, ד) ומהיותה אמונה על השגחת השם יתברך, לא עוברים בה תחושות מרות של 'חסר צדק', אלא של השענות מחלטת בהשם יתברך.

באותם ימי חשך ואפלה קשים, שנדמה כי היא הבזויה מכל באי עולם, בעת שדנים אותה בבזיונות משפילים ביותר, באותה שעה בדיוק, השם יתברך חפץ להמשיך ולהעביר את אורו של משיח בתוך שושלת יעקב אבינו, בין י"ב בנים, ומכל בני יעקב ונשותיהם הצדקניות ביותר בעולם, תמר היא היחידה בעולם ומבין כלם שנבחרה לזכות ולקבל את נשמת המלך המשיח שהיא הגדולה שבנשמות וכאמור כוללת את כל המעלות של כל צדיקי הדורות וגדולה מהם!

אכן, מדבר בנסיון קשה מנשוא, אך נראה פשוט שכדי לקבל נשמה גדולה כזאת, נדרשת הקרבה גדולה יותר מהרגיל.

השם יתברך מגלגל נסיונות קשים להורים, כדי להכין את הנשמות הנשגבות שיצאו מצאצאיהם לקראת המשימות המיוחדות שנועדו רק להם. וכל המעין בשושלת בית דוד נכח בנסיונות הקשים שעברו עליהם, והם עמדו בגבורה בכל שלב בנסיון, לא נפלו ליאוש ולא נכנעו לבזיונות. ועל דרך האמור, נראה לומר שכשם שהאבות נתנו כח בבני ישראל לעמוד בנסיונות הדורות (כפי שהרחבנו בזה במקום אחר), תמר נתנה את הכח לשושלת בית דוד לעמוד בפני הנסיונות הקשים השמורים רק להם.

מבין צאצאיה של תמר היה רבינו הקדוש – רבי יהודה הנשיא מסדר המשנה. ועין לרבינו יוסף חיים בריש מסכת ברכות (ב ע"א), שמביא טעם בדרך רמז לכך שרבינו הקדוש פתח את המשניות במילה "מאימתי" [ולא 'אימתי'] "כי רמז בראשי תבות א"ני יהודה מ'חבר מ'שנה ת'ורת י'ה, גם ראש המשנה מ' פתוחה וסופה מ"ם סתומה עולה מספרם תמר, על דרך (תהלים צב, יג) צדיק כתמר יפרח, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (יבמות לד ע"ב) כל מעוכות של בית רבי, תמר שמם* וכו' עין שם רמזים נוספים.

* מדבר במסכת יבמות שם, בנשים מבית רבינו הקדוש [ולגרסא אחרת, היו אלו מבית דוד המלך עין ריטב"א ומאירי] שנהגו הנהגות מיוחדות שנקראו על שם תמר. ובטעם הנהגתם, מסבירים (עין יעב"ץ) שרצו להציל את בעליהן מחטא. עוד מסבירים (על פי המאירי עין שם), לאפשר לבעליהם לפרש ללמוד תורה לזמן ממשך [ולגרסת "של בית דוד" בעליהן היו עובדים לצרכי המלך (על פי המאירי עין

זכות תָּמַר וְכָל הַצַּדִּיקִים וְהַצַּדִּיקָנוֹת יַעֲמְדוּ לָנוּ שְׁנוֹכָה
לְכָל הַיְשׁוּעוֹת, לְבִיאַת מָשִׁיחַ צִדְקָנוּ מִצָּאצְאֵי תָמַר, וּלְבִנְיָן
בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְתַפְאֶרְתֵּנוּ אָמֵן.

הַתּוֹבָנוֹת שֶׁמַּעֲלָה יוֹסֵף הַצַּדִּיק מִהֶמָּאֲרָעוֹת

מִהַתּוֹבָנוֹת בְּפִרְשֵׁי הַתּוֹרָה בְּסֵפֶר בְּרָאשִׁית עוֹלָה שְׁיוֹסֵף
הַצַּדִּיק עָלָיו הַשְּׁלוֹם תּוֹה אֶת כָּל סוּגֵי הַבְּזִיוֹנוֹת הַקְּיָמִים;
אָחִיו הַקְּדוֹשִׁים מִתְרַחֲקִים מִמֶּנּוּ וְלֹא יְכוּלִים דַּבְּרוּ לְשָׁלוֹם.
הַיְחָסִים הוֹלְכִים וּמַחְמִירִים, וְכֹאשֶׁר בָּא לְדְרוֹשׁ בְּשָׁלוֹמָם,
מַעֲבִירִים אוֹתוֹ בְּסִדְרָה שֶׁל בְּזִיוֹנוֹת, שְׁסוּי כָּלָבִים, זְרִיקָה לְבוֹר
מִלֹּא נֶחֱשִׁים וְעַקְרָבִים – סָבַל שְׁכָרוֹף בְּבִזְיוֹן. וּלְבִסּוֹף מוֹכְרִים
אוֹתוֹ לְיִשְׁמָעֵאלִים פְּחוֹתִים, בְּמַחִיר מִבְּזָה שֶׁל עֶשְׂרִים כֶּסֶף,
שֶׁהוֹלֵךְ לְרַכִּישַׁת נַעֲלִים – מִטְרָה פְּחוֹתָהּ וּמִבְּזָה.

מֵעַת נֶעֱזָב מִבֵּית אָבִיו וְעַד הִגִּיעוּ לְמִצְרַיִם נִמְכָּר שׁוֹב
וְשׁוֹב, כְּחֶפֶץ, הַיִּשְׁמָעֵאלִים לְמִדְּנִים וְהַמִּדְּנִים לְמִצְרַיִם וְשֵׁם הוּא
מוֹכֵל לְשׁוֹק הָעֶבְדִּים וְנִרְכָּשׁ עַל יְדֵי פּוֹטִיפָר לִהְיוֹת לוֹ עֶבֶד,
נָטוּל זְכוּת, עַל כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּעַ מִכֶּךָ. בְּמוֹלְדוֹ מָרְרוּ אָחִיו אֶת
חַיָּיו, וּבְמִצְרַיִם מָרְרוּ אֶת חַיָּיו פּוֹטִיפָר וְאַשְׁתּוֹ, וְעַל כֶּךָ רָמַזוּ

שם). [ובעמק תאר זה לאותם נשים, על פי פשט ועל פי סוד, הרחיב ה"בן
יהודה" ביבמות שם ובמסכת מכות (כג ע"ב דבור המתחיל, "דילמא פי היכי"). ואין
כאן מקומו להאריך.

יַעֲקֹב אָבִינוּ בָּעֵת שֶׁבָּרְכוּ לִפְנֵי מוֹתוֹ (בְּרֵאשִׁית מ"ט, כג) "וַיִּמָּרְרוּהוּ וַרְבוּ וַיִּשְׁטְמֵהוּ בְּעַלֵּי חֲצִים", וּפִרַשׁ רַש"י, "וַיִּמָּרְרוּהוּ אֲחִיו, וַיִּמָּרְרוּהוּ פוֹטִיפָר וְאַשְׁתּוֹ לְאַסְרוֹ, לְשׁוֹן (שְׁמוֹת א', יד) וַיִּמָּרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם. וַרְבוּ – נַעֲשׂוּ לוֹ אֲחִיו אֲנָשֵׁי רִיב" וכו' עֵינֵי שֵׁם.

עַקֵּב דְּבִקּוּתוֹ בַּקְדָּשָׁה, חוֹטֵף בְּזִיוּנוֹת מִצַּד הַמִּצְרִיִּים – הַפְּחוּתִים וְהַמְקַלְקְלִים שֶׁבְּאַמוֹת, שֶׁעָלִילַת הַדָּם שֶׁטְפְּלָה לוֹ אֶשֶׁת פוֹטִיפָר וּבַהֲשָׁפְעָתָהּ הוֹפֵךְ יוֹסֵף לְשִׁיחַת הַיּוֹם בְּמִצְרַיִם (כְּמוֹכָא בְּרַש"י בְּרֵאשִׁית מ', א). – בְּזִיוּנוֹת מְכַל עֶבֶר וּמְכַל הַמַּעֲמָדוֹת, וְלֹא רַק שֶׁהַבְּזִיוּנוֹת בָּאִים אֵלָיו לֹא עוֹל בְּכַפּוֹ אֲלֵא גַם עַל מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעָשָׂה, עַל דְּרִישַׁת הַשְּׁלוֹם, עַל עֲמִידָה בְּנִסְיוֹן קָשָׁה וּמַר.

אֲבָל יוֹסֵף הַצַּדִּיק לֹא נוֹשֵׂא פָנָיו לִיֵּאוּשׁ. בְּהִיּוֹתוֹ דְּבִק בְּאַמַּת, אֵינוֹ נוֹתֵן אֶת הַדַּעַת מֶה יֵאמְרוּ וּמֶה יִגִּידוּ, גַּם כְּשֶׁמִּדְּבַר בְּגָדוֹל שֶׁבְּגָדוֹלִים אוֹ לְהַבְדִּיל בְּפָחוֹת שֶׁבְּפָחוֹתִים. דִּי לוֹ שְׁבוּרָא עוֹלָם ית"ש מְכִיר בּוֹ בְּאֶשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה אֶת מִצְוֹתוֹ, וּמֶה לוֹ לְחַפֵּשׁ וּלְדַרֵּשׁ אַהֲדָה אֲצֵל קְרוּצֵי חֹמֶר. וְכִיוֵּן שֶׁכֵּךְ נִהַל אֶת חַיָּיו, לֹא הָיָה בְּלִבּוֹ כָּל כַּעַס לְאַחִיו שֶׁמְכַרְוָהוּ.

וְלִכֵּן בִּשְׁעָה שֶׁהִתְגַּלָּה לִפְנֵיהֶם כִּיּוֹסֵף, כְּאֶשֶׁר הִתְפַּתְּעָה וַעֲקָה מִפְּנֵיהֶם, מִהֶגְלֹי הַבְּלָתִי צָפוּי, פָּנָה אֲלֵיהֶם בִּשְׁנִית וְאָמַר: "אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם" (מִדָּה, ד) – הִיִּיתִי וְנוֹתַרְתִּי אֲחֵיכֶם וְאֵין לָכֶם לְחַשֵּׁשׁ מִפְּנֵי כָּלָל. וּכְפִירוֹשׁ רַבֵּינוּ אוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ "...כִּנְגִיד צַד הִירָאָה שְׂאֵתָם יֵרָאִים וְנִבְהַלְתָּם לֹא תַחֲוֹשׁוּ לְדַבֵּר, כִּי אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם, פִּירוֹשׁ, מִתְנַהֵג עִמָּכֶם בְּמִדַּת הָאֲחֻוּהָ וּכְאֵלוֹ לֹא הָיָה

הַדָּבָר הַהוּא, גַּם סָמַךְ לֹאמַר אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם, לֹאמַר שְׂאֵפִילוּ
בְּזִמְנֵי הַמֶּכֶר לֹא כִהְתָּה עֵין הָאֲחֻהָ מִמֶּנִּי" (צִין שֵׁם עוֹד).

הַרְצוּעָה הַחֲסֵרָה...

בַּעַת מְכִירַת יוֹסֵף הַצְדִּיק, הָיָה בְּנִימִין יֶלֶד קָטָן אֲצֵל
אָבִיו. עִם הַשָּׁנִים אָרְעוּ תַּהֲפֻכּוֹת בְּמִצְרַיִם, פָּרְעָה חָלַם חֲלוֹם,
יוֹסֵף פָּתַר אֶת חֲלוֹמוֹ וּמִבּוֹר הַכֶּלָּא נִעְשָׂה לְשִׁלִּיט מִצְרַיִם.
וְלֵאחֶר שֶׁבַע שָׁנֹת הַשָּׁבַע בָּאוּ שָׁנֹת הָרָעָב – כַּדָּבָר יוֹסֵף
הַצְדִּיק לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם.

בֵּינָתִים בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, מִבְּקֵשׁ יַעֲקֹב אָבִינוּ מִבְּנָיו לָרֶדֶת
לְמִצְרַיִם וּלְהָבִיא אֶכְל. וְכִפִּי שְׂמֵתָאָר בְּהִרְחֵבָה בְּפִרְשֵׁת מִקָּץ,
יוֹסֵף הַצְדִּיק הַשִּׁלִּיט עַל כָּל מִצְרַיִם מְעֲרִים עֲלֵיהֶם קְשָׁיִים*
וּמֵאֲשִׁים אוֹתָם בְּרָגוֹל וְכַעֲבוֹר כְּלִיאָה לְמִשְׁךְ שְׁלוֹשֶׁת יָמִים,
מִשְׁחָרֵר אוֹתָם לְאֶרֶץ כְּנָעַן, חוּץ מִשְׁמַעוֹן. וּמִתְּנָה אֶת שְׁחָרוֹר
שְׁמַעוֹן בְּהִבָּאֵת אֲחֵיהֶם הַקָּטָן – בְּנִימִין.

תַּחֲלָה סָרַב יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהוֹרִיד אֶת בְּנִימִין, אֲףִי כֹּאֲשֶׁר
הָרָעַב הַחֲמִיר, נָתַן אֶת הַסְּכָמָתוֹ. הָאֲחִים בָּאוּ לְמִצְרַיִם, יוֹסֵף,

* יוֹסֵף יָדַע שְׁחָלוּמוֹתָיו שֶׁחָלַם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הָיוּ נְבוֹאִיִּים וְעָלְיוֹ לְקִים אֶת פֶּשֶׁרָם.
וּבִדְרֹךְ זֶה גַּם לְהָבִיא כְּפָרָה לְאֲחֵיו שְׂמִכְרוּהוּ לְעֶבֶד. וְכִפִּי שֶׁבִקְשׁוּ לְאַחֵר
הַהֲתַגְלוֹת (בְּרֵאשִׁית נ, טו) "לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יִשִּׁיב לָנוּ אֶת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר
גָּמְלָנוּ אוֹתוֹ" נֶעִין בְּפִירוּשׁ הַ"חֵתִם סוֹפֵר" ("תּוֹרַת מֹשֶׁה") שֶׁהָאֲחִים אֲחָלוּ לְעַצְמָם
שִׁיוֹסֵף יִגְמֹר עִמָּם אֶת חֲשׁוֹנֵי הַמְּכִירָה וְתִהְיֶה לָהֶם כְּפָרָה שְׁלָמָה.

התרגש עד מאד כְּאִשֶּׁר עָמַד בְּנִימִין לְפָנָיו. הוּא קִבֵּל אֶת אָחִיו בְּסִכַּר פָּנִים יְפוֹת וְאַרְח אוֹתָם בְּלִבָּבִיּוֹת.

מוֹבָא בַּמִּדְרָשׁ תִּנְחוּמָא פֶּרֶשֶׁת מִקֵּץ (פֶּרֶק י) "כִּיּוֹן שֶׁהָלָכוּ אָחִיו אֶצֶל יוֹסֵף (בְּרֵאשִׁית מג, כט), "וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת בְּנִימִן אָחִיו בֶּן אָמוֹ", שְׂמַח בּוֹ, שָׂרָאָה בּוֹ דְּמוּת דִּיּוֹקְנֹו שֶׁל אָבִיו. מִיָּד (שָׁם מֵד, א עַד סוּף הַפֶּרֶשָׁה) "וַיֵּצֵא אֶת אֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ לֵאמֹר מִלֵּא אֶת אֲמִתַּחַת הָאֲנָשִׁים אֲכַל" וְגו'. אָמַר לְמִנְשָׁה "מִלֵּא אֶת אֲמִתַּחַת וְגו'. וְאֵת גְּבִיעֵי גְבִיעֵי הַכֶּסֶף תִּשִּׂים בְּפִי" וְגו'. "הַבִּקֵּר אֹר וְהָאֲנָשִׁים שְׁלָחוּ". אָמַר יוֹסֵף, אִם אֲנִי מְשַׁלַּח אוֹתָם בְּלִילָה, אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוּלָה לָהֶן [...] "הֵם יֵצְאוּ אֶת הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ". אָמַר יוֹסֵף, אִם יִרְחִיקוּ, אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוּלָה לָהֶן. "קוּם רִדְף", כָּל זְמַן שְׁאִימַת הָעִיר עָלֶיהֶן. "וְהִשְׁגַּתָּם", הָיִי שׁוֹגֵג אוֹתָם בְּדִבְרִים, אַחַת קָשָׁה וְאַחַת רַכָּה, "הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה אֲדָנִי" בּוֹ וְגו'. "וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלֹתָם". [...] "וַיַּעֲמֵס אִישׁ עַל חֲמֹרוֹ", לֹא הִצְרִיךְ אֶחָד מֵהֶן לְסִיעַ לַחֲבֵרוֹ. וְהָיוּ עוֹמְדִין וּמַחֲבִטִּין לְבְנִימִין עַל כְּתָפָיו וְאוֹמְרִין לוֹ, אֵי גִנְבָא, בָּרָא דְגִנְבָתָא [= גִּנֵּב בֶּן גִּנְבָת], בִּישְׁתָּנוּ, בֶּן אֲמֹךְ אַתָּה, כִּךְ בִּישָׁה אֲמֹךְ אֶת אָבִינוּ. וּבִשְׁבִיל אוֹתָן הַמַּכּוֹת שֶׁהִכּוּהוּ בְּכַתְּפָיו, זָכָה שֶׁתִּשְׁרָה שְׂכִינָה בֵּין כְּתָפָיו, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים לג, יב) חִפֵּף עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן" [עַד כָּאן הַמִּדְרָשׁ. וַיֵּרָא שֶׁם הַמֶּשֶׁךְ הַמְּאֲרָעוֹת וּבִפְעֻלּוֹת שֶׁנִּקְטַּת יוֹסֵף לְשִׁמּוֹר עַל כְּבוֹד אָחִיו שֶׁלֹּא יִתְבַּשּׁוּ מִהַמְצָרִים גַּם כְּאִשֶּׁר נִהַג עִמָּם בְּקִשְׁיוֹת].

מִסֵּתֵבֶר שֶׁלְבְּנִימִין הָיוּ נִמְוָקִים מְשַׁכְנָעִים לְהִגֵּן עַל כְּבוֹדוֹ.

ושואלים, מדוע לא עשה זאת, למה לא הוכיח את חפוטו ותמורת זאת השלים עם המצב? ומביאים משם "דרש מרדכי" מדרשותיו של המגיד רבי מרדכי דרוק וצ"ל, על דרך האמור, שהשבטים גנו אותו בלשון "גנב בן גנבת", מעתה, אילו היה בנזמין מצטדק ומוכיח את חפוטו היו אמנם מבינים שקרתה כאן טעות מצערת, בנזמין היה יוצא נפאי, ומותיר את כנוי הגנאי שאמרו על אמו, ולכן מפני כבודה העדיף לשתק ולא להגיב, גם במחיר הביונות המתמשכים.

"ובשביל אותן המכות שהפוחו בכתפיו, זכה שתשרה שכינה בין כתפיו",

בנזמין זכה למה שאף אחד מהשבטים לא זכה, שעקרו של בית המקדש היה בחלקו, וכך אמרו חז"ל (מגלה כו ע"א וכן בנבחים קיח ע"ב), "תנאי, מה היה בחלקו של יהודה? הר הבית, הלשכות והעזרות. ומה היה בחלקו של בנזמין? אולם והיכל ובית קדשי הקדשים. ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנזמין ובה מזבח בנוי והיה בנזמין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבלועה שנאמר (דברים לג, יב) חפף עליו כל היום. לפיכך זכה בנזמין ונעשה אושפיזכן לשכינה".

ונאמרו כמה הסברים בבאור דברי הברייטא.

וב"באר הפרשה" מביא הגר"א בידרמן שליט"א, באור נפלא משם רבי יהודה רבינוביץ וצ"ל בספרו "כרם חמד", שמקשר בין ה"רצועה" הנזכרת במקדש, לבין רצועה שהפוחו

האחים כְּאֶשֶׁר נִמְצָא הִגְבִּיעַ בְּרִשּׁוֹתוֹ, וּבִטְעַם הַדָּבָר שֶׁגַם יְהוּדָה זָכָה לְחֶלֶק בְּמוֹזַבְחָ.

וְנִעְתִּיק מִ"בְּאֵר הַפְּרָשָׁה" (בְּהַר-בְּחֻקֹּתֵי הָעֵרָה י) "...כִּי יְהוּדָה לֹא הָכָה אוֹתוֹ כְּשֶׁאָר אַחֲיו, שֶׁהָרִי הוּא "עָרַב אֶת הַנֶּעֶר" (זֶה בְּנִימִין), לְהַחְזִירוֹ אֶל אָבִיו בְּשִׁלְמוֹת, וְלָכֵן לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַכּוֹתוֹ כִּי אִזּוּ הָיָה עָלּוּל לְהַחְזִירוֹ פְּצוּעַ וְחִבּוּל, וְנִמְצָא שְׁלֹא קִיָּים הַבְּטָחָתוֹ דְּמָה לִי קִטְלָא כְּלָה מָה לִי קִטְלָא פְּלָגָא, וּמֵאַחֵר שְׁלֹא לָקָה בְּנִימִין עַל יְדֵי יְהוּדָה לָכֵן הָיִיתָה רְצוּעָה יוֹצֵאָה מִחֻלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה וְנִכְנָסָה בְּחֻלְקוֹ שֶׁל בְּנִימִין, וְעַל זֶה הָיָה בְּנִימִין הַצַּדִּיק מְצַטְעֵר כָּל הַיּוֹם – מִדּוּעַ לֹא זָכִיתִי שֶׁגַם יְהוּדָה יִפְּלֵא בִּי מִכּוֹתָיו, כִּי אִזּוּ הָיִיתִי זֹכֶה שֶׁגַם מְקוֹם הַמּוֹזַבֵּחַ יִהְיֶה בְּחֻלְקִי... וְזֶה נִרְמַז בְּרְצוּעָה שֶׁהִיָּתָה יוֹצֵאת', כִּי שְׁלִיחַ בֵּית דִּין מָכָה אֶת הַחֲבִיבִים מִלְּקוֹת בְּרְצוּעָה שְׁבִידוֹ (מִכּוֹת כ ע"ב), וְעַל זֹאת ה'רְצוּעָה' הָיָה בְּנִימִין מְצַטְעֵר – שְׁלֹא לָקָה עוֹד בְּאוֹתָהּ רְצוּעָה, כִּי אֵילוֹ הָיָה לוֹקָה עוֹד הָיָה זֹכֶה שֶׁיִּהְיֶה מוֹזַבֵּחַ בְּחֻלְקוֹ. וְהַדְּבָרִים נִשְׁגָּבִים, כִּי אֵין הָאָדָם יוֹדֵעַ לְכַמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת יִזְכֶּה עַל יְדֵי הַיִּסּוּרִים, וְעַל יְדֵי שִׁיזְכוֹר עֲנִינִים אֵלוֹ, יֵהָא קַל בְּעֵינָיו לְקַבֵּל אֶת הַיִּסּוּרִים בְּאַהֲבָה".

שְׁתַּפּוֹת עַל יְדֵי הַבְּזִיוּנוֹת

בַּמִּדְרָשׁ פָּרִשְׁת וַיְחִי (בְּרֵאשִׁית רַבָּה צט א) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁמֶכַל הַשְּׁבֻטִים זָכָה בְּנִימִין שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ יִבְנֶה בְּחֻלְקוֹ, כִּי

אמר הקדוש-ברוך-הוא לשבטים "כלכם הייתם שתפין במכירתו של יוסף, אבל בנימין שלא נשתתף במכירתו של יוסף (תהלים סח, יז) הקר חמד אלהים לשבתו" ומרחיב המדרש שם בפסוקים ודרשות נוספות בזכותו של בנימין שבית המקדש יהיה בחלקו. ודברי המדרש הובאו במפרשים*.

ישאל השואל, מה רבותא בבנימין שלא השתתף במכירה, הרי היה ילד קטן באותה שעה, ומה מקום לשבח מי שלא עמד בנסיון?

ונראה לי שב' אופנים, חדא, כיון שבנימין נזכר בין ארבעת הצדיקים שמתו ב'עטיו של נחש (כמובא בשבת נה ע"ב ובבבא בתרא יז ע"א) – שלא חטאו מימיהם באף חטא, הוא הצדיק שנשמר מכל חטא כל ימי חייו, מדוע נעלה על הדעת שהיה

* וידועה הקש'א, וכי כל האחים השתתפו במכירה, הרי ראובן התנגד ויוסף הרי הוא עצמו נמכר. ומישבים בכמה אופנים ובהם, שטעם זה שלא השתתף במכירה, הוא בצירוף טעמים אחרים לפיהם זכה בנימין כמובא במפרשים [כמו העבדה שבנימין נולד בארץ ישראל בעוד האחים נולדו בחוץ לארץ (מובא בחזקוני דברים מה, יד בנוסף לטעם שמובא במדרש); וכן הטעם שנזכר לעיל במדרש – שהאחים הפוהו ברצועה] וטעמים נוספים.

ונראה אולי לומר בכונת המדרש, שהזכות לבנימין שהוא היחיד שלא גרם צער לאביו בהעלמת מכירת יוסף, ובכך שנתנו לו לחשב כל אותם עשרים ושנים שחיה רעה אכלתהו [והערנו בספרנו על שרח בת אשר עליה השלום, שלכן מצינו בכמה מקומות הוראה להביא קרבן של שעיר עזים, לכפר על שהעלימו מיעקב את המכירה והטעו אותו על ידי ששחטו שעיר עזים] ומצער הטעיה זו נסתלקה שכינה ממנו, ולכן בית המקדש, שהוא מקום השנאת שכינה, יהא בחלקו של בנימין שלא היה לו חלק בסלוק השכינה מיעקב אבינו.

חוטא דוקא בזה? אלא חזקה עליו, שכמו שלא חטא באף חטא, גם אז היה עומד בצדקו.

ועוד, אמנם לבנימין לא היה חלק במכירה, אבל היה לו חלק בענש על המכירה, שהרי חשדו בו בזה והאשימו אותו בגנבת הגביע – פעלה שנועדה לכפר לאחים על המכירה. כך שלא היה מופקע לגמרי מהענין.

זכרו תורת משה עבדי

מאז נשלח משה רבינו עליו השלום לגאול את ישראל, כבר בצאתו מהמפגש הראשון עם פרעה, רדפו אותו בזיונות ועלבונות (ראה סוף פרשת שמות), שנמשכו לתוך יציאת מצרים ובכל מהלך ישיבתם במדבר. המבזים היו בעקר מקרב הערב רב – אותם נכרים שיצאו ממצרים (לזהותם עין זהר הקדוש פרשת כי תשא קצא ע"א) בהמלצת משה רבינו (עין רש"י שמות לב, ז) ושעל כך פעס עליו הקדוש-ברוך-הוא (עין ילקוט שמעוני דברים ט, רמז תתנב) ובגללם נקבר משה מחוץ לארץ ישראל (זהר הקדוש בראשית כז ע"ב, עין שם עוד מהנזקים שגרמו לו) ורשעים אלו גמלו לו בכפיות תודה מתמדת, ומהיותם פי כמה וכמה מישראל (עין ילקוט שמעוני שמות יב רמז רט) השפיעו גם על בני ישראל (לדגמה עין זהר הקדוש פרשת כי תשא שם) וגרמו להם לצער את משה רבינו ולבזותו בהזדמנויות שונות. במהלך שהותם במדבר לוי ההצקות גם בחשדות נוראיים; ליצני הדור חשדוהו בגזלה ובהעלמת רכוש (עין תנחומא פקודי פקד)

ו, עַדֵּת קִרְחַת חֲשֹׁדוּהוּ בְּהִתְנַשְּׂאוֹת (במדבר טז, יג), וּבִמְהֵלֶךְ אוֹתוֹ מֵאֲרָע גַּם חֲשֹׁדוּהוּ בְּאַשְׁתֵּי אִישׁ (עין מועד קטן יח ע"ב; סנהדרין קי ע"א), וְעַל אֵף שֶׁיִּדְעוּ שְׂאִין בּוֹ מְכַל זֶה, עָשׂוּ זֹאת מִשְׁנָאָה וּכְדִי לְבַטֵּא אֶת חֲשָׁדָם וְזִהְיוּתָם מִמֶּנּוּ, נִקְטְנוּ נִגְדוֹ פְּעֻלֹת מְרֻשָּׁעוֹת שֶׁל 'קִנְאוֹת' 'צִדְקָנִית', גַּם בְּמַחִיר שְׁלוֹם בֵּיתָם (עין מועד קטן שם). לֹא פָעַם תֵּשׁ כַּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מִחֲמַת הַרְדִּיפּוֹת הַמִּבְּזוֹת הֶלְלוּ, וְאֵף עַל פִּי כֵּן לִמַּד זְכוּת עַל יִשְׂרָאֵל וּבִטֵּל אֶת הַגְּזֵרוֹת הַקְּשׁוֹת שֶׁגָּרְמוּ לְעֶצְמָם בְּעֻנּוֹתֵיהֶם.

אך כָּל מַעֲשֵׂיהֶם הָיוּ בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר הַטְּבָה עֲצוּמָה לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם. בְּזִכּוֹת הַבְּזִיוֹנוֹת נִשְׁמְרוּ מַעֲשָׂיו וּכְבוֹדוֹ. הוּא רֵבֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים, הַצַּדִּיקִים וְהַחֲכָמִים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת, וּכְפִי שִׁיתְּבָאָר עוֹד, הַבְּזִיוֹנוֹת הֶלְלוּ טְהָרוּ וְהִסִּירוּ סָגִים שֶׁדְּבָקוּ בּוֹ, נִקְרְאוּ תוֹרַת הַשֵּׁם עַל שְׁמוֹ. וְעוֹד.

וְעַל הַכֹּל, תוֹרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁנִּמְסְרָה בְּיַד מֹשֶׁה, הִיא שְׁעֻמָּה לָנוּ בְּכָל הַגְּלִיּוֹת וְהַתְּלָאוֹת וְשִׁמְרָה עָלֵינוּ כְּבָנִים לְמָקוֹם יִתְבָּרַךְ. וְאִין יִכָּלֵת לְשַׁעַר אֶת הַזְּכוּיּוֹת הַרְבּוֹת שֶׁיֵּשׁ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ מְכַל זֶה.

תְּפִוצָה רַחֲבָה וּמִפְתִּיעָה

מִסְפָּרִים עַל יְהוּדֵי שְׂבָא לְמַכּוֹר אֶת חֲבוּרוֹ בְּחֶצֶר בֵּית הַכְּנֶסֶת. קִפֵּץ עָלָיו רוֹגְזוֹ שֶׁל אֶחָד הַנוֹכְחִים שֶׁבָּזָה וְחָרַף אוֹתוֹ

בכל מיני חרפות. מחבר הספר הזה שבור ורצוץ. וחשש שכעת, לאחר הטלת הרפש, לא יהיה מי שירכש את ספרו.

העיר לו אחד המתפללים, שההיסטוריה הוכיחה את ההפך, ורבים מגדולי ישראל המפרסמים בכל בתי המדרש, התפרסמו על שם ספריהם ובד בבד על שם ההתנגדות והרדיפות שעברו, וכדלקמן, ועל כולם משה רבינו עליו השלום, שהשם יתברך קרא את תורתו על שמו – "זכרו תורת משה עבדי" (מלאכי ג, כב). ולאורך כל הדורות זכה תורת משה, לתפוצה שאין לה אח ורע בחבור אחר מימי עולם, וכל מוסר וחכמה בעולם שאבו ממנה ולרב יקרתה, העתיקה כל האמות והלשונות בעולם ותרגמה לשפתם, ואין לה ספר או חבור שנדפס בכמיות עצומות ותרגם באין ספר שפות כספרו של משה רבינו כפי שקבל מהשם יתברך. וחלק נכבד מהספר כולל פרקים נכבדים מהעלבויות שעבר, אותם עלבונות שלכאורה היו אמורים להפריע ואף לבטל את תפוצת הספר...

במהלך הספר יובאו כמה עבודות מגדולי ישראל וצדיקי הדורות שעברו בחייהם בזיונות נוראיים, ובחלף הדורות התברר שכתביהם התפרסמו יותר מכל ספר אחר.

יחס העם למוסר התורה ומנחיל הארץ

במשך שנים רבות שרת יהושע בן נון את משה רבינו עליהם השלום. לא תמיד יחס העם היה אוהד כלפיו, וכדרשת

רבותינו זכרונם לברכה בילקוט שמעוני (משלי כא רמז תתקנט)
"אוֹצֵר נֶחֱמָד וְשֹׁמֵן בְּנוֹה חָכָם (משלי כא, כ) – זֶה מֵשֶׁה. וְכִסִּיל
אָדָם יִבְלָעֵנּוּ (שם) – זֶה יְהוֹשֻׁעַ שֶׁלֹּא הָיָה בֶּן תּוֹרָה וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל
קוֹרִין אוֹתוֹ כְּסִיל*, וּבִשְׁבִיל שֶׁהָיָה מִשְׁרַת מֵשֶׁה זָכָה לִירְשָׁתוֹ
שֶׁהָיָה מְכַבְּדוֹ וּפּוֹרֵס הַסִּדִּין עַל הַסַּפֶּסֶל וְיוֹשֵׁב תַּחַת רִגְלָיו
לְפִיכָּךְ אָמַר הַקְדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא אֵינִי מְקַפֵּחַ שְׂכָרְךָ וְעָלִיו נֹאמַר
(משלי כו, יח) נִצֵּר תֵּאֱנֶה יֹאכֵל פְּרִיָּה"

יִחְסוּ שֶׁל פִּינְחָס לְבִזְיוֹנוֹת

מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל רוֹעֵשׁ וְרוֹגֵשׁ. בּוֹקָה וּמַבְלָקָה. שְׁנַיִם
מִדְּקָרִים. רַבּוֹת מֵתִים. אֶחָד מִקֵּעַ.

לְאַחַר שֶׁבִלְעָם הִרְשָׁע גִּיסָה לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל לֹלֵא
הַצִּלָּחָה, וּבִמְקוֹם קִלְלוֹת יֵצְאוּ מִפִּיו בְּרָכוֹת, פָּנָה לְמִישׁוֹרִים
אֲחֵרִים וְדָרְכָם יַעֲוֶר חֲרוֹן אָף, וַיַּעַץ לְמֶלֶךְ מוֹאָב לְהַחֲטִיא אֶת
יִשְׂרָאֵל בְּזִנוּת. הַתּוֹצָאָה מִמַּעֲשָׂיו גָּרְמוּ לְמִלְיוֹנֵי** הָרוֹגִים. עַד
שֶׁהִגִּיעַ פִּינְחָס וּבִרְאוּתוֹ גָּשָׂא שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל שְׁחוּטָא לְפָנָיו כָּל
הָעָם, נָטַל רֶמֶחַ וְלָעִינִי כּוֹלֵם הָרָג אֶת הַחֹטֵא וְהַחֹטֵאָת. בְּכָךְ

* ועיין ב"מדרש תלפיות" שפונת המדרש, שפך היה היחס אליו מצד העם והזקנים, ולא שחלילה היה יהושע כפי שכנו אותו בטעות.

** ועיין ברמב"ן על הפסוק "הרגו איש אנשיו" (כה, ה) שעל פי הירושלמי (סנהדרין פ"ה ה"ב) "...נמצאו ההרוגים חמש עשרה רבוא ושבעת אלפים ומאתים"

הסיר תרון אף ועצר את המגפה בטרם יפגעו כל ישראל.
כמובא בסוף פרשת בלק.

המעשה התקבל בזעם בקרב ישראל. מבטים מלאי
משטמה נשלחים לעברו, קוראים לעברו קריאות גנאי
ומזכירים את יחוסו לשלילה: הראיתם את זה, נכד של כמר
מהסוג הנורא, שלא רק שהעלה עולות לעבודות זרות, הוא
עוד היה מקדים לטפח ולפטם אותם לפני הקרבתם, וכעת
נכדו עטה איצטלה של קנאות ונוטל נפש. לא סתם נוטל
נפש, מדבר ביהודי, זקן מפלג וראש שבט מישראל! מבחירי
השבטים – שבט שמעון! השני בסדר מספר השבטים! אין דין
ואין דין בעולם הזה? איך מלאו לבו של הברנש העונה לשם
פינחס, לקחת דין לעצמו ולדקדק בחרב את הנשיא הקשיש
למות? מוטב שיפשפש ביחוסו...

נכח קריאות הגנאי, חומק פינחס, עוזב את ההמון הנועם
ופונה לבית המדרש. אך גם שם מצפה לו פגישה לא נעימה:
מי אתה שתקח את הדין לידיים? שתקנא קנאת השם? קמים
עליו חובשי בית המדרש. וכך לכל מקום שפונה, מתנפלים
עליו ומוקיעים אותו בבזוז.

רק לאחר שמשפילים ומבזים אותו, פונה הקדוש־ברוך־
הוא למשה רבינו בדברי שבח לפינחס – (במדבר כה, יא–יג),
"פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני
ישראל, בקנאו את קנאתי בתוכם". ומוסיף הקדוש־ברוך־הוא

ומציין שבמעשיו הציל את ישראל "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי", ואשר על כן "לכן אמר, הנני נתן לו את בריתי שלום" במשמעות של שלמות בכל הענינים (עין ספורנו) ובכך מתממשת לכל הדורות הבאים אחריו, "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם" וכל זה משום – "תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בני ישראל". יוצא אם כן, שמעשיו שנראו בעיני העולם כבלתי הגונים, משבחים הם בעיני הקדוש-ברוך-הוא.

ולכן יש להבין, מדוע הקדוש-ברוך-הוא לא הקדים לשבח את פינחס מיד לאחר מעשיו, ורק לאחר שבוזהו השבטים ובקבות כך, בא ויחסו אחר אהרן הרי אילו היו הדברים נאמרים מיד, היה נמנע מפינחס סבל רב של בזיונות?

והדבר מדויק בלשון חז"ל שמוכא בפירוש רש"י: "לפי שהיו השבטים מבזים אותו – הראיתם בן פוטי זה שפטים אבי אמו עגלים לעבודת אלילים, והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן" – ומוכח שהסדר היה כך: שתחלה בישו ובזו אותו, ואחר כך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן, ונתבאר בבשורת הברכות הללו גם מהלשון "לפי" משמע שזו היתה הסבה להקדים וליחסו כהקדמה לברכות העצומות הנזכרות בהמשך הפסוקים שבריש פרשת פינחס.

ובפרק לענין המעלות למתבזה בשל עבודת השם יתברך, הבאנו מדברי ה"חתם סופר" ישוב לזה, שהבזיונות נועדו לשמור עליו שלא יתגאה מחמת המצוה, ראה במקומו.

ונראה לבאר את הענין בדרך נוספת, על פי טענת השבטים נגדו;

על יחוסו של פינחס נאמר בתורה (שמות ו, כה) "ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פינחס". ואמרו חז"ל (עין סוטה מג ע"א; בבא בתרא קט ע"ב; סנהדרין פב ע"ב) שפוטיאל מתיחס לצדדי יחוסו של פינחס; הן מצד יתרו, שנקרא כך על שם תקופתו ככמר שאז פטים עגלים לעבודה זרה, והן מצד יוסף הצדיק שפטפט ביצרו – זלזל וכבש את יצרו ולא החשיבו (על פי רש"י במס' סוטה), ולשון "פוטיאל" הוא כמו ב' פוטי, עין שם בגמרא ובמפרשים.

אף השבטים, כדי לבזות את פינחס, הזכירו רק את צד יחוסו ליתרו והתעלמו מיחוסו ליוסף הצדיק. ולכן טענו נגדו שמעשי הקנאות שלו נבעו מקנאה פסולה, כסבו, שבועברו היה אדוק וקנאי לעבודת אלילים, שהיה מפטם את הבהמות המיעדות לקרבן האלילים, ובכך היה להציג את מקור הקנאות בנמהרות ומדות רעות, חלילה.

נמצא שמאז המעשה ועד שהכריז עליו הקדוש-ברוך-הוא כמשיב חמה שראוי לשכר עצום ומשלם, בטוח זמן זה, בזו לו, השפילו והכפישו אותו והוא שתק, ובכך נתגלתה טהרת לבו וארך רוחו וענותנותו שראו כולם שמקבל בשתיקה את הבזיונות הנוגעים לכבודו האישי, והוכח שאש קנאתו ותבערת לבבו לא נבעה חלילה ממדות לקויות, שהרי כאשר הדבר נגע בו

וּפָגַע בְּכְבוֹד עֲצָמוֹ שֶׁתָּק וְלֹא חָרָה אָפוֹ וְלֹא קָנָא וְלֹא כָעַס כָּלָל, וּמִפָּאן שְׂכַל מַעֲשָׂיו הָיוּ מִטְהָרָה וּנְקִיוֹת הַלֵּב גְּמוּרָה שֶׁל אוֹהֵב הַשֵּׁם אֲמַתִּי שֶׁלְגֵדֵל אֶהְבֵּתוֹ לֹא יִסְבֵּל אֶת הַמּוֹרְדִים בּוֹ.

[בתורה נאמר, שפאשר הלך בלעם, לקלל את ישראל, פתחה האתון את פיה והוכיחה אותו. ולפי המובא בספרים, שבזיונות עלולים לגרם המתקה גם לרשע גדול, אולי אפשר לומר, שעל ידי שקבל פינחס בזיונות על מעשיו הטובים, סרה ההמתקה של הבזיונות מבלעם הרשע*]. ואם כנים דברינו, אולי גם מזו הסבה, נסתבב שפינחס הוא זה שיהרג את בלעם. והבוחר יבחר.]

יֶחֱסוּ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ לְבִזְיוֹנוֹת

המתבונן במסכת חיייו של דוד המלך עליו השלום מגלה את כל סוגי הבזיונות, מכל סוגי האישים בעולם ולאורך כל ימיו; מצד בני משפחתו, שראו בו זר ומנכר – (תהלים סט, ט) "מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמי" (ועוד צ"ל לגאון חיד"א ב"יוסף תהלות" על הפסוק). ולאחר מכן מצד אבשלום שרדף אותו. ומצד חכמים גדולים בבית המדרש ובסנהדרין. ומצד זרים, גם כאלו שלא היתה לו הפרות מקדמת עמם, ומשום שראו אותו בודד, העדיפו לטפל עליו שקר, להאשימו בדברים שלא עשה – (שם פסוק ה) "רבו משערות ראשי שנאי חנם עצמו מצמיתי איבי

* והבאנו במקומו מה"חתם סופר" שלכן נדרשו משה ואהרן לחלק כבוד לפרעה, כדי שיקבל את ענשו בשלמות.

שָׁקַר אֲשֶׁר לֹא גִזְלָתִי אֲזִי אָשִׁיב". וְכַהֲנָה, בְּזִיוֹנוֹת וְעֲלִילוֹת, כְּפִי שְׁעוּלָה מִפְּרָקֵי הַנְּבִיא אֲדוּתָיו וּמִתְחִינוּתָיו בְּסֵפֶר תְּהִלִּים, עַל רְדִיפוֹת מְרוֹת, וְאַשְׁמוֹת חֲמוּרוֹת, שׁוֹנוֹת וּמִשְׁנוֹת, שֶׁהִתְמַשְׁכוּ לְאַרְךָ כָּל יְמֵי חַיָּיו.

מִסַּכַּת הַבְּזִיוֹנוֹת לֹא עֲזָבָה אֶת דָּוִד הַמֶּלֶךְ גַּם לְאַחֵר שְׂדוּאָג וְאַחִיתָפֶל הָלְכוּ לְעוֹלָמָם, וְגַם לְאַחֵר שְׁשֻׁמְעִי בֶן גֵּרָא הַתְּפִיס עִמּוֹ. אֲפִילוֹ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, בִּישְׁבוּ כְּרֹאשׁ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֵת הַהֶעֱבֵרַת הַמְּסוּרָה כְּפִי שְׁקִבֵּל מִשְׁמוּאֵל הַנְּבִיא (עֵין הַקִּדְמַת הַרְמָב"ם לְסֵפֶר הַיֵּד הַחוּקָה) שְׁקִבֵּל מִרְבּוֹ עַד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, גַּם אֲזִי הִמְשִׁיכוּ הַהֶצְקוֹת וְהַבְּזִיוֹנוֹת.

הַתְּמוּדוֹת עִם מְקַנְטָרִים אֲכֹזְרִים

אָמְרוּ חַז"ל (בְּבֹא מְצִיעָא נִט ע"א; סְנֵהֲדִרִין קו ע"א) "דְּרֵשׁ רַבָּא: מֵאִי דִכְתִּיב (תְּהִלִּים לֵה, טו) וּבְצִלְעֵי שְׁמֹחוּ וְנֶאֱסָפוּ, נֶאֱסָפוּ עָלַי נִכְסִים וְלֹא יָדַעְתִּי, קָרְעוּ וְלֹא-דָמּוּ – אָמַר דָּוִד, לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וִידוּעַ לִפְנֵיהָ, שְׂאֵם הָיוּ מִקְרָעִים אֶת בְּשָׂרִי לֹא הָיָה דָּמִי שׁוֹתֵת לְאָרֶץ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא, אֲפִילוֹ בְּשַׁעַת שְׁעוֹסְקִין בְּנִגְעִים וְאַהֲלוֹת, אוֹמְרִים לִי: דָּוִד, הֵבֵא עַל אִשְׁתִּי אִשׁ מִיתָתוֹ בְּמֵאִי? וְאֲנִי אוֹמֵר לָהֶם: הֵבֵא עַל אִשְׁתִּי אִשׁ מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק וְיֵשׁ לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הֵבֵא, אֲבָל הַמִּלְבִּין פָּנִי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים אֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הֵבֵא".

כְּאֵמֹר דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָיָה מִמוֹסְרֵי הַתּוֹרָה וּמִמַּעֲבִירֵי

השמועה. שנתחברו בו המעלות הגדולות ביותר בלמוד התורה – שיודע להשאל, מבין דבר מתוך דבר, יודע לישא ולתן במלחמתה של תורה, וה' עמו – שהלכה כמותו בכל מקום (עין עוד סנהדרין צג ע"ב) ולאחר פטירת רבו עירא היאירי (עין מועד קטן טז ע"ב) נתמנה לראש הישיבה. ועל אף מעמדו הרם כמלך ישראל וראש הישיבה וגדול החכמים בכל העולם, כאשר פונה אליו רשע חצוף וגס רוח בשאלה קנטרנית שכל ענינה לצער, עם כל הצער העצום שנגרם מכך בהזכרת החטא, הוא לא מענישו אלא משיב תשובה לעצם שאלתו – מיתתו בחנק. עם זאת, כרב ומחנך, מוסיף לו הערה שהמלבין פני חברו אין לו חלק לעולם הבא. כפי שנפסק בהלכה.

ומה שה'שאלה' הכאיבה לדוד המלך, אינה משום שנעלב מטפשותם של אחרים, אלא משום שנזכר במעשי העבר וזה היה מצער. וראה לקמן על קנטרנים נוספים שצערנו את דוד המלך, ושם תגובתו היתה שונה לגמרי.

ואם תשאל, כיון שדוד המלך עשה תשובה על אפן לקיחת בת שבע [כי על עצם המעשה אמרו חז"ל (עין שבת נו ע"א) כל האומר דוד חטא, אינו אלא טועה] ונתבשר שנמחל לו, והיה טהור בשלג, מדוע התגלגל הדבר שיבזהו שוב ושוב (כפי שעולה מלשון דוד עצמו "אומרים לי" – לשון רבים, וכן "ולא עוד" וכו' כלומר גם בחוץ וגם בבית המדרש היו מעליבים אותו), ומדוע הוצרך לחוות תחושה מצערת וכואבת הגרועה יותר מקריעת בשרו ושפיכת דמו לארץ?

וכדי להבין זאת, נראה להקדים מדברי הירושלמי (תענית פ"ב הלכה ט) "אמר רבי אבהו, כתיב (תהלים ד, ב) בקראי ענני אלקי צדקי בצר הרחבת לי, אמר דוד לפני הקדוש-ברוך-הוא, רבון העולמים, כל צרה שהייתי נכנס לה, אתה הייתה מרחיבה לי. נכנסתי לצרתה של בת שבע – ונתת לי את שלמה. נכנסתי לצרתן של ישראל – ונתת לי את בית המקדש".

ונראה שיוצא מדברי הירושלמי, שתשובת דוד המלך לאותו מעשה, לא רק שמרקה אותו מחטאו, אלא מכח התשובה זכה לשלמה המלך עליו השלום, שמלך אחריו והיה החכם מכל האדם, וכל שושלת המלוכה עד משיח צדקנו יהיה ממנו. כך שכל פעם שהיו מבזים אותו, ועברה בו התחושה הנוראה והאיומה שהזכירה לו את המעשה, נוסף יתרון השפעה לעצמת תשובתו שהולידה שפע עצום לו ולזרעו לדורותיו.

חז"ל בירושלמי (ברכות פ"ב הלכה א; שקלים פ"ב הלכה ה; מועד קטן פ"ג הלכה ח) מביאים על על קנטרנים נוספים שרצו לצער את דוד המלך: "...מה היו פריצי הדור עושין, היו מהלכין אצל חלונותיו של דוד, ואומרים, אימת יבנה בית המקדש? אימתי בית ה' יגלך? והוא אומר, אף על פי שהן מתכוננים להכעיסני, יבא עלי [לשון שבועה, עין קרבן העדה] שאני שמח בלבי (תהלים קכב, א) שמחתי באמרים לי בית ה' יגלך".

אותם אנשים רעים ידעו שהקדוש-ברוך-הוא אמר לדוד, שכל עוד שהוא חי לא יבנה בית המקדש, ובדבריהם רצו

לומר לו נוכחותו בעולם הזה מעכבת את בנין בית המקדש, ואף על פי כן שמח דוד המלך, ומוכן היה לעזוב את העולם העקר שיבנה בית המקדש (עין "קרבן העדה" שם).

ובמדרש תהלים (פרק קכב) וכן בילקוט שמעוני (תהלים קכב, רמז תתעט), והובא ברש"י (תהלים קכב, א) – "אמר רבי יהושע בן לוי, אמר דוד, שמעתי בני אדם שהם אומרים מתי ימות זקן זה ויבא שלמה בנו ויבנה בית הבחירה ונעלה לרגל, ושמחתי".

עלבונות אלו לא פגעו בדוד המלך, אדרבה עצם הזכרת בנין בית המקדש שמחה את לבו. כי כפי שהערנו לעיל, דוד המלך לא התעצב על הבליהם של אחרים. ומשום שידע שכאן הקדוש-ברוך-הוא לא כועס עליו, והסבה לכך שהוא לא יבנה את הבית, אין סבתה בחטא, אלא אדרבה, מכך שעשה את רצון השם יתברך, כנלמד מדברי ילקוט שמעוני (שמואל ב ז, רמז קמה) שכאשר שמע דוד המלך, שאמר לו הקדוש-ברוך-הוא (דברי הימים-א כב, ח) "לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני" נתירא, אמר, הרי נפסלתי מלבנות בית המקדש? אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, חיד, הם לפני כקרבנות (עין שם מפסוקים). כלומר הקדוש-ברוך-הוא החשיב לדוד המלך להקרבת קרבנות את שפיכת דמים של אויבי ישראל. והסבה שלא הוא בנה את הבית, משום שאם וכאשר ישראל יחטאו, ישפך הקדוש-ברוך-הוא חמתו על עצים ואבנים של בית המקדש ולא על עם ישראל. מה שאין כן אילו הוא היה בונה את

הבית, כי אז לא היה הבית נחרב לעולם ואם יחטאו ישראל עלולים להענש במלא חמרת הדין, עין שם בהרחבה.

הנה כי כן ידע דוד שאין לו סבה להצטער על כך שהבית לא נבנה בימיו ועל ידו. ובאשר לתגובתם של אותם שוטים רשעים [אף על פי שאין להוציא מכלל אפשרות שבהם היו אנשים חשובים ביותר בירושלים, שהרי בין שונאיו היו גם גדולי עולם כדואג ואחיתפל], כיון שאלו פני הדברים, מה לו לתת את הדעת ללעגם ילעגו, יבזו ויתבזו עד שימאס להם, העקר שבעיני השם יתברך הוא שלום.

ובהמשך במדרש תהלים (וכן בילקוט שם) "אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, טוב לי יום בחצריך מאלף (תהלים פד, יא) – טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח". ובדומה לזה בהמשך בירושלמי (ברכות, שקלים ומועד קטן שם וראש השנה פ"א הלכה א) "אמר הקדוש-ברוך-הוא לדוד, דוד, ימים מלאים אני מונה לך, אין אני מונה לך ימים חסרים. כלום שלמה בנך בונה בית המקדש לא להקריב בתוכו קרבנות?! חביב עלי משפט וצדקה שאתה עושה, יותר מן הקרבנות! מה טעמא (משלי כא, ג) עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח".

מדוע לא הגיבו לחצופים כמדתם?

וידועה גבורתו העצומה של דוד מנעוריו, שבמשיכת חץ

אחת הִיָּה הוֹרֵג וּמַחֲסֵל שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת חֲלָלִים מִשּׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל (צ"ן מוֹעֵד קָטָן ש"ס). וְאוֹתוֹ 'פּוֹשֵׁט' וְרִיקִים וּפּוֹחֲזִים נוֹסְפִים כְּמוֹתוֹ, לֹא חוֹשְׁשִׁים לְהִתְרִים וּלְהִקְנִיט אוֹתוֹ בְּשִׂאלָה כְּזֹאת. וּבְרוּר שְׂכָדִי לְהַעֲנִיֵּשׁ אֶת הַקִּנְטְרָנִים לְסוּגִיָּהֶם, לֹא נִזְקֵק דָּוִד לְחֶרֶב, פָּשׁוּט שְׂדֵי לוֹ בְּהִבְטָה קִצְרָה כְּדֵי לְהוֹפֵכּוֹ לְגַל שֶׁל עֲצָמוֹת, כְּפִי שֶׁעָשׂוּ תַנָּאִים וְאַמּוֹרָאִים לְרָשָׁעִים אֲחֵרִים.

כְּמוֹכֵן שֶׁעֲנֹת נִפְשׁוֹ שֶׁל דָּוִד הִמְלִיךְ אֵינָה טְעוּנָה כָּל הַסִּבָּר, וְתַגּוּבָתוֹ הַסִּלְחָנִית לְהַצְקוֹת הֵם מַעֲשֵׂה פְעוּט לְאָדָם הַנִּמְנָה עִם שְׁלוֹשָׁה עֲנֻתָנִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר בְּעוֹלָם (צ"ן חֲלִין פ"ט ע"א). עִם זֹאת, יֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן וְלָשִׁים לֵב, אִיךְ זֶה שֶׁהִקְהֵל לֹא הִתְקוּמָם נִכַּח עֲזוֹת נִפְשׁוֹ וְחִצְפָּתוֹ שֶׁל הַשּׁוֹאֵל הַקִּנְטְרָן? אִיךְ שֶׁלֹּא הִשְׁלִיכוּ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ אֶת אוֹתוֹ רָשָׁע נֶאֱלָח, כְּכֹלֵב נִתְעַב, מִיָּד עִם אֲמִירַת הַשִּׂאלָה הַקִּנְטְרָנִית לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, כִּיֶּאֱהָ לְחִצּוּפִים שְׁכְמוֹתוֹ הַמְּזַהֲמִים בְּנוֹכְחוֹתָם אֶת מְקוֹמוֹת הַתּוֹרָה?

אֵין זֶה אֶלָּא שְׁדוּד הִמְלִיךְ הַצְלִיחַ לְהַשְׁפִּיעַ וּלְפַעֵל עַל כָּל יֵלֵב מִבְּאֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ שֶׁלֹּא תִנָּתֵן רְשׁוּת לְאֶף אָדָם לְהִלָּחֵם עַל כְּבוֹדוֹ, וְיִתְכַּן אֶף שֶׁבִּהְתְּנֵהוּ גֵרָם שִׁירָאוּ בּוֹ מִבְּטָל לְגַמְרִי וְאֶת אוֹתוֹ דָּוִד הִמְלִיךְ שֶׁמִּפְרִים בְּשִׁדָּה הַקָּרֵב כְּעֵץ חֶסֶד, כָּאֵן הַכִּירוּ אוֹתוֹ עֲדִין כְּתוּלָעַת, כְּדִרְשַׁת חֲזוֹ"ל בְּמַסֶּכֶת מוֹעֵד קָטָן (ש"ס) בְּכַנּוּי "עֲדִינוּ הַעֲצָנִי" שֶׁנִּדְרָשׁ עַל דָּוִד.

וּמוֹבָאִים שֶׁם דְּבָרֵי רַבִּי אֲבָהוּ, שֶׁרָבוּ עִירָא הִיאִירִי הִיָּה יוֹשֵׁב עַל גְּבֵי כָרִים וּכְסֻתוֹת, וְדוּד עַל אֶף הִיּוֹתוֹ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל,

הִיָּה יוֹשֵׁב לִפְנֵי עַל גְּבִי הַקֶּרֶקַע – כְּשֶׁאֵר הַתְּלִמִּידִים. וְלֹא־אֶחֶר
פְּטִירַת עִירָא הַיֵּאִירִי, נִתְּמַנָּה דָּוִד לְרֹאשׁ יְשִׁיבָה וּבְנֵי הַיְּשִׁיבָה
קוֹו שְׂפָעֶת יְסָכִים דָּוִד לְשִׁבַּת בְּמָקוֹם הַמְּכַבֵּד עַל כָּרִים וּכְסֻתּוֹת,
אֲףֹ דָּוִד סָרַב לְבִקְשָׁתָם וְלֹא הִסָּכִים לְשִׁנוֹת מִהֶרְגָּלוֹ, וּבִשְׁוֹנָה
מִכָּל הַדּוֹרוֹת, שִׁיִּשְׁיבֻתוֹ שֶׁל רֹאשׁ הַיְּשִׁיבָה שׁוֹנָה מִשְׁאֵר
הַתְּלִמִּידִים, דָּוִד לֹא נִהַג כַּמִּנְהַג הָעֵתִיק אֲלֵא מָסַר אֶת הַשְּׁעוֹר
כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל הַקֶּרֶקַע כְּשֶׁאֵר תְּלִמִּידִיו. וְאָמַר רַב, "אָמַר לוֹ
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הוּאִיל וְהִשְׁפִּלְתָּ עֲצָמְךָ, תִּהְיֶה כְּמוֹנִי, שְׂאֵנִי
גּוֹזֵר גְּזֵרָה וְאַתָּה מִבְטָלָה".

הֵנָּה כִּי כֵּן, דָּוִד הַמֶּלֶךְ, גַּם בְּחַיֵּי רַבּוֹ וְגַם לְאַחֵר שְׁנַת־מִנָּה
לְעִמּוּד בְּרֹאשׁ הַחֲכָמִים, לֹא שָׁנָה מִהֶרְגָּלוֹ וְהִיָּה מִתְּרָאָה לִפְנֵי
הַכָּל כְּתִלְמִיד מִן הַמִּנְיָן. וְלִגְדֹל עֲנֻתוֹ הַשָּׂרָה תְּחוּשָׁה בְּקָהֶל
שְׁבִיטַת הַמִּדְרָשׁ שֶׁלֹּא יִתְּנוּ כָּלֵל אֶת דַּעְתָּם לְרוֹם מַעְלָתוֹ.

הַמִּשְׁנִיּוֹת שֶׁמִּמְשִׁיכִים לְהַנְשִׁים

כְּאֵמֹר, דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם סָבַל צָרוֹת, עֲלֻבוֹנוֹת
וּבְזִיּוֹנוֹת מִכָּל סוּגֵי בְנֵי הָאָדָם – בְּנֵי מִשְׁפָּחָה, צַדִּיקִים, רָשָׁעִים,
תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים, עַמִּי אֲרָצוֹת וְכוּ' וְכוּ'. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִשָּׂם
יְתִבְרַךְ הוֹכִיחַ אֶת צַדִּיקַת דָּוִד, עֲדִין בְּמִהֶלֶךְ הַדּוֹרוֹת נִמְצְאוּ
רָשָׁעִים אֲרוּרִים שֶׁהִמְשִׁיכוּ לְרֹדֶף אֶת צַאֲצָאֵיו, וְרַבִּי יְהוּדָה
הַנָּשִׂיא עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שֶׁהִיָּה מִצַּאֲצָאֵיו, הִיָּה מִתְּפַלֵּל לְהִשָּׂם
יְתִבְרַךְ שִׁישְׁמַר אוֹתוֹ מֵאוֹתָם עֲזֵי פָנִים וְאֵף עַל פִּי כֵּן נִצְרָף

לְהַעֲמִיד שׁוֹמְרִים שְׁלֹא יִפְגְּעוּ בּוֹ (עין בְּרֻכּוֹת טז סוף ע"ב). וְגַם זֶה
לֹא מִנַּע מִרְשָׁעִים לִקְבֹּעַ עִמּוֹ פְּגִישָׁה, וְלִטְפֹּל עָלָיו עֲלִילוֹת
מִרְשָׁעוֹת (עין שַׁבָּת ל ע"ב) שֶׁכָּל נֶפֶשׁ מִזְדַּעְזַעַת לְמִשְׁמַע דְּבָרֵיהֶם.

וְהוּא, רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ חֲבֵר אֶת הַמִּשְׁנִיּוֹת, שֶׁכָּל הַתְּלֻמוֹד
וְסִפְרֵי הַפֶּסֶק מְבַסְּסִים עַל דְּבָרָיו. וַיְדוּעָה פְּעֻלַּת לְמוֹד מִשְׁנִיּוֹת
לְטוֹבַת נִשְׁמַת הַחַיִּים וְהַנֶּפְטָרִים. וְעַד הַיּוֹם, יוֹם יוֹם, נִלְמָדִים
פְּרָקִים, מִסְכָּתוֹת וְסִדְרִים שְׁלֵמִים מִתּוֹרַת רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ שֶׁמִּכַּחַ
זֶה גַם הוּא הַקָּדוֹשׁ זוֹכֵה לְהַנּוֹת מִפְּרוּתֵיהֶם בְּעוֹלָם הַבָּא. זִיע"א.

הַפּוֹסֵק שֶׁתּוֹרָתוֹ נִלְמָדַת אֶצֶל כָּל תּוֹפְסֵי הַתּוֹרָה

כִּיּוֹם אֵין בֵּית יְהוּדִי שֶׁאֵין בּוֹ מִכְתָּבֵי הָרַמְבַּ"ם הַקָּדוֹשׁ
זִיע"א. נֶעֱרִים רַבִּים וְזֻקְנִים מִפְּלָגִים, לּוֹמְדִים וְהוֹגִים בְּדִבְרָיו
הַקָּדוֹשִׁים. מַעֲרֻכּוֹת תּוֹרָנִיּוֹת נִפְתָּחִים בְּדִבְרָיו וְדָנִים בְּפִסְקוֹתָיו,
גְּדוּלֵי הַחֲבוּרִים בְּיִשְׂרָאֵל, מְזַכִּירִים אֶת דְּבָרָיו הַקָּדוֹשִׁים בְּיַחַס
עֲדִיף וּמִקְדִּים לְרַבִּים מְגִדּוּלֵי הַדּוֹרוֹת, כָּל הַשְּׁמָטָה אוֹ מִלָּה
יִתְרָה שְׁלוֹ מְקַבֵּלַת הַתִּיַּחֲסוּת, שְׁעָלֶיהָ נִבְנוּ תֵּלֵי תֵּלִים שֶׁל
סִבְרוֹת וְהִלְכּוֹת. כֹּךְ כִּיּוֹם.

אֲבָל בְּדוֹרוֹ הָיוּ לוֹ מִתְנַגְּדִים רַבִּים שֶׁרָדְפוּ אוֹתוֹ, וְעַם
הַשָּׂנִיִּים אֵף שָׂרְפוּ אֶת סִפְרָיו בְּכִכְרוֹת*.

* שְׂרִפַּת סִפְרָיו הִבִּיֵּאָה לָהּ שְׁהַגּוּיִם שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, הַצְּלִיחוּ לְהַבִּיא לְשְׂרִפַּת
הַתְּלֻמוֹד, שֶׁאַרְעַ זְמַן קָצָר לְאַחַר מִכָּן.

וְנִרְאָה שֶׁיֵּשׁ בְּנוֹתָן טַעַם לְהִזְכִּיר בְּהַקְשֵׁר זֶה אֶת דְּבָרֵי סֵפֶר תְּסִידִים (סִימָנוּט), "אִם

ואין מדבר רק על מחלוקות מצד גדולי הדור בענייני הלכה והנהגה, בדרךפּה של תורה, אלא גם ובעקֶר רדיפות ממחרתרי ריב רשעים שנצלו את המחלוקות ההלכתיות שבינו לבין גדולי הדור, והשתמשו בהם ללבות אש של שנאה, וטפלו על אותו קדוש וטהור עלילות רשע. הרמב"ם מנע מאוהביו להגיב לרודפיו.

ההצקות נמשכו גם לדורות הבאים, וגם בנו יחידו – רבינו אברהם, נאלץ להתמודד עם המחלוקות והרדיפות, עוד בחיי אביו (ועין באגרת הרמב"ם לתלמידו רבי יוסף אבן עקנין)*. וגם נכדו רבי דוד הנגיד סבל מאותם רשעים. כפי שעולה מאגרות הסב, האב והנכד.

אך כאשר עלה ברצון השם יתברך, התגלה אורו הגדול

תראה בית של צדיק או בית הכנסת חרב, או רשעים דרים בו, דע שישאל היו דרים בו דרך בזיון. וכן בהבית מדרש שנוהגים בו קלות ראש, סופו נופל ביד ערלים, דיו לעבד שיהא כרבו, כי לא נהגו נכרים קלות ראש ובזיון בבית ה' עד שנהגו בו ישראל, שנאמר (ירמיה ז, יא) המערת פרצים היתה הבית הזה, ואחר כך – וארוה כל עברי דרך. לעולם לא יעשו הערלים רעה, אלא אם כן יעשו ישראל תחלה רעה ביניהם זה לזה. ולא יתבזו תלמיד חכמים אלא אם כן יבזו זה לזה תחלה, או שמבזין את התורה ואין מוחין בידם".

* שרפת ספריו וכן שרפת התלמוד, שהיה לאחר פטירתו, גרמו לרבים ממתנגדיו, התלמידי חכמים, לעשות חשבון נפש ולבחון שוב את התנגדותם, ומשהבינו שטעו במחלקת, גזרו גלות לעצמם והיו נודדים ממקום למקום ומכריזים על טעותם ומבקשים סליחה מהשם אלקי ישראל ומעבדו רבי משה בן מימון זכרוננו לברכה.

שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק וְקָדוֹשׁ נִרְדָּף, וְכֹאמֹר, הִיָּה הָרַמְבַּ"ם לְעֲמוּד
הַהֲלָכָה וְהַהוֹרָאָה בְּכָל הַדּוֹרוֹת. וְכָל תּוֹפְסֵי הַתּוֹרָה, זִקְנֵי בְּתִי
הַמִּדְרָשׁ לְצַד צוֹרֵבָא מִרְבֵּנָן וְאַפִּילוּ יְלָדֵי יִשְׂרָאֵל, הוֹגִים בְּתוֹרָתוֹ
וּמְדִיקִים בְּדִבְרָיו. וְאֵין לָךְ יְהוּדִי שֶׁלֹּא הוֹלֵךְ לְפִי הַ"שְׁלֶחַן
עָרוֹף" שֶׁרֵב רַבּוֹ מִבֶּסֶס עַל פְּסָקֵי הָרַמְבַּ"ם. וְזִכּוּתוֹ מְגִינָה עַל
לּוֹמְדֵי סִפְרָיו, וּמִפְרוֹתֵיהֶם מֵתַעֲצָמַת שְׁכָרוֹ בְּשָׁמַיִם.

לְמָה חָתַם הָרַמְ"ע מִפֶּאֱנוֹ זִיע"א מ"ע?

רַבֵּינוּ הָרַמְ"ע מִפֶּאֱנוֹ הִיָּה חוֹתֵם אֶת שְׁמוֹ "מ"ע". בְּפִשְׁטוֹת
אוֹתִיּוֹת אֵלוֹ הֵם רָאשֵׁי הַתְּבוּת שֶׁל שְׁמוֹ "מִנְחָם עֲזַרְיָה", אֲלֹא
שֶׁהֶגְאֹון חֵיד"א בְּ"שֵׁם הַגְּדוֹלִים" בְּעֶרְכּוֹ (חֶלֶק גְּדוֹלִים מְעַרְכֵת מֵאוֹת
ס) מְבִיא מִדְּבָרָיו שֶׁל הָרַמְ"ע בְּעֶצְמוֹ שֶׁמְסַבֵּיר אֶת הַדְּבָר:
"...וְכָתוּב בְּסֵפֶר מִצְרָף לְחֻכְמָה תְּשׁוּבַת הָרַמְ"ע בְּלִשׁוֹן הָזֶה, דָּף
פ"ד, שֶׁאַלֶּת מָה אֲנִי מְשִׁיב עַל לִשׁוֹן מִדְּבַר גְּדוּלוֹת וְצַפְצוּפֵי
עוֹפוֹת כְּנָגֵד מָה שֶׁנִּתְפָּרֵס בְּשָׁמַיִ עַל הַקֶּפֶת הַלּוֹלֵב. תְּשׁוּבָה
אֲנִי אֲנִי הוּא דְחָתוּם בִּי רַבֵּנָן מ"ע זֶה שְׁמִי מְעַבֵּיר עוֹן וְכו' וְזֶה זִכְרִי
מוֹחֵל עַל־בּוֹן וְזֶה תְּשׁוּבָה נִצְחָת לְכָל מָה שֶׁנִּכְתַּב וּלְכָל מָה שֶׁעָתִיד
לְכָתֵב נֶגֶד יָמִין רוּמָמָה דִּידֵן כִּי לֹא מֵרָאשׁ לְכַבּוּדִי דְּבִרְתִּי,
וּבִמְקוֹם קִנְטוֹרִיָּא עֵת לְחֻשׁוֹת כִּי הָאֲמַת יוֹרָה דְּרַכִּי לִירְאֵי ה'
וּלְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, אֲנִי שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר לְעֻשׂוֹת רָצוֹן אֲבִינוֹ
שְׁבַשְׁמַיִם כָּל הַנִּשְׁמָה תִּהְיֶה לָּהּ הַלְלוּיָהּ עַכ"ל". וּמִסִּים הַחֵיד"א
בְּהַתְפַּעְלוֹת: "וַיְמָה מִתְקוֹ אֲמָרִי קָדוֹשׁ. זִכּוּתוֹ יִגֵּן עָלֵינוּ".

"ומוחל על עלבוננו" כי יעליבוהו

השם יתברך אמר לאברהם אבינו עליו השלום (בראשית יב, ג) "ואברהם מברכה ומקללך אאר" וגו'. מביאים משם רבי יואל מסאטמר זצ"ל שדיק בזה, שלא נתברך שלא יקללוהו כי כדי להתעלות בעבודת השם, נשלחים מקללים ומטרידים ודוקא העמידה נגדם מסייעת לעבודת השם. ללא התנגדות אין עליה.

ומספרים, בהקשר לזה, על רבי יואל האדמו"ר מסאטמר שפעם בא לפניו רב קהלה וספר לו על הרדיפות שהוא חווה בקהלתו מצד גורמים שונים שנפשם קצה בתוכחתו. הרגיעו אותו גאון קדוש וצדיק במלותיו הטובות ועודד אותו לבלתי תת את הדעת לדבריהם.

אך הלה ספר שמה שמטריד אותו באמת שמא הדבר מהיה סימן על לקויים בהנהגה ויתכן שרומזים לו שדרכו אינה ראויה ותורתו אינה רצויה בשמים... ואולי עליו לנקט בצעדי פרישה?

חיד הרבי והשיב: זו לא הוכחה, ואדרבה, מדברי רבי מאיר המובאים בתחלת פרק "קנין תורה" (אבות פ"ו) במעלת הלומד תורה לשמה – בין המעלות נזכר: "ומוחל על עלבוננו", מוכח מכאן שעשוי לבוא לכך שיקומו עליו מעליבים, ואומר התנא, שכאשר יבוא מצב זה ימחל על עלבוננו.

יש לשים לב, שמעלה זו נזכרת אחרי המעלות של "כמעין המתגבר" "מלכות וממשלה" הנהגה וכו', שגם איש

מוֹרֶם מַעַם זֶה עָלוּל לַחַוּוֹת בְּזִיוּנוֹת וְאֵין זֶה מוֹכִיחַ עַל אִיכוֹת תּוֹרָתוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ הָאָמור, שֶׁהַבְּזִיוּנוֹת הַבָּאִים מִחֲמַת הַתּוֹרָה מְזַכִּים אוֹתוֹ לְהַתְעַטֵּר בְּכִתְרָה. וְאוֹתָם רְדִיפוֹת נּוֹעְדוּ לְהַטִּיב לַתְּלִמִּיד חֶכֶם וּלְתוֹעֵלָתוֹ, כְּפִי שִׁיתְבָּאֵר לְקַמָּן.

תוספת חיים

מוֹבָא בַּמַּסְכַּת חֲגִיגָה (ד סוף ע"ב וְאִלָּף), שֶׁרַב בִּיבֵי בַר אֲבִי הָיָה שָׂכִיחַ אֲצִלוֹ מִלֵּאף הַמּוֹת, שֶׁהָיָה מוֹסְפֵר לוֹ עַל דֶּרֶכּוֹ וּמַעֲשָׁיו (עֵין תּוֹסֵפוֹת שָׁם). וְסֹפֵר לוֹ שֶׁפַּעַם שָׁלַח אֶת שְׁלִיחוֹ לְקַחַת אִשָּׁה אַחַת, וְהַשְׁלִיחַ טָעָה וְלָקַח אֶת נִשְׁמָתָהּ שֶׁל אִשָּׁה אַחֶרֶת [שֶׁהַכְּנִיסָה עֲצָמָה לְמָקוֹם סִכְנָה, כְּמוֹבָא שָׁם]. וְגַם לְאַחֵר שֶׁהִתְבָּרַר שְׂאֵרֵע טָעוֹת וְהִנִּשְׁמָה נִלְקָחָה טָרָם זְמַנָּה הַקְצוּב לָהּ, לֹא מִחֲזִיר אֶת הַנִּשְׁמָה לְגוֹף. עֵין שָׁם בְּהִרְחָבָה.

שָׁאֵל אוֹתוֹ רַב בִּיבֵי בַר אֲבִי אֶת מִלֵּאף הַמּוֹת, הֲרִי מִשְׁמִים הַקְצִיבוּ חַיִּים לְאָדָם, וְכַעַת שֶׁנִּלְקַח לִפְנֵי זְמַנּוֹ, מַה יִּהְיֶה עַל שְׁנוֹת חַיָּיו הַנּוֹתָרִים? הַשִּׁיב לוֹ מִלֵּאף הַמּוֹת, שְׁחַיִּים אֵלּוֹ נִתְּנִים לַתְּלִמִּיד חֶכֶם צָעִיר (עֵין "בֶּן יְהוֹדָע" ד"ה אִי אֵיכָא צוֹרְבָא מִרְבָּנָן וְכו'), שֶׁשֶּׁמַּעֲבִיר עַל מַדּוּתָיו.

וְנִרְאֶה מִשְׁמַע מִזֶּה, שֶׁכְּדִי לְהוֹסִיף חַיִּים לַתְּלִמִּיד חֶכֶם צָעִיר, מְזַמִּינִים לוֹ מִשְׁמִים נְסִיוֹנוֹת שִׁיְהֶא עָלָיו לְהַעֲבִיר עַל מַדּוּתָיו וּבִזְכוּת זֶה יִזְכֶּה לְקַבֵּל חַיִּים מִמַּאֲגַר הַחַיִּים שֶׁל אֵלּוֹ שֶׁנִּלְקָחוּ קוּדָם זְמַנָּם.

אין לך צדיק שאין עליו מחלקת

כתב הגר"ח פלאג'י בספרו "נפש כל חי" (מצרכת ת אות פ' אומיר תרל"ד), "קבלתי מפי מר אהובנו הרב חסידא קדישא כמוה"ר גסים ורחיה אזולאי בן בנו מהרב הגדול חיד"א זכרוננו לברכה שהיה לו קבלה מהרב מר זקנו הנזכר, כי כל תלמיד חכם שהוא גדול בתורה, רודפים אחריו ורבים קמים עליו על לא חמס בכפיו, וזה יהיה כוננת הכתוב בסדר בשלח (שמות טז, ז) "וַיִּנְחֲנוּ מֶה כִּי תִלְיֵנוּ עָלֵינוּ". וזה למעלה מארבעים שנה, כשזכיתי להוציא לאור ספרי "סמיכה לחיים", חלמתי בו בפרק בלילה, דבא אלי הרב הקדוש מוה"ר חיים בן עטאר זכרוננו לברכה בעל "פרי תאר", ו"אור החיים" ו"חפץ ה'" ו"ראשון לציון" וכה אמר אלי: אתה נסמך מהרב מר זקניך זכרוננו לברכה, אל תירא ואל תחת כי אנכי שומר על פתחך; וזאת שנית כי מה שארע לי בספר "פרי תאר" – שעשיר אחד ממקום אחד נתן בלבו לתת מתנה להדפיס ספר התורה הזה – ארע לך; ואת הג' ל'ו בא אתה תראה מה שכתבתי בספרי "אור החיים" על פסוק "ואת לחצנו" ... והצצתי בספרו "אור החיים" ... בפירוש הכתוב "ואת לחצנו" (דברים כו, ז) שם כתב הרב זכרוננו לברכה כל המשך הכתובים על התלמידי חכמים העוסקים בתורה, ובכלל פרש "ואת לחצנו" כי כל הנסמך בתורה, רבו לוחציו ועיני הכל אליו ישברו. והו תרף אמרי קדוש זכותו תגן עלינו אמן כן יהי רצון ... ובספר המדות למוה"רן

זְכוּנוֹ לְבָרְכָה עֲרַךְ צְדִיק (אות קלו) כְּתַב, "אֵין לָךְ צְדִיק שְׂאִין
עָלַי מַחֲלָקֶת וּמַחֲקָרִים" עַד כָּאן".

הַבְּחִירָה בַּצְדִּיקִים מֵהֵיוּתָם נִרְדָּפִים

נֶאֱמַר (קֹהֶלֶת ג, טו) "וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף", וְאָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוּנוֹם לְבָרְכָה בְּמִדְרַשׁ פָּרֹשֶׁת אֲמֹר (וַיִּקְרָא רַבָּה כו, ה
וּתְנַחֲוּמָא פָּרָק ט; וְכֵן בְּמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת ג, יט וְעוֹד), "רַב הוֹנָא בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף
אָמַר, לְעוֹלָם וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף, אֲתָה מוֹצֵא צְדִיק רוֹדֵף
צְדִיק – וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף! רָשָׁע רוֹדֵף צְדִיק – וְהָאֱלֹהִים
יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף! רָשָׁע רוֹדֵף רָשָׁע – וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף!
אֲפֹלוּ צְדִיק רוֹדֵף רָשָׁע – וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף! מְכַל מְקוֹם
וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף.

"רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי סִימוֹן אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן רַבִּי
נְהוֹרָאי, לְעוֹלָם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא תוֹבֵעַ דָּמֵן שֶׁל נִרְדָּפִין מִן
הַרוֹדָפִין. תִּדַּע לָךְ שֶׁכֵּן הוּא שֶׁכֵּן –

הֵבֵל נִרְדָּף מִפְּנֵי קִיִּין וּבָחַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּהֵבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר
(בְּרֵאשִׁית ד, ד) וַיֵּשֶׁע ה' אֶל הֵבֵל וְאֵל מִנְחָתוֹ.

נח נִרְדָּף מִפְּנֵי דוֹרוֹ וְלֹא בָחַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶלָּא בְּנֹחַ,
שֶׁנֶּאֱמַר (שֵׁם ז, א) כִּי אֶתָּךְ רָאִיתִי צְדִיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה.

אַבְרָהָם נִרְדָּף מִפְּנֵי גִמְרוּד וּבָחַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּאַבְרָהָם,
שֶׁנֶּאֱמַר (נִחְמָיָה ט, ז) אֲתָה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחִרְתָּ
בְּאַבְרָם.

יצחק נִרְדַּף מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים וּבָחַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּיִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, כח) רָאוּ רְאִינֹו כִּי הִזָּה ה' עִמָּךְ.

יעקב נִרְדַּף מִפְּנֵי עֲשׂו וּבָחַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּיַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלח, ד) כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יְה.

יוסף נִרְדַּף מִפְּנֵי אֶחָיו וּבָחַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּיוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פא, ו) עֲדוּת בִּיהוֹסֵף שְׁמוֹ.

משה נִרְדַּף מִפְּנֵי פֶרְעֹה וּבָחַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כג) לִוְלִי מֹשֶׁה בַּחִירוֹ.

דוד נִרְדַּף מִפְּנֵי שָׂאוּל וּבָחַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, ע) וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ.

שָׂאוּל נִרְדַּף מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים וּבָחַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּשָׂאוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א י, כד) הִרְאִיתָם אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ ה'.

ישראל נִרְדַּפִּין מִפְּנֵי הָאֻמּוֹת וּבָחַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, ב) וּבָרַךְ בָּחַר ה' לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִמְרָא אָמַר אֵף בְּקִרְבָּנוֹת כָּף, אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹר נִרְדַּף מִפְּנֵי אָרִי, עֲזוּ מִפְּנֵי נִמְר, כֶּבֶשׂ מִפְּנֵי זֶאֵב, לֹא תִקְרִיבוּ לְפָנָי מִן הָרוֹדְפִים, אֲלֹא מִן הַנִּרְדָּפִין, הֵדָא הוּא דְכָתִיב (ויקרא כב, כז) שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יוֹלֵד.

[נָשִׁים לֵב לְדַבְּרֵי הַמִּדְרָשׁ, שְׁאֲמַנָּם גַּם כַּאֲשֶׁר הַצַּדִּיק רוֹדֵף אֶת הָרָשָׁע, הָאֱלֹקִים מִבְּקֵשׁ אֶת הַנִּרְדָּף, וּבְכָל זֹאת, בְּמַהֲלָךְ הַדּוֹרוֹת, הַצַּדִּיקִים הֵם אֵלֹו שֶׁנִּרְדָּפוּ וְלֹא לְהִפָּךְ...]

עיון בכבוד שמים

כאשר הלב בוער מצער העלבון, ישם האדם ויתן הדעת
לצער השכינה, לכבוד השם יתברך המחלל. ובזה יבין ויקבל
כמה מיני תועלת, בכמה אופנים, להרגיע את נפשו הסוערת
בנחמה אמיתית. כפי שיתבאר במהלך הפרק.

כתב הקדוש רבינו משה קורדובירו וצ"ל בספרו "תמר דבורה"
(פרק א והביא דבריו ב"חסד לאברהם" 'ברכת אברהם', 'שקת א' ועוד ברכים מהספרים
הקדושים) "...על היות הקדוש-ברוך-הוא מלך נעלב, סובל עלבון
מה שלא יכולהו רעיון ... ועוד אין רגע שלא יהיה האדם
נזון ומתקנים מכח עליון השופע עליו, והרי תמצא שמעולם
לא חטא אדם נגדו שלא יהיה הוא באותו הרגע ממש שופע
שפע קיומו ותנועת אבריו, עם היות שהאדם חטא בכח שהוא
לא מנעו ממנו כלל אלא סבל הקדוש-ברוך-הוא עלבון כזה
להיות משפיע בו כח תנועות אבריו, והוא מוציא אותו כח
באותו רגע בחטא ועון ומכעים והקדוש-ברוך-הוא סובל. ...
ועם כל זאת שהכח בידו להחזיר הכח הנשפע ההוא והיה לו
לומר כיון שאתה חטא נגדי תחטא בשלך לא בשלי, לא מפני
זה מנע טובו מן האדם אלא סבל עלבון, והשפיע הכח והטיב
לאדם טובו. הרי זה עלבון וסבלנות מה שלא יספר ועל זה

קוראים מלאכי השרת להקדוש-ברוך-הוא מלך עלוב (פרקי היכלות רבתי פרק יח אות יד) והינו אומרו מי אל כמוך, אתה אל בעל חסד המטיב, אל בעל כח לנקם ולאסף את שלך, ועם כל זאת אתה סובל ונעלב עד ישוב בתשובה. הרי זו מדה שצריך האדם להתנהג בה רצוני הסבלנות וכן היותו נעלב אפילו למדרגה זו ועם כל זאת לא יאסף טובתו מן המקבל" עין שם עוד. [וראה בתחלת דבריו, שהנהגה זו (ושאר ההנהגות המנויות שם) ענינם להתדמות כביכול לבורא ית"ש בפעולותיו]. ועין פיוצא בזה בדברי תלמידו ה"ראשית חכמה" שער היראה (סוף פרק י) "...והיה אומר מורי עליו השלום כי על זה קראו בספרי היכלות להשם יתברך מלך עלוב, כי אין לך עלבון גדול מזה שבחיים שהוא יתברך שופע באדם ובאברים שהכין לו לעובדו יחטא לו. וימשול בזה למלך שנתן לעבדו מעות לקנות לחם שיתפרנס בו, בא העבד וקנה מהמעות מקל להכות לאדונו, היש לך עבד רע גדול מזה? ועם כל זה השם ית' הוא עלוב ועובר על פשע ומאריך אפו, כל שכן נוצר מטפה סרוחה שראוי לעבור על מדותיו וכו'." (ועוד עין שם ובשער הענוה פרק ג)

במעט עיון בדבריו הקדושים של ה"תמר דבורה", יש כח רב לרפא הלב ולהשקיט את סערת הנפש הכואבת מצער העלבון והבושה, כפי שהעידו רבים על עצמם, שככל שנתנו לבם לדברים הקדושים, שקט כעסם ומנעו צער מתמשך מעליהם ומעל בני משפחותם ומכל הסובבים אותם.

מה גרם לשכן לעשות "סולחה"?

העבדה הפאה התרחשה לפני שנים ספורות. סכסוך שכנים פרץ בבנין מגורים. הכל התחיל מצעצוע שנפל בשוגג או במשובה מילדי הקומה העליונה לקומה התחתונה. ילדי הקומה התחתונה סרבו להחזיר להם את הצעצוע בטענה שהדבר חוזר ונשנה ועליהם ללמדם לקח. סכסוך הילדים הביא לסכסוך הנשים שערכו בזה את בעלים שערכו את השכנים שערכו את הבנין כלו עד שבית המשפט נדרש להתערב בדבר.

ה'אגו' השתלט על השיח ובהתאם לנאמר (משלי י, יב) "שנאה תעורר מדנים", התעוררו צפו ועלו עברות בניה משנים עברו. התביעות לא אחרו לבוא. לשונות רעים לא חסרו. ושמעות קשות ספרו גם על 'תביעות אצבע' של עברנים בקלחת המריבה. הגברים חשו מאימים. נשותיהם שנאות. ילדיהם ממרמרים. ועורכי הדין 'חוגגים'.

יום אחד פגש אחד מאותם בעלי המריבה, באחד מחבריו לעבודה שעין בספר קטן.

שאל אותו: מה זה החוברת הזאת שאתה מתעניין בה?

ספר החבר שמדבר בספר "תמר דברה", שתבר המקבל הא' להי רבינו משה קורדוירו זיע"א שהאריו"ל העיד עליו שלא חטא מימיו, וספרו זה כולל עצות טובות לחיים טובים. "אני תכף מסים ואוכל להשאיל לך אותו עד למחר".

אחר הצהרנים נטל מידענו את הספר והחל לעין בו. הספר נפתח בראשיתו, בבאור י"ג מדות והתדמות האדם להם. הדבר לא היה זר לו, הרי אומרים את זה כל יום ב"קרפנות" – "מי אל כמוך, נושא עון" וגו'. וראוי שפעם אחת ולתמיד נבין מה אומרים כל בקר.

המחבר עמד על דרכיו של הקדוש-ברוך-הוא, שאין כמוהו ואין דגמתו נעלב וסובל עלבון, שהרי הבריות מכעיסים אותו ובמקום יפסיק את פעלת אבריהם, אותם אברים בהם משתמשים נגדו ובהם עוברים על רצונו, הוא ממשיך להחיותם. ולא די בכך אלא אף "נושא עון" – נושא את עוונות האדם על עצמו וזה כולל לזון את המזיקים, לשמור את האדם מפניהם עד שיעשה תשובה וכו' וכו'. והכל מספר בהרחבה וברב ענין, בשפה פשוטה, ברורה ורהוטה.

הדברים עוררו את התפעלותו. אכן, אין גדול כאלוקינו! אבינו מלכנו, אבא רחום וחנון!

ומכאן בא המחבר למסקנה, שמהנהגת השם יתעלה "ילמד האדם כמה צריך שיהיה סבלן לסבל על חברו ורעותיו שהריע עד שעור כזה שעדין רעתו קימת, שחטא נגדו והוא יסבל עד יתקן חברו או עד שיתבטל מאליו וכיוצא".

ממשיך מידענו לקרא: "ועובר על פשע", ומסביר ב"תמר דברה", "זו מדה גדולה, שהרי אין המחילה על ידי שליח

אָלאַ על ידוּ מַמַּשׁ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא" וְכו' – הוֹכָחוּת לְדַבְּרוֹ מִפְּסוּקִים.

וְשׁוּב לַמִּסְקָנָה: "וְהִנֵּה מַמַּשׁ כְּדָמוֹת זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הָאָדָם שְׁלֹא יֹאמַר וְכִי אֲנִי מִתְקַן מִה שֶׁפְּלוֹנִי חָטָא אוֹ הִשְׁחִית, לֹא יֹאמַר כִּךְ שִׁהְרִי הָאָדָם חָטָא וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצָמוֹ שְׁלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ מִתְקַן אֶת מַעֲוֹת וְרוּחִץ צֹאת עֹוֹנוֹ. וּמִכָּאן יִתְבַּיֵּשׁ הָאָדָם לָשׁוּב לַחֲטָא שִׁהְרִי הַמֶּלֶךְ בְּעֲצָמוֹ רוּחִץ לְכָלוֹךְ בְּגָדָיו".

וּמִמְשִׁיךְ הַ"תָּמֵר דְּבָרָה" לְבָאֵר אֶת הַפְּסָקָה הַבָּאָה "לְשֹׂאֲרִית נִחַלְתּוּ" שֶׁמִּבְטָאֵת אֶת אֲהַבַת הַשֵּׁם לְבָנָיו, לְעַם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם עִם קְרוֹבּוֹ – קְרוֹבֵי מִשְׁפָּחָה לּוֹ וְכו' וְכו'. וְשׁוּב לַמִּסְקָנָה, שֶׁכִּךְ יִתְנַהֵג הַיְּהוּדִי עִם אָחִיו עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּנֵי אֵל חַי – בְּנֵי שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְכֵן הִלָּאָה בְּכָל פְּסָקָה וּבִמְסַקְנוֹתֶיהָ אֵיךְ לְנַהֵג עִם הַזּוֹלָת כְּדֶרֶךְ שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹהֵג עִמָּנוּ. וּבִפְרָקִים הַבָּאִים הַמְּבֹאֲרִים אֶת י"ג מִדּוֹת – ה', ה' אֵל אֲרֶךְ אַפִּים" וְכו', בְּהִנָּהֶגֶת הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה וְאֵיךְ הַדְּבָרִים מְשֻׁלְכִים עֲלֵינוּ.

הַדְּבָרִים פָּעִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ וּרְכָבוֹ אֶת לְבוֹ. הוּא הַתְּבוּנָן בְּעֲצָמוֹ, בְּמֵאוֹרְעוֹת וּבִנְסֻבּוֹת שֶׁהִבִּיאוּ לָזֶה וְהִבִּין כִּמָּה שָׁגָה שֶׁנִּגְרַר לְמִרְיָכָה טַפְשִׁית זֶה. כִּמָּה כֶּסֶף, מָרִץ וְעֲצָבִים הִשְׁקִיעַ עַל מִזְבַּח הַשְּׁנֵאָה, עַל מִטְבַּח הָאִיבָה.

עוֹדְנוּ נִתּוֹן תַּחַת הָרָשָׁם שֶׁעָשׂוּ עָלָיו הַדְּבָרִים הַקְדוּשִׁים, הַחֲלִיט מִיָּד, כָּאֵן וְעֲכָשׂוֹ לְסִדֵּר אֶת עֲנִינָיו עִם הַשֶּׁכֶן. הוּא לֹא

ימתין למחר, מחשש שהשגרה תצנן את האמת שגלה. כשהספר בידו פסע במדרגות, נקש בדלת והמתין. לבו פעם בקצב.

השכן פתח כדי סדק דק, וסנן, "מה אתה רוצה. הסתלק מכאן. ולא, תקבל צו הרחקה מהבנין".

"אין צורך" – השיב ברכות. "ברצוני לדבר. אם אתה מוכן".

"אין מה לדבר. עוף מכאן מיד. ואל תשכח בשבוע הבא להתיצב בבית המשפט. שם תאכל את מה שבשלת! רצית בית משפט? קבלת! אבל אל תדאג, מחכות לך הרבה הפתעות. כעת, תסתלק, לך איני רוצה לראות את פרצופך המלכלך" – אמר והתכוון לסגור את הדלת.

"ברצונך. אבל תקח בחשבון שאתה עשוי להרויח מהשיחה אתי".

"נו כבר, אמר. כלה נבואתך וצא!"

"אני רוצה לבקש ממך סליחה".

"זו בדיחה או עקיצה?"

"זאת האמת לאמתה. אם אתה חשב שעלי לפצות אתך, אמור ונסדר את הדברים ביננו".

השכן התקשה עדין להאמין בכנות דבריו. הרבה דם רע זרם ביניהם. "ומה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?" – שאל בהתרסה.

"אתה רואה את הספר הזה שבידי? זה סדר לי את השכל.
אז הבה נלחץ ידים כמו גברים ונותר את המריבה מאחורינו."
"ללחץ ידים? לך? שכחת שאנחנו שונאים זה לזה? לך
מכאן. לך. גם בחלום בלהות לא אושיט לך את ידי לשלום."
"כרצונך".

"כנראה, שתית משהו... התבלבל לך השכל".

"לא התבלבל לי השכל, לא שתיתי כלום. אדרבה, הספר
שבידי ישר לי את השכל אני חפץ לישר את ההדורים.
מבחינתי רצוני להיות נקי".

השכן נראה מהרהר. סערת רוחו שככה קמעה:

"אני לא בטוח. אתה נחש מתחת לקש'. נחש בן נחשים'.
אבל אולי... בכל אופן, לפני שאנחנו לוחצים ידים, תן לי
לראות מה זה הספר הזה.

הוא נתן לו. ועיון קל בדברים משכו את לבו. הוא הרים
את עיניו ואמר, "אני לא יודע מה עובר עליך... תן לי
לישון עם זה... תשאיר לי את הספר ללילה. עד מחר. ומחר
יהיה האות הזה" – אמר והושיט את ידו לספר ודרך אגב
לחץ את יד יריבו...

בסופו של דבר השלימו הנצים ונעשו אוהבים יותר
ממקדם. הדבר השפיע על שכנים וסקרנים שהיו חלק מה'רחש-
בחש', שראו ב'מנצח' מנצח, והשתדלו לאמץ את התנהגותו.

ידידינו ר' חיים ע. שהיה עד להתרחשויות, רכש כמות גדולה של ספרי "תמר דבורה" וחלקם בין עובדי המפעל ההוא*.

מחאות נכונות שלא במקומם...

ואם גם בזה לא תשקט תבערת לבבו מחמת הפגיעה, יתבונן ויבין בקל וחמר נוסף – אם על כבוד שמים אינו מוחה פראוי על אחת כמה וכמה שעל כבודו קרוביו ואהוביו, שלא ימחה ולא תעלה עליו חמת הקטרוג.

ולהבהרת הענין, נראה להביא כמה דגמאות – מהתורה ומהנביאים על התביעה לכבוד שמים, שהתעוררה מחמת התביעה על כבוד בשר ודם.

אמרו חז"ל (נדרים לט ע"ב וכן בסנהדרין קי ע"א) שבעת מחלקת

* ראוי לעיין ולהחפזים מדבריו הקדושים. והרב אלימלך בידרמן שליט"א אמר שהאדמו"ר רבי שלמה (הראשון) מבאבוב אמר על עצמו, שכל מדרגותיו והשגותיו קנה על ידי הלמוד בספר קדוש זה. והסבא מקלם כנה את הספר "שלחן ערוך של המדות הטובות". והשל"ה הקדוש כתב (בהסכמתו להדפסה הראשונה של הספר) "וכל מי שרגיל בספר הזה ואומר אותו בכל שבוע או בכל חדש, מבטח לו שהוא בן העולם הבא, ואשרי לו וטוב לו". וידוע מצדיקים שלמוד בספר זה מסגל לרפואה ומונעת מחלות. ומספר על ה"חזון איש" ועל בעל "דברי חיים" מצאנז (כפי שהעיד רבי יואל מסאטמר משמו) זכר צדיקים לברכה זיע"א, שיעצו לחולים ובפרט במחלה הידועה ללמוד בספר זה, כסגולה בדוקה ומנוסה. ואם אינם מסגלים מפאת חולים, שאחרים ילמדו במקומם.

קָרַח וְעֵדֻתוֹ, עָמְדוּ הַשֹּׁמֵשׁ וְהַיָּרֵחַ וְתַבְעוּ אֶת עֲלִבּוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. אָמְרוּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אִם אַתָּה עוֹשֶׂה דֵין לָבֵן עִמָּרָם אָנּוּ מְאִירִים וְאִם לֹא אֵין אָנּוּ מְאִירִין. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יָרָה בֶּהֶן הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חֲצִים וְחֲנִיתוֹת. אָמַר לָהֶם, בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִשְׁתַּחֲוִים לָכֶם עוֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה וְאַתֶּם מְאִירִים [וְעֵין] "יָד רָמָה" בְּסִנְהֶדְרִין שָׁם, שֶׁהַתְּבִיעָה עֲלֵיהֶם הִיְתָה שְׁלֹא אָמְרוּ זֹאת בְּחֹטָא הָעֶגְלָה], בְּכַבּוּדִי לֹא מַחֲתִים בְּכַבּוּד בְּשֵׁר וְדָם מַחֲתִים?! וּמֵאֵז מְסַרְבִּים לְצֹאת וּלְהֵאִיר, עַד שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם יוֹרִים בֶּהֶן חֲצִין וְחֲנִיתוֹת (כְּפִי שֶׁנִּלְמַד שָׁם מִהַפְּסוּקִים, עֵין שָׁם. וְעֵין בְּ"בְנִיָּהוּ" רַמְזִים עַל דֶּרֶךְ הַסּוּד בְּעֵנִינִם שֶׁל חֲצִים אֵלּוּ).

תְּבִיעָה דּוֹמָה הִיְתָה גַם לְיִשְׂרָאֵל עֲצָמָם בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה, עַל אִף שֶׁהֵם עֲצָמָם לֹא עָשׂוּ אֶת הָעֶגְלָה אֲלָא הָעָרֶב רַב, נֶצְטוּנוּ כָּלֵל יִשְׂרָאֵל לְרֹאוֹת בְּהִרְיָגַת הַחוּטָאִים, כְּפִי שֶׁמִּדִּיק בְּקִרְיָאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם מִן הָהָר, כְּאֲשֶׁר פָּעַל לְהַסִּיר חֲרוֹן אַף, וְהוֹרָה (שְׁמוֹת לֵב, כו) "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, שִׁימוּ אִישׁ חֶרְבוֹ עַל יָרֵכוֹ, עֲבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשְׁעַר לְשַׁעַר בְּמַחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת קָרְבוֹ".

מִבָּאָר הַסְפּוּרָנוּ "עֲבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשְׁעַר לְשַׁעַר – לְכַפֵּר עַל הַבִּלְתִּי חוּטָאִים שְׁלֹא מָחוּ בַחוּטָאִים, וְזֶה שֶׁפָּמּוּ שְׁלֹא מָחוּ בַחוּטָאִים כֵּן לֹא יִמָּחוּ בְּהוֹרְגֵיהֶם".

כְּלוּמָר, אִם אֵינְכֶם מוֹחִים עַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֵין לָכֶם רְשׁוֹת לְמַחֲוֹת עַל כְּבוֹדָם שֶׁל בְּשֵׁר וְדָם.

וְנָשִׁים לֵב בָּמָה מְדַבֵּר שֵׁם, הָרִי אֶת חֲטָא הָעֵגֶל עָשׂוּ
הָעָרֶב רֹב, שֶׁנִּהְיָו בְּאֲלִימוֹת כּוֹחַנִית לְבַצֵּעַ אֶת תְּכֵנִיתָם וְהַמִּחָא
בָּהֶם הִיָּתָה כְּרוּכָה בַּחֲשֵׁשׁ לְפָקוּחַ נֶפֶשׁ, שֶׁהָרִי הוֹכִיחוֹ אֶת
אֲכֻזְרִיּוֹתָם נִגְדַּח חוֹר בְּנֵה שֶׁל מְרִים, שֶׁהָרְגוּהוּ עֶקֶב מִחָאָתוֹ.
וְאִף עַל פִּי כֵן, אִם לֹא מִחִיתָם כְּאֲשֶׁר נַעֲשָׂה הָעֵגֶל לְמוֹל
עֵינֵיכֶם, אֵינֶכֶם רִשָּׁאִים לְמַחֻת עַל הָרִיגַת הַחוֹטָאִים, וְהִסְרַת
הַתְּבִיעָה מֵאִי הַמִּחָאָה תִּהְיֶה כְּאֲשֶׁר יֵרָאוּ כּוֹלָם אֶת הָרֵג הַחוֹטָאִים
וְיִקְבְּלוּ זֹאת בְּהִבְנָה, רַק כִּךָ יִכְפַּר לָהֶם עוֹן הַשְׁתִּיקָה וְאִי
הַמִּחָאָה בַּעֲשִׂית הָעֵגֶל.

וְכֵן הִדְבֵּר לְעֵנִינֵנוּ, שֶׁיִּחָשֵׁב הַנֶּעֱלָב: אִם עַל כְּבוֹד שָׁמַיִם אֵינִי
מוֹחָה כְּפִי הַמִּחָיֵב, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה שֶׁעַל כְּבוֹדִי אֵינִי רִשָּׁאִי
לְמַחֻת. (וְרָאָה עוֹד לְקִמּוֹן) וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמוּרָה, נִרְאָה שֶׁבִּזְזָה שְׁשׁוֹתָק עַל
צֶעַר עֲלִבּוֹנוֹ, יֵשׁ כִּפְרָה עַל אוֹתָם פְּעָמִים שֶׁהִיָּה בִּידוֹ לְמַחֻת עַל
כְּבוֹד שָׁמַיִם וְלֹא מַחָה.

וְנִרְאָה בְּדֶרֶךְ אֲפָשָׁר שֶׁ"כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ" כּוֹלֵל גַּם חֲלוּל הַשֵּׁם
שֶׁעַל אִף שֶׁרַק מִיתָה מְכַפֶּרֶת עַל עוֹן זֶה (יֻמָּא פו ע"א וּמְב"ם הַלְכוֹת
תְּשׁוּבָה פ"א ה"ד) וְלָרֹב חֲמַרְתּוֹ אָמְרוּ חֲזוֹ"ל (אָבוֹת פד מ"ד) אֶחָד שׁוֹגֵג
וְאֶחָד מְזִיד בְּחֲלוּל הַשֵּׁם. וְאוּלַי אֲפָשָׁר לִזְמַר סְבָרָה בְּזֵה, עַל דֶּרֶךְ
תְּשׁוּבַת הַמִּשְׁקָל, כִּי כִּיּוֹן שֶׁהוּא מְבַלִּיג עַל צִעְרוֹ מִחֲמַת שְׁלֹא עָשָׂה
דִּי לְכְבוֹד שָׁמַיִם, מַחְזִיר בְּזֵה מָה שֶׁחֲטָא כְּאֲשֶׁר הִבְלִיג וְלֹא מַחָה
כְּרָאוּי בְּרָאוֹתוֹ מִחֲלָלִי שֵׁם שָׁמַיִם. וְאוּלַי סְבָרָה נוֹסֶפֶת, שִׁידוּעַ
הָעֲלָבוֹן כְּמוֹהוּ כְּמִיתָה, וְעוֹן חֲלוּל הַשֵּׁם מִתְּכַפֵּר בְּמִיתָה.]

תְּבִיעָה דּוּמָה הִיָּתָה בְּמַעֲשֵׂה פִילָגֵשׁ בְּגִבְעָה, כְּמִתָּאָר

בסוף ספר שופטים, שבמהלכה יצאו ישראל למלחמה שאין צודקת ממנה, ובכל זאת ספגו אבדות קשות; בראשיתה נפלו עשרת אלפים מישראל ובמהלכה כמעט נמחק שבט שלם. והסבה לאסונות הגדולות שארעו להם, משום שלא מחו על פסל מיכה*.

אותו מיכה מתאר בתלמוד כאישיות נדיבה שהחזיק "הכנסת אורחים" והאכיל מפתו לעובדי דרכים, ואפילו משמים החשיבו את מעשיו הטובים הללו והשם יתברך הגן עליו מפני מלאכי השרת, עין בהרחבה במסכת סנהדרין (קג ע"ב). אמנם על ישראל היתה תביעה קשה, על אי מחאתם בנוכחות פסל מיכה בסמוך למשכן שילה, וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה (שם) "ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה. אמר להן הקדוש-ברוך-הוא, בכבודי לא מחיתם. על כבודו של בשר ודם מחיתם".

מבחן אהבה אמתי

כתב רבינו הרמח"ל וצ"ל בהקדמת ספרו "מסלת ישרים", "האהבה – שיהיה נקבע בלב האדם אהבה אליו יתברך, עד שתתעורר נפשו לעשות נחת רוח לפניו, כמו שלבו מתעורר

* הבאנו ממצעיו של מיכה בקצרה, משום שבספרנו "שורח בת אשר" הארכנו בזה טובא, מעת הלתו וגלגוליו השונים, ופרשת פסלו מאז יציאת מצרים, חלקו במעשה העגל ועוד.

לעשות נחת רוח לאביו ולאמו, ויצטער אם חסר זה מצדו או מאחרים, ויקנא על זה וישמח שמחה רבה בעשותו דבר מזה".

ובבאור חלקי החסידות (פרק יט), בדבריו על ענפי האהבה (- הדבקות, השמחה והקנאה) כתב, "...וזה פשוט, מי שאוהב את חברו, אי - אפשר לו לסבל שיראה מכים את חברו או מתרפים אותו, ובדאי שיצא לעזרתו, גם מי שאוהב שמו יתברך, לא יוכל לסבל ולראות שיחללו אותו חס - וחלילה, ושיעברו על מצוותיו. והוא מה שאמר שלמה (משלי כח), "עוזבי תורה יהללו רשע, ושומרי תורה יתגרו בם", כי אותם שמהללים רשע ברשעתו ולא יוכיחו על פניו מומו, הנה הם עוזבי התורה ומניחים אותה שתתחלל חס - וחלילה. אך שומריה המתחזקים להחזיקה, ודאי שיתגרו בם, לא יוכלו להתאפק ולהחריש. ואמר הקדוש-ברוך-הוא אל איוב (איוב מ), "הפץ עברות אפך, וראה כל גאה והשפילהו, ראה כל גאה הכניעהו, והדך רשעים תחתם, טמנם בעפר יחד, פניהם חבש בטמון", כי זהו תקף האהבה - שיוכל להראות מי שאוהב את בוראו באמת. ואומר (תהלים צ), "אוהבי ה' שנאו רע".

ומשמע מדבריו הקדושים, שכפי רמת האהבה, כך מתעוררת הקנאות.

ונראה לקחת מזה מבחן לעצמנו, לבדוק עד כמה אנחנו משתדלים באהבת השם יתברך; יבדק האדם ויתבונן היטב כיצד הוא מגיב כאשר פוגעים בו, בשמו, בקרוביו, במעמדו החברתי

או אפילו בדברים זניחים כהבעת דעה שאינה הולמת את דעתו בעניני העולם הזה, האם הוא נותר רגוע ושלו? ואם לאו, עד כמה נסערת רוחו? ולפי זה, כפי רמת תבערת לבבו בפגיעה בכבודו ובקרוב אליו, כך ועל אחת כמה וכמה עליו להתעורר להגנת כבודו של המקום ברוך הוא. מבחן זה עשוי להבהיר לאדם עד כמה כבוד שמים יקר בעיניו ביחס לכבודו.

ונציין קטע מספר "פלא יועץ" (ערך תוכחה) במהלך דבריו על מצות התוכחה ומעלתה: "...והן בעוון גברה חנפה ואין בדור זה מי שיוכיח ובפרט לאיש מכבד, אם רואה אותו עובר על דברי תורה, הוא בוש וירא לגשת ולומר לו, מדוע אתה עובר את מצות המלך, מלכו של עולם, וכו' פניו בקרקע ועושה עצמו אשר לא ראה ואשר לא ידע, אוי לנו מיום הדין ומיום התוכחה, כי יפקד השם על מצות התוכחה מה נענה ומה נאמר, כי יאמר, על כבודך הקפדת הרבה, ומה גם על כבוד אביך ואמך היית מקפיד הרבה, שאם היית רואה איש מכה אביך ואמך או מקלל אותם, היית יוצא לקראת נשק ויורד עמו עד לחייו, ולמה לא תקפיד על כבוד שמים בראותך איש עובר עברה שהוא מקל בכבוד שמים, וגורם צער וכעס ופגם, ונרגז מפריד אלוה, וכהנה רעות רבות, ואין איש שם על לב, הלואי שלא יהא שמח לאיד בתקלת חברו, כדי שיהא הוא נכבד וחברו גבוה..." (וראו לעין בכל דבריו שם בחובת התוכחה, ובתנאי -

מתי להוכיח ומתי להמנע וכמה להוכיח וכו')

ועין לרבינו ה"תפץ חיים" וצ"ל בספרו "חומת הדת"

(מאמר חזק הדת מאמר א) שמיביא דגמאות נוספות מארועים בכתבי הקדש שרפיון במחאה על כבוד שמים, ובפרט כאשר חש על כבוד עצמו יותר מכבוד שמים, גרמו לתביעה קשה. וכתב על כך, "מזה נראה בעליל שהקדוש-ברוך-הוא מקפיד על האדם על כל ענינים פיוצא באלו. ויזכר האדם לפי מה שידוע לנו, שהקדוש-ברוך-הוא מתנהג עם האדם מדה במדה, ועל כן כאשר סוף כל סוף תבוא נפשו לפני כסא כבודו יתברך ויבקש שיכבדוהו לפני פמליא של מעלה, מה יענה אם ישאלו אותו: מדוע לא חששת על כבודי? אשר לעיניך חללו את כבודי ואת כבוד תורתי? ... ומקרא מלא הוא (שמואל-א ב, ל) כי מכבדי אכבד ובזי יקלו". (ועין שם בכל המאמר ובספרו "שם עולם" אות כא)

ומדה טובה מרבה, כפי שיובא במהלך הקבץ עבודות מצדיקים שזכו לכבוד עצום ולמתנות נפלאות להם ולכל צאצאיהם, משום שבעת נסיון לא הגיבו למחרפים וקבלו בזיונות ועלבונות באהבה ולעמית זאת כאשר היה מדבר בכבוד שמים, מחו בכל תקף ועז. כגון, לדגמה, פינחס, שזכה לברכות המפליגות ביותר, משום שקנא להשם יתברך בעז ותעצומות, בה בעת שכאשר השבטים היו מבזים אותו, הבליג ולא הגיב במאומה. וכיוצא בזה על צדיקים נוספים כפי שיובא בעזרת השם יתברך במהלך הספר.

העיון וההתבוננות בדברים הקדושים הללו ובשאר ספרי יראים המדברים מענין זה, עשויים לסייע לאדם להתגבר על הטחת העלבונות והבושה שמבישים אותו בני אדם, ויבין שלא

ראוי שיהיה כבודו גדול מכבוד שמים, וכיון שהוא נאלץ להתעלם ולא למחות על כבוד שמים, מכל שכן שיתעצל למחות על כבודו האישי וכבוד היקרים לו.

בזכות כבוד שמים – כבודך יתרבה

הנה כשיתבונן בכל האמור, יבין שמשום ששם את כבוד ה' יתברך לנגד עיניו, לכן מתגבר על בושותו ומהעלבונות המטחות עליו, ויתברר לו שכבוד שמים חשובה מכבודו.

ואמרו חז"ל שאדם שחשובה לו כבוד שמים, זוכה שכבודו יתרבה. וכדברי אליהו זכור לטוב (הובא במדרש במדבר רבה ד, כ ובתנא דבי אליהו רבה יג): "כל המרבה כבוד שמים וממעט כבוד עצמו, כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה, וכל הממעט כבוד שמים ומרבה כבוד עצמו, כבוד שמים במקומו עומד וכבוד עצמו מתמעט". ומביא על כך דגמאות שונות (מהם הבאנו במהלך הקבץ) שאילו שהרבו כבוד שמים זכו שכבודם התעלה.

ועל דרך זה נראה לומר, שכאשר מסבה זו עוצר עצמו מתגובה ומתאפק שלא להאבק על כבודו וכבוד ביתו מחמת שלא יצא ידי חובה במאבק על כבוד שמים, בזה עצמו יש מכבוד שמים, ומשמים ישמרו על כבודו.

ובעת עלות חמת המציקים לפגע בו ולהעליבו, ישים האדם ויתן הדברים הללו אל לבו. ובזה יגביר בו את אהבת השם, שהרי אינו מוחה על כבודו יותר מכבוד שמים. וזאת

בנוסף לעצם מעלת השותק על בזיונו ולכפרת העוונות שזוכה לה ושאר הסגלות הנפלאות שנזכרו במהלך הספר המגיעים לאדם ששותק, שמשמים נותנים לו אפשרות לזכות לשכר עצום ואם שכל בראשו, ישקיע בשכר הנצחי ולא יבזבז את ההזדמנות על מלחמות זמניות.

ויהי רצון שנזכה לעמוד על המשמר להרמת כבוד השם יתברך, ולא נדע צער ויגון בגבולנו לעולם ועד, אמן כן יהי רצון.

הנסיון שהביא לגאון

המעשה הבא מופיע בספר "שאל אביך ויגדך" למגיד הירושלמי הנודע רבי שלום שבדרון זצ"ל, על שקול דעתו של רבי חזקיה מדיני – ה"שדי חמד" זצ"ל, שבצעירותו העליל עליו אחד משונאיו עלילה נוראה, והיה ביכולתו להגן על עצמו, אך מחשש רחוק לחלול השם, העדיף לשתק. וכעדותו, בזכות אותה שתיקה זכה שחבוריו התקבלו בתפוצות ישראל ונלמדים בהיכלי התורה:

"רבי יוסף לומז'ר, היה מלמד בתלמוד-תורה מאה שנים בירושלים, ובשנותיו הצעירות היה בן בית אצל ה"שדי חמד", אשר כהן ברמה בעיר הקדש חברון.

פעם אחת בא אליו, אבל בפתחו את הדלת הבחין כי ה"שדי חמד" יושב ושקוע בהרהוריו, לכן נעצר ונמנע מלהכנס פנימה, כדי שלא להפריע לו ממחשבותיו.

כַּעֲבוֹר מִסְפַּר רִגְעִים נִנְעַר הָרַב וְהַבְּחִין שֶׁר' יוֹסֵף עוֹמֵד
בַּפֶּתַח, וְחָשַׁשׁ, כִּנְרָאָה, שָׁמָּה הוּא כֹּכֵר עוֹמֵד וּמִמַּתִּין הָרַבָּה
זְמַן, עַל כֵּן בִּקֵּשׁ לְפִיסוֹ עַל זֶה שֶׁהִנִּיחוֹ לְהַמְתִּין, וְאָמַר לוֹ:
הַבְּחִנֵּת שְׁבִהִיוֹתִי מִהֲרֵהר הַתְּחַיְכָתִי לְפֶתַע?...

הַשִּׁיב ר' יוֹסֵף: אָמְנָם כֵּן, הַבְּחִנֵּתִי בָּזֶה.

אָמַר לוֹ ה"שְׂדֵי חֲמֵד": אֲסַפֵּר לָךְ בְּדִיוֹק עַל מַה חִיכָתִי
לְעֲצָמִי...

וְכֵאן הִחַל לְגוֹלֵל לְפָנָיו סֵפֹר מִדֵּהִים וְנִפְלָא בְּיוֹתֵר, עוֹד
מִן הַשָּׁנִים שֶׁהָיָה אֲבִרָךְ צָעִיר לְיָמִים. אוֹתוֹ זְמַן הִתְגַּוֵּר בְּאֶחָד
הָעִירוֹת בְּבוֹכָרָה שְׁבִמְדִּינַת רוֹסִיָּה. בְּאוֹתָהּ עִירָה הִתְגַּוֵּר גָּבִיר,
אִישׁ נִכְבָּד, מוֹקִיר תוֹרָה וּמוֹקִיר רַבָּנָן, אֲשֶׁר הִחְזִיק עַל חֲשָׁבוֹנוֹ
כּוֹלֵל אֲבִרְכִּים תִּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים וְלוֹמְדִים, וְהוּא
ה"שְׂדֵי חֲמֵד", הָיָה אֶחָד מִן הַלוֹמְדִים בְּאוֹתוֹ כּוֹלֵל. ה"שְׂדֵי
חֲמֵד" הָיָה מִתְמִיד מְפֻלָּג וּמְפֻלָּא בְּטַבְּעוֹ, וְהוּא מְקַדֵּשׁ אֶת כּוֹלָם
בְּבוֹאוֹ כֹּכֵר בְּשַׁעַת בִּקְרַת מְקַדְּמַת לְבֵית הַמְּדֻרָשׁ וְעוֹזֵב רַק בְּשַׁעַת
מֵאַחֲרֵת בְּלִילָה. הוּא לֹא הִתְחַשֵּׁב בְּסִדְרִים וּבְשַׁעוֹת הַקְּצוּבוֹת,
אֲלֹא לָמַד בְּהִתְמַדָּה וּבְשִׁקִּידָה, וְאֵין פֶּלֶא שְׁאוֹתוֹ הַגָּבִיר קָרַב
אוֹתוֹ בְּאִפְּן מְיֻחָד.

וְהִנֵּה הִתְמַדְתּוֹ זֶה בְּלִמּוּד וְהַקְרָבָה שֶׁהָרָאָה לוֹ הַגָּבִיר –
עוֹרְרוֹ קִנְיָאָה מְרָה וּבוֹעֶרֶת מְאֹד אֲצֵל אִישׁ אֶחָד, שֶׁנִּהְיָ לְהַכְנִס
לְבֵית הַמְּדֻרָשׁ. בֵּן בְּלִיעֵל הָיָה, אָדָם רַע, צָרָה הָיְתָה עֵינוֹ
לְהַצִּלְחַת הָאֲבִרָךְ הַמְּפֻלָּא שֶׁשָּׁם לִילּוֹת כִּימִים בְּלִמּוּד הַתוֹרָה,

ומאד התקנא גם בחבה הרבה שגלה כלפיו הגביר, ומן הסתם חשב, מי יודע כמה כסף הוא מעניק לו. והרשע הזה לא ידע גבול בקנאתו, עד שיום אחד גמלה בלבו החלטה לרקם נגד ה"שדי חמד" מזימה אפלה ומרשעת ביותר.

מה עשה? היתה אשה ערלית אחת, אשר עבדה לפרנסתה בנקוי בית המדרש וכן עבדה גם בביתו של הגביר. הלך בן בליעל זה אצלה, העניק לה סכום כסף במתנה והסית אותה שתלך ותמציא עלילה רעה על ה"שדי חמד", כמעשה אשת פוטיפר.

אותה ערלית, תמורת בצע כסף, נתפתתה לעשות זאת. ואמנם, בקר אחד, כהרגלו לבית המדרש בשעה מקדמת, התפרצה לפתע הערלית לרחוב ופתחה בצעקות שהאברך בבית הכנסת נטפל לה. מיד קמה בהלה, אנשים נזעקו לתוך בית המדרש, ואותו איש מזימות, שעמד מוכן לכך, מיד החזיק, החרה, אחריה בצעקות גדולות: הנבל הזה, נטפל לגויה! צריכים לסלק אותו מבית המדרש ויוקעו עוברי עברה! אסור להמשיך להחזיק בו! והוא כמובן, הצליח להסית אחרים ולגרור אף אותם לעלילה, עד שכלם רצו לבית הגביר וצעקו חמס: כך וכך הוה מעשה, צריכים לסלק אותו, אסור להחזיק בו יותר, הוא מטמא את כל בית המדרש! הגביר שמע את כל המעשה והשיב להם: שובו לבית המדרש ונברר את כל הענין אחר כך.

לדבריו של הגביר לא יכלו להתנגד. הם שבו לבית המדרש, שם נמשכה המרקחה במקדש, אבל כל אותו הזמן ישב ה"שדי חמד" והמשיך בלמודיו, לא התערב בשום דבר ולא הגיב באף מלה. עבר זמן מה והגביר בא אף הוא לבית המדרש. בבואו למקום, עלה על הבימה והתבונן ב"שדי חמד" במשך חצי שעה ברציפות, ואלו ה"שדי חמד" המשיך ללמוד ולא שם לב לכל ההמולה. מקץ מחצית השעה דפק הגביר על הבימה והכריז: אדם קדוש הוא, ומי שימשיך לדבר על צדיק זה – שרגלו שלו לא תדרוך עוד כאן בבית המדרש! וכמובן שאדם כזה שהחזיק תורה על חשבון, בודאי היה בעצמו איש קדוש, והרגיש כי זוהי עלילת שקר וכזב, והוא סלק מיד את הגזיה ופיטר אותה מעבודתה, הן בבית המדרש והן בביתו, ותבע במפגיע שיותר לא יהיו איש לדבר מילה אחת נגדו. וכך הוה. הכל השתתק. זה כחו של גביר, הן הכסף בידו, בית המדרש הוא שלו וגם הכולל הוא שלו.

וה"שדי חמד" ממשיך בספורו: עברו כמה ימים ובשעת בקר מקדמת, כשרק הוא לבדו נמצא בבית המדרש, באה הגזיה, מתפחת בבכי מר ומספרת: אתה הרי יודע היטב שהעללתי עליך עלילת זדון, אבל אני קלת דעת, כי הנה איש זה וזה, הוא שנתן לי כסף ופתה אותי לעשות את העלילה הזו, אבל מה נשאר לי מכל זה? את הכסף אכלתי, הגביר פיטר אותי, נשארתי בלי פרנסה, ומה אעשה? לכן אני

רוצה להתנדות ברבים שנה היה עליה ובלבול – ואתה צודק, אתה איש הגון, רק הוא זה שהסית אותי...!

בשעת מעשה, אומר ה"שדי חמד", נעשה לי קל על הלב, הרי הוסר חלול ה', כי סוף סוף אמרו עליו דבר חמור מאוד. אמנם הגביר אמר זו עלילת שוא, סתם השחתה ובלבול, אבל אולי היו כאלה שלא האמינו לו? ומשום כך כדאי הדבר שהערלית תתודה ברבים. אבל אחר כך חשב לעצמו: מה יצא לרבונו של עולם מזה שהגויה תודה שרק בדתה עליה? הלא חלול ה' עלול להיות עוד יותר גדול, כי מקדם העלילו עלי בעברה עם גויה, אבל עכשיו מתברר, לאותו איש יש רשעות כה נוראה, שהוא מוכן להמציא עלילה ובלבול כזה על יהודי שיושב ולומד תורה! האין זה חלול ה' חמור? איזה כבוד שמים יצא מזה? לכן אמר לגויה: את תשתקי, ישאר הכל כמו שהיה, וזה שאין לך פרנסה – אני אלך לגביר אחר ואשכנע אותו שיקבל אותך לעבודה ולא תצטרכי לבזות את עצמך שהמצאת עלילה, וחסל...

היא בודאי היתה מרצה מהצעה זו כי אצלה לא היה בזה שום הבדל, היא רצתה בעקור את פרנסתה, ולמה לה באמת לבזות את עצמה שאמרה שקר? ואכן הלך ה"שדי חמד" לגביר אחר ופעל אצלו שיקח אותה למשרתת. כאשר הסכים הגביר לקבלה לעבודה יצא ה"שדי חמד" ובשר לה את הבשורה המשמחת כי כבר יש לה פרנסה, והיא, כמובן, התמלאה שמחה.

כָּאן אָמַר הַ"שְׂדֵי חֲמֹד" בְּהַדְגָּשָׁה מִיַּחֲדָת: מִיָּד כְּשִׁיצְאָתִי
וּבִשְׂרָתִי לָהּ אֶת הַבְּשׂוּרָה, הִרְגָּשְׁתִּי שְׂרָאשִׁי נִפְתָּח וְהִעֲנִיקוּ לִי בְּמַתָּנָה
אֶת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָהּ

וְאַמֶּנֶם יָדוּעַ כִּי בְּקִיאוּתוֹ שֶׁל הַ"שְׂדֵי חֲמֹד" הִיָּתָה מְדַהִימָה
וּמִבְהִילָה מִמֶּשׁ. הוּא בְּאַמֶּת יָדַע אֶת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָהּ, וְהִעֲנִיקוּ
לוֹ זֹאת עַל הַסִּכְמָתוֹ לְמַסֵּר כְּבוֹד לְעַצְמוֹ וּלְהַשָּׂאֵר בְּזוּי – לְמַעַן
כְּבוֹד הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ – שֶׁלֹּא יִהְיֶה ח"ו חִלּוּל הַשֵּׁם יוֹתֵר גָּדוֹל...

וְהַ"שְׂדֵי חֲמֹד" סִיִּים וְסִפֵּר: אוֹתוֹ אָדָם שֶׁהֶעֱלִיל עָלָיו אֶת
הֶעֱלִילָה הַשְּׁפָלָה – לֹא הוֹצִיא אֶת שְׁבוּעוֹ! לֹא שֶׁלֹּא הוֹצִיא אֶת
שְׁנָתוֹ, אֲלֵא שֶׁלֹּא הוֹצִיא אֶת שְׁבוּעוֹ, כִּי בְּאוֹתוֹ שְׁבוּעַ מֵת
וְנִטְמָן עִם הַסּוּד בְּקִבְרוֹ, אֲבָל לוֹ נִתְּנָה הַתּוֹרָה כְּלָהּ בְּמַתָּנָה,
וְעַל זֶה חִיָּךְ בְּאוֹתוֹ הִרְגַּע שֶׁר' יוֹסֵף לוֹמְזוֹר עָמַד בְּפֶתַח הַדֵּלֶת
וְהִמָּתִין".

וְעַל אֵף שֶׁמֶן הָרָאוּי הָיָה לְהִבִּיא מַעֲשֵׂה זֶה עַל בְּפָרֶק
הַמַּדְבֵּר עַל הַמַּעֲלָה וְהַשְּׂכָר לְעֵלְבוֹנוֹת הַטּוֹפְלִים עַל הָאָדָם בְּמָה
שָׁאִין בוֹ, אֵף גִּרְאָה שֶׁהַלְמוּד הִיוֹתֵר גָּדוֹל מִהַמַּעֲשֵׂה, הוּא שְׁקוּל
הַדַּעַת שֶׁעָשָׂה אוֹתוֹ גָּאוֹן קְדוֹשׁ, שֶׁשָּׁתַק כְּאֲשֶׁר טָפְלוּ עָלָיו חֲשַׁד
שׂוֹא, עַל אֵף שֶׁיֵּכַל לְהַחְזִיר אֶת כְּבוֹדוֹ הָאֲבוֹד, פִּיּוֹן שֶׁלִּדְעָתוֹ
הָיָה חֲשַׁשׁ לְחִלּוּל שֵׁם שָׁמַיִם, הָעֵדִיף שֶׁלֹּא לְטַהֵר אֶת שְׁמוֹ וּלְסַפֵּג
אֶת הַבְּזִיוֹנוֹת בְּשִׁקָּט.

וּמִזֶּה יֵשׁ לְלִמּוּד גַּם לְעַנְיָנֵנוּ, שֶׁשְׁקוּל הַדַּעַת לְכָל תְּגוּבָה

על פגיעה בכבוד עצמו, לנפשו הנסערת מצער העלבון, תהא מתוך מחשבה: האם רבונו של עולם מרצה מזה? הרי הוא יתברך מוחל ושותק על עלבוננו וממשיך להחיות את עוברי רצונו על אף שממרים את מעשיו בכלים שנתן להם. ומכל שכן שהאדם לא יגיב כשפוגעים בכבודו. וכן הערנו בזה, שיחשב האדם איך היה מגיב אלו היה ראה לנגד עיניו פגיעה בכבוד שמים, האם היה מגיב כפי שרצונו להגיב כאשר מדבר בכבוד עצמו? אם לאו יסיר את ידו מתגובתו שלא תעלה עליו חמת הדין בטענה: על כבודי לא מחיתם, על כבוד בשר ודם מחיתם.

ובכל מצב, ראוי לו בעת הזאת, כאשר בבחירתו לזכות להכנס בחברת אלו המאירים "כצאת השמש בגבורתו" לדעת ולזכר את השקר הצפון לו בזכות שתיקתו, כפי שהובא ברבותינו זכרונם לברכה ומהם הביאו במהלך הקביץ.

כַּפֶּרֶת עֲוֹנוֹת וּמַחִיקַת חַוּבוֹת

בַּפֶּרֶק זֶה יוֹבֵאוּ סוּגֵי כַּפֵּרוֹת שׁוֹנוֹת שְׁמֵת־כַּפָּרִים עַל יְדֵי הַבוֹשָׁה וְהַבְּזִיוֹנוֹת וּמִטְהָרִים אֶת הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מֵעַתִּים וּפְעֻלוֹת מִיְחָדוֹת אַחֲרוֹת. וַיִּתְּבֹאֵר שָׁגַם שְׁבֹאֲפִנִי כַּפֶּרֶה אַחֲרִים, יֵשׁ אֶת מִרְכִּיב הַבוֹשָׁה שֶׁהוּא חֵלֶק הַכֶּרְחִי לְכַפֵּר עַל כָּל סוּג עוֹן.

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה (רֹאשׁ הַשָּׁנָה יו"ע"א וְכֵן בִּיּוֹמָא כג ע"א וּבִמְגִלָּה כח ע"א) "אָמַר רַבָּא, כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו [שְׁאִינוּ מְדֻקְדָּק לְמַדֵּד מִדָּה לְמַצְעָרִים אוֹתוֹ וּמִנִּיחַ מִדּוֹתָיו וְהוֹלֵךְ לוֹ – רש"י] מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו [אֵין מִדַּת הַדִּין מְדֻקְדָּקַת אַחֲרֵיהֶן אֲלֵא מִנְחָתָן וְהוֹלֵכֶת – רש"י] שֶׁנֶּאֱמַר (מִיכָה ז, יח), נוֹשֵׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע. לְמִי נוֹשֵׂא עוֹן? לְמִי שֶׁעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע".

אָדָם חָטָא לְמָקוֹם בְּרוּךְ הוּא, כַּגִּדֹּל חָטָאוּ יִשְׂרָאֵל עוֹוֹנוֹ. וּבְכָל עוֹוֹן יוֹצֵר מְקַטְרָגִים שְׁמִפְרִיעִים לְשָׁלוֹת תִּיּוֹ וּמוֹנָעִים מִמָּנוּ קִבְּלַת הַשֹּׁפֵעַ, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, רַחֲמָנָא לְצִלָּן. וְכֵאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה יִתְכַּפֵּר עוֹוֹנוֹ. וּבִאֲשֶׁר לְבִטּוֹל הַמְּקַטְרָגִים הַמְּשַׁחֲתִים שֶׁנוֹצְרוּ מִהַעֲבֵרָה, נִדְרָשׁ לְסִגּוּפִים וְתַעֲנִיּוֹת [וּפְעָמִים מְדַבֵּר בְּמַחֲרִים קָשִׁים בְּיוֹתֵר, וְרָאָה לְקִמּוֹן מְדַבְּרֵי הַמְּקַבֵּל הָאֱלֹקִי רַבִּי מֹשֶׁה גִּלְאֲנִטִי זצ"ל]. אָמֵנָּה יֵשׁ דֶּרֶךְ נּוֹסֶפֶת: קִבְּלַת בְּזִיוֹנוֹת בְּשִׁתְיָקָה, שְׁכּוֹחָה רַב וְעֲצוּם יוֹתֵר מִכָּל סִגּוּף וְתַעֲנִיּוֹת.

יותר מכל הסגופים והתעניות

כתב השל"ה הקדוש (מסכת יומא 'דרך חיים' אות עא) "זה לשון ספר קול בוכים [לרבי משה גלאנטי וצ"ל], בפסוק "יתן למכהו לחי ישבע בחרפה", יהיה שמח כל כך בחרפה ההיא פאלו אכל וישבע.

וזה היא תשובה נפלאה, כמו שהיה מרגלא בפומיה דמורי זלה"ה שהיה אומר, שבכל התשובות שבעולם, המעלה שבכלם למרק החטאות והזדונות והפשעים היא סבילת העלבונות והחירופים והגדופים. והיא מעלה יותר מכל מלקיות וסיגופי תעניות שבעולם. כי אם יסגף עצמו לבד, יחלש ויבטל מדברי תורה למאן דלא אפשר ליה ונקרא חוטא, וכן במלקיות וכיוצא. אמנם במדה זו תאכל ותשתה ותעבד והעונות מתכפרים, ומבינתך חדל.

כי הגע עצמך שיאמרו לך תרצה שיבא לך הפסד ממון או נפילת בתים?

תשיב, לא!

ואם יאמרו לך תרצה לקבל עליך מיתת בנים?

תשיב, חס ושלום! אלא אתה ה' תשמרם.

ואם יאמר תרצה שיכף ה' בשחפת ובקדחת בקרירי

וחימימי?

מיד ירוץ לך ותשיב, רחמנא ליצלן!

וכן אם יאמרו לך על המיתה? והגיהנם? ועל הגלגולים

הרעים?

על הכל תשיב חס ושלום!

אם כן תאמר לו בחייה, החטאים והעונות והפשעים שחטאת ושעוית ושפשעת ופגמת במעלות הרמות בעשיה ויצירה ובריאה ואצילות כפי מחצב נשמתך מיום היותך על האדמה, במה יכפר? והזקן הכסיל (- היצר הרע) בכל יום רודף אתריך עד החרמה, כי אין לו מלאכה אחרת, ומעולם לא נצחני אלא בעל מלאכה אחת - קרינא ביה, והסאה הולכת ומתמלאה, ותדמת ה' נפלה ולא תעור משנתך?!

ואם גברו חטאתיך לטעם טעם ביאות אסורות, לילה ויום לא ישתנו מחשבותיך. ומכל עברה נעשה קטגור ועולות אגדות מוטה ומקטרגים, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא בתרא טז ע"א), "יורד ומשטין עולה ומקטרג". והדין הקדוש והישר אֶזְנִיו קשובות לקול קטרוגיהם, ולא יתנו דמי להם עד שיבא עבד מלך הכושי וחרבו שלופה בידו, ויאמר איש הדמים המלך דבר עלה אלי הרהר וגופך רדה ושכבה את ערלים, מאי איכא למימר, מה תשיב על תוכחתו?

לכן זאת העצה היעוצה, מאת ה' צבאות יצאה, לאמר, "יתן למכהו לחי ישבע בחרפה" כמדבר. ובזה לא יזניחך אלקים לעולם, וזהו "כי לא יזנח לעולם אֶדְנִי", עד כאן לשונו".

למה העלבון מוחק עוונות?

הגאון חיד"א מביא מעשה ברבינו אור החיים הקדוש,

שְׁלֹרֵב חֲשִׁיבוֹתוֹ, מְזַכֵּיר מַעֲשֵׂה זֶה שׁוֹב וְשׁוֹב בְּכֹמָה וְכֹמָה
מְקוֹמוֹת בְּסִפְרָיו הַקְּדוּשִׁים (ב"דִּבְשׁ לִפִּי" מַעֲרַכַת ח'; וְעוֹד אַרְבַּע פָּעִמִּים
נוֹסְפוֹת בְּסִפְרוֹ "מְרֵאִית הָעֵין" וְעוֹד) "הֵיּוֹת עֲנִין זֶה יָקָר בְּעֵינֵי וְהוּא
יִסוֹד בְּעִבּוּדֵת ה', צָרִיף לַחֲזוֹר עָלָיו, וְכוּלֵּי הָאֵי וְאוּלֵּי".

וְזֶה דִּבְרַת הַמַּעֲשֵׂה (מוֹכָא בְּסִפְרָא "כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרֶתוֹ") – "מַעֲשֵׂה
שְׁמַעְתִּי מֵרַבֵּי חַיִּים בֶּן עֶטֶר בַּעַל "אוֹר הַחַיִּים" הַקְּדוֹשׁ, בַּעֲשִׂיר
תְּקִיף קָרוֹב לְמַלְכוּת, שְׁזָלַל בְּכַבּוֹד תְּלָמִיד חָכָם אֶחָד, פָּנָה
אֵלָיו ה"אוֹר הַחַיִּים" שְׁיִמְחַל לַעֲשִׂיר וַיַּעֲשֵׂה שָׁלוֹם. הַשִּׁיבו
הַחָכָם, כָּבֵד תִּכְף וּמִיד לְאַחֵר הַמַּעֲשֵׂה מְחַלְתִּי לוֹ. וְנִמְקַ פֶּשֶׁר
זְרִיזוֹתוֹ, הֵיּוֹת וּבִזְהָר נֹאמֵר, כִּי חֲטָאִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְכַבִּידִים
עַל כִּנְפֵי הַשְּׂכִינָה, אִם כֵּן אִפּוֹא כָּל רֶגַע וְרֶגַע שְׁלֹא אֶמְחַל
לְעוֹן הָעֲשִׂיר הַלֵּז, הֲרִי יֵשׁ צֶעַר לַשְּׂכִינָה מִהַכְּבֹדָה נוֹסֶפֶת
שֶׁנִּגְרָמָה בְּגִלְגָּלִי, לְכֵן מִהֲרָתִי לְמַחֵל לוֹ, וְעַל יָדֵי זֶה לְמַנֶּעַ
צֶעַר מִהַשְּׂכִינָה. בְּשִׁמְעַ רַבֵּי חַיִּים בֶּן עֶטֶר נִמּוֹק הַחָכָם, נִהְנֶה מְאֹד".

וְאוֹמֵר עַל כֵּן רַבֵּינוּ הַחֵיד"א, אֶפְשָׁר שֶׁזֶּהוּ טַעַם סִגְלַת
"הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו", כִּי בָּזָה שְׁמַעְבִּיר הָעוֹוֹן וְגוֹרֵם שְׁלֹא יִהְיֶה
צֶעַר הַשְּׂכִינָה, הֲרִי בָּזָה עוֹשֶׂה נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ, לְכֵן מִדָּה כִּנְגֵד מִדָּה,
מַעֲבִירִים לוֹ עַל פְּשָׁעֵיו, שְׁגָם אִזּוֹ לֹא יִהְיֶה צֶעַר לַשְּׂכִינָה מִסִּבַּת
עוֹוֹנוֹתָיו שָׁלוֹ, כִּי גַם חֲטָאֵיו הַפְּרִטִּים מְכַבִּידִים עַל הַשְּׂכִינָה. אִזּוֹ
כִּשֶׁם שֶׁהוּא דָּאֵג לַשְּׂכִינָה וּמְחַל עַל עֲלֻבוֹנוֹ לְהִקָּל צַעְרָהּ, גַּם בְּשָׂמִים
יִמְחֲלוּ לוֹ כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה צֶעַר לַשְּׂכִינָה בְּגִלְגָּלוֹ".

עֶקֶר הַתְּשׁוּבָה וְזִבְיַת הַיֵּצֵר

כתב "לקוטי מוהר"ן" (מהדורה קמא סימן ו אות ב) "...ועקר
התשובה כשישמע בזיונו, ידם וישתק..."

עין שם הענין, על חטאים של שפיכות דמים, חטאים
חמורים הפוגמים בשמות הקדש "...ותקון לזה, ... שיהיה מן
השומעים חרפתם ואינם משיבים, ולא ידקדק על בזיון כבודו.
וכשמקיים דם לה', אז הקדוש-ברוך-הוא מפיל לו חללים
חללים, כמו שכתוב (תהלים לו, ז) "דום לה' והתחולל לו והוא
יפיל לה' חללים" (כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה, גטין ז ע"א), הינו:
"ולבי חלל בקרבי" (תהלים קט, כב), הינו על ידי זה נתמעט
הדם שבחלל השמאלי, וזה בחינת זביחת היצר הרע, ועל ידי
זה זוכה לכבוד אלקי, כמו שכתוב (שם נ, כג) "זבח תודה
יכבדנני", ודרשו חכמינו, זכרונם לברכה (סנהדרין מג ע"ב) על
זביחת היצר הרע... עין שם עוד.

והביאו תלמידו רבי נתן מברסלב בספרו "לקוטי הלכות",
וכתב (אורח חיים - הלכות ברכת הפרות הלכה ה אות טו) "...ואם אין לו
בזיונות ושפיכות דמים מאחרים צריך לבזות את עצמו ולשפוך
את דמו בעצמו ולהתבייש בעצמו על מעשיו וכמו שאמרו
רבותינו זכרונם לברכה. כל העובר עברה ומתבייש בה מוחלין לו
על כל עוונותיו. פי הפושה עקר התשובה כנ"ל", עין שם עוד.

וראה עוד הרחבה בדברי מוהר"ן בכמה מקומות ב"לקוטי
הלכות" (עין הלכות שבת הלכה ז; ספירת העמר הלכה א; ראש השנה הלכה ד;
שחיטה הלכה א ועוד).

החשודה שזוכה למתנות גבוהות

נאמר בתורה בפרשת נשא, שכאשר השקו אשה שנחשדה בעברה, ככל משפטי התורה*, הנה כאשר התברר שהיא טהורה זוכה לחיים טובים מבועבר, כמוכא בתלמוד (עין ברכות לא ע"ב; סוטה כו ע"א) וכתב הרמב"ם (הלכות סוטה פ"ג הכ"ב) "סוטה ששתת והיתה טהורה, הרי זו מתחזקת ופניה מזהירות. ואם היה בה חלי – יסור. ותתעבר ותלד זכר. ואם היה דרכה לילד בקשי – תלד במהרה. היה דרכה לילד נקבות – תלד זכרים".

וב"משך חכמה" (במדבר ה, יט) הביא מהתוספתא (סוטה פרק ב, ד), אמר רבי שמעון בן אלעזר משם רבי מאיר, ראויה היתה זו ליסורין קשים מאלו, לפי שהכניסה עצמה לידי ספק זה, אלא שהנוול גרם לה להיות נקיה, לכן נאמר (ה, כח) "ונקתה האשה" – נקתה מכל פרעניות הראויות לבא עליה. ומבאר ה"משך חכמה", "פרוש, שאף אם טהורה היא, ראויה ליסורין על מה שנסתרה עם האיש והכניסה עצמה לספק הזה, רק שמה שהיא מתבזה ומתנוולת ושותה מים המרים המאירים – כל אלה גורמים שתהיה מכופרת, ובזה תנוקה מעון" (עין שם עוד).

* אשה שבעלה הזהיר אותה שלא תסתתר עם איש פלוני, ועברה על צויו ונסתתרה עמו בפרק זמן של עשית עברה, והבעל חושש שחטאה ונטמאה, מובאת לבית המקדש וכאשר לא ניתן לברר את הענין בדרך אחרת מציבים בפניה ברירה – או שתתגרש, או שישקוה במים שמחקו בהם את פרשת סוטה, כסדר המוכא בפרשה (וראה פרוט הדינים ברמב"ם הלכות סוטה). אם נטמאה – מתה ביסורים, ואם לא נטמאה, לא תמות וגם זוכה לחיים טובים מבועבר.

הנה כי כן על אף שאשה זו אינה 'צדיקה' בלשון המעטה, כי מכל מקום עברה על אסור יחוד, ובפרט שהוזהרה בפני עדים שלא תסתתר עמו, ועל אף שגרמה במעשיה שימחקו את שם השם וגרמה שיצא שם רע עליה, בכל זאת תתנקה מבח הבזיונות שעברו עליה (ראה רמב"ם פרק ג) בפרסום וברבים (עין שם הלכה ה). ולא זו בלבד אלא שמקבלת מתנות מפליגות – ילדים טובים ובריאים, ללא צער לידה, שאפילו נשים כשרות לא תמיד זוכות לזה [וכמובן שאם תחזור לסורה, ישקוה שוב (עין רמב"ם שם פרק א) ותשוב לקבל אותן בזיונות].

[ומשמע מהגמרא במסכת ברכות (לא ע"ב), שתנה הנביאה – אמו של שמואל, בהיותה עקרה, רצתה לעבור בזיונות מעין אלו, כדי שפזכות הבזיונות הללו תזכה להפקד בכן זכר.

אמנם משמים סובבו לה בזיון אחר, שגדול הדור הצדיק הכהן הגדול עלי, חשד בה שנכנסה למשכן שיכורה (ראה שמואל-א א, יג), וכאשר התברר לו שלא ראה נכונה, ברח אותה ובאותה שנה נולד בנה שמואל הנביא שהיה שקול כמשה ואהרן. זיע"א]

כפרת עונות משלמת

כתב מרנא ה'חפץ חיים" בספרו "שם עולם" (חלק א פרק א) "...וכן כל עניני צער שמזדמן לאדם, שאחד מחרפו ומגדפו, הוא הכל מן השמים על עונותיו, אלא שמגלגלין חוב על ידי חיב, וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק והשבות אל לבבך,

שְׁעוֹנוֹתֶיךָ הֵם הַמְחַרְפִּין אוֹתָךְ. וְכֵן אִם אֶחָד הִכָּה אוֹתוֹ אֲפִילוּ בַּמִּזִּיד, הוּא גַם כֵּן הַשְׁגָּחָה מִלְמַעְלָה, אֲלֹא שְׁמַגְלִילִין [חֹב על יְדֵי חֵיב] וְכֵן"ל. וְרֹאִיָּה מִמָּה שְׁאָמַר הַכְּתוּב (שְׁמוֹת כ"א, יח) "וְכִי יִרְבֵּן אֲנָשִׁים וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ" וְגו', "שְׁכַתוּ יִתֵּן וְרָפָא יִרְפָּא" וְאָמְרוּ חַז"ל (בְּבֵא קָמָא פ"א ע"א) מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְרֹפֵא לְרַפְּאוֹת, דִּלֹּא לִימָא רַחֲמֵנָא מַחֵי וְאִיהוּ מְסִי? וְהִרִי הַכְּתוּב מְדַבֵּר שְׁאֶחָד הִכָּה אֶת רֵעֵהוּ בַּמִּזִּיד עַל יְדֵי מְרִיבָה אֲלֹא עַל כְּרִתְךָ דָּגַם זֶה בְּיַדִּי שָׁמַיִם. וְכֵן מְצִינוּ בְּדוֹד כְּשֶׁקָּלָל אוֹתוֹ שְׁמַעִי בֶּן גֵּרָא וַיִּסְקַל אוֹתוֹ בְּאַבְנִים וְעַפְרָא בַּעֲפָר, הַשִּׁיב דָּוִד (שְׁמוּאֵל ב טז, י) "ה' אָמַר לוֹ קָלָל" עֵינִן שָׁם בְּקִרְא. וְכֵל זֶה עוֹשֶׂה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְטוֹבַת הָאָדָם כְּדֵי שְׁיִכּוּפְרוּ עוֹנוֹתָיו עַל יְדֵי הָעֲלָבוֹן. וְכֹאֲשֶׁר יִתְיָשֵׁב הָאָדָם הֵיטֵב בְּנַפְשׁוֹ אֵין צָרִיךְ לָתֵן לְבֹו כָּלִל לָזֶה לְהַשִּׁיב תְּשׁוּבָה לְמַחְרָפוֹ, וְאִדְרָבָה יוֹדֶה לָהּ עַל שֶׁהִזְדַּמֵּן לוֹ דָּבָר שְׁיִכּוּפְרוּ עוֹנוֹתָיו, וְכִמּוֹ שְׁאָמְרוּ חַז"ל (שִׁבְתָּ פ"ח ע"ב; יוֹמָא כג ע"א; גִּיטִין לו ע"ב) "הַנֶּעְלָבִין וְאֵינָן עוֹלָבִין, שׁוֹמְעִין חֲרַפְתָּם וְאֵין מְשִׁיבִין, עוֹשִׂין מַאֲהָבָה וְשׁוֹמְחִין בִּיסוּרִין, עֲלִיָּהֶן הַכְּתוּב אוֹמֵר (שׁוֹפְטִים ה, לא) וְאֶהְיֶה כְּצֹאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ". וְכִשְׁיָבִין הַדָּבָר הֵיטֵב שְׁטוּבָה רַבָּה נִסְבָּכָה לוֹ עַל יָדוֹ, יִהְיֶה נֶקֶל לוֹ מִמִּילָא שְׁלֹא לְהִיּוֹת לוֹ נוֹקֵם וְנוֹטֵר עֲבוּר זֶה, וְכִדְגָּמָא שְׁאֶחָד אֵינוֹ מְקַפִּיד עַל חֲבֵירוֹ עַל שֶׁרַחֲצוֹ הֵיטֵב בְּמִים חֲמִין מִעֲפְרוּרִית שְׁעָלָיו אֵף דְּבִעַת הֶרְחִיצָה קָשָׁה לוֹ הַחֲמִימוֹת". עֵינִן שָׁם עוֹד.

כְּטִהֶרֶת יוֹם הַכַּפּוּרִים

ה'מִשְׁגִּיחַ' רַבִּי יִחְזַקְאֵל לִוִּינְשְׁטֵיין זצ"ל הָיָה רָגִיל לִזְמֹר, שְׁמִי שָׁבָאוּ עָלָיו בְּזִיּוֹנוֹת הָרִי הוּא כָּמִי שֶׁעָבַר עָלָיו יוֹם הַכַּפּוּרִים, כִּי הַבְּזִיּוֹנוֹת מְכַפְּרִים וּמְטַהֲרִים אוֹתוֹ.

הַרְפּוּאָה הַטּוֹבָה בְּיוֹתֵר לְנַפֵּשׁ

בְּסֵפֶר "הַנִּהְגוֹת הַצְּדִיקִים", מוֹבָא מִשֵּׁם רַבִּי מֹשֶׁה לִיב מִסְאֻבּוֹ זצ"ל (בְּעֶרְכּוֹ ז-ח ע"נ שם עוֹד), "אִם תִּכְבֹּשׁ כְּעֶסֶךָ, הֲלֹא טוֹב לָךְ מֵאֲלָף תַּעֲנִיתִים! אִם אַתָּה שׁוֹמֵעַ חֲרַפְתָּךְ וְאֵינְךָ מוֹשִׁיב, הֲלֹא טוֹב לָךְ מֵאֲלָף עֲנוּיִם!

עוֹד מוֹבָא בְּסֵפֶר "אוֹצֵר פִּתְגָּמִים וְשִׁיחוֹת" מִשֵּׁם רַבִּי מֹשֶׁה לִיב מִסְאֻבּוֹ: "אִם בִּישׁוּךְ – קַח אֶת הַבּוֹשָׁה וְשִׁים אוֹתָהּ בְּאוֹצֵר שְׁלֶךָ, מְצִיָּאה כְּזֹאת לֹא תִקְבַּל בְּשׁוּם כֶּסֶף שֶׁבַעוֹלָם, רְפוּאָה כְּזוֹ עֲבוּר הַנַּפֵּשׁ לֹא תִקְבַּל בְּשׁוּם בֵּית מִרְקָחַת בַּעוֹלָם, וְלֹא זֶה בַּלְבָּד, אֲלֵא תֵן לוֹ תוֹדָה לַחֲבֵרְךָ בְּעֵד הַמַּתָּנָה הַיְקָרָה שֶׁנָּתַן לָךְ, וְאַתָּה צְרִיךְ לְדַעַת שְׁוֹהֵי הַרְפּוּאָה הַכִּי טוֹבָה בְּעֵד הַחֲטָאִים וְהַפְּשָׁעִים."

הָרִי בְּכָךְ הִיא מִנְעָה מִמֶּךָ צֶעַר גָּדוֹל יוֹתֵר

וּמִסֵּפֶר (על פי "אִישׁ לְרַעְהוּ" גְּלִיין 1154 מִשֵּׁם "הַלְמוֹת עֲמִלִּים") עַל הָאֲדָמוֹר בַּעַל הַ"נְּתִיבוֹת שְׁלוֹם" מְסַלְּוִנִים זצ"ל, שֶׁבָּתוּ אֲמָרָה לוֹ בְּצֶעַר שְׁאֵחַת מִתְּכַרּוּתִיהָ הָעֲלִיבָה וּבִישָׁה אוֹתָהּ בְּרַבִּים. אָמַר

אביה האדמו"ר שמן הראוי שתקנה לה מתנה על כך. תמנה הבת, לא די בזה שפגעה וגרמה לה צער איום עוד עליה לתת לה תמורה? אמר האב, בודאי, הרי בכך היא מנעה ממך צער גדול יותר.

בזיון שמבטל מלקות

יהודי שעבר עברה של "לא תעשה" המתחייב במלקות, מובא לבית הדין, ולאחר חקירה ודרישה, כאשר הוכח על ידי עדים שהתרו בו, והתראה נעשתה כדת וכדין, ובכל זאת עבר על מצות ה', מלקים אותו שלושים ותשע מלקות*.

והנה יתכנו מצבים שנגזר דינו של בעל העברה ללקות, ושממש בית הדין כבר קשר אותו לעמוד ההלקאה, וברגע האחרון יפטר לגמרי מהמלקות, כאשר התבייש הלוקה מעבר למדה, כגון אם מעצמת ההכאה עשה את צרכיו, או כאשר נפסקה הרצועה, ואז שלאחר שכפתוהו על עמוד ההלקאה, כרת את החבלים וברח, לא מחזירים אותו, שנתבזה במנוסה זו (עין רש"י שבועות כח ע"א דבור המתחיל "התם רץ" וריטב"א שם ד"ה "אמיר").

* ויש לבדוק את החוטא לפני בצוץ המלקות, כמה מכות הוא מסוגל לספוג מתוך שלושים ותשע, ולא ימות. כמו כן, המלקות באות שלוש שלוש, ולכן, אם לדגמה, הוא יוכל לסבל רק עשרים מלקות, יש להלקותו שמונה עשרה בלבד [כי בעשרים או בתשע עשרה, אין כאן מכות הראויות להשתלש].

עוד לפרטי ההלכות עין ברמב"ם הלכות סנהדרין פרקים טז ואילך.

וְנִרְאָה לְלַמֵּד מִדְּבָרִים אֱלֹהִים עַל כַּחַּת הַכִּפָּרָה שֶׁבְּבִזְיוֹן, שֶׁבְּכַחַּת לְבַטֵּל אֶת הַמַּלְקוֹת הַמַּגִּיעוֹת לוֹ עֵקֶב עֲבֵרָה שֶׁעָשָׂה. וּמִדְּבַר בְּאָדָם שֶׁעָבַר בְּזִדּוֹן עַל מִצְוֹת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וְגַם כְּאִשֶּׁר הָעֲדִים הִתְרוּ בּוֹ וְהִזְהִירוּ אוֹתוֹ עַל הָעֲנֹשׁ שֶׁיִּקְבֹּל אִם וְכִאֲשֶׁר יַעֲמֹד בְּמִרְדּוֹ, לֹא נִמְנָע מִמַּעֲשֵׂי הָרָעִים וְקָבַע בְּמִצַּח נְחוּשָׁה: "עַל מִנֵּת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה", וְלִפְנֵי הָעֲדִים הַזֶּה וְעָבַר אֶת הָעֲבֵרָה, הִנֵּה בּוֹשָׁתוֹ, גַּם שֶׁל אִישׁ שֶׁפֶל כָּזֶה, הַשְׁפִּיעָה עַל רֵמֶת הָעֲנֹשׁ וְהִבִּיאה לְבִטּוּלָהּ.

קְלוּנָה שֶׁל הִלְקָאָה

הִנֵּה בַּלְשׁוֹן הוֹרָאת הַתּוֹרָה לְהִלְקוֹת אֶת הַחַיִּב נֹאמֵר (דְּבָרִים כה, ג) "אַרְבָּעִים יָכֵנוּ, לֹא יִסִּף. פֶּן יִסִּף לְהַכּוֹתוֹ עַל אֱלֹהֵי מִכָּה רַבָּה, וְנִקְלָה אַחִיף לְעִינֶיךָ". בְּפֶעַל מַלְקִים רַק שְׁלוּשִׁים-וְתִשְׁעַ, וְעָמְדוֹ עַל כֶּךָ בַּסְּפָרִים, וְטַעֲמִים רַבִּים נֹאמְרוּ בְּעִנְיָן*.

וְהִרְחַבְנוּ בְּמִקּוֹמוֹ, שֶׁבְּשׁוֹנָה מִסֶּבֶל גּוֹפְנֵי אוֹ מְמוֹנֵי שְׁנֵתָן לְאַמֵּד אוֹתָם, סֶבֶל נַפְשֵׁי אֵינּוּ נִתֵּן לְמִדִּידָהּ, וְזֹאת מִכָּמָה טַעֲמִים הַכְּרוּכִים בְּעֲבֵדָה שֶׁדַּעוֹת בְּנֵי אָדָם שׁוֹנוֹת אֱלֹהֵי מֵאלוֹ, וְאֵין אָדָם לֹא יוֹדֵעַ מַה בָּלְבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְכָמָה הוּא אָכֵן לוֹקַח אֶת הַדְּבָרִים

* וּבִפְשׁוּטוֹת, הַלְשׁוֹן "אַרְבָּעִים יָכֵנוּ" – עַד אַרְבָּעִים וְלֹא כּוֹלֵל אֶת הָאַרְבָּעִים, עֵינַן בְּרַמְבַּ"ם (הַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין פ"ז ה"א).

עוֹד עֵינַן "עֲרוּךְ לִנֵּר" (מִכּוֹת כב ע"ב דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וּבְצִוֵּר חֲדָא") שֶׁמִּבִּיא נִדּוֹן בְּמִפְרָשֵׁי הַרַמְבַּ"ם (שם) אִם מִנֵּן ל"ט הוּא מִדִּין תּוֹרָה וְנִמְסַר בְּהִלָּכָה לַמֶּשֶׁה מִסִּינִי, אוֹ שֶׁמִּדִּין תּוֹרָה לוֹקָה אַרְבָּעִים וְרַבֵּנָן קָבְעוּ שֶׁיִּלְקָה רַק ל"ט, עַל פִּי הַכַּחַת הַמִּסּוּר בִּידָם בְּשֶׁבַח וְאֵל תַּעֲשֶׂה. וְעֵינַן שֵׁם כָּזֶה וְנִפְקוּתָא הִיּוּצָא מִזֶּה לְדִינָא.

לתשומת לבו, ועד כמה הנפש מכילה את הסבל ונושאת אותו, ורק השם יתברך יודע ומכיר את רמתה המדיקת של הסבל, כי הוא הבורא ית"ש והוא בוחן לב וכליות.

ועל פי האמור, נראה להוסיף טעם בדרך הצעה, ששלשים ותשע הם מלקות ברצועה לגוף והמכה הנוספת – ה"ארבעים" היא הבושה שחווה בעל העברה כאשר לוקה לפני הדינים – המכה לנשמה. וכשם שאין להוסיף מכות על גופו מעבר לנקבע, כן אין להוסיף על המכה הרוחנית, ולכן כל בושה שתגרום לו מעבר לזה, תחשב כמכה נוספת, שאסורה.

ואולי אפשר להעמיס רעיון זה בהמשך הפסוק, "פן יסיף להכתו על אלה מכה רבה, ונקלה אחיד לעיניך", והדרשה, שכל מכה נוספת היא תוספת קלון ובושה לחוטא. והתורה מזהירה שלא להוסיף בושה על בושתו.

ומהמלים "ונקלה אחיד לעיניך" למדו חכמינו זכרונם לברכה (מכות פ"ג מט"ו) שלאחר שהחוטא לקה שוב נקרא אחיד (והובא ברמב"ם סנהדרין פ"ז, ה"ז).

ואולי מזה שנאמר לשון "אחיד" דוקא בקטע המדבר על הקלון – "ונקלה אחיד לעיניך", מלמד שהבושה היא זו שמחזירה את האדם לאחיה. וזאת משום שמסימני ישראל היא הבושה. ונלמד לגדל הכפרה שבכל תוספת בושה שחווה האדם.

הכפרה במכת מרדות

גם כאשר כבר לא היו סנהדרין סמוכים, ולא היה נתן לקיים את מצות המלקות לחוטא בעברות של 'לא תעשה', חכמי הדורות היו מלקים את החוטא ב'מכת מרדות'.

מההבדלים שבין מלקות הכתובים בתורה למכת מרדות – הנהוגה בכל הדורות, לעניננו, נביא קטע מדברי רבינו בחיי (דברים כה, ג) "...כי מלקות שלנו אינו אלא כדי שיתביש האדם, והבשת הוא אחד ממיני כפרה, הוא שאמר הנביא עליו השלום (יחזקאל טז, סג) למען תזכרי ובשת ... בכפרי לך לכל אשר עשית" (עין שם עוד)

הצהרת רוצח

אדם הרוצח בשוגג [בהגדרות ההלכה – לא הקרוב למזיד ולא באנס], עליו לגלות לעיר מקלט. ואמרו חז"ל (שבועית פ"י משנה ח; מכות פ"ב משנה ח) "רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו, יאמר להם רוצח אני. אמרו לו אף על פי כן, יקבל מהם, שנאמר (דברים יט, ד) וזה דבר הרוצח".

ומסבירים בזה (על פי קט הבנתנו, ועין ספר חסידים סוף סימן דנ, הובא במקומו), שהזהרות זו גורמת לו להתביש, ובה תהא לו כפרה.

הפרה האדמה נשרפת על פרשה

מהלכות הקרפנות (עין תוספות יט ע"א דבור המתחיל "ששם מדיחין"),

שֶׁלפְּנֵי הַקְטָרַת הָאִמּוּרִים, מְנַקִּים בְּלִשְׁכַּת הַמִּדְיָחִין, אֶת הַקְרָבִים, שֵׁשׁ בָּהֶם פָּרֹשׁ מָאוּס.

שׁוֹנָה עֲשִׂית פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ בַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה בַּפָּרֶשֶׁת חֻקַּת (בַּמִּדְבָּר יט, ה), "...אֶת עֲרָה וְאֶת בִּשְׂרָה וְאֶת דָּמָה עַל פְּרִשָּׁה יִשְׂרָף".

דָּבָר נוסף, בְּשׁוֹנָה מְקַרְבָּנוֹת אֲחֵרִים שְׂמִזִּים רַק מִחֻלָּק הָדָם שֶׁל הַבְּהֵמָה, וְאֵלּוּ בְּטִהֲרַת פָּרָה אֲדוּמָה יֵשׁ לְהִזּוֹת עַל הָאָדָם הַטָּמֵא מִהָאֵפֶר הַנֶּעֱשֶׂה מִשְׂרַפַּת כָּל גּוֹפֶה שֶׁל הַפָּרָה, לְרִבּוֹת פְּרִשָּׁה, כְּאִמּוֹר.

וְאוּלֵי אֶפְשָׁר לֹאמַר, שְׂכִיּוֹן שְׂטֵמָאֵת הַמֵּת קוֹשֶׁרֶת אֶת הָאָדָם עִם הַמּוֹת, יֵשׁ לְהִתְכַּפֵּר גַּם בַּעֲנִין שֶׁהוּא בְּדַמְיוֹן לְמִיתָה, וְהַבְּזִיוֹנוֹת קָשִׁים מִהַמִּיתָה, כִּלְשׁוֹן רַבִּינוּ יוֹנָה בְּ"שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה", שֶׁצֶעַר הַכְּלִימָה מֵרַ מְמוֹת, וְאוּלֵי בָּזָה שְׂמִזִּים עַל הָאָדָם גַּם מִחֻלָּק הַפָּרֶשׁ שֶׁבַּבְּהֵמָה, נִכְלָל בְּזִיּוֹן הַמְּכַפֵּר כְּמִיתָה*.

* וְזֹאת הֵגַם שְׂמִדְבָּר ב'בְּזִיּוֹן' בְּלִתִּי מְרַגֵּשׁ. וְדוּמָה לָזֶה מְצִינוּ בַסֵּפֶר "פְּלֵא יוֹעֵץ" (עֲרֹךְ גְּלוּת) שְׂמִבִּיא כְּמָה דְּגִמָּאוֹת לְנִדּוּדִים קָלִים, כְּמוֹ שֶׁעוֹקֵר דִּירוֹת מִבֵּית לְבִית, אוֹ בְּסִכּוֹת, שֶׁכְּתוּבוֹ שֶׁהִיִּצִיָּאָה מִהַבֵּית לִסְכָּה נִחָשֵׁב לְגָלוּת, וְכֵן טִלְטוּלִים בְּעָרֵב פֶּסַח מִחֻמַּת נִקְיֻנוֹת הַבֵּית, וְדִגְמָאוֹת נוספות "עַל כָּל דֶּהוּא דֶּרֶךְ וְטִלְטוּל", עֵינִן שֵׁם, שֶׁאִם מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה אֶת הַטִּלְטוּלִים הֵלְלוּ וּמִכֵּן שִׁיָּהּ גְּלוּת מְכַפֶּרֶת וְכָל פִּיּוּצָא בָּזָה שֶׁהוּא מְכַרַח לַעֲשׂוֹת בֵּין לְדָבָר מְצוּהָ בֵּין לְעֲרֹךְ פְּרִנְסָתוֹ יִכְנֹן וַיִּבְקֹשׁ שִׁיָּהּ חָשׁוּב לְגָלוּת מְכַפֶּרֶת עוֹן שֶׁכְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ מֵה לִי כָּל נֶפֶשׁ מֵה לִי מִקְצַת נֶפֶשׁ כֵּן הִדְבָּר הַזֶּה מֵה לִי גְלוּת גְּדוּל מֵה לִי גְלוּת מוֹעֵט הַכֹּל עוֹלָה לְחֻשְׁבוֹן וּבִלְבָד שִׁיכּוֹן לְבוֹ לְכָךְ וַיִּקְבְּלוּהוּ בְּאַהֲבָה רַבָּה.

הבושה בקרבן עמר שעורים

הבאנו לעיל מדברי "לקוטי מוהר"ן" שעקר התשובה היא בקבלת הבזיונות בשתיקה. והרחיב על דרך זה ב"לקוטי הלכות" (אורח חיים – הלכות ברכת הפרות הלכה ה אות טו) להסביר את ענין מנחת העמר, ונעתיק קטע מדבריו –

"...וזה בחינת עמר שעורים שהוא מנחת סוטה שהוא מאכל בהמה שאנו מבישין עצמנו בעצמנו, כי אנו מודים ומתודים שאנחנו דומים עתה כבהמה מאחר שעדין לא נטהרנו מזהמת מצרים. וזאת הבושה שאנו ממשיכין עלינו על ידי העמר שעורים זה עקר תקוננו כנ"ל, כי עקר התקון על ידי הבושה. ובזה נבדקין ישראל שמי שאינו נקי באמת וקלקל מעשיו, אבל על כל פנים הוא מודה על האמת ומתביש בעצמו על מעשיו ומשתדל להתקרב לאנשי אמת שיכולין להאיר בו בחינת נקדה העליונה וכו' כנ"ל. נתתקן על ידי זה וכן"ל, מכל שכן מי שהוא טהור ואף על פי כן הוא מתביש בעצמו על שאין טהרתו בתכלית השלמות או על קצר השגתו וכו' כנ"ל, הוא זוכה על ידי הבושה לבחינת תשובה על תשובה כל אחד לפי בחינתו וכן"ל". עין שם.

וכן להפך, כפי שמרחיב בהמשך דבריו, במפלתו של זה

הנה מוכח מדבריו שגם צער מועט נלקח בחשבון. ואולי יתכן גם לענייננו, שהעבדה שהשליכו על האדם תערכת של פרש, יש בו 'סממן' של בזיון, כדי לטהר אותו, וכן"ל.

"...שאינו מתביש בעצמו על מעשיו הרעים והמגננים מאד אף גם הוא רודף ומביש אנשי אמת ושוֹפֵךְ דָּמִים כַּמִּים בְּחֶנֶם..."
וכו', שִׁיּוֹרֵד לְבִירָא עֲמִיקְתָּא וּדְבָרִים נוֹרָאִים. רַחֲמָנָא לְצֻלָּן
[וְלִכְן בְּיוֹם הַנֶּפֶת הָעֹמֵר הִיָּתָה מַפְלָה גְּדוֹלָה לְכַמָּה רָשָׁעִים שֶׁרָדְפוּ
אֶת יִשְׂרָאֵל; הֵמֵן נִתְּלָה אֹז וְכֵן סִנְחָרִיב וְכו' שֶׁנִּפְּלוּ אֲז].

תקון הנפש מגלגולים קודמים

הדברים הבאים מיסודים על פי קט הבנתנו בספרים
שונים.

כִּידוּעַ, עוֹנוֹת מַגְלָגוּל זֶה וּמַגְלָגוּלִים קוֹדְמִים שֶׁלֹּא
נִתְקַנּוּ, וְכַהֲנָה חֲטָאִים שֶׁפָּגְמוּ בְּשִׁרְשֵׁי הַנֶּפֶשׁ, הֵם מֵהַסְּבוֹת
הָעֲקָרִיּוֹת לְסִבֵּל הַקֶּשֶׁה שֶׁעוֹבֵר עַל הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה. סוּגֵי
הַסִּבֵּל וְהַצֶּעַר רַבִּים הֵם; יֵשׁ הַסִּבֵּל מֵאֲנָשִׁים מְסִימִים, יֵשׁ סוּבֵל
מֵאִשְׁתּוֹ וְיֵשׁ סוּבֵל מִבְּנָיו, יֵשׁ מְשַׁכְּנֵי וְיֵשׁ מְזֵרִים וְכֵן עַל זֶה
הַדֶּרֶךְ בְּסוּגֵי סִבֵּל נֹסְפִים, כְּמוֹ סוּבְלֵי חֲלָאִים, בְּחֻלָּקִים מְסִימִים
בְּגוֹף אוֹ בְּנֶפֶשׁ, אוֹ בְּאוֹפָנִים שֶׁל פְּרָנְסָה וְכֵן הֵלָאָה בְּכָל מִינֵי
עֲנִינִים וְסוּגִים, מִשּׁוּם שֶׁעָלְיוֹ לְתַקֵּן בְּאוֹתָם מְקוֹמוֹת שֶׁקִּלְקַל,
וּבְאוֹתָם יְסוּרִים פּוֹרֵעַ אֶת חוּבוֹ וּמִנְקָה אֶת נִפְשׁוֹ, וְעַד שֶׁלֹּא
תִּתְנַקֶּה הַנֶּפֶשׁ, לֹא יְסוּרוּ הַיְסוּרִים וְהַצְרוֹת, רַחֲמָנָא לְצֻלָּן.

אֲמָנָם יִשְׁנֵם דְּרָכִים שֶׁמְקַצְרִים אֶת כָּל הַתְּהַלִּיף וּמוֹנְעִים
מֵהָאָדָם סִבֵּל מִתְמַשֵּׁךְ, כְּמוֹ: לְמוֹד תּוֹרָה בְּעָמָל, עֲמִידָה
בְּנִסְיוֹנוֹת שֶׁל עֲבָרָה וְקִבְלַת בְּזִיוֹנוֹת בְּאַהֲבָה, שֶׁבָּאֵלוֹ מִתְקַן

ומטהר את נשמתו מפגמים וכתמים קשים, וחוסך מעצמו סבל רב של תקוני חטאים בסגופים קשים ותעניות מרבות.

ונעתיק קטע קצר מספר "טהרת הקדש" (מאמר הרהור תשובה פרק ג) לענין העמידה בבזיונות "...שלפעמים על ידי עמידה באיזה נסיון נמחל לו הרבה והרבה עונות, ונתקן נפשו מאד יותר מהרבה סיגופים ותעניות, או תיקון הנפש על ידי צער אשה ובנים, וכל מיני יסורים ח"ו הנוגעים לפעמים עד כדוכה של נפש לא עלינו, או על ידי סבילת בזיונות והוא עומד בנסיון ואינו משיב למחרפיו דבר, שנמחלו לו בזה הרבה מעונותיו ולפעמים נחשב ביותר מכמה תעניות וסיגופים, כמפורסם בדברי האר"י זכרוננו לברכה והרמ"ק זכרוננו לברכה גודל מעלת סבילת הבזיונות, וכל שכן סבילת היסורים בשמחה שאין צורך לגודל תיקון נפשו בזה. כי כל תיקון הנפש על ידי נסיון גופני או בסבילת נסיון הרוחני, אשר הקדוש-ברוך הוא מרחם על האדם ושולח לו נסיון בעודו בעולם הזה, לנקותו מחטאיו שעשה בגלגול זה ובגלגולים הקודמים, ואם אדם סובל באהבה ואינו מתרעם נמחלו עונותיו". עין שם עוד מענין הדרכים להציל את נפשו מיסורים וסבל בעולם הזה, ובדרכי המשפט לאדם.

חיים טובים ומאשרים

יצין שפרק זה הוא כללי ומדבר על מעלת ושכר המקבל כל בזיון, מכל סבה שתהא. וכמוכן שיש מעלות נוספות לבזיונות מיוחדים, כגון המתבזה עבור כבוד שמים, וכדומה ששכרם גבוה פי כמה וכמה מבזיונות אחרים, ועל כך יוחד פרק נפרד.

ונזכיר שלא תמיד המתנות מתקבלים מיד ובמהירות. וכפי שהרחבנו במקום אחר, שהשם יתברך שומר את השכר לימים קשים, לעת ולשעה שיצטרך האדם לזכויות.

”כי חיים אתה מבקש לך”

כתב רבינו חיים ויטאל גדול תלמידיו של רבינו האריז”ל זיע”א (”שערי קדשה” חלק א’ שער ו), “...והעבר על מדותיך לכל מי שחטא, ולא תרגיש צער אפילו בלבבך כי טוב הוא לך, כי כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ומכל שכן עונות וחטאות, ואם עיני שכל לך היה לך לחפש מי שיצערך כי חיים אתה מבקש לך, וקבל כל האדם בשמחה אף אם הוא שונאך כי על ידי פן יהפך לך לאוהב, והזכות הוא לך” (וכו’ עין שם בעצותיו הנפלאות לחיים טובים).

לקמן יובאו קטעי מדרש שהובאו ב”שערי קדשה”.

מי שלא מקפיד – לא מקפידים עליו

[מספר "שערי קדשה" (למהרח"ו חלק ב שער ד)] "הקפדנות הוא ענף מן הגאולה ומן הפעס. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה "מאן דקפיד, קפדין ליה" [מי שמקפיד – מקפידים עליו]. ואין מוחלין לו עונותיו שנאמר (מכה ז, יח) "נושא עון ועובר על פשע", למי "נושא עון" למי שעובר על פשע ומעביר על מדותיו".

מאהוביו של השם יתברך

[עוד מספר "שערי קדשה" (שם)] אשרי מי ששומע חרפתו ואינו משיב. וכן כתיב (ישעיה ג, ו) "גוי נתתי למכים" וגו', כך אמרו חכמים, כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר (מכה ז, יח) "נושא עון ועובר על פשע" וגו'.

ואמרו בחופת אליהו זכרוננו לברכה (סוף "ראשית חכמה" שער ג) שלשה הקדוש-ברוך-הוא אוהבן מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו עומד על מדותיו.

אריכות ימים טובים

[עוד מספר "שערי קדשה" (שם)] ושאל רבי עקיבא לרבי נחוניא הגדול (מגלה כ"ח ע"א), במה הארכת ימים? אמר לו, מימי לא קבלתי מתנות. ולא עמדתי על מדותי.

ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ראש השנה יז ע"א), רב הונא בר יהושע חלש וכו'. ואמרו לו, מאי חזית?

אָמַר לָהּ, הִכִּי אָמַר קוֹדֶשׁ-אֲבִירָהּ-הוּא, הוֹאִיל וְלֹא מוֹקִי
בְּמִלְתָּא לֹא תִקְיָמוּ בְּהִדְיָה*, שְׁנֵאֲמַר (מִיכָה ז, יח) "נִשְׂא עֹון וְעֵבֶר
עַל פֶּשַׁע" וְכו'.

שְׁלֵמוֹת הָעֲצָמוֹת לְאַחַר מִיתָה

[עוֹד מְסַפֵּר "שְׁעָרֵי קִדְשָׁה" (שם)] וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָּה
(עֵין שְׁבֵת קִנֵּב ע"ב) רַב נַחֲמָן חָפַר תֵּל אֶחָד, וְהָיָה רַב אַחָא בֶּר
יֵאשִׁיָּה קָבוּר שָׁם, וְרָאָהוּ קָיָים בְּעֲצָמוֹתָיו. אָמַר לֵיהּ, מַאי
הָאִי? אָמַר לֵיהּ, מִיָּמִי לֹא עָמְדְתִּי עַל מְדוּתִי, וְלֹא תִפְסְתִּי בְּלִבִּי קִנְאָת
חֲבִירִי וְכו' שְׁנֵאֲמַר (מְשָׁלִי יד, ל) "וְרָקֵב עֲצָמוֹת קִנְאָה".

תְּפִלוֹתָיו מִתְקַבְּלוֹת יוֹתֵר מִשָּׁל הַגְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ

[עוֹד מְסַפֵּר "שְׁעָרֵי קִדְשָׁה" (שם)]

וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָּה (תַּעֲנִית כה ע"ב) מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי
אֱלִיעֶזֶר שִׁירָד לִפְנֵי הַתִּיבָה וְלֹא נִעְנָה וְכו' וִירָד רַבִּי עֲקִיבָא
וְנִעְנָה. וַיֵּצֵאתָ בֵּת קוֹל וְאָמְרָה מִפְּנֵי שָׁזָה מַעֲבִיר עַל מְדוּתָיו**.

* עֵין שָׁם כָּל הַמַּעֲשֵׂה, שֶׁרַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ נִחֲלָה וּכְבֹר הַכִּינוּ לוֹ תַכְרִיכִים
וְצָרִיכִי נִפְטָר... וְשָׁמַע שֶׁהָשָׁם יִתְבָּרַךְ אָמַר עָלָיו, כִּי הָיִיתָ שְׂאִינוּ עוֹמֵד עַל דְּבָרָיו
אֶלָּא מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַפּוֹגְעִים בּוֹ, אֵין לְדַקְדֵּק עִמּוֹ בְּדִין. וְשֵׁב לַחַיִּים.

** בְּלִשׁוֹן הַגְּמָרָא "צִתָּה בֵּת קוֹל וְאָמְרָה, לֹא מִפְּנֵי שָׁזָה גְּדוֹל מִזֶּה אֶלָּא שָׁזָה מַעֲבִיר
עַל מְדוּתָיו וְזֶה אֵינוֹ מַעֲבִיר עַל מְדוּתָיו". וּמִקְשִׁים, מִזֶּה "לֹא מִפְּנֵי שָׁזָה גְּדוֹל
מִזֶּה", הֲרִי זֶה הַמַּעֲבִיר עַל מְדוּתָיו, בְּזֶה עֲצָמוֹ, גְּדוֹל הוּא מִמִּי שְׂאִינוֹ מַעֲבִיר עַל
מְדוּתָיו. וְהַסְבֵּרִים שׁוֹנִים נֶאֱמָרוּ בְּזֶה.

עליו מתקיים העולם

[עוד מספר "שערי קדשה" (שם)] אמרו רבותינו זכרונם לברכה (חלין פט ע"א) אין העולם מתקיים אלא במי שכולם פיו בשעת מריבה וכו' שנאמר (איוב כו, ז) "תולה ארץ על בלימה". רבי אבהו אומר, על מי שמשים עצמו כמי שאינו וכו'. ותנו רבנן הנעלבים ואינם עולבים שומעין חרפתם ואינן משיבין עליהם הכתוב אומר (שופטים ה, לא) "ואהביו כצאת השמש בגברתו".

ואמר אליהו זכרוננו לברכה (אליהו זוטא פ"ד) לעולם הוי עלוב לבני אדם ולבני ביתך יותר מכלם. ואמר אבא אליהו זכור לטוב (כלה רבתי ספ"ה), לעולם אין תורה מתפרשת אלא במי שאינו קפדן. ואף אני איני נגלה אלא למי שאינו קפדן.

יש מסבירים (עין למבי"ט ב"בית אלקים" שער התשובה סוף פרק רביעי; וכן ב"סדורו של שבת" חלק ראשון - השרש הששי - ענף ג ועוד ספרים) שרבי אליעזר היה מטבעו מעביר על מדותיו, ואלו רבי עקיבא, שלא גדל כתלמיד חכם, עמל בנפשו להעביר על מדותיו, ולכן בבחינה הזאת גדול הוא ממי שטבעו מעביר על מדותיו.

אפן נוסף בחלוק שביניהם, מובא משם ספרים, שרבי אליעזר, באותה תקופה היה בהנהגה, והמנהיג נדרש להטיל מרות ופעמים שנאסר עליו להעביר על מדותיו, בדומה למלך, שאין כבודו מחול. ואף על פי שנהג כפי שראוי לו לנהג, מכל מקום זה המעביר על מדותיו, כחו רב יותר להשפיע חסדים, מעצם זה שהעביר על מדותיו, שבכח זה יכול לבקש הנהגה כזאת עם הברואים, להשפיע עליהם טובה גם כשלא מגיע להם, כמו שהוא נוהג עם הפריות.

סגולה להבנת התורה ולרוח בינה

בספר המדות (למהר"ן ערך אמונה אות טז) "בשםחרפין אותך, ואתה שותק, תזכה להבין תרוץ על קושיותיך ותזכה לרוח בינה".

הצלה ממאה רעות

במסכת סנהדרין (ז ע"א) הרחיבו רבותינו זכרונם לברכה בגנות המחלקת, שהולכת ומתפתחת ותוצאותיה מי ישורנו, בכמה דימויים וכגון (על פי משלו של רב הונא) לסכר שנסדק ונפער, ככל שיתאחרו לסתום את החור, יגדל הנזק וימשיך להתרחב עד שיציף את הישוב, ומשלים נוספים, שמסבירים את התפשטות המחלקת, שככל שלא ימנעו ויתאחרו בעצירתו, כך יקשה להשתלט עליו, עין שם*.

* וכתב הש"ה הקדוש בשער האותיות (אות ב' - בריות, יד) "ואסור מחלקת הוא במשהו, כי מניצוץ אחד של אש יתגדל המדורה, בר מנן, אש הוא עד אבדון תאכל, וכהא דאמרו רבותינו זכרונם לברכה בסנהדרין (ז ע"א) אפסוק (משלי יז, יד) "פוטר מים ראשית מדון", האי תגרא דמ'א לצנורא [דיבדקא] דמ'א. ושמעתי משארי הגאון המפלג כבוד מוהר"ר פינחס סג"ל זכרוננו לברכה, כי דבר זה רמז באותיות של תבת מחלקת. כיצד, **מ** לא יש לה רק פתיחה קטנה מלמטה, כך הוא ריש תגרא, אחר כך מתרבה ונעשה פתח פתוח כמו **ח**, אחר כך מתלהב אש המחלקת עד למעלה זהו אות **ל**, מגדל הפורח, אחר כך יורד למטה עד התהום, זהו אות **ק**. הרי הוא ברום רקיע ובעמקא דארעא, אחר כך נמשך משך זמן גדול ויש לו מעמד, וזוהי צורת אות **ת**, יש לה שני רגלים, ואות **ו** המפסיק, זה משענת המטה אשר בידו להחזיק המחלקת, אבל זה המטה נהפך לנחש. על כן מי שמצפה להיות זוכה לראות פני שכינה, ירוץ מזמהמת הנחש, וירחיק ממחלקת

ושבחו את זה שאינו מגיב למעליבים אותו, שנצל ממאה צרות שנגזרו עליו, וכלשון הגמרא "טוביה דשמע ואדיש – חלפיה בישתא מאה", ופרש רש"י, "טוביה דשמע ואדיש – אשריו ששומע חרפתו ושותק ומרגיל בכך... חלפיה בישתא מאה – הלכו להם בשתיקתו מאה רעות שהיו באות עליו על ידי התגר".
ועין בגמרא שאמר שמואל לרב יהודה, שזה נלמד מפסוק (משלי יו, יד) "פוטר מים ראשית מדון" – ריש מאה דיני.

ועוד עין במפרשים ("פתח עינים", "בן יהודה" ועוד) בהרחבה, בדרכי ההנהגה בזה ובמהותם של אותם מאה צרות שנצול השותק למחרפו שהם מכחות הרע, ומקטרוג המשחיתים הנבראים בעונותיו, והסברים נוספים במהותם על פי סוד.

ועוד רמז החיד"א ב"פתח עינים" (שם), בלשון הגמרא טוביה דשמע ו"אדיש", ש"אדיש" בגימטריא שם "שדי" עם הכולל, והרמז ש"שדי יאמר די לצרותיו" וכו' עין שם עוד.

רמז נוסף מובא ב"בן יהודה" (דבור המתחיל "חלפיה בישתא מאה"), ש"מדון" גימטריא מאה, שהוא גם הגימטריא של ס"מ, ועין בדבריו שמשמע כי כיון שאותו אדם שעמד בנסיון ושתק

אפלו ממעוט קמא. ומה לי להאריך בגנות המחלקת, כי כל הספרים מלאים מזה. נקט האי כללא בידך, כי עון המחלקת יותר קשה מעון עבודת כוכבים, כמו שמצינו באחאב ושאול".

ועתה מצאתי למחר"ל ב"נתיבות עולם" (חלק ב' נתיב השלום פרק א) שדרש בדומה לזה על מילת מחלקת, מענין דברי הגמרא בסנהדרין.

במקום להשיב למחרפו ולהמשיך עם ה"מדון" לכן ילך מעליו שליטת ס"מ, עין שם עוד.

ועין שם בגמרא מימרות נוספות בשבחו של איש שרוצה בשלום, שהשם יתברך מציל אותו מהמכשולים והבורות שבדרכו, גם אם יהיו רבים. לעמת זאת, בעל המחלקת, נופל בבור הראשון שנקרא בדרכו. עין שם.

סייעתא דשמיא לצאת מבעיותיו

אמרו חכמים (בבא קמא צב ע"ב) שאם תברך קרא לך 'חמור', טול אכף של חמור ושים אותו עליך*.

וכתב המהר"ל (בחדושי אגדות שם) "תברך קריא חמרא – פרוש, שאל ישים האדם לבו לזה ויריב עם חברו מה שקרא אותו חמרא, ואדרבה כיון שהוא מודה על זה אז השם יתברך יהיה מסייע לו ויוציא אותו מן חסרונו, מה שאין כף אם אין מודה בדבר זה ויחזיק עצמו חשוב, אין השם יתברך מסייע לו".

להסיר קטרונגים ומקטרונגים

ועוד בהקשר למאמר החכמים הנזכר – שאם תברך קרא לך 'חמור', שים עליך אכף, נביא מפרוש "עץ יוסף" (על "עין יעקב" שם), משם הגר"א, שבאר הענין על פי המובא בנביא

* ובמקומו הבאנו מעט מדברי המפרשים בזה.

(שמואל-ב טז, י) שפאָאָשר שְׁמַעִי בֶן גֵּרָה קָלַל וּבָזָה אֶת דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, הִגִּיב דָּוִד הַמֶּלֶךְ וַאֲמַר, "כִּי ה' אָמַר לוֹ קָלַל", וּמִשְׁמַעוֹת הָעֲנָן, "...כִּי אֵין כָּאָדָם מִחֶרֶף לַחֲבֵרוֹ, אֲלֹא עוֹנוֹתָיו מִחֶרְפִּין אוֹתוֹ, וְצָרִיךְ שִׁיקָבֵל עָלָיו, וּבָזָה יִסְתַּלַּק הַמִּקְטָרֵג, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נג, י) "אִם תִּשִּׁים אָשֶׁם נִפְשׁוֹ" כו', וְכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ שְׁלֵהִי יִבְמוֹת אִם בָּאוּ רָשָׁעִים עַל אָדָם יִנְעֻנֶעַ לֶהֱן רֹאשׁוֹ, וְלִכֵּן צָרִיךְ לָשׁוּם עָלָיו אַכְפָּה, וּבָזָה נוֹטֵל חֵלְקוֹ וְיִסְתַּלַּק".

מְנַהֵג בְּמִדַּת הַחֶסֶד וְאַהֲבָה

נִרְאֶה לְהַעֲתִיק קָטַע מִסֵּפֶר "רֵאשִׁית חֲכָמָה" (שֶׁצֶר הָאֱהָבָה – פָּרָק אֶחָד-עָשָׂר) בְּתוֹךְ דִּבְרָיו עַל מִדַּת הַחֶסֶד (עֵין שָׁם עוֹד), "עוֹד הָאוֹחוֹז בְּמִדַּת הַחֶסֶד הוּא הַשׁוֹמֵעַ חֲרָפְתּוֹ וְשׁוֹתֵק כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבָרְכָה עַל פֶּסוּק (תהלים טז, יא) "לֹא תִתֵּן חֲסִידֶךָ לְרֹאוֹת שְׁחַת", זֶה לְשׁוֹנָם, הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִקְרָא חֲסִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ג, יב) "כִּי חֲסִיד אָנִי נָאִם ה'", וְדוֹד קָרָא עֲצָמוֹ חֲסִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פו, ב) "שְׁמֶרָה נַפְשִׁי כִּי חֲסִיד אָנִי". (שָׁם טז, י) "לֹא תִתֵּן חֲסִידֶךָ לְרֹאוֹת שְׁחַת", אָמַר רַב הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְכָּסָנְדְּרַאי, כָּל הַשׁוֹמֵעַ קִלְלָתוֹ וְשׁוֹתֵק נִקְרָא חֲסִיד, וְדוֹד שְׁמַע קִלְלָתוֹ וְשָׁתַק. וּמִדָּה זוֹ הִיא מִדָּה מִמְדּוֹת הָאוֹהֶב, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבָרְכָה (שֶׁבַת פָּרָק ט) עַל פֶּסוּק (שׁוֹפְטִים ה, לא) "וְאַהֲבִיו כְּצֹאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ", תָּנוּ רַבָּנָן, הִנְעֵלְבִין וְאִינָן עוֹלְבִין שׁוֹמְעִין חֲרָפְתָּן וְאִינָן מְשִׁיבִין עוֹשִׁין מְאַהֲבָה וְשִׁמְחִים

ביסורין, עליהם אמר הכתוב "ואהביו כצאת השמש בגברתו", עד כאן לשונו. וכן ממדות החסד שלא יקום ולא יטור ושלל יכעס, שכן אמר הנביא ירמיה (ירמיה ג, יב) "שובה משובה ישראל נאם ה' לוא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה' לא אטור לעולם". והכלל שפיון שהאדם מתעלם ממדות הדין והאכזריות ונכנס עם הבריות לפני משורת הדין זוכה אל מדת החסד, כי על פי הדין ושוה בלי איבה ראוי שישב על חרפתו ושיכעס לפני מי שפגם כבודו והמוחל זוכה אל החסד, כמו שהקדוש ברוך הוא נכנס עם בריותיו במדת החסד, שנאמר (תהלים קג, י) "לא כחטאינו עשה לנו", ועל זה אמר בזהר (פרשת נשא דף קמה ע"א), תאנא, כל אדם שיש בו חסידות נקרא מלאך ה' צבאות, הדא הוא דכתיב (מלאכי ב, ז) "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא", ואמר שפשם שמיכאל כהן למעלה והוא מצד החסד כן הכהן מצד החסד הוא מלאך ה' למטה והאדם שיש בו חסידות נכנס לפני משורת הדין עם כל אדם, נמצא שאינו מתנהג בטבע העולם הזה שנברא על פי שורת הדין אלא על פי עולם הבא שנברא בו שהוא ימין חכמה שרש לחסד, ולכן חסידות גדולה מכלם. ובפסוק שמרה נפשי כי חסיד אני, הובא זה הענין ובנסח אחר כל מי ששומע חרפתו ובדיו ספק למחות ושותק נקרא חסיד, וגרסא זו נראה יותר נכונה.

תצפה לישועה

כתב בספר המדות (בושה אות יא) "כְּשֶׁבֶא עַל אָדָם אִיזָה
בושה, יצפה לישועה"

זוכה לחן

נאמר (משלי ג, לד) "אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן"
מבאר הגר"א (פרוש שם), "אם ללצים הוא יליץ – כי לץ הוא
הפוף של ענו; שהענו הוא מן הנעלבים ואין עולבין שומעין
חרפתם ואינן משיבין והלץ הוא הפוף זה שמחרף ויליץ לכל
אדם. והקדוש-ברוך-הוא יתן אותו לחרפה שיליצו אחרים
ממנו. וזהו "אם ללצים" – אם יתחבר ללצים "הוא יליץ" –
על ידי אחרים, "ולענוים" – שומעין חרפתן ואין משיבין ומכניעין
את עצמן לכל אדם בעולם. "יתן חן" – יתן הקדוש-ברוך-הוא לו
חן בעיני הבריות".

הצלה משטן מקטרג

כתב בספר המדות (בושה אות יח) "כְּשֶׁאָדָם מִחֲרָף וּמִבִּישׁ
אוֹתָהּ, וְהוּא אֵינוֹ אוֹיֵב לָהּ, תֵּשֵׂא וְתִסְבֵּל אֶת הַבוּשָׁה, כִּי זֶה
מִן הַשְּׂמִימִים שִׁיחֲרָף אוֹתָהּ. וּבְזֶה הַבְּזִיוֹן תִּהְיֶה נִסְתָּר וְנִחְבֵּא מִן הַשְּׂטָן,
שֶׁהוּא שׁוֹנֵא אוֹתָהּ וְהוּא מַגְדִּיל אֶת עֲצָמוֹ תָּמִיד עָלֶיהָ וּמִקְטָרֵג
עָלֶיהָ, וְעַל יְדֵי זֹאת הַבוּשָׁה שֶׁתִּסְבֵּל מִמֶּי שְׂאִינוֹ אוֹיֵב לָהּ, עַל
יְדֵי זֶה לֹא יִגְדִּיל עָלֶיהָ הַשׁוֹנֵא הַשְּׂטָן".

הכנה לישועה וגדלה שמצד הקדשה

בספר "סגולות ישראל" (כפרה - עלבון) כתב "סגלת הבושה, שסובל עלבוננו ושותק, שמכפר לו הרבה צרות ויסורין הראויים לבוא עליו. וכתב בספר "ישועות ישראל" בזר זהב, שקדם שתבוא לאדם טובה, צריך לסבל נסיון בצער ויסורין, ואם מקבלם באהבה זוכה לטובה שתהיה מצד הקדשה ולא חס ושלום מצד מי שנאמר עליהם (דברים ז, י) "ומשלם לשנאיו" וגו'. ולפעמים תחת הצער והיסורין מביא לו הקדוש-ברוך-הוא חרפה ובשת ועלבון, וכשמקבלם וסובלם, יראה בחוש הטובה שתבוא לו אחר כך, והיא סגולה בדוקה. ועוד עין במסכת סנהדרין (ז ע"א והובא במקומו), כי החרפה והבשת היא תמורת מאה רעות שהיו באות עליו. עין שם רש"י".

עת הבזיון הוא עת רצון

נאמר בתהלים (סט, יג) "ישיחו בי ישבי שער ונגינות שותי שכר". ובפסוק הבא (פסוק יד), "ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך".

בסמיכות הפסוקים, "ישיחו בי ישבי שער", "ואני תפלתי, מבאר המלבי"ם - "אומר אולם בעת שישיחו בי יושבי שער, ושותי שכר - עושים ממני נגינות - להתלוצץ, בעת ההיא אני תפלתי לך - כי העת הזאת שהם מתלוצצים עלי היא עת רצון - ובעת ההיא תפלתי 'אלהים ברב חסדך ענני' - א",

שְׁתַּעֲנֵנִי מִצַּד הַחֶסֶד, ב', שְׁתַּעֲנֵנִי בְּאַמֶּת יִשְׁעָךְ – מִצַּד הָאֱמֶת
עַל יִשְׁעָךְ, הֵייוֹנוּ מִצַּד הַהִבְטָחָה שֶׁהִבְטַחְתָּ לְהוֹשִׁיעַ לִי".

תְּפִילַת הַמִּתְבַּוֵּה פֶּעֶלָה לְפָקִידַת עֲקָרוֹת

וַיְדוּעַ הַמַּעֲשֶׂה בֶּן דּוֹרְנוּ, עַל אוֹתוֹ חֲשׂוֹף בָּנִים מְזֶה שָׁנִים
רְבוֹת שֶׁבֶּא לְפָנָי רַבֵּי חַיִּים קִנְיָבְסְקִי זצ"ל וּבְקִשׁ שִׁיתַּפְּלִל עָלָיו
שְׁיוֹשֶׁעַ בְּבֶן.

אָמַר לוֹ הַצַּדִּיק, שְׂאֵם יִצְלִיחַ לְקַחַת בְּרָכָה מֵאָדָם שִׁישֶׁתֶּק
כְּשִׁיעֶלְבוֹהוּ, יִרְחֲמוּ מִן הַשָּׁמַיִם.

וּלְאַחַר זֶמֶן הַשְּׁתַּתָּף בְּסִעוּדַת נְשׂוֹאִינִן. בְּתוֹךְ כֶּף הַתְּנַפֵּל
מֵאֵן דָּהוּ עַל הַיּוֹשֵׁב לִידוֹ בַּשְּׁלָחָן.

הֵבִין אוֹתוֹ חֲשׂוֹף הַבָּנִים שֶׁנִּקְרָתָה לְפָנָיו הַזְדַּמְנוֹת לִישׁוּעָה
וְזֶה הָאִישׁ הַנֶּכּוֹן, עָלָיו דִּבֶּר הַגְּרַחֲ"ק זצ"ל, שְׂאֵם יִשְׁתַּק נֶכַח
הָעֲלִבּוֹנוֹת, בְּרַכְתּוֹ תִּתְקִים. וְכַאֲשֶׁר הִנֵּפֶגֶעַ עֶמֶד לְהַגִּיב, עָצַר
אוֹתוֹ חֲשׂוֹף בָּנִים וְהִתְחַנֵּן בְּפָנָיו שִׁישֶׁתֶּק. "הַסְּבִירִים תִּקְבֵּל אַחֵר
כֶּף", אָמַר בְּקוֹל מִתְחַנֵּן. וְאַמֵּנִם הָאִישׁ הַתְּגַבֵּר עַל רְצוֹנוֹ וְנִמְנָע
מִלְהַגִּיב לְמַחְרָפוֹ.

כְּשֶׁהִסְתַּלַּק הַמַּקְלָל, פָּנָה אֵלָיו אוֹתוֹ חֲשׂוֹף בָּנִים וּבְקִשׁ
מִמֶּנּוּ שִׁיעֲתִיר בַּעֲדוֹ לְבֶן זָכָר.

תָּמָה הָאִישׁ: אֲנִי מִתְפַּלֵּא עַל הַתְּנַהּגוּתָךְ הַתְּמוּהָה, תַּחֲלָה,
כַּאֲשֶׁר בָּאתִי לְהַגִּיב עַל הָעֲלִבּוֹנוֹת שֶׁהוֹטְחוּ בִּי, שְׁלֵא בְּצַדִּיק,

עצרת אותי ובקשת שלא אגיב לחרפות וכעת אתה עושה ממני צדיק המחלק ברכות?

אך הלה שב והפציר בו שיברכו, והאיש נענה לו וברך אותו בזרע של קימא. כעת שח בפניו מדוע מנע אותו מלהגיב ועל כח הברכה שיש בידו בשעה זו. ואמנם, לתקופת השנה חבק בן.

תפלה בעת בזיון החישה רפואה שלמה

ספר הרב אלימלך בידרמן שליט"א ("באר הפרשה" – פינחס התשע"ח) על הגאון רבי אברהם ברדקי זצ"ל, שחלה ברגליו, והודיעוהו הרופאים כי אין מנוס מפרידת הרגל רחמנא ליצ'לן, ואף נקבע מועד לזה. והנה יום קדם זמן הנתוח, פגע בו אחד והחל לחרף ולגדף אותו כשהוא שופך על פניו קיתון רותחין של ביזי בזיונות על לא עול בכפו [כי טעה הלה והחליף אותו באיש אחר], נשא רבי אברהם את עיניו לשמים בתחנון ובקשה, שיהיו אותם בזיונות תמורת הרגל... למחר נכנס רבי אברהם בדחילו ורחימו לבית הרפואה. תחלה נטלו ממנו מעט דם לבחן אותו כמשפט הרופאים, ונדהמו לראות שנויים בדם, נגשו אליו ואמרו לו שאין צורך עתה בעריכת הנתוח לאור השנויים במצבו, אך אל ישמח יותר מדי, כי עדין עליו להיות במעקב... ועד סוף ימיו נשאר עם ב' רגליו כשהוא אומר שברי לו מעל כל ספק שנצל רק בזכות הבזיונות...

רפואה מחלי שנמנע...

עוד ספר (פרשת וארא), "הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מפרימישלאן זי"ע ערך פעם סעודת הודאה גדולה, ומשנשאל 'הודאה' מה זה עושה, הרי לא חלי ולא גם אחר היה כאן!

הסביר להם הרבי, שיש לו בקבלה מאבותיו הקדושים, שאם נגזר על אדם חלי מסכן – ויש לו זכות עצמו או זכות אבות, ממירין לו את החולי לבזיונות ובבושות, והנה היום בזה אותי מאן דהו בבושות נוראות עד עמקי הנפש, נמצא שנצלת על ידי זה מחלי ומכאוב, על פן עלי לעשות סעודת הודאה, ככל חולה שנתרפא מחליו, כי אינני שונה ממנו, ואדרבה ביותר מוטל עלי החיוב להודות, שלא רק שנתרפאתי מחליי, אלא נצלת שלא חליתי כלל.

נמצא שהמביש את חברו ומנע ממנו 'חלי', הריהו כרופא גדול – שמרפא את האדם בלא שום כאב ויסורי הגוף, אולם עליו נאמר (קדושין פב ע"א) 'טוב שברופאים לגיהנום'. וכמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא נט ע"א) 'המבזה את חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא'.

וכאשר בזיונות מפונה טובה...

אברך אחד, חלה בפצע כואב בגופו. ומשום שכל הרפואות והמשחות התריפות ביותר לא הועילו, קבעו הרופאים שרפואתו רק בנתוח, אחרת עליו לסבל... כיון

שִׁינְדֵּי דָּבָר הִצִּיעוּ שֶׁבְּכָגוֹן זֶה עֲדִיף לְקַחַת מְנַתַּח פְּרִטִי מִמָּחָה, מִצָּא הָאֲבֵרָה רֹפֵא מִמָּחָה בְּתַחוּם זֶה, אֲלָא שֶׁהָרֹפֵא דָּרֵשׁ סְכוּם כֶּסֶף גָּדוֹל.

וְהִנֵּה הַדָּבָר נוֹדֵעַ לְבַחֹר צָעִיר אֶחָד, שֶׁהַחֲלִיט לְהִרְתֵּם לְעִנְיָן, בְּכָל הַפַּח אֵךְ כִּיּוֹן שֶׁעַל אֵף שֶׁלְּבוּ רָחֵב הָיָה שְׁכָלוֹ קָצֵר... וְיוֹם אֶחָד כְּאֲשֶׁר הָאֲבֵרָה בָּעַל הַמַּעֲשֶׂה בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, קָפֵץ אוֹתוֹ בַּחוּר, הִצְבִּיעַ עַל הָאֲבֵרָה הַחוּלָה, וּבִקּוּל נִרְגַּשׁ תֵּאָר מִסִּפְנוֹתָיו וְאֵת צָרְתּוֹ, כְּדִי לְעוֹרֵר אֶת רַחֲמֵי הָאֲנָשִׁים שֶׁעָמְדוּ שָׁם שִׁיתְרֵמוּ לְנִתּוּחַ.

אוֹתוֹ אֲבֵרָה הָעֲדִיף לְהַבְלִיעַ בְּאֶדְמָה מִחֲמַת הַבוּשָׁה... הוּא נִשָּׂא עֵינָיו וּפִיו רָחַשׁ תְּפִלָּה שְׁבֻזְכוֹת צָעִיר הַבְּיוֹן יִתְרַפֵּא כָּלִיל מִמַּחֲלָתוֹ.

וְאִמָּנָם כֵּךְ הָיָה, שִׁימִים סְפוּרִים לְאַחַר מִכֵּן בִּקָּר אֲצֵל אֶחָד מִצַּדִּיקֵי הַדּוֹר, שֶׁאָמַר לוֹ לְקַחַת רְפוּאָה פְּשׁוּטָה וְקָלָה (שֶׁנִּרְפְּשָׁה בְּחֻגּוֹת טִבֵּעַ לְבָרִיאִים), שֶׁבְּעֻזֶּרֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הוֹעִילָה לוֹ לְהִרְפֵּא כָּלִיל מִהַמַּחֲלָה, לֹא נִתְּנוּ וְתִרְוּפוֹת מְרוֹת אַחֲרוֹת*.

* וְלִדְאִבּוֹן לֵב נִתְבַּשְׂרָנוּ עַל פְּטִירַת אוֹתוֹ צַדִּיק – רַבִּי עֲמוּס גּוּוּאָטָה זצ"ל. וְנוֹסִיף מַעֲט פְּרִטִים, שֶׁאוֹתוֹ אֲבֵרָה סָכַל מ'פִּיסוּרָה', וְלֹאֲחֵר שֶׁנִּקְבַּע הַתְּאָרִיךְ לְנִתּוּחַ וּכְנֻזָּכָר, הִסְתַּכֵּב הַסְּבוֹת שָׂבָא לְרַבִּי עֲמוּס, מְבַלִּי שֶׁתְּהֵא לוֹ הַפְּרוֹת מְקֻדָּמָה, וְשִׁחַ בְּפָנָיו אֵת צָרְתּוֹ. וְרַבִּי עֲמוּס הוֹרָה לוֹ לְמַרְחַ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁמֶן זָרְעֵי רְמוֹנִים, וּבְעֻזֶּרֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יִתְרַפֵּא. וְאִמָּנָם עָשָׂה כְּדִבְרֵיו וּבְחֻלּוֹף זִמָּן קָצֵר הִתְרַפֵּא, כִּנ"ל.

וְנִרְאָה לְלִמּוּד מִזֶּה, שְׁגָם בְּזִיוּנוֹת כְּאֵלוֹ, שְׂבָאוֹת מְכֻנָּה
טוֹבָה, כָּחֵם לְמָרְק כִּיּוֹן שֶׁהִשְׁפַּעְתָּם מִצְעָרוֹת אֶת הָאָדָם.
וְעַל אֵף שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ דּוֹרְשִׁים בְּזִיוּנוֹת, הֲרִי שְׂבָאֲשֶׁר כָּבֵר הִגִּיעוּ
לָאָדָם, רָאוּי לוֹ שִׁידַע מֶה הָרוּחַ הַגָּדוֹל שִׁיכוֹל לְהַפִּיק מֵהֶם.

נִזְרְקוּ מִבֵּית הַמֶּאֱרַח' לְבֵית מִשְׁלָהֵן...

סֵפֶר רַבִּי שְׁלֹמֹה לִוְיִנְשְׁטֵין שְׁלִיט"א בְּסִפְרוֹ "וּמֵתוֹק הָאוֹר"
פָּרִשְׁת וִיקְרָא (עֲמוּד קֶלֶב), "אֲחֻתִּי שְׁתַּחֲיָה סִפְרָה לִּי אוֹדוֹת מַעֲשֵׂה
נוֹרָא שֶׁהִתְרַחֵשׁ עִם שְׁתֵּי גִיּוֹרוֹת צָדֵק, שֶׁהִיא הִיתָה מְעַרְבֵת
בְּתֵהֶלֶךְ הַגִּיּוֹר שְׁלָהֵן. שְׁתִּיהֵן הִתְאַרְחוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּבֵית
מִשְׁפָּחָה אַחַת, וְהִנֵּה לְאַחֵר נְטִילַת יָדַיִם פּוֹנֶה בְּעַל הַבַּיִת אֲלִיהֵן
וְאוֹמֵר: "יּוֹדְעִים אֲנִי שֶׁאַתֶּן גִּיּוֹרוֹת צָדֵק, וְהִינֵנו שְׂמֻחִים עַד
מָאֵד אִם תִּסְפְּרוּ לָנוּ מֶה הִבִּיא אֶתְכֶן אֶל הַיְּהוּדוֹת".

שְׁתֵּי הַנָּשִׁים חָשׁוּ שֶׁלֹּא בְּנוּחַ, וְעָנוּ: "סֵלַח לָנוּ, אֲנַחְנוּ
מִתְבִּישוֹת, וּמַעֲדִיפוֹת שֶׁלֹּא לְדַבֵּר עַל נוֹשֵׂא זֶה כְּרָגַע".

לְשִׁמְעַתְּשׁוּבָתָן, עָלָה וְעָמוּ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת וְהוּא הַגִּיב:
"אֲנִי מִזְמִין אֶתְכֶן הַבֵּיתָה, וְאַתֶּן אֵינְכֶן מוֹכְנוֹת לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹנִי?
צֵאוּ מִכָּאן..."

דָּקָה אַרְכָּה אַרְכָּה לָהֵן כְּדֵי לְהִבִּין שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּן
בְּרָצִינוֹת... הֵן קָמוּ וַיֵּצְאוּ מִן הַבַּיִת, מִצָּאוּ סִפְסָל בְּרָחוּב וַיֵּשְׁבוּ
עָלָיו, בּוֹכוֹת וּמְבִישוֹת.

לאחר שנרגעו מעט, פנתה האחת אל חברתה ואמרה:
"סוף כל סוף אכלנו 'המוציא', ועלינו לברך ברכת המזון",
הן ישבו וברכו. וכאשר הגיעו ל'הרחמן', הן הציצו זו בזו.
"הרחמן הוא יברך את בעל הבית?" איך אפשר?

שתיקה עמדה ביניהן, אולם לבסוף הן הצליחו להתעשת
ולברך את בעל הבית...

במוצאי ראש השנה הן ספרו על כך לאחותי, והיא אמרה
להן: מאחר והעברתן על מדותיכן, דעו לכן שאתן יכולות לבקש
מהקדוש-ברוך-הוא מה שאתן רוצות – הוא יתן לכן.

שתי הגיורות השיבו פה אחד: אנו רוצות לבנות בית
משלנו, כך שבשנה הבאה נשב בביתנו ולא נזדקק לספסלי
רחוב...

ואכן, באותה שנה שתיהן נשאו למזל טוב.

במקום בזיונות – עשרת המכות

כאשר חפץ השם יתברך להוציא את בני ישראל מארץ
מצרים ולגמל רע לפרעה הרשע ולעמו כפויי הטובה שדכאו
את בני ישראל, נאמר (שמות ו, יג), "וידבר ה' אל משה ואל
אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא
את בני ישראל מארץ מצרים" פרש רש"י, אל בני ישראל
ואל פרעה מלך מצרים – שישבלו דברי בני ישראל וינהגו
כבוד בפרעה.

בטעם לנתינת כבוד לפרעה הרשע – אותו רוצח
ההמונים, שוחט התינוקות – מבאר ה"חתם סופר" (על התורה
משנת תקפ"ח), "נראה דרצה להזהירם שלא יבזו המלך ויתכפרו לו
עונותיו ולא יבואו המכות עליו בדין, ויסבלו דברי תרעומות
ישראל שלא להוסיף להם חטא ופשע לגרם אריכות הגלות
או קשי השעבוד ח"ו".

ושב ביותר הרחבה (משנת תקצ"ז), על פי מקורות נוספים,
"ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את
בני ישראל מארצו, פרש רש"י, שינהגו כבוד בפרעה שהוא
מלך, ונראה לי שהוא על דרך מאמר חז"ל (מגלה טו ע"ב) מה
ראתה אסתר שזמנה את המן? אולי יראה הקדוש־ברוך־הוא
ויעשה גם, פרוש, כי צדיק מט לפני המן על ידי זה יעורר דין
על המן מלמעלה. והכא נמי צוה שינהג כבוד בפרעה ויעורר
עליו דין מלמעלה וזה יהיה סיוע וגרמא להוציא בני ישראל מארץ
מצרים".

מתברכים מפני הקללות

ישנם אנשים ש'העולם' אוהב להוקיע, עקב השם הרע
שיצא עליהם.

ודברינו בין אם השם הרע מצדק ובודאי אם השם הרע
נפח בהגזמה, ומכל שכן שמדבר בהוצאת שם רע, לעניננו
לא משנה הסבה אם באשמתם או שלא באשמתם.

בני אדם אלו משא לחרוף וגדוף, השמצות והכפשות, ובני אדם מקללים אותו בכל מיני קללות. ולמרבה ה'פלא' הקללות לא נוגעים כלל בתייהם, וכפי הנראה ההצלחה מאירה להם פנים, הן בילדים בריאים ומצלחים בכל תחום, הן הצלחות בפרנסה ברוח עצום, והן בבריאות – בבני חיי ומזוני רוחי. והבריות תמהים: היתכן, אדם ש'כל העולם כלו' מקלל אותו, ולא ינזק במאומה, ואדרבה בכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, יתברך וירויח?

והתשובה, לאור האמור, שדוקא משום שהעולם מקלל אותם, בזכות הבזיונות שהם חווים, אין רשות לשטן לפגוע בהם. הבזיונות מעניקים להם חיים, וחיים טובים ומאשרים.

והזכרנו לעיל את דברי המדרש על הפסוק (קהלת ג, טו) "והאלהים יבקש את נרדף", שלעולם השם יתברך מבקש את הנרדף, לא מבציה שהרשע רודף צדיק, אלא "אפלו צדיק רודף רשע – והאלקים יבקש את נרדף! מכל מקום והאלקים יבקש את נרדף".

יקללו המה ואתה תברך

אומר דוד המלך עליו השלום, בתגובה לקללות ולחרפות (תהלים קט, כח) "יקללו המה ואתה תברך קמו ויבשו ועבדך ישמח". מפרש "מצודות דוד" בפסוק, "יקללו המה – אף כי המה

מקללים, אתה תהפכם לברכה. ואם כי קמו עלי, מה בכך, הלא קמו ויבושו, כי לא יוכלו לי, ואני אשמח במפלתם".

אינך מענין לכפר את עוונות אויבך...

שלמה המלך עליו השלום – החכם מכל האדם – מורה לנו את היחס הנכון לאויבים, ואומר (משלי כד, יז) "בנפל אויבך אל תשמח, ובכשלו אל יגל לבך. פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו".

פסוק זה מובא באבות (פ"ד מי"ט) כאמרת התנא הקדוש שמואל הקטן. וברמב"ם (ומפרשים נוספים בפרוש המשנה), ממשיך – "חרון אפו לא נאמר, אלא אפו, מלמד שמוחלין לו כל עונותיו".

שמואל הקטן, שהיה מגדולי התנאים והיה ראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו (עין סנהדרין יא ע"א), היה רגיל לעורר בפסוק זה, מסבירים המפרשים, שראה שבני האדם נכשלים בזה, וכיון שנאמר (משלי יז, ה) "שמח לאיד לא ינקה", היה שמואל הקטן מזהיר ושב על פסוק זה. עין שם עוד במפרשים בפרטי היחס לבעלי עברה.

למה הורה רבא להכריז על מצבו הרפואי?

במסכת ברכות (נה ע"ב) מובא שעל דרך זה היתה הנהגתו של רבא בעת שנחלה, ביום הראשון הסתיר את מחלתו, שלא

יורע מזלו (עין שם), ומכאן ואילך אמר לשמשו: צא והכרז שרבא חלה. וזאת משום שאוהביו יבקשו עליו רחמים. ומאידך, אלו ששונאים אותו, ישמחו במחלתו, ומתוך כך ישוב מעליו חרון אף ויתרפא, כנזכר לעיל.

הצלה מנפילה לחיק הכבוד המדמה

ה"חזון איש" וצ"ל, בספרו "אמונה ובטחון" (פרק ד) בדברו מענין תקון המדות, מאריך להסביר שדקדוק הדין ושמירת השלחן ערוך הם האמצעים היותר נוחים והיותר מועילים לתקון המדות בדרך כלל, עין שם. ויחד עם זה, ישנם רפואות לכל מדה מושחתת בדרך פרטית. ומביא כמה דגמאות;

"כמו הרגל סבלנות – המרפא לכעס וקפדנות.

הרגל הזריזות – המרפא לעצלות ואדישות.

הרגל קבלת הביזיון – המרפא לרדיפה אחר כבוד".*

ונראה ללמד ממוצא דבריו הקדושים, שאדם שכבר התרגל לקבל ביזיונות ואינו מתפעל מהמבזים אותו, נפשו מחסנת מהשפעות של כבוד שקרי, וככל שהתפעלותו

* וממשיך, "כי המדקדק במעשיו קונה קנין אדיר וחזק לאהבה את הדקדוק אהבת עולם, ובאהבה זו יבין את כל העומדים לנגדו אף שהמתנגדים האלה הם אהוביו מנער, רוצה לומר חבר מדות הרעות אשר השתעשע עליהן בימי נעוריו". עין שם עוד.

מהבחינות פחותה, כך יקשה יותר לפתות אותו באמצעים של כבוד מדמה.

ברכה לעצמך במקום קללה להם

וכאשר הלב גואה מזכרונות קשים של אויבים ועושי רעה, וגוברת התאווה לקלל את אויביהם ועושי רעתם, הנה יזכירו לעצמם שבכך הם פועלים להפך ועלול להועיל לאויביהם, דבר שבמובן לא היו חפצים בו, ולכן במקום לקלל את האויב הם יברכו את עצמם ואת היקרים להם. וכיון שהכובש את יצרו, שעתו עת רצון היא לקבל הברכה. והרוח הוא כפול; כי בכך גם משיחים דעתם מצער אויב.

וכן ההפך, כאשר אדם מקלל אותם ושמח לאידם, הם מעלים בזכרונם את הדברים הנ"ל, ושמחים שבכך המקלל והשמח לאידם מציל אותם מצרותיהם.

כמובן שכל זה לא אמור לפטר את האדם מחובתו לתקן את אשר קלקל ועוה.

כך תזכה את עצמך ותכניע את אויבך

ובעוד שהרגש דוחף את האדם לקלל ולנקם, הנה העצה שנותן שלמה המלך למגר את האויב, הפוכה לגמרי, וכה

אמר (משלי כה, כא-כב) "אם רעב שנאף - האכלהו לחם. ואם צמא - השקהו מים. כי גחלים אתה חתה על ראשו וה' ישלם לך".

מבאר המלבי"ם, "אם רעב שנאף האכלהו לחם - מיעץ את מי שרוצה לנקם נקמה גדולה בשונאו לא בזאת ינקם שימנע מאתו לחם ומים, רק בהפך, שיעשה עמו כל טוב, אם ירעב - יאכילהו, ואם צמא - השקהו מים, כי תרויח שני דברים -

א', כי גחלים אתה חתה על ראשו - שבמה שאתה מטיב לו ידמה לו שאתה חותה גחלים על ראשו, כי יזכור את אשר חטא לנגדך והרע לך, ויבוש ויכלם שעתה מכרח לקבל לחם ומים ממך תחת רעתו.

ב', וה' ישלם לך - שתקבל שכר מה' בעבור הצדקה שעשית, ואם תנקם במה שלא תתן לו, לא תקבל שכר".

הבחירה להתפעלות

כאשר יתבונן האדם ויבחן היטב את מצבו, ימצא צדדים רבים מדוע ההתפעלות ממעשיהם של אחרים עמו, אינה במקומה, ולחנם הוא מתרגש מהם. וככל שישכיל בדבר, יוריד מעליו תחושות מרות מצער הבושה והבוזיון*.

מי הכריח אותך לרקוד?

שאלה: אם מאנדהו מנגן לפניך בחליל, האם אתה מחיב לרקוד לצליליו?

את אותה התשובה יש להשיב גם בנוגע ליחסים של מעליב ונעלב; האם העבדה שפלוני הטיח דברים, נכונים או לא נכונים, אמורה להשפיע עליך?

וכשם שאף אחד לא יכול לחיב אותך להתיחס למנגן ולסדר את חייך לפי צליליו, כך גם אינך נדרש להתיחס למביש המטיח בך דברים ועלבונות. הוא אינו שווה את היחס. ואין סבה שמצב רוחך יהרס בגלל התנהגותו הטפשית.

וכמוכן שהדברים מכונים לכל מצב – גם כאשר הפגיעה

* פיון שבחסדי השם יתברך כעת בעריכה קבץ מיוחד מעניגי התפעלות ואדישות, ושם הרחבנו בנושאים כאלו ואחרים, נקצר כאן מענינים אלו.

היתה בכונה תחלה מתוך מטרה לרסק את זולת להכלימו ולהשפילו עד עפר, יתבונן האדם ויעין היטב באישיותו שלו ויבין שבכך שנותן את דעתו לדבורו ולמעשיו של החוטא שבישו, הוא נותן יחס לאדם שאינו ראוי ליחס, ובכל פעם שנעלב, הוא בעצם רוקד לקול צלילי החליל של המביש... ובאמת אינו צריך להתרגש מבשר ודם כמותו, ולא להתייחס לדבריו או למעשיו.

והרמב"ם באגרתו לתלמידו רבי יוסף אבן עקנין, בדברו על הרדיפות שהוא עובר, "...ואני לא אנצח לעצמי כי כבוד נפשי ומעלת מדותי אצלי יותר כבוד משאנצח הפסילים בלשוני ובדבורי" וכו'.

הכלבים נובחים והלבנה מאירה

מספרים* על דרשן צדיק אחד, שדברי תוכחתו לא נעמו לאזניהם של בעלי עברה בסביבה, והם היו מוציאים דבתו רעה ומפריעים לו בדרשותיו. אך הדרשן הצדיק לא התייחס כלל למעשיהם והמשיך בדרךכו כמימים ימימה וגם כאשר הפושעים הגבירו את ההתנכלויות, נשא מדברותיו, למי שהיה מענין לשמוע.

דבורו השלו והרגוע וסגנונו שלא השתנה כלל, הביא

* עין דומה לזה לרבנו יוסף חיים בספרו "חסדי אבות" סח א.

את צבור שומעיו לשאול אותו: איך אתה מצליח לעמוד בכזאת שלות נפש בפני החרופים והגדופים ושאר מעשיהם הנפשעים של אותם פושעים? נפר בך שהדבר אינו נוגע לך כלל. מהיכן אתה שואב את הכח לזה?

אמר הדרשן: בליל ירח מלא עברתי בסמוך לחרשה הסמוכה. בעודי מהלך בדרךפי, הפציעה הלבנה במלואה מבין העננים. מיד התאספו כל הכלבים ונבחו במלא הגרון. אך הלבנה לא נרתעה והמשיכה לשלח נגוהות במרחב, על אף שהכלבים הוסיפו להשתולל, לנבח ולרקע ברגליהם במלא המרץ.

תמהתי. הרמתי ראשי ושאלתי: לבנה לבנה, האם הנביחות של אלו וההשתוללות של כאלו אינם מרתיעים אותך?

צחקת הלבנה: אני מאירה לבני אדם ומה לי להתיחס לנביחת הכלבים; וכי יעלה על דעתך שבשביל כלבים שמשתוללים ונובחים, עלי לאסוף את אורי?

אדם בר דעת שולט על רגשותיו, ומחליט ממי יתפעל ומתי יתעלם ויהא אדיש למעשיהם.

הכבוד והבושה לא 'מדברים' אליו

ספר לנו הרב יחזקאל מ. שליט"א, שרבו רבי ישראל זאב גוסטמן וצ"ל – ראש ישיבת "נצח ישראל" וילנא-

רמיילעס, נהג לומר בהזדמנויות שונות, שישנם ב' מדות שאינם 'מדברים' אליו: הכבוד והבושה;

הכבוד – משום שעוד בצעירותו נחל כבוד מלכים מגדולי דורו; פידוע, שעוד בצעירותו כהן כדין בבית הדין של רבי חיים עוזר מוילנא. באותה תקופה התקיימה ה"כנסיה" המפרסמת של אגדת ישראל, בה נטלו חלק גאוני הדור בהם מרנא ה"חפץ חיים", וכאשר נכנס לאולם, הגם היותו אברך צעיר בשנות העשרים לחייו, קמו בפניו ועמדו לכבודו גדולי הדור. הגע עצמך, האם יש כבוד שיעלה על כבוד אדיר זה?

והבושה – שלאחר עליית הנאצים ימח שמם וזכרם, ופרצה מלחמת העולם השנייה, נלקח למחנות השמדה ושם חוה רעב והשפלות קשות למעלה מכח אנוש. האם יתכן מארע גדול יותר שיאפיל על אותם זועות במצור ובמצוק, ויביאהו לידי בושה?!

ונראה להעיר, כי כדבריו של אותו צדיק, יכול כל יהודי לומר לעצמו, כי מעצם העבדה שהבורא ית"ש, מכל מליאדי נשמות, בחר רק בו שיהיה חלק מעמו – אחרי כבוד כזה, מה לו להעלב מבשר ודם?

מי את ותיראי מאנוש

ונאמר (ישעיה נא, יב) "אנכי אנכי הוא מנחמכם מי את ותיראי מאנוש ימות ומבן אדם חזיר ינתן". פרש רש"י "מי את

– בת צדיקים כמותך מלאה זכיות, למה תיראי מאנוש אשר סופו למות”.

ונראה מהמשך הכתובים, שהגורם לנתינת יחס מפרז לבריות, שפותרים מהם, או, בנדון דידן, שנעלבים ונפגעים מהם, היא משום ששוכחים את השם יתברך, וכפי שממשיך הנביא (בפסוק הבא) “ותשכח ה' עשך נוטה שמים ויסד ארץ ותפחד תמיד כל היום מפני חמת המציק כאשר כונן להשחית ואיה חמת המציק”.

ולכן החש נפגע מהזולת, יתן הלב וישכיל היטב בהשגחת השם יתברך עמו, ומכל הבריות שברא בחר דוקא בנשמתו להביאה לעמו ולנחלתו, וכיון שהשם יתברך אוהב אותו, מה לו לחפש אהבה וכבוד אצל אחרים.

נשים לב שהנביא מזכיר את היות השם יתברך “עשך” – מי שעשה אותנו, וכן “נוטה שמים ויסד ארץ” – כל הבריאה, ויתכן שבא ללמדנו, כי כאשר האדם מסתכל בראיה נכונה ורחבה – שהשם ברא את כל הברואים כולם, כבר לא התמקד דוקא במעליב, שאינו נכר כלל בתוך הבריאה הגדולה שברא הבורא ית”ש.

כבוד ובזיונות הם בעצם דמיונות

וככלל, יש לזכר כי באמת כבוד בשר ודם ובזיונות בשר ודם, אינם משפיעים על מעמדו האמתי של האדם; כלומר,

זה שפלוני הטיח בו מילות גנאי, לא משנה דבר אצל האדם באישיותו. אם כל העולם יאמר על יצור ממשפחת האדם שהוא "חמור" וכי יהפך לחמור?

וגם ההפך, אם כל באי עולם יקראו לשוטה "חכם", האם הוא יהפך לחכם?

ואין צורך לומר שדבורי הבריות, מחשבותיהם, אמונותיהם וכדומה, לא ישנו מאדם לחמור, ומשוטה לחכם ובעצם מאמת לשקר.

ואדם שהאמת מנחה אותו, אינו מתפעל ממה אמרו או ממה יאמרו, בידעו שכשם שכל דבור ואמירה, גם אם הדובר מאמין בה באמונה שלמה ונשבע על 'נכונותה' בשבועה חמורה, וגם מראה נכונות למות עליה, כל עוד אינה עונה למציאות, אין לה כל ערך, וכשם שאין בכחה להשפיע על מעמדו האמתי, כך לא יתן שתשפיע על מצב הרגשותיו, הוא יודע שדבורים כאלו הם רק אמצעי להחדיר דמיונות לאדם. והדבק במדת האמת, הדמיונות לא יפילוהו.

כמוכן שדברים אלו הם ידועים לכל, ובכל זאת הביאנו אותם, כי הקריאה בזה בשם לב תסייע בשעה הנצרכת.

התגובה באי־תגובה

כאשר הטחת העלבון והבושה, באים משנאה, תעוב

ואיבה וכחלק מסגירת 'חשבונות ישנים', וכל כיוצא בסבות של עוינות שענינם לפגוע לשם פגיעה; הנה כאשר הנפגע מגיב למעשיו של השונא המעליב, יודע השונא שמשימתו הצליחה. ועלה בידו לגעת בנקודות רגישות בנפש טרפו, החדיר בו דמיונות של נכשלות [שהרי כאמור – הכל דמיונות] ושחק ברגשותיו של האמלל. מבחינתו הוא 'נצח' במערכה... וככל שהנפגע משתולל מצער הכלימה, כך מתעצמת אצלו מתיקות הנקמה.

אך כאשר הזולת מתעלם ממנו ומדבריו, אינו מראה לו יחס וכאלו דבריו המעליבים כלל לא הופנו אליו, שבים הדמיונות למחו של הפוגע, והוא מחשב את צעדיו – מדוע דבריו המעליבים לא השיגו את מטרתם?

היתכן שה'שנינות' עזבה אותו?

היכן טעה?

וכיון שהדמיונות הולכים וגוברים, הוא מגביר את קצב הרדיפה, ומגדיל את דברי הקצון והנבלה, אולי בכל זאת יקלע למטרה.

והצד השני, ממשיך להתעלם, כאלו לא היה דבר.

וכאשר הכלימה היא ברבים, הנה ככל שהשתיקה מתארכת, הסקרנות גוברת. הבריות שעוקבים אחרי המריבה, נדים בראשם ב'רחמנות' כלפי הפוגע שמשתולל, מנבל את

פיו בדבור משתלח, באין תגובה. ומאידך מתפעלים ומשתאים
נכח שתיקת של הצד השני.

תגובה של הסכמה ופיוס

כאמור, ההתעלמות וחסר התגובה, היא התגובה הטובה
ביותר למעליב.

אמנם ישנם מצבים שראוי לאדם להתייחס לדברי הבוטא
נגדו בנחת ואפילו לאשר את כוונת הגנאי שהטיח בך, וכמאמר
החכמים (בבא קמא צב ע"ב) חברך קרא לך 'חמור' – טול אכף
ושים אותו עליך*.

* "אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמור רבנן, חברך קרייך חמרא
– אכפא לגביך מוש? אמר ליה, דכתיב (בראשית טז, ח) "ולאמר הגר שפחת שרי
אי מזה באת ואנה תלכי? ותאמר, מפני שרי גברתי אנכי ברחת". – שאל רבא
את רבה בר מרי, למקור מאמר החכמים: אם חברך קרא לך 'חמור', שים עליך
אכף. השיב לו, שפאשר הגר ברחת משרה אמנו עליה השלום, פנה אליה
המלאך בלשון "שפחת שרי", והגר השיבה "מפני שרי גברתי אנכי ברחת",
בתגובה לךך שקרא לה "שפחת" קראה לשרה "גבירה".

ולמשמעות הנמשל, פרש רש"י "...כלומר, הודה לדבריו ואל תענהו". וב"שיטה
מקובצת" הביא מדברי המאירי, "לעולם יהא אדם מן הנעלבין ואינו מן העולבין
שומע חרפתו ואינו משיב ולא עוד אלא שיודה לחברו אחר שהוא מכיר את
מדותיו ונח לו ולא יקטרג עם חבריו. דרך צחות אמרו חברך קרייך חמרא –
אכפא מוש לגביך. עד כאן".

ועין שם בגמרא שאלות נוספות ששאל רבא לרבה בר מרי, גם מענין הבזיונות.

וּנְרָאָה פָּשׁוּט, שְׂכִינֹן שְׁמַדְבָּר בְּחֵבֶר, אֵין מָקוֹם לְהִתְעַלְמוֹת מַחְלָטָה, אֶלָּא רָאוּי לוֹ לְנִקּוּט בְּפַעֲלוֹת פִּיּוּס בִּינִיָּהֶם, גַּם אִם לְשֵׁם כֶּךָ יִצְטָרֵךְ לְסַפּוֹג אֶת הַטָּחָת כְּנֹוֹי הַגָּנָאִי שֶׁהִשְׁתַּלַּח בּוֹ, וְאִפִּילוּ גַם לְכוּפֶּה אֶת רֹאשׁוֹ וּלְבָזוֹת אֶת עֲצָמוֹ בְּפַעֲלָה שְׁתּוֹכִיחַ הַסִּכְמָה לְכְנֹוֹי הַמְבִישׁ, כְּדִי לְהַרְגִיעַ אֶת סַעֲרַת נַפְשׁוֹ שֶׁל הַחֵבֶר. וְאֶדְרָבָה, כִּיּוֹן שְׁמַדְבָּר בֵּין חֲבֵרִים, הַסִּכְמַת הַחֵבֶר לְכְנֹוֹי הַשְּׁלִילִי, תַּעֲמִיד אֶת הַחֵבֶר הַמְבִישׁ בְּמִבּוֹכָה, הוּא יָחוּשׁ לֹא בְנוֹחַ שְׁקָרָא לוֹ 'חֲמוּר'. וְכַפִּי שֶׁהַנִּסְיוֹן מוֹכִיחַ, לֹא דִי שִׁיחֹזֵר בּוֹ מִהַמָּלִים הַקְּשׁוֹת שֶׁהִטִּיחַ בְּחֵבֶרוֹ, אֶלָּא יִצְפֶּה לְהַזְדַּמְנוֹת [מִתְאַיְמָה, לְדַעֲתוֹ, סוּף סוּף הָאֲנוֹכִיּוֹת מְקַשָּׁה עַל הָאָדָם...] לְהִתְנַצֵּל עַל דְּבָרָיו.

וְהִבֵּאֵנוּ בְּמָקוֹמוֹ מִדְּבָרֵי הַמַּהֲר"ל (בְּחִדוּשֵׁי אֲגָדוֹת שֵׁם) שֶׁחֵבֶר הַנִּמְנָע מִמָּרִיבָה עִם רֵעֵהוּ הַמְכַנֶּה אוֹתוֹ בְּכְנֹוֹיֵי גָנָאִי, וְאָף מוֹדָה לוֹ עַל כֶּךָ, "כִּיּוֹן שֶׁהוּא מוֹדָה עַל זֶה אִזּוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יִהְיֶה מְסִיעֵ לוֹ וְיוֹצִיא אוֹתוֹ מִן חֲסָרוֹנוֹ, מֵה שְׁאִין כֶּךָ אִם אֵין מוֹדָה בְּדָבָר זֶה וְיִחֲזִיק עֲצָמוֹ חֲשׁוֹב, אֵין הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מְסִיעֵ לוֹ".

הַחֲסִינּוֹת לְנַפֵּשׁ מִפְּגִיעַת הַזּוּלָּה

וּמִהַדְרָכִים הָעֶקְרִיִּים הַמְסִיעִים לְאָדָם לְבַטֵּל מִלְּבוֹ כָּל מִינֵי פַעֲלָה וְהַרְגָּשָׁה שֶׁל הַזּוּלָּה כְּנִגְדּוֹ, הוּא בְּלִמּוּד סִפְרֵי מוֹסֵר וִירָאִים. שִׁיחֵד עִם הַיּוֹתֵם מְזַהֲרִים אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא לְהִתְכַּבֵּד בְּכַבּוֹד הַזּוּלָּה וּלְבַל יִלְבִּין פָּנָיו שֶׁבְּפַעֲלוֹת כָּאֵלוֹ עֲלוּל לְאָבֵד

את עולמו הזה ואת עולמו הבא, הם גם מעודדים את האדם ופועלים בנפש שלא להתפעל מהבלי של הזולת.

וגם כֹּאשֶׁר יִנְסוּ בְּדַרְכִּים שׁוֹנוֹת לִפְגַּע בְּנַפְשׁוֹ וּבְרִגְשׁוֹתָיו, יֵדַע כִּי אֵינוֹ זָקוּק לָהֶם וְאֵף אֶחָד לֹא מְכַרִּיחוֹ לָרֹדֶת לְרַמָּתָם הַשְׁפֵּלָה, וְכִפִּי שֶׁהִבֵּאנוּ בְּמַהֲלָךְ הַסֵּפֶר מְסַפְּרִים וְסוֹפְרִים עַל חֻכָּמִים וְחֲסִידִים שֶׁסָּגְלוּ לְעֶצְמָם לְבַל יִפְגְּעוּ מִפְּעֻלֹת הַזּוּלָּת, גַּם אִם הַפּוֹגֵעַ וְהַמַּעֲלִיב גָּדוֹל מֵהֶם.

כִּי לְמוֹד הַמוֹסֵר וְסִפְרֵי הִירָאִים מַחְדִּירִים בְּאָדָם אֶת הַהִבָּנָה שֶׁנַּפְשׁוֹ יִקְרָה מְדֵי מְבִדִּי שִׁיעָרְבוּ אוֹתָהּ בְּמַעֲשָׂיו הַנִּפְסָדִים שֶׁל הַזּוּלָּת. וְכֹאשֶׁר נִפְשׁוֹ מְחַסֶּנֶת מְרַעְלִים שֶׁל פְּגִיעָה וְהַעֲלָבָה, אֵף אֶחָד לֹא יַעֲרַר אֶת שְׂמַחַת לִבּוֹ.

וְנַעֲתִיק קָטַע קָטָן מִסֵּפֶר הַיָּשָׁר (הַמִּיָּחָס לְרִבִּינוּ תָּם פָּרָק ו' אוֹת פו)
הַמְלִמֵּד עַל הַיָּחָס הָאֲדִישׁ שֶׁנִּתְּנוּ לְמַחְרִפְיָהֶם, גַּם לְקָטָן מֵהֶם וְגַם לְגָדוֹל מֵהֶם, "וְדַע, כִּי הַחֻכָּמִים הַחֲסִידִים, בְּתַחֲלַת תְּנָאֵי עֲבוּדָתָם, יִקְחוּ לְנַפְשָׁם זֶה הַתְּנָאִי לְכַבּוֹשׁ כְּעֶסֶם, וְלֹא יִכְעֲסוּ וְלֹא יִשְׁטְמוּ, אֵךְ לָבָם רָחַב לְקַבֵּל מַעֲשֵׂה אָדָם אִם טוֹב וְאִם רָע. וְאִם יִזִּיק לָהֶם אָדָם גְּבוּהָ, תִּיקַר נַפְשָׁם מִלְּחַלֵּל כְּבוֹדָם עִמּוֹ וּלְהַשִּׁיב לוֹ גְּמוּלוֹ. וְאִם יִזִּיק לָהֶם אָדָם נִכְבָּד, יִסְבְּלוּ דְבָרָיו וַיִּתְּאֲפְקוּ*."

* דְּבָרִים אֵלּוּ בָּאוּ בְּהַקְשָׁר לְבִטּוֹל מִדַּת הַכָּעַס, וְנִרְאָה נִכוּן לְהִבִּיא אֶת הַמֶּשֶׁן דְּבָרָיו, עַל פִּי הַנְּהָגַת הַחֻכָּמִים הַחֲסִידִים, כַּנִּ"ל, "וְעַל כֵּן בְּרִצּוֹת עוֹבֵד אֱלֹקִים לְהִסִּיר כָּעַס מִלִּבּוֹ, הוּא צָרִיךְ לְהִרְגִּיל נַפְשׁוֹ בְּהַכְנָעַת קוֹשֵׁי לִבּוֹ, וַיִּשְׁבַּע לְבַל יִכְעַס,

הַכּוֹר בַּעֲבֹדָה: נְדִירִים הֵם אֲצִילֵי הַמַּדּוֹת

מִקְנוֹי הָאִפִּי שֶׁשֶׁרֶטְטוּ בְּעֵלֵי הַמוֹסָר לְדַמּוּתוֹ שֶׁל אֲצִיל
הַמַּדּוֹת הַמְּבַקֵּשׁ שְׁלֵמוֹת, שֶׁלְּצַד הַדִּקְדּוּק שֶׁעוֹשֶׂה עִם עֲצָמוֹ שֶׁלֹּא
יִפְגְּעוּ הַבְּרִיּוֹת מִמֶּנּוּ וְתִנָּעַם לָהֶם חֲבֵרָתוֹ, הוּא יוֹדֵעַ לְהִתְיַחֵס
בְּסִלְחָנוֹת לְאַחֵרִים וּלְהִתְנַהֵגוֹתָם הַפּוֹגְעָנִית.

וְלִקְמֹן מִדְּבָרֵי הַ"חֲזוֹן אִישׁ" בְּ"אַמוּנָה וּבִטְחוֹן" (פָּרָק א' אוֹת
יא), הַמְּלַמֵּדִים כִּי מִהֲדָרִים לְסַבֵּל אֶת עֲלִבוֹנוֹת הַזּוּלָּת, גַּם אִם
אֵלּוּ הֵם אוֹהֲבֵיו וּמִקְרָבָיו שֶׁפּוֹגְעִים בּוֹ, הִיא בְּהִפְרָת הָעֲבֹדָה
שֶׁרַב בְּנֵי הָאָדָם אֵינָם נִמְנִים עִם אֲצִילֵי הַמַּדּוֹת וּמֵה מָקוֹם
לְהִתְפַּעֵל מִתְּגוּבָתָם שֶׁל חֲסָרֵי הַשְּׁלֵמוֹת?!

"יֵשׁ אִישׁ מִתְּאֹהָ לְהִשָּׁיב לְזוּלָּתוֹ, הַפֶּגֶשׁוֹ עִם רֵעֵהוּ הוּא
לוֹ לְחֻדּוֹת לֵב, מִקְבְּלוֹ בְּסִכּוֹר פָּנִים יְפוֹת, חָרַד אוֹלֵי לֹא קָלַע
אֶל הַמִּטְרָה לְפִי רוּחַ רֵעֵהוּ, אוֹלֵי דִבֵּר דָּבָר שֶׁלֹּא כַּהֲגֹן, כִּי
אֵין כָּאֵב לֵב אֲצִילוֹ, כְּכֹאֵב שֶׁל פְּגִיעָה בְּכְבוֹד חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁחָסַר
מִרְעֵהוּ חֶסֶד, וּמַעֲוֹלָם לֹא נִפְגַּע הוּא מִרְעֵהוּ, כִּי לְבוֹ הַמֵּלֵא

וְיָשִׁים בֵּין עֵינָיו זְכוּרֹן מַעֲלָתוֹ, וְכִי הוּא עֹפֵר וְאֹפֵר. וְאֵז, יִכְנַע לְבָבוֹ. וְאִם יִזְיֵק לוֹ
אָדָם, יִרְחִיקֵהוּ בְּמַעֲנֶה רַךְ, אוֹ יִשִּׁים הַדְּמִי רֶסֶן לְפָיו. וְיַחֲשׁוּב, כִּי לֹא יִקְרָא
הַמִּשְׁכִּיל "מִשְׁכִּיל", אִם לֹא יִהְיֶה מוֹשֵׁל בְּרוּחוֹ. וְכִשְׂיָכִיא נִפְשׁוֹ בְּמִסְרַת בְּרִית
וְשִׁבּוּעָה לְבַל יִכְעַס יָמִים מִסָּפֵר, יִהְיֶה לוֹ כְּמוֹ רְפוּאָה מְרָה כְּלָעָנָה אֲשֶׁר יָדַע כִּי
תִּמְנָעֵנוּ מִמַּחֲלָה קָשָׁה וְעֵזָה וְנִשְׁבַּע לֹאכֹל תְּמִיד מִמֶּנָּה. וְכִשְׂיַעֲשֶׂה זֶה הַדָּבָר אֲפִלּוּ
שְׁנֵי חֲדָשִׁים וְיִרְאֶה כָּל מִינֵי הַכַּעַס אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלָיו וְסָבַל הֵכָל בְּסִכּוֹר פָּנִים יְפוֹת,
יִכְּבִיר בְּעֲצָמוֹ כִּי הוּא גָבוֹר וּמִשְׁכִּיל".

עוֹד מַעֲנִין הַכַּעַס וְהַתְּמַדּוּדוֹת עִמּוֹ עֵין שֵׁם בְּתַחֲלַת דְּבָרָיו (אוֹת פה).

אֶהְבֶּה תַּכְסֶּה עַל כָּל פְּשָׁעִים, וְהוּא מוֹכֵן מֵרָאשׁ לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה נְאֻמָּה פְּצָעִים וְנִזִּיפוֹת שִׁיחֲלֹק לוֹ רֵעֵהוּ, בִּידְעוֹ שֶׁאֵין רוֹב בְּנֵי אָדָם אֲצִילֵי הַמַּדּוֹת, וּמֵה אֲפָשָׁר לְתַבַּע מֵהֶם, וּבְכָל זֹאת רוּחַשׁ לְבוֹ לָהֶם יָקָר וְכָבוֹד, וְאֵין בְּלִבּוֹ הִרְהוּרִים רָעִים מֵעֵין זְלוּזָל בְּכָבוֹד הַבְּרִיּוֹת, כִּי תַפְנוּקֵי הַנֶּפֶשׁ מִפְּנֻקִּים אֶת בְּעָלֵיהֶם לְהִיּוֹת מְשֻׁמֵּשׁ, לְמַעַן הַטּוֹב הַמָּלֵא, גַּם בְּשָׁנֵי הַפְּכִים בְּנוֹשָׂא אֶחָד, וְלִהְיוֹת מְאֻשִּׁים אֶת עֲצָמוֹ עַל כָּל שֶׁעַל עַל חֶסְרוֹן הַשְּׁלֵמוֹת בְּסִגְלַת הַמַּדּוֹת, וְלִהְיוֹת מְזֻכָּה אֶת אֶחָיו זְכוֹת גְּמוּלָה וּמַחֲלֻטָּת אֶף אִם פְּעֻבוֹת עֲגָלָה חֲטָאִיו.

וּמִמְשִׁיךְ הַ"חֲזוֹן אִישׁ", שֶׁאֲנָשִׁים חַיִּים בִּידִיעָה זֹו, אֵינָם נִדְרָשִׁים לְמֵאֲמֵץ גָּדוֹל כְּדֵי לְהִתְאַפֵּק מֵהַמְּבַקְשִׁים לְפָגַע בָּהֶם, בִּיּוֹדָעִם שֶׁאֵין לְהִתְפַּעֵל מֵהַתְּנַהֲגוּתָם חֲסֶרֶת אֲצִילוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְכֵה דְבָרָיו:

"יָקִיר הַנֶּפֶשׁ דָּנָן, אֵינּוּ דוֹרֵשׁ מִנֶּפֶשׁוֹ הַתְּאַפְקוֹת יְתָרָה, וְחִגִּירַת שְׁאֲרִית כֹּחַ, נֶגֶד הַרְגָּזוֹת הַטְּבָעִית, וְנֶגֶד כָּאֵב שֶׁל הַלְּבָנָת פָּנִים, כִּי נֶפֶשׁוֹ כָּבֵד מְלַטֶּשֶׁת וּמִצְחָצַחַת שְׁאִינָה מְקַבֵּלַת פְּתָמִים, וְהוּא שֶׁבַע שְׂמָחוֹת וְגִיל בְּנִעִימוֹת נִצָּח."

דַּרְגוֹת בְּקִבְלַת בְּזִיוֹנוֹת

כְּמוֹ בְּהִרְבֵּה עֲקָרִים חֲשׂוּבִים, שֶׁישׁ בָּהֶם דַּרְגוֹת עַל דַּרְגוֹת, כִּךְ גַּם בְּקִבְלַת בְּזִיוֹנוֹת. וְכֵמָּה מִיָּנִי תוֹעֵלַת יֵשׁ בְּהַכָּרַת הַדַּרְגוֹת בְּסִיוֹעַ לְאָדָם שָׂאם וְכֹאֲשֶׁר יִקְלַע לְבָזִיוֹן, יִקַּל עָלָיו הַהִבְלָגָה וְקִבְלָתָהּ בְּשִׁמְחָה.

דַּרְגוֹת בְּקִבְלַת בְּזִיוֹנוֹת

אָמְרוּ בְּגִמְרָא (שְׁבֵת פַּח ע"ב) "הַנֶּעְלָבִין וְאֵינָן עוֹלְבִין שׁוֹמְעִין חֲרָפְתָּן וְאֵינָן מְשִׁיבִין עוֹשִׁין מֵאֲהָבָה וְשִׁמְחִין בִּיסּוּרִים, עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב אוֹמֵר (שׁוֹפְטִים ה', לֵא) וְאוֹהֲבֵיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ".

וּבִסְפֵר "טְהֵרַת הַקֹּדֶשׁ" (מֵאֲמָר תְּשׁוּבוֹת סְגוּלִיּוֹת פָּרָק יז תְּקוּנָה ח) הֵבִיא עַל מֵאֲמָר גִּמְרָא זֶה, "וְכָתַב הַקֹּדֶשׁ בְּעַל רֵאשִׁית חֲכָמָה, שֶׁחָשַׁב הַתֵּנָא כָּאֵן שְׁלֵשָׁה מִדְּרִיגוֹת;
אֶחָד – שֶׁנֶּעְלָב וְאֵינּוּ מַעְלִיב אֲבָל מְשִׁיב עַל כָּל פָּנִים
אֵינָה דִּיבּוּרִים רַק לֹא בְּעִלְבוֹן.
מִדְּרִיגָה הַגְּבוּחָה מְזֵה – שׁוֹמְעִין חֲרָפְתָּם וְאֵינָם מְשִׁיבִים כָּלָם.

וְהַגְּבוּחַ מְמַנּוּ – הַשִּׁמְחִים בִּיסּוּרִים, וְהֵגַם שְׁזָה קָאִי עַל הַשִּׁמְחִים בִּיסּוּרִים דְּעִלְמָא, אֲבָל קָאִי גַם כֵּן עַל אֱלוֹ הַיִּסּוּרִים שֶׁל הָעִלְבוֹן".

בחינת המדרגות בזה

עוד בחלוקי הדרגות בזה נעתיק מדברי ה"חפץ חיים" בספרו "שמירת הלשון" (חלק א' שער התבונה - פרק ח') בבאור מדת הסבלנות ושעבור זה נמחלין עונותיו, ממנו נלמד את דרכי התורה בנוגע להנהגת הבושה וקבלת הפלימה, והמדרגות בזה.

"עוד יזהר מאד להרגיל את עצמו במדת הסבלנות, שיהיה מתרצה לכל מה שיארע לו. כדאיתא באבות דרבי נתן (פרק מא משנה יא), וזה לשונו, הוי למוד לקבל את הצער והוי מוחל על עלבונך. ויהיה נקל לו על ידי זה מדת שמירת הלשון, דאי לאו הכי יצטרך להתגבר על יצרו תמיד, שלא ללכת ולספר לאחרים מה שהיה בינו ובין פלוני, או להזהר באיזה אופן לספר (וכמו שנתבאר ב"חפץ חיים" בחלק א' כלל י' סעי' יג-יד-טו), ופעם ינצח את היצר ופעם היצר ינצחנו. ואפלו אחד יחרפנו בפניו, לא ישיב לו כלל וידע כי הכל מאת ה' הוא עבור עונותיו, ועונותיו הם המחרפין אותו.

וכשיהיה מקבל את הדין על עצמו באמת, בודאי הקדוש ברוך הוא ירומם קרנו למעלה עבור זה בעולם הזה ובעולם הבא, כמו שמצינו (שמואל-ב' טז) אצל דוד המלך עליו השלום, בשעה שקלל אותו שמעי בן גרא ועפר אותו בעפר, ורצו עבדי דוד לקנאות לכבודו עבור זה, לא הניח להם וקבל על עצמו הדין באמרו (שם טז, י), "ה' אמר לו קלל", ואמרו רבותינו זכרונם לברכה, שבאותו שעה זכה דוד להיות הרביעי לרגלי מרכבה.

וְכֵהָאִי גֻּנָא בְּכָל אָדָם וְאָדָם, אִם יִזְכֶּה לְמִדָּה זֹאת בְּשִׁלְמוֹת
יִהְיֶה נֶחֱשֵׁב לְעֵתִיד מְאוֹהָבֵי ה' יִתְבָּרֵךְ וַיֵּאִיר כְּצֶאֱת הַשֶּׁשֶׁשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ,
כִּמוֹ שְׁאָמְרוּ חֲז"ל (שַׁבָּת דף פח ע"ב), הַנֶּעֱלָבִין וַאֲיֵנן עוֹלָבִין,
שׁוֹמְעִין חֲרָפְתָּן וַאֲיֵנן מְשִׁיבִין, עוֹשִׂין מְאֵהָבָה וּשְׂמִיחִין בִּיסּוּרִין,
עֲלִיָּהֶם הַכֶּתוּב אוֹמֵר (שׁוֹפְטִים ה', לא), "וְאֶהָבֵיו כְּצֶאֱת הַשֶּׁשֶׁשׁ
בְּגִבּוֹרָתוֹ".

וּפְרָשׁוֹ הַמְּפָרְשִׁים דִּקְחָשִׁיב כָּאֵן ג' מְדַרְגּוֹת,

(א) שְׁאֵינֵנו עוֹלָב לַחֲבֵרוֹ כְּשֶׁחֲבֵרוֹ מְחַרְפוֹ, אֲבָל יָכוֹל לִהְיוֹת
שִׁשִּׁיב.

(ב) שְׂמַעְמִיד עַל עֲצָמוֹ שְׁלֵא לְהָשִׁיב, כִּדִּי שְׁלֵא יִשְׁיג יוֹתֵר
בְּזִיוֹן עַל יְדֵי זֶה מְחַבְרוֹ.

(ג) עוֹשִׂין מְאֵהָבָה וּשְׂמִיחִין בִּיסּוּרִין, פְּרוּשׁ, מַה שְׁאֵינֵנו
מְשִׁיב הוּא מִצַּד הָאֶהָבָה לַה' וּמִקְבֵּל יִסּוּרִין אֵלּוֹ בְּשִׂמְחָה, [הֵגֵה"ה
– וְכֵתוּב בְּסִפּוֹר "תּוֹלְדוֹת אָדָם", שְׁפַעַם אַחַת גָּסַע הַצַּדִּיק ר' זְלָמָן,
תְּלָמִידוֹ שֶׁל הַגָּר"א זְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה, עִם אָחִיו הַגָּאוֹן ר' חַיִּים
מִוּלָאָזִין זִלְלָה"ה בְּדֶרֶךְ, וַיְהִי בְּבוֹאֵם לְמָלוֹן, דִּבֶּר אִתָּם בְּעַל הַמָּלוֹן
קִשּׁוֹת וְלֹא נָתַן לָהֶם מָקוֹם לָלוֹן, וְכֹאֲשֶׁר גָּסְעוּ מִשָּׁם, וַיֵּרָא ר' חַיִּים
אֶת אָחִיו ר' זְלָמָן, וְהֵנָּה הוּא בּוֹכָה, וַיֹּאמֶר לוֹ, לָמָּה אַתָּה בּוֹכָה?
הַשְׂמֵת לְבָךְ אֶל דְּבָרֵי הָאִישׁ, וְאֲנִי לֹא נִתְּתִי לְבִי לְכָל הַדְּבָרִים.
עֲנֵה ר' זְלָמָן, אֵין אֲנִי בּוֹכָה חֲלִילָה עַל גְּנוּת, שְׁדַּפֵּר אֵלֵינוּ הָאִישׁ,
אֶף הִרְגָּשְׁתִּי מַעֲט כְּאִב לֵב מִדְּבָרֵי הָאִישׁ, וּבּוֹכָה אֲנִי, עַל שְׁלֵא
הִגַּעְתִּי עֲדִין לְמַעַלְת (שַׁבָּת דף פח ע"ב) "הַנֶּעֱלָבִין וַאֲיֵנן עוֹלָבִין וְכוּ'
שְׂמִיחִין" וְכוּ'].

וכשמגיע למדרגה השלישית, זוכה לכל הכבוד הזה, כי מדה זו באה לאדם מצד קדשת הנפש ומאמונתה הטהורה בה', שהוא משגיח על כל דרכיו, כמו שכתוב (איוב לד, כא), "כי עיניו על דרכי איש וגו', ועושה הכל לטובתו, כדאיתא במדרש תנחומא וזה לשונו, צריך האדם להיות שמח ביסורין יותר מן הטובה, שאפילו האדם בטובה כל ימיו – לא נמחלו לו העונות שבדוד, ובמה נמחל לו? ביסורין. אמר ר' אלעזר, צריך אדם להתזיק טובה להקדוש-ברוך-הוא, בזמן שיסורין באין עליו, למה? שהיסורין מושכין את האדם להקדוש-ברוך-הוא, שנאמר (משלי ג, יב), "כי את אשר יאהב ה' יוכיח", אם יסורין באין על האדם, יעמד בהם ויקבלם, למה? שאין סוף למתן שכרן. (תהלים לו ז) "דום לה' והתחיל לו", צפה להקדוש-ברוך-הוא. אם הביא עליך יסורים, אל תהי מבעט בהם, אלא הוי מקבילן כחלילין (פרוש, כלי זמר). עד כאן לשונו. וסבילת העלבון הוא בכלל יסורין כנ"ל "עושין מאהבה ושמחין ביסורין".

וכשירצה האדם להתדיבק במדה זו של הסבלנות, יתבונן תמיד בגוף ענש העונות בגיהנם ובגלגול, כמו שאמרו חז"ל (ערוכין דף יט ע"א), "עברי בעמק הבכא (זו גיהנם) מעין ישיתוהו" (תהלים פד, ז), שמורידין דמעות כנחל של שיתין. וידוע דאש של מדור א' שבגיהנם היא ששים פעמים יותר מהאש שלנו ושל מדור ב' היא ששים פעמים ממדור א', וכן כהאי גוונא יכפל הענש בכל המדורות. וכבר כתב הרמב"ן בספרו "שער

הגמול", ששעה אחת בגיהנם היא קשה יותר מיסורי איוב כל ימיו. וגם ידוע דענש הגלגול הוא קשה יותר מענש הגיהנם.

על כן כשיתבונן האדם במעשיו תמיד יידע כי הוא גם כן לא ינקה ביום הדין מהענש הנורא, בודאי יהיה מקבל על עצמו ברב שמחה המדה הזו להיות סבלן ומעביר על מדותיו תמיד, תמורת ענשין הקשים הנ"ל. [כמו שכתוב ב"ספר חרדים" וזה לשונו, בשמעי כל מחרפי ומגדפי ברבים, אשים נגדי כף מאזנים, בכף אחת אשמותי, ובכף שניה החרופין והגדופין ואביט, כי כף האשמות מטה מטה. ואשתק ואצדיק דיני. וכן אעשה לכל מיני צער בדבור ומעשה]. דהלא אנו רואין בחוש, שנקל לו לאדם לקבל על עצמו כל הבזיונות, אם על ידי זה ימנע ממנו הפסד נכסיו, כגון בעת השרפה ושארי צרות, רחמנא ליצילן, ועל אחת כמה וכמה אם יודע שבזה יסלק מעליו ענשי הגוף החמורין. ומכל זה נוכל לדון בכל שכן לענין הסבלנות, שלא יקשה על האדם, רק בעת שהוא עומד נגד חברו ושומע בזיונו.

ונבאר דברינו, כי אפלו אם לא היו מוחלין לו בשביל זה, אפלו על עברה אחת בשלמות, ורק להקל ענשו, גם כן כדאי הוא לו וכנ"ל. וכל שכן אם מוחלין לו בשלמות עבור עברה אחת, ועל אחת כמה וכמה בזה שידוע לנו, שמוחלין לו עבור זה על כל עברות שיש לו, אפלו לאותן הנקראים בשם פשע, רק שיזהר מכאן ולהבא שלא לעשותם. כמו שאמרו חז"ל (יומא כג ע"א), כל המעביר על מדותיו – מעבירין

לו על כל פשעיו שנאמר (מִיכָה ז', יח), "נִשְׂא עֹון וְעִבֵּר עַל פִּשְׁעוֹ". לְמִי נוֹשֵׂא עֹון? לְמִי שְׁעוֹבֵר עַל פִּשְׁעוֹ.

אך מי שהוא רוצה שהקדוש-ברוך-הוא ימחל לו אפלו על פשעיו, יזהר גם בן שהוא לא יקפיד כלל, אפלו יודע בודאי שעשה חֲבֵרוֹ נִגְדוֹ בְּמַרְדּוֹ וּבְמַעַל שָׁזָה נִקְרָא פִּשְׁעוֹ, כְּמֵאֲמָרָם (יומא לו ע"ב), פִּשְׁעִים – אֵלּוֹ הַמְּרָדִים, וְזֶהוּ שְׁדִיִּקוֹ, לְמִי נוֹשֵׂא עֹון? לְמִי שְׁעוֹבֵר עַל פִּשְׁעוֹ [דְּבִאֲמַת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹחֵל לוֹ אֲפִלּוֹ עַל פִּשְׁעֵיו כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב, "מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פִּשְׁעָיו", וְנִקְטָה כְּתוֹב "נִשְׂא עֹון" מִשּׁוּם סֵדֶר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא דִּקְחָשִׁיב, שֶׁהוּא נוֹשֵׂא עֹון וְגַם עוֹבֵר עַל פִּשְׁעוֹ וְכְמוֹ שְׁכַתּוֹב בַּתּוֹרָה (שְׁמוֹת לד, ז), "נִשְׂא עֹון וּפִשְׁעוֹ".]

ומדה זו מועלת לאדם גם בן לפעמים להוסיף לו ימים, אפלו אם כבר נגזר עליו שימות. כְּדֹאִיתָא (ראש השנה יז ע"א) בְּמַעֲשֵׂה דְרַב הוֹנָא בְּרַה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ דְּחָלַשׁ, וְעַל רַב פָּפָא לְשִׁילִי בַּהּ (פרוש, לְבָקָרוֹ), חָזָא דְתַקִּיף לָהּ עֲלֵמָא, אָמַר לָהּ, צְבִיתוּ לָהּ זִוְדָתָא (פרוש, תְּכָרִיכִין), לְסוּף אֲתַפַּח (פרוש, נִתְרַפָּא). הָיָה קִמְכָּסִיף רַב פָּפָא לְמַחְזִיזָה. אָמַר לָהּ, מָאי חֲזִיתָ? אָמַר לָהּ, אֵין, הֲכִי הָיָה (מִיתָה נִקְנְסָה עֲלֵיהּ), וְאָמַר לָהּ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הוֹאִיל וְלֹא מוֹקִים בְּמִלָּה, לֹא תוֹקְמוּ בְּהֵדָה. עַל כֵּן צָרִיף הָאָדָם לְהִתְדַבֵּק תָּמִיד בַּמֶּדָּה הַקְּדוֹשָׁה הַזֹּאת, וְיִהְיֶה טוֹב לוֹ בָּזָה וּבְבָא.

עוד זאת יראה שלא לקבל עליו שום התמננות, אם לא לדבר מצוה, כי קרוב הדבר שיכשיל על ידי זה בעוון לשון

הָרַע, וַיִּקְיָם בְּעֶצְמוֹ מֵאֲמַר חֲזוֹ"ל (סנהדרין יד ע"א), הָיָה קָבֵל וְקָיָם. וְהִנֵּה בְּדֶרֶךְ כָּלֵל יִמְעַט הָאָדָם הַרוּצָה לְהִיטֵל שְׁלָם בְּדֶרֶכִּיו הַהִתְחַבְּרוּת עִם בְּנֵי אָדָם בְּכָל יְכָלָתוֹ. וְאִפְלוּ אִם הוּא בָּעַל מִשָּׂא וּמִתֵּן שְׁצָרִיף לְפַעֲמִים לְהִתְחַבֵּר עִם אֲנָשִׁים שְׂאִינָם הַגּוֹנִים כָּלֵל, לִשָּׂא וּלְתֵן עִמָּהֶם, מִכָּל מְקוֹם, כָּל זְמַן שֶׁאֵין הַהִכָּרַח הַגָּדוֹל מִבִּיאוֹ לְהִתְחַבֵּר עִמָּהֶם, יִתְרַחֵק מֵהֶם. עַד כָּאֵן מִסְפֵּר "שְׁמִירַת הַלְשׁוֹן".

דַּרְגוֹת בְּרִצּוֹן הַבְּזִיוֹנוֹת

כְּאֲמֹר, לֹא כָּל אָדָם נִמְצָא בְּדֶרֶגָה הַגְּבוּהָה שֶׁל בְּקִשְׁתַּת בְּזִיוֹנוֹת, וְהִלּוּאֵי שְׁנוּדָה בְּכָל לְבָנוֹ עַל כְּפַרְתַּת הָעֲוֹנוֹת שֶׁזִּכְּנוּ מֵאוֹתָם בְּזִיוֹנוֹת שֶׁכָּבַר עָבְרוּ עָלֵינוּ בָּעַל כְּרִחְנוֹ. וּמִכָּל מְקוֹם רְאוּי לְדַעַת שֶׁהָיוּ צְדִיקִים קְדוּשִׁים שֶׁבִּקְשׁוּ מֵהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ שִׁיזְמִין לָהֶם בְּזִיוֹנוֹת.

לְחִלּוּקַת הַמַּדְרָגוֹת בְּזוֹה, נַעֲתִיק מִסְפֵּר "לְקוּטִים יְקָרִים" (רַבִּי אֲרִיֶּה לִיב שׁו"ב מְרַאדִּיוּקֶע, עמ' 58), "שְׁמִיעָתִי מִהֶרֶב רַבִּי רְפָאֵל מִבְּעֶרְשִׁיד זִלְלָה" הַזִּי"ע שֶׁפַּעַם אַחַת אָמַר בְּקִרְיוּאוֹזִיר פֶּלֶךְ פֶּאדְאָל בְּסִעוּדַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִהֶמְאָמֶר שֶׁאָמְרוּ עַל הַכְּתוּב "לְשִׂאֲרִית נִחַלְתּוֹ" וְכו', וְאָמְרוּ, לְמִי שֶׁעוֹשֶׂה עֲצָמוֹ כְּשִׂירִים, וְלִזְוָה "לֹא הִתְחִיךְ לְעַד אָפוֹ, וְאָמַר, שְׁבֹזָה שֶׁאָמְרוּ הַנְּעֻלָּבִים וְאִינָם עוֹלָבִים הַשׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְאִינָם מְשִׁיבִים וְעוֹנִים, יֵשׁ שֶׁלֹּשׁ מַדְרָגוֹת:

מדרגה א', כשיודע הטובה שיצמח לו משתיקתו, על כן אינו משיב, אבל בלבבו יש לו תרעומות גדולה על שחרף אותו.

מדרגה ב', מחמת שיודע הטובה הגדולה שתצמח לו משתיקתו לזאת אין לו תרעומות על חברו אפילו בלבבו, אבל אינו רודף ומבקש שיודמן לו בזיון.

מדרגה ג', שמשתוקק שיהיו לו בזיונות כדי שיהיו לו כפרה על כל עוונותיו. ונשא ידיו למעלה ואמר, רבוננו של עולם, תן, תן לי בזיונות" [עין שם עוד שפרש על פי זה שדוד המלך עליו השלום היה מבקש שילעגו לו, שפך ינצל מנגיעות].

תשובת הצדיקים

כרבי רפאל מבערשיד, הובא על צדיקים נוספים שהשתוקקו לבזיונות.

כך, לדגמה, מובא שבנו של ה"חפץ חיים" זצ"ל ספר ששמע את אביו מתקנא במקבלי הבזיונות, כמה הם מאשרים שבכך מתנקים מעוונותיהם והיה מצטער על עצמו שלא קבל מספיק בזיונות בחייו.

והזכרנו גם את רבינו חיים ויטאל זיע"א בספרו "שערי קדושה" (חלק א' שער ו), "...ואם עיני שכל לך היה לך לחפש מי

שִׁיצְעָרְךָ כִּי חַיִּים אַתָּה מִבֶּקֶשׁ לָךְ וְכו', רֹאֵה בְּמִקוֹמוֹ אֶת דְּבָרֶיךָ
בְּמִלּוֹאִם.

וְכֵן עַל צְדִיקִים נוספים בְּמַהֲלָךְ הַדּוֹרוֹת*.
הִנֵּה צְדִיקִים אֵלּוּ הָיוּ אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנִבּוֹנִים שְׁבוּדָאֵי לֹא
חָפְצוּ בְּסִבֵּל מִיָּתֵר וְחָסֵר עֲרֶךְ, וְאִם זֶה הִיָּתָה מִשְׁאַת נִפְשָׁם, מִשְׁמַע
שִׁידְעוּ אֶת הָעֶרֶךְ הַנִּעֲלָה שֶׁל כָּל בְּזִיוֹן.

וַיִּדְעָה זֶה חֲשׁוּבָה לְכָל אָדָם, שֶׁבִּשְׁעַת בְּזִיוֹן, יֵבִין הָעֵנִין
וַיִּשְׁכִּיל הַיֵּטֵב לְדַעַת נֶאֱמָנָה אֶת הַיּוֹתוֹ מְצוּי בְּעִצּוּמָהּ שֶׁל
הַזְדַּמְנוֹת נְדִירָה שֶׁצְדִיקֵי עוֹלָם הִשְׁתַּקְּקוּ לָהּ.

* וַיִּצֵּן כִּי מִנְסַח הַתַּפְּלָה "וְאֵל תְּבִיאֲנוּ לֹא לִידֵי נִסְיוֹן וְלֹא לִידֵי בְזִיוֹן", מִשְׁמַע
שֶׁבְּדֶרֶךְ כָּלֵל יֵשׁ לְהִמָּנֵעַ מִלְּבַקֵּשׁ בְּזִיוֹנוֹת, וְכִפִּי שֶׁהִזְכַּרְנוּ בְּמַהֲלָךְ הַסֵּפֶר. וְאוּלַּי
יֵשׁ לְחַלֵּק שְׁצִדִּיק שֶׁהִכִּיר בְּעִצּוּמוֹ הַיֵּטֵב שֶׁהִגִּיעַ לְמִידַת הַהִשְׁתַּוּוֹת – שֶׁמִּכִּיר
בְּעִצּוּמוֹ שְׂיוֹכֵל לְעִמּוּד בָּזָה, הַהִנְהָגָה שׁוֹנָה. כְּאוֹתוֹ חֲסִיד שְׁמוֹזְכִּירוֹ הָרַמְבַּ"ם
בְּפֶרוֹשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת לְאַבּוֹת (פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה ד'), שֶׁבְּתוֹךְ דְּבָרָיו בְּגִנּוֹת הַגָּאוֹה [שֶׁבִּשְׁוֹנָה
מִכָּל הַמִּדּוֹת שֶׁיֵּשׁ לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ הָאֱמֻצָּע, בְּאֲשֶׁר לְגָאוֹה, הַחֲסִידִים רַחֲקוּ מִמֶּנָּה לְגַמְרֵי
וְנִטּוּ לְשִׁפְלוֹת הָרוּחַ עַד הַקָּצָה הָאַחֲרוֹן, מִבְּלִי שֶׁיִּשְׁאָר בָּהֶם גָּאוֹה כָּלֵל, עֵינֵי שֵׁם], מְסַפֵּר,
"וְהִנֵּה רֹאֵיתִי בְּסִפְרֵי מִסְפְּרֵי הַמִּדּוֹת שֶׁנִּשְׁאַל לְאַחַד מִן הַחֲשׁוּבִים הַחֲסִידִים וְאָמַר
לוֹ, אֵיזָה יוֹם הוּא שֶׁשְׁמַחַת בּוֹ יוֹתֵר מִכָּל יָמֶיךָ? אָמַר, יוֹם שֶׁהִיָּתִי הוֹלֵךְ בְּסִפְיָנָה
וְהָיָה מְקוֹמִי בְּפָחוֹת שֶׁבְּמִקּוֹם הַסִּפְיָנָה בֵּין חֲבִילוֹת הַבְּגָדִים, וְהָיָה בְּסִפְיָנָה
סוֹחֲרִים וּבַעֲלֵי מִמּוֹן, וְאֲנִי הִיָּתִי שׁוֹכֵב בְּמִקּוֹמִי וְאַחַד מֵאֲנָשֵׁי הַסִּפְיָנָה קָם
לְהִשְׁתֵּן וְאָהִי נִקֵּל בְּעֵינָיו וְנִבְּרָה שֶׁהִיָּתִי שֶׁפֶל בְּעֵינָיו מֵאֵד עַד שֶׁגָּלָה עֲרוֹנוֹ
וְהִשְׁתֵּן עָלַי וְתַמְהָתִי מֵהִתְחַזֵּק תְּכוּנַת הַעֲזוֹת בְּנִפְשׁוֹ וְחֵי הַשֵּׁם לֹא כָּאִבָּה נִפְשִׁי
לְמַעֲשָׂהוּ כָּלֵל וְלֹא הִתְעוֹרֵר מִמֶּנִּי כֹחִי וְשִׁמְחָתִי שֶׁמִּחָה גְדוֹלָה כְּשֶׁהִגַּעְתִּי לְגִבּוֹל
שֶׁלֹּא יִכְאִיבֵנִי בְּזִיוֵי הַחֲסֵר הַהוּא וְלֹא הִרְגִּישָׁה נִפְשִׁי אֵלָיו, וְאֵין סֶפֶק שֶׁזֹּאת תְּכִלִּית
שִׁפְלוֹת הָרוּחַ עַד שִׁתְּרַחֵק מִן הַגָּאוֹה."

שִׁמְחָה בַּחֲלָקוֹ וְגַם שׂוֹאֵף לְיוֹתֵר

כְּאִמּוֹר, הִי־דִיעָה שְׂקִימָוֹת מִדְּרָגוֹת עֲצוּמֹת שֶׁל שִׁמְחָה בִּיסוּרִים מִמָּשׁ, וְאִפִּילוֹ צְדִיקִים שֶׁבִקְשׁוּ וְהִשְׁתַּוְּקוּ לְקַבֵּל יִסּוּרִים שֶׁל עֲלֻבוֹנוֹת וּבִזְיוֹנוֹת, נוֹתְנִים לָנוּ הִצָּצָה לְהַפִּיר בַּמַּעֲלָל הַבִּזְיוֹנוֹת לְהַבְטִיחַ כִּפָּרַת עֲוֹנוֹת וְאוֹצְרוֹת שֶׁל אִשֶּׁר, וַיֵּשׁ בָּהֶם לְהַפְנִים בְּנוֹ אֶת הִי־דִיעָה שֶׁבִּזְיוֹנוֹת הֵם מְקוֹר כּוֹאֵב לְשֹׁכֵר מִהֲגָה.

וְנִרְאָה לְהַעִיר בְּזֹה, שֶׁהִי־דִיעָה שְׂקִימָת מִדְּרָגָה שֶׁל שִׁמְחָה בִּיסוּרִים וְקִבְּלָתָם לֹא כְּאֵב, לֹא צָרִיכָה לְעוֹרֵר אֶשְׁמָה בְּלִבּוֹ שֶׁל מִי שֶׁנִּפְגַּע וְנִעְצַב מִחֲמַת בִּזְיוֹן, שֶׁהוּא אֵינוֹ בֹּעַל מַעֲלָה גְבוּהָה זֹה, כִּי גַם אִם לֹא זָכָה לְהִיּוֹת שִׁמְחָה בְּעֲלֻבוֹנוֹת, וְלִבּוֹ שׁוֹתֵת דָּם וּמֵלֵא בְּצַעַר מִהָעֲלָבוֹן שְׁחוּהָ, הִנֵּה פִּיּוֹן שֶׁשֶּׁתַּק וְלֹא הִגִּיב, נִחָשֵׁב הוּא לְבֹעַל מִדְּרָגָה גְּדוּלָּה וְעֲצוּמָה וְעָלְיוֹ לְשִׁמּוֹחַ בַּמִּדְּרָגָה שֶׁבָּהּ הוּא עוֹמֵד, גַּם כְּאִשֶּׁר עֲדִין לֹא קָנָה מִדְּרָגוֹת גְּבוּהוֹת מִזֶּה. וְכַמוֹכֵן שֶׁרְאוּי לוֹ לְהִתְפַּלֵּל לַהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁיִּזְכֶּה אוֹתוֹ לְהַגִּיעַ לְדְרָגָה גְבוּהָה מִהַמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּהּ, כְּאוֹתָם צְדִיקִים נִזְכָּרִים.

נִרְאָה לְדַמּוֹת זֹאת לַמַּעֲמָדוֹת שֶׁבֵּין בְּעָלֵי הַמָּמוֹן; יִשָּׁנָם נִחָשְׁבִים ל'מִבְּסָסִים', יִשָּׁנָם גְּבִירִים וּגְבִירִים גְּדוּלִּים יוֹתֵר, בָּהֶם עֲתִירֵי מָמוֹן הַנוּטְלִים מְקוֹם שֶׁל כְּבוֹד בְּרִשְׁמִימַת עֲשִׁירֵי תֵּבֵל. וְכֵן הִלָּאָה וְכֵן הִלָּאָה. כָּל הָעֲשִׁירִים שֶׁבִּסְלֵם הַמַּעֲמָדוֹת, הֵם עֲשִׁירִים שֶׁשֶּׁפֶר גּוֹרְלָם רֹב בְּנֵי הָעוֹלָם שְׂאִינָם עֲשִׁירִים כָּלֵל.

כֵּן הַדְּבָר לְעִנְיָנֵנוּ, גַּם דְּרָגָה נְמוּכָה בֵּין הַנְּעָלִים וְאִינֶם עוֹלָבִים, נַחֲשֶׁבֶת לְדְרָגָה, וְהַשׁוֹתֵק וְאִינוּ מַעְלִיב אֶת מִי שֶׁהָעֲלִיב אוֹתוֹ, כְּבָר קָנָה לוֹ מָקוֹם בֵּין אֱלֹוֵי שְׁנוּהֲגִים עִמָּהֶם בְּמִדַּת הַחֶסֶד, בֵּין הַקְּבוּצָה שֶׁהַחֲבָרִים בָּהּ זֹכִים לְהַטְבוֹת מִיַּחְדוֹת, וְהֵם נַחֲשָׁבִים לְעִשְׂרִים בֵּין הַמִּזְוֵן עִם עֲנִיִּים – בְּאִי עוֹלָם שְׂמֻגִּיבִים לְזוּלַת הַפּוֹגֵעַ בָּהֶם.

וְאִדְרָבָה, מִתּוֹךְ שְׁלֹא לְשִׁמָּה, יָבוֹא לְשִׁמָּה. כָּל עוֹד הוּא שְׂמִיחַ בַּהֲשִׁיג הַזֶּה שְׁלֹא הִגִּיב לְמַחְרָפְיוֹ, הוּא עוֹמֵד בְּמָקוֹם טוֹב שְׂמֻמָּנָה בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא יִתְעַלָּה לְמַדְרָגוֹת גְּבוּהוֹת יוֹתֵר.

וּכְיָדוּעַ, הַגְּבִירִים שׁוֹאֲפִים לְהַגְדִּיל אֶת הוֹנֶם יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אֲנָשִׁים מֵהַשׁוּרָה, עַל דֶּרֶךְ מֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנֶם לְבִרְכָּה (עין קִהְלַת רַבָּה א, לב; שֵׁם ג, יג) מִי שֵׁישׁ לוֹ מָנָה רוּצָה מֵאֲתִים. וְכֵן הַדְּבָר לְעִנְיָנֵנוּ, שְׂאָדָם שֶׁהַשְׂכִּיל לְשִׁתֵּק בְּשַׁעַת מְרִיבָה, יִקַּל לוֹ לְהִתְעַלּוֹת לְמַדְרָגוֹת גְּבוּהוֹת יוֹתֵר, כִּי נִפְשׁוֹ כּוֹסֶפֶת לְהִגִּיעַ לְדְרָגַת הַצְּדִיקִים שֶׁבָּנוּ אֶת עֲצָמָם וְלֹא רַק שְׂאִינֶם נִפְגָּעִים מִפְּעֻלּוֹת שֶׁל הַזּוּלַת, אֲלָא הֵם אִפְּלוּ שְׂמִיחִים בִּיסוּרִים.

וּכְשֶׁם שְׂמֻשָּׂאֵת נִפְשׁוֹ שֶׁל הַגְּבִיר וּבַעַל הַמָּמוֹן לְהִתְקַדֵּם הַלָּאָה בְּסֵלֶם הַמַּעֲמָדוֹת, וּכְדִי לְהַגְדִּיל אֶת הוֹנוֹ, נַעֲזֹר בִּיּוֹעָצִים, חֲכָמִים וּבַעֲלֵי נִסְיוֹן, כֹּךְ גַּם אָדָם שֶׁקָּנָה לְעַצְמוֹ שְׂתִיקָה וְאִינוּ מַעְלִיב, יִשְׁנֶן וְיִלְמַד אֶת דְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנֶם לְבִרְכָּה הַחֲכָמִים וְהַצְּדִיקִים, וַיַּעֲזֵן בְּעִבְדוֹת שֶׁל בַּעֲלֵי הַנִּסְיוֹן בָּזָה, וְכֹךְ יִתְעַלָּה בְּמַדְרָגוֹת גְּבוּהוֹת יוֹתֵר.

לַגַּעַת בְּדַרְגּוֹת גְּבוּהוֹת

אף על פי שאִנַּחֲנוּ מִבְּקָשִׁים שֶׁלֹּא נִבּוֹא לִידֵי נִסְיוֹן וְלֹא לִידֵי בְּיֹזֵן, מִכָּל מָקוֹם אִם בָּאוּ בְּיֹזְנוֹת, יֵשׁ לְקַבֵּלם וּלְשִׁמוּחַ בָּהֶם. וְעַם הַתְּבוּנָנוֹת נִכּוּנָה, קָל יוֹתֵר לַגַּעַת בְּדַרְגּוֹת הַגְּבוּהוֹת שֶׁל מַקְבְּלֵי בְּיֹזְנוֹת בְּאַהֲבָה, לְרַגְעִים, לְשָׁעוֹת וְאַפִּילוּ לְתִמִּיד.

מִמְדְּרָגָה לְמִדְּרָגָה

לְעֵיל הֵבֵאנוּ מִדְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה כַּמָּה דַּרְגּוֹת בְּקַבְּלַת הַבְּיֹזְנוֹת – שְׁאִינוּ מַעְלִיב בַּחֲזָרָה אֶת זֶה שֶׁהֶעֱלִיבוּ, אוֹ הַדְּרָגָה הַגְּבוּהָה מִמֶּנָּה שְׁאִינוּ מְשִׁיב כָּלוּם, וְהַדְּרָגָה הַגְּבוּהָה וְהֶעֱלִינָה יוֹתֵר, שֶׁל שְׂמִחַ בְּבְיֹזְנוֹת.

עַל פָּנָיו נִרְאָה שֶׁדַּרְגָּה זוֹ – שֶׁשְׂמִיחַ בְּבְיֹזְנוֹת, שְׂמוּרָה לְצַדִּיקִים גְּדוֹלִים. אָבֵל יִתְכַּן לֹדֹמֶר, שֶׁגַּם אָדָם פָּשׁוּט, שֶׁבְּדֶרֶךְ כָּלֵל אֵינוֹ אוֹחֵז בְּמָקוֹם זֶה, אִם יַעֲמִיק הֵיטֵב וַיַּעֲיֵן הֲרֵבָה בַּמַּעֲלּוֹת שֶׁהִגִּיעוּ לְפִתְחוֹ, גַּם הוּא יִשְׂמַח בַּמַּצָּב שֶׁנוֹצָר, וּמִמִּילָא נִגַּע גַּם בְּדַרְגַּת הַשְּׂמִיחִים בִּיְסוּדֵיהֶם.

לִיֵּתֵר בְּאוֹר, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר נִקְלַע אָדָם לְמַצָּב שֶׁל בּוֹשָׁה וְעֵלְבוֹן, לְתַחוּשָׁה הַמָּרָה שֶׁל חֲרָפָה וּכְלָמָה, שְׂמִיחָה מִמּוֹת, חֵשׁ צָרָךְ עֲמֵק לְהִשִּׁיב וּלְהַחֲזִיר.

באותה שעה נפתחים לו אוצרות שפע אדירים, באפנים רבים, כפי שמוכא בדברי רבותינו זכרונם לברכה, ומהם הובאו ברחבי הספר, והיצר הרע שחפץ למנע ממנו את השפע העצום הזה, מגביר בו את יצר הנקמה, כי בכך יפסיד את השפע המתעד לו. רחמנא לצלן.

בשעות אלו, לבו צורב באש הבושה והכלמה, העלבון והחרפה, נפתחת מערכה סוערת בקרבו: להגיב או לא להגיב? אותו אדם, מחליט שלא להגיב.

רוחו לא שקטה, הכאב בלבו לא מרפה. אבל בכל זאת, יש כאן הזדמנות לשפע. לא להגיב! לא להגיב! הוא חורק את שניו, מקמץ את אצבעותיו, כאב הלב לא מרפה לרגע. אבל הוא מבין שלמענו, לכפרת עונתיו וכו' וכו' עדיף לשתק.

אדם כזה הוא בעל מדרגה גדולה ועצומה.

כעת, אם יתבונן היטב וישכיל הרבה בדברי רבותינו זכרונם לברכה בשבח הבולם פיו בשעת מריבה, ככל שיתן את לבו יתרונות העצומים שזכה להם, יבין כמה עליו להיות מאשר עד מאד שעמד בנסיון ולא הגיב למחרף אותו.

באותה עת שהחל להפנים את גדל המעלה שהובאה לפתחו באותו עלבון צורב, ממילא נעשה שמח, ונכנס למדרגה השלישית, הגבוהה והנעלה של "השמים ביסודם" וסובלי עלבונות בשמחה.

עסק משתלם גם אם איננו מעניינים בו

בכל בקר אנחנו פותחים את היום בבקשה: "ואל תביאנו לא לידי נסיון ולא לידי בזיון". הבזיון עשוי להיות נסיון קשה לאדם – "כי צער ההלבנה מר ממות" ("שערי תשובה" לרבינו יונה שער ג' אות קלט). אמנם על אף שאנחנו מאחלים לעצמנו שלא נתבזה, מכל מקום לאחר שכבר באו הבזיונות, ראוי לאדם להבין את גדל הטובה הטמונה בהם ולשמוח שעבר את המבחן הקשה הזה שאין כמותו למרק עוונות ולהביא ישועה לאדם.

ונסביר את הדבר במשל:

מעל ברכת המים הקרירים העכורים עומד עשיר גדול, מכריז ואומר: הראשון מכם שיוכיח אמצץ לב ויקפץ למים יקבל במתנה את מכונית החדשה הנצרכת כאן, שכפי שכלכם רואים ויודעים היא מיחדת במינה, מדגם מודרני וחדשני, עם יכולת תאוצה גבוהה ומאובזרת בכל השכלולים. העשיר אף הבטיח להחזיק את הרכב ואת הרוכב לאורך זמן.

למשמע דבריו לטשו הנוכחים את עיניהם בחמדנות על הרכב החדש, אכן מדבר בכלי משבח ומפאר, שעשוי להקל על קשיי החיים ולעשותם לנוחים יותר... ומה בתמורה? בסך הכל לקפץ למים? בקלי קלות! אך כאשר פסעו צעד קדימה, וראו שמדבר במים קפואים ועכורים, נסוגו. ושוב הסתכלו על כלי הרכב רב המעלה...

לפתע נשמעה קול קפיצה ולאחריה נראה ראשו של צעיר מבצבץ מהמים.

לכל תשואות הקהל נגש אליו העשיר, הושיט לו את יד ימינו ולחץ את ידיו באבירות. כאשר בכפו מפתחות הרכב. רטוב ונרגש, בשנים נוקשות מקור המים העכורים, מהר הצעיר לכלי הרכב.

אלא שפרט אחד, משמעותי מאד, לא הובא לידיעת הקהל: הצעיר לא קפץ למים מרצונו החפשי, אלא לץ אחד שחפץ בבזיונו, הוא זה שדחף והפיל אותו למים...

כעת נתבונן: האם הצעיר שנדחף למים שלא בטובתו, יאשים את הליץ המרשע שדחף אותו למים? בוודאי שלא. כעת, כשכיסיו מלאים מזמנים, ידיו אוחזות בהגה וגלגלי הרכב משיטים ברחובות, הוא מבין שהאיש הזה עשה לו רק טוב, ואף יחוש כלפיו הכרת הטוב.

גם אלו מבין הקהל שצחקו עליו ולעגו על נפילתו במים העכורים, יאלצו להודות שהעסק השתלם, כי במבחן התוצאה, בזיון גדול לזמן מועט הקנו לו חיים נוחים לזמן מרבה. ואלו הם, כדי להגיע להשיג זה, יצטרכו לעמל קשה ולארוך זמן, וגם אז לא מבטח להם שיגיעו לרמת נוחות זו.

כן הדבר לעניננו, שעל אף שאיננו חפצים בבזיונות, אף לאחר שפבר באו, ראוי לשמוח בזכויות הרבות שזוכה להם. הבזיונות בעולם הזה, גם אם יארכו שנים הרבה, הרי

הם קצרים עד מאוד ביחס לנקוי הנפש והשכר הרב שבעולם
הבא שנמשך לנצח.

והגם שאין לאדם להביא על עצמו בזיונות, שיבטלוהו
מעבודת השם וישוממו אותו בין בני אדם, ובפרט שבזיונות
עלולים להיות נסיון לאדם, ואין לאדם להכניס עצמו בנסיון.
מכל מקום, כאשר משמים הציבו לפתחו נסיונות והביאו עליו
בזיונות, הרי שגם נתנו לו את הכחות לעמוד בהם וראוי שישמח
ויתן לבו לתוצאות הנפלאות ששיגי מהם לחיי עד.

צדיקים שעברו בחייהם יסורים קשים, אמרו על עצמם:
אם היו מציעים לי סכומי כסף גדולים כדי לעבור יסורים
אלו, הייתי דוחה את ההצעה ומסרב לה. אך כעת, כשעברתי
כבר את היסורים הללו, אפילו תמורת אלה אלפי אלפים – פי
כמה וכמה לא אמכר אותם, את הזכויות שקבלתי מהם...

וכתב רבי יעקב ישראל קניבסקי – הסטיפלר זצ"ל ("קרנא
דאיגרתא" ב, כח) "אבל היסורים שכבר עברו וכבר סבל אותם, הרי
כבר הם רק טובה וברכה, כי מה שסבל כבר עבר ובטל, נמצא
שהחולה רכש לו הון רב מאוד של זכויות, על ידי היסורים" וכו'.

ועוד (עין שם א, צב): "אמרו חז"ל בפרק קמא דברכות (ה
ע"ב) "חביבין יסורין" וכיון שחז"ל אמרו חביבין הרי הן חביבין,
והם הצלחה ואשר גדול וגורא לעניני עולם הבא, ולכן מהיסורין
שכבר עברו יש לשמוח מאוד מאוד כי הם ריוח שאין לשער והוא
מחסדי השם יתברך הנוראים"; ועוד כהנה מובאים בכתביו.

וְכִהְנֶה נֹרְאוֹת הוֹבְאוּ בְּכַתְבִּי הַקֹּדֶשׁ, בְּחַז"ל וּבִסְפָּרִים
הַקְדוּשִׁים בְּמַעֲלַת הַיְסוּרִים בְּעוֹלָם הַזֶּה לְהִיּוֹתָם מְכַשִּׁירִים אֶת
הָאָדָם לְקַבֵּלֶת הַשְּׁפָעָה, וְכֵן מֵהִיּוֹתָם מְמָרְקִים עֲוֹנוֹת וְחוֹסְכִים
צֶעַר גָּדוֹל בְּעֶנְשֵׁי הַגִּיהֶנֶם, כִּי יְסוּרֵי הָעוֹלָם הַזֶּה מִתְגַּמְדִּים
בִּיחָס לְרָגַע אֶחָד בְּעוֹלָם הַבָּא, אֲבָל כָּאֵב קָטָן בְּעוֹלָם הַזֶּה שְׁוֶה
עֶרְךָ לְכַמִּיּוֹת עֲצוּמוֹת שֶׁל עֶנְשֵׁי הַגִּיהֶנֶם*.

וְאִם כִּךָ בִּיְסוּרֵי הַגּוֹף, וּבִיְסוּרִים שְׂאִין בָּהֶם נְטִילַת נִשְׁמָה, עַל
אֶחָת כִּמָּה וְכִמָּה בִּיְסוּרֵי הַנֶּפֶשׁ, לְיְסוּרֵי הַבוֹשָׁה הֵם מְמַשׁ גִּיהֶנֶם
לְנֶפֶשׁ, וְכֵהֶם כַּמִּיתָה וְלָכֵן גַּם שְׂכָרָם גָּדוֹל מִכָּל יְסוּרִים אֲחֵרִים, כִּפִּי
שֶׁהוֹבֵא בְּמַהֲלָךְ הַסֵּפֶר.

* וְאָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא (יִתְרוֹ פָּרָק טז), "וְצָרִיךְ אָדָם לְהִיּוֹת שְׂמֵחַ בִּיְסוּרֵי יוֹתֵר מִן
הַטּוֹבָה. שְׂאֵפְלוֹ אָדָם בְּטוֹבָה כֹּל יָמָיו, לֹא נִמְחַל לוֹ עֲבֵרוֹת שְׁבִידוֹ. וּבִכְּמָה נִמְחַל
לוֹ, בִּיְסוּרֵי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הָרִי הוּא אוֹמֵר (מְשָׁלִי ג, יא-יב) "מוֹסֵר ה'
בְּנִי אֶל תַּמָּאָס וְאֶל תַּקֵּץ בְּתוֹכָתוֹ, כִּי אֶת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ וְכָאֵב אֶת בֶּן
יִרְצָה". מִי גֵרָם לְבֶן זֶה לְרִצּוֹת אֶת אָבִיו, הָרִי אוֹמֵר, זֶה יְסוּרֵי. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר,
הָרִי הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים ח, ה) "וְיִדְעָתָ אֶת לִבְכָּךְ כִּי כְּאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ
מִיִּסְרָךְ", מֵהוּ "וְיִדְעָתָ עִם לִבְכָּךְ?" יְהִי יוֹדֵעַ לִבְכָּךְ מַעֲשִׂים שְׁעָשִׂיתָ, שְׂיִסְרוּן
שֶׁהִבֵּאתִי עֲלֶיךָ, שְׁלֹא לִפִּי מַעֲשֶׂיךָ הֵן. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר, חֲבִיבִין הַיְסוּרִין, שְׂכָשֶׁם
שְׂקָרְבָנוֹת מְרָצִין, כִּךָ הַיְסוּרִין מְרָצִין. בְּקָרְבָנוֹת כְּתִיב (וַיִּקְרָא א, ד) "וְנִרְצָה לוֹ".
וּבִיְסוּרֵי כְּתִיב (שָׁם כו, מג) "וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם" וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁהַיְסוּרִין מְרָצִין
יוֹתֵר מִן הַקָּרְבָּנוֹת. שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת בְּמִמּוֹן, וְהַיְסוּרִין בְּגוֹף. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (אִיּוֹב ב, ד)
"עוֹר בְּעַד עוֹר וְכָל אֲשֶׁר יִתֵּן בְּעַד נֶפֶשׁוֹ".

לְהַשְׁלִיט שׁוּכַל וְהַגִּיוֹן

טַעֲמִים הַגִּיוֹנִיִּים רַבִּים הוּבְאוּ בְּדִבְרֵי הַחֲכָמִים וְהַצְדִּיקִים שֶׁגִּילוּ דַעְתָּם וְהַסְבִּירוּ מִדּוּעַ טוֹב וְרָאוּי לָהֶם לְקַבֵּל בְּזִיוּנוֹת וְלֹא לְהִגִּיב לְמַחֲרָפִיהֶם. מֵהֶם הוּבְאוּ בְּמַהֲלֵךְ הַסֵּפֶר וּמֵהֶם בְּפֶרֶק הַבָּא, וְרָאוּי לְדַעַת כִּי יָדִיעַת הַמְּנִיעִים וְהַסְבוֹת הַלָּלוּ נִצְרָכוֹת לְאָדָם הַשּׁוֹאֵף לְתַקֵּן אֶת אֲוִרְחוֹתָיו וּלְשַׁפֵּר אֶת אֵיכוֹת חַיָּיו – שֶׁמַּעֲשֵׂי הַבְּרִיּוֹת לֹא יִשְׁפִּיעוּ עָלָיו וְלֹא יִפְרִיעוּ אֶת שְׁלוֹתוֹ; וְיִתְבָּאֵר שָׁם בְּזֶה יֵשׁ דְּרָגוֹת מַעַל דְּרָגוֹת.

הַמְּנִיעִים לְהַשְׁלִיט אֶת הַהַגִּיוֹן עַל הַלֵּב

כִּידּוּעַ, נִפְשׁוֹת בְּנֵי אָדָם שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה;

יֵשׁ בֵּין הַבְּרִיּוֹת, שֶׁמִּטְבָּעָם פְּגִיעִים וְאֶפִּילוּ בְּזִיוּנוֹת קָלִים עֲלוּלִים לְעֶרְעֵר אֶת שְׁלוֹת נַפְשָׁם. וְיֵשׁ הַהֲפָךְ, שֶׁמִּטְבָּעָם אֲדִישִׁים וְאֵינָם מִתְפַּעֲלִים גַּם לֹא מִבְּזִיוּנוֹת וְעֲלִבּוֹנוֹת חֲמוּרִים. וְרַק מַעֲשִׂים קִיצוֹנִיִּים מִמָּשׁ עֲלוּלִים לְעֶרְעֵר אֶת שְׁלוֹת נַפְשָׁם*. וְיֵשׁ שֶׁנִּפְגָּעִים מִבְּזִיוֹן זֶה וְאֲדִישִׁים לְבִזְיוֹן מִסּוּג אַחֵר, וְיֵשׁ הַהֲפָךְ. כִּפִּי שֶׁהוּבָא בְּרַחֲבֵי הַסֵּפֶר.

* עַל דֶּרֶךְ הַמוּבָא בְּרַמְבַּ"ם (הַלְכוֹת דְּעוֹת פ"א ה"א) "דְּעוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי אָדָם, וְזוֹ מִשְׁנֵה מִזֹּו וְרַחוּקָה מִמֶּנָּה בְּיוֹתֵר. יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא בַּעַל חֶמֶה כּוֹעֵס תָּמִיד. וְיֵשׁ אָדָם שֶׁדַּעְתּוֹ מִיִּשְׁכַּת עָלָיו וְאֵינוֹ כּוֹעֵס כָּלֵל וְאֵם יְכַעֵס, יְכַעֵס כַּעַס מַעֲט בְּכֶמֶה שָׁנִים" וכו'.

הצד השווה שבהם, שכאשר יעינו היטב ויתנו הלב להשפיל בנסיון ובבזיון שלפניהם, ככל שישפילו בזה, יבינו שנתן להעביר את צער העלבון והבושה עד גמירא.

ואלו החפצים בחיים טובים ובלתי מופרעים ומשפשים, גם אם מטבעם הם רגישים ביותר, נעלבים ונפגעים מדברים קלים, כיון שהשפילו בדברי רבותינו וזכרונם לברכה בעניני קבלת הבזיונות, באו למסקנה הגיונית שהם אדונים לעצמם ואף אדם לא באמת יכול לפגוע בהם באמצעי העלבה שונים, ובהבנתם זו השליטו את המוח והשכל על הלב ורגשות, שלא להתפעל מתגובת הזולת.

והערנו במקומו שפכל שהאדם הוגה בספרי מוסר ויראים, הוא לא יפגע באחרים וגם לא יפגע מטפשותם של האחרים, ולא ירד לרמתם השפלה (והבאנו במקומו דברים מספר הישר מענין זה). ובפרט שרוב בני אדם אינם נמנים עם אצילי המדות, ומה מקום להתפעל מהם (והבאנו בזה במקומו מדברי ה"חזון איש" ב"אמונה ובשחית") והמגיב לאנשים המחרפים אותם ומשיב להם בחרפות כגמולם, כמוהו פמנקה את עצמו בטנופם של האחרים (ספרים).

וכהנה וכהנה יגלו ספרי היראים לזה שחרפו אותו את מעלותיו ביחס לפוגע, שזה שחפץ לפגוע, באמת הוא הפוגע, כי מדותיו נפגמו וירד מרמתו (על פי דברי הרמב"ם לתלמידו רבי יוסף אבן עקנין באגרת, מעט מדבריו הובאו במקומם). המנצח האמתי הוא זה שנחשב כאן מנצח שהמנצח בעולם הזה מנצח למעלה (ספרים וכנ"ל).

סבה נוספת לפיה האדם נמנע להחזיר על חרפתו, באשר הוא שוקל את דרכיו ומבין שאין כל תועלת בתגובה שתגרוור אותו לתגובות נוספות ולמחלוקות מתמשכות.

או שהוא מעדיף לשתק, ביודעו שהמחרף ממתין לתגובה ממנו, והענש הגדול שביכלתו להעניק לו תהא בחסר יחס. כפי שהתבאר במקומו.

ויש שהשכילו להתגבר על העלבות ובזיונות, על ידי שנתנו עיניהם על השכר העצום הבא על ידי בזיונות, או שראוי בכח המחילה וכפרת העונות מהבזיונות הממרים את האדם, וכהנה שאר המעלות והמתנות הבאות על ידי בזיונות, וככל שהתבוננו בזה הלמה בהם ההפכה בדבר המתנה העצומה שהובאה לפתחם.

ויש שהמניע לשתק ולא להגיב למי שהכלים ובזה אותם, נובע מיראת ואהבת השם יתברך, בעשותם קל וחמר נוקב, שאם על כבוד שמם אינם מוחים, על אחת כמה וכמה שעל כבודם אין ראוי שימחו, וכפי שהרחבנו במקומו.

ויש שצער השכינה נגע ללבם, כי מובא בזה הקדוש שהחטאים של ישראל מכבידים על כנפי השכינה, והבאנו במקומו המעשה באותו תלמיד חכם שעשיר אחד בזה אותו, והוא מהר למחול לו מטעם זה, ורבונו "אור החיים" הקדוש, התפעל ממנו.

ויש שהשפעו ממעשיהם של צדיקי הדורות, שחוו בזיונות

קשים ומרים, והשכילו לקבלם באהבה ובִּרְצוֹן, וכפי שהרחבנו בפרק מיוחד על אישי התנ"ך, חז"ל ורבותינו זכרונם לברכה, ובחרו לאמץ לעצמם את דרך הצדיקים, שהיא בודאי הנכונה בשעת בזיון.

וכהנה נמוקים וסבות שונות, מניעים ועילות רבות, לשתק ואפילו לשמות בעלבונות. ועצם המחשבה והידיעה שבידך אוצר גדול, משמחת את הלב ומעודדת את הנפש, וכמוכן שידיעה זו כוללת גם אזהרה, שבתגובה קטנה עלולים להפסיד את הטוב והשפע שנגזר על האדם כתוצאה מהעלבון, וגם הרהורים אלו נצרכים, כדי להרתיע מנקיטת תגובה.

וכאשר יתבונן האדם וישיב הדברים הנ"ל אל לבו, יקל עליו הנסיון, וככל שיוסיף להתבונן וישיב אל לבו, לא רק שלא יסבל צער מהבזיון וההשפלה, אלא עשוי עוד לאחל לעצמו שיגיעו לו בזיונות כדי שיגדל שכרו ויתמרקו עונותיו [ולמעשה, נזכיר שאין לבקש בקשות המעמידות את האדם בנסיון] וכהנה יתרונות, שמעט מהם לקטנו ורכזנו בספר.

איכות גדולה בטוהר הפונה

המתבונן במניעים שהובאו לעיל, לודאי יבחין שבהם עצמם יש דרגות, בין השותקים מהמעלות העצומות של קבלת עלבון לשם שמים – מאהבת השם ומיראתו יתברך, או שחפצים לטהר את נפשם בתמרוק 'סבון' הבזיון המנקה יותר

מכל את כתמי החטאים והפשעים מהנפש, ומטהר את האדם ומביאו להתקדש בקדשה עליונה, וכחנה יתרונות רוחניים, לבין אלו המקבלים בזיונות משום שפניהם לשכר קבלת הבזיונות, בעולם הזה ובעולם הבא, ביתרונות הגשמיים המגיעים לאדם השומע בזיונו ושותק.

וזאת לדעת, כי עצם השתיקה נחשבת לדרגה, אלא שתמיד נתן לרומם ולהעלות את איכות המדרגה על ידי כוונה טהורה יותר בין המגיעים שנוכרו.

מתוך שלא לשמה בא לשמה

ויתכן לומר שגם אלו המבליגים מטעמים של שכר גשמי, חיים ואיכות חיים, הם כבר 'עומדים במקום טוב', שממנו יתקדמו הלאה לשתק ולהבליג למען כבוד שמים.

אמרו רבותינו זכרונם לברכה בתלמוד (פסחים נ ע"ב ומקומות רבים נוספים) "אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

ואולי אפשר לדמות ולהשוות הנהגה זו גם לקבלת הבזיונות, שתחלה יעשה האדם 'שלא לשמה' כלומר יתן את הבנת דעתו ויהיה נושא העינים לשכר, ובכך ישתיק את היצר המפתה אותו לענות. ומתוך שיהא רגיל לשתק, יתעלה עוד לאיכות המדרגות של השותקים למחרפיהם בלתי להשם לבדו מתוך אהבה אליו יתברך.

נדע שכל מחשבה טובה שמעלה אדם במוחו, להבין מה באמת חשוב בחיים, במה כדאי להשקיע וממה יש להתעלם ואת מה יש לדחות, כל מאמץ להתאפק ולא להגיב, כל התבוננות שייעשה כדי להשליט את מוחו על לבו, ובקצור – כל פרט בעבודת המדות שייעשה להשליט את מוחו על לבו, נלקח בחשבון לפני השם יתברך ליקר ולחשיבות.

למה שהחפץ בחיים נוחים יקבל עוד שכר על כך?

ואם תשאלו: לאנשים כאלו, שעוברים בנחת ובשלווה כל מצב מעליב ופוגעני, ומתוך שחנכו את עצמם שאין המאדע שוה שנצטער עבורו, ונתנו עיניהם להודמנות הגדולה להרבות את זכויותיהם, כנ"ל, ולכן אינם סובלים ולא קשה להם כלל, וכיון שכך, האם מגיע להם שכר על שתיקתם, הרי אחר שהצליחו לשרש מעצמם את צער הפגיעה, מה מקום לתת להם שכר על אדישותם?

ובכן, את אותה שאלה יש לשאול על כל אדם אמן ואמן ששקד על למודי מקצוע וסיים בהצטיינות, וכעת מצליח ליצור או לתקן, ובזמן קצר ובקלי קלות, מתקין ומתקן חפץ במהירות וביעילות, ונוטל שכר פי כמה וכמה מזה שעורך לו שעות ארוכות לתקן את אותו מכשיר מקלקל. אלא שכלנו מבינים שאדם המביא תוצאה טובה זכאי לשכר גבוה. כן הדבר לענייננו.

אָמנם הַדְגְּמָה אֵינָה דוּמָה לַגְמָרִי לְנִדְוִינְנוּ; כִּי הָאָמֶן נִדְרָשׁ לְהֵבִיא תוֹצָאָה טוֹבָה, וְעַל כֵּן הוּא מְקַבֵּל אֶת שְׁכָרוֹ. גַּם אִם הַשְׁקִיעַ אֶת כָּל חַיָּיו בְּלִמּוּד הַמְּקֻצֵּעַ, וְגַם אִם מִחֲמַת כְּשִׁרְוֹנוֹתָיו יִשְׁיֵג אֶת הַחֲכָמָה בֵּין לִילָה, אֵין לָזֶה מַשְׁמָעוֹת לְעִנְיַן הַשְׁכָּר שִׁיגָבָה, כִּי הַלּוֹקֶחַ רוֹצֵה תוֹצָאָה שֶׁתִּשְׁבִּיעַ אֶת רְצוֹנוֹ וְלֹא אֶת קוֹרוֹת חַיָּיו שֶׁל הָאָמֶן.

אָבֵל לְעִנְיָנֵנוּ מַעֲלֵת אוֹתוֹ אָדָם שֶׁחָשַׁל אֶת נַפְשׁוֹ, גָּדוֹל לֹאִין עֲרֹךְ מֵהָאָמֶן בַּדְּגָמָה שֶׁהִבֵּאנוּ, כִּי כִּיּוֹן שֶׁעָמַל לְתַקֵּן אֶת מִדּוֹתָיו, הִתְמִיד בַּהֲתַאֲפָקוֹתוֹ שֶׁלֹּא לְהִגִּיב עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה אֲצִלּוֹ טָבַע, הִנֵּה גַם כָּעֵת, שֶׁנַּפְשׁוֹ חֲסִינָה וְלֹא מַצְטַעֲרַת מִחֲרַפְתָּם שֶׁל אֲחֵרִים, לֹא רַק שֶׁלֹּא נִגְרַע שְׁכָרוֹ אֲלֵא מִתּוֹסֵף וְהוֹלֵךְ, כִּי נִזְכָּרַת עֲבוֹדָתוֹ שֶׁהִבִּיָּאָה אוֹתוֹ לְכָךְ, הַחֲנוּךְ הָעֲצָמִי, שֶׁתַּחֲלָתוֹ הָיָה בִּיסוּרִים, הַהֲתַאֲפָקוֹת וְהַמְאָמֶץ שֶׁלֹּא לְהִגִּיב, אֵלוֹ נִזְכָּרִים כָּעֵת, כְּשֶׁכָּבֵר אֵין לוֹ כָּלֵל קָשִׁי בַתְּגוּבָה.

הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אוֹהֵב אוֹתָנוּ וְלֹא חָפֵץ שֶׁנִּסְכּוֹל, אֲדַרְבָּה, כַּאֲשֶׁר יְהוּדֵי סוּבֵל, יֵשׁ צָעַר כְּבִיכּוֹל לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ (עֵין חֲגִיגָה טו ע"ב; סִנְהֶדְרִין מו ע"א). וְהַנְּסִיוֹנוֹת שֶׁמַּצִּיב לְפָתַחַנוּ נוֹעֲדוֹ לְרוֹמֵם אוֹתָנוּ, כְּכֹל שֶׁנִּתְאָמַץ לְעֲמוּד בָּהֶם. וְלִכֵּן כַּאֲשֶׁר אָדָם הַכָּשִׁיר אֶת עֲצָמוֹ וְתַקֵּן אֶת מִדּוֹתָיו, עָבַר אֶת מְשׁוֹכַת הַנְּסִיוֹן, וּמַעֲתָה יִגִּיעַ אֵלָיו הַשְׁכָּר, כֵּן שֶׁלֹּא רַק שֶׁלֹּא יִלְקַח מִמֶּנּוּ הַשְׁכָּר עַל כָּל הַבְּלָגָה מַעֲתָה, אֲלֵא עוֹד יוֹסִיפוּ לוֹ שְׁכָר כְּהִנָּה וְכִהִנָּה, מִשּׁוֹם שֶׁהִגִּיעַ לְהִשָּׁג זֶה בְּעָמָל וּבִטְרַח.

ולא רק שֶׁכָּר הִתְבַּלְּגָה שְׁלוֹ תִּהְיֶה אִיכוּתִית וּגְבוּהָהּ, אֲלֵא כָּל מִצְוָה בְּכָל תַּחֲנוּם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, הִיא יִקְרָה וְנַעֲלָה יוֹתֵר מֵאָדָם שֶׁעֲדִין לֹא תִקַּן אֶת מַדּוּתוֹ. כִּי כָּל שֶׁאָדָם שָׁלֵם בְּמַדּוּת, כִּף תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו טְהוֹרִים וְקַדוּשִׁים, זָפִים וּבָרִים, וּמַעֲלֵת עֲרֶכֶם הִיא לָפִי מַעֲלֵת עוֹשִׂיהֶם.

פְּרוֹת הָעֵמֶל וּפְרוֹת הַהִשְׁקָצָה

עוֹד, לְהַשְׁלִימַת הַדְּבָרִים, נִרְאֶה לְדַמּוֹת אֶת הָעֲנִין לְהַשְׁקָצָה בְּנִטְיַעַת עֲצִים, שֶׁכָּכֵל שִׁיטְרָחוּ וַיִּשְׁקִיעוּ בַּשְּׁתִּיל הַקָּטָן, כִּף יִקְבְּלוּ עַץ חֲזָק וּבָרִיא יוֹתֵר, שִׁינִיב פְּרוֹת רַבִּים וּמִשְׁבָּחִים יוֹתֵר.

כִּף גַּם לְאָדָם שֶׁעֵמֶל וְטָרַח בְּבִירוֹר הָאֲמִתּוּת וּבְנִתּוּב הַרְגָּשׁוֹתָיו לְמִקּוֹמוֹת הַנְּכוֹנִים, שֶׁכָּעַת הוּא קוֹצֵר לֵלֹא טָרַח וְלֹא עֵמֶל וְלֹא יִגִּיעָה, אֶת פְּרוֹת הַהִשְׁקָצָה, עָלֶיהָ טָרַח וַיִּגַּע בְּעֵבֶר. וְאִדְרָבָה, קָטִיף פְּרוֹת הַהִצְלָחָה עֲשׂוּיָה לְהִיּוֹת לוֹ גַּם אֲתֵגֵר מִהֵנָּה וּבּוֹנָה, עִם שֶׁכָּר בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא.

דְּגָמָה נּוֹסֶפֶת, לָמָּה הַדְּבָר דּוּמָה, לְב' בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּדְרָשׁוּ לְחֻטָּב עֲשָׂרָה עֲצִים בִּיעָר. הָאֶחָד עֵמֶל בְּמִשְׁן שֶׁעָה לְשִׁיף אֶת הַגִּרְזָן, וְכִף בְּתוֹךְ חֲצִי יוֹם חֻטֵּב אֶת כָּל הַכַּמּוֹת הַנִּדְרָשׁ. לְעֲמָתוֹ, הָאֶחָד לֹא שִׁיף אֶת הַגִּרְזָן וּבְמִשְׁן כָּל הַיּוֹם הוּא מִכָּה בְּעֵץ, בְּכָל כַּחוֹ, וּבְקָשִׁי חֻטֵּב עֵץ אֶחָד.

כֵּן נִתֵּן לוֹמַר לְעֲנִינָנוּ, כְּאָדָם שֶׁעֵמֶל לְשִׁיף אֶת גִּרְזָנוֹ,

ועתה קוצר עם גרוננו החד את כמות העצים שלו בקלות וביעילות, כך אדם שהשכיל לרכש ידיעות רבות במעלת קבול הבזיונות באהבה ובשתיקה. ונפשו הדרכה ואמנה לגמד עד לבטל את השפעת המעליבים והמבזים עליו, שפעת חי עם הידיעות הללו את חיו בקלות ובשמחה, מבלי שאף אדם יצליח להוציאו מאזונו ולהפר את שלותו.

ובעוד שאחרים, שלא עבדו על מדותיהם, שזוכים לשכר הגדול על ידי שמתאמצים ומשקיעים כחות נפש כדי לשתק למחרפיהם, אותו אדם שכבר חנף את עצמו והדריך את נשמתו בקבלת הבזיונות, גורף לעצמו את אותם זכויות אדירות, ללא מאמץ וקשי.

תמיד יש מה ללמד

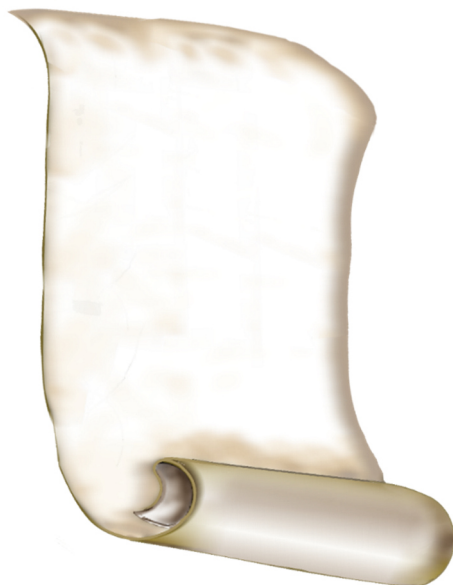
עסק קבלת הבזיונות היא 'עבודה', שכלל שמשקיעים בידיעות הנצרכות לה, קל יותר להתמודד עמה.

וכדרך האמנים והיוצרים וכל פיוצא באלו, שאפלו שעסקיהם משגשגים ומניבים רוחים נאים, תמיד הם יוסיפו לחקור איך לשכלל את העסק, פיצד להגדיל את הונם, וישמחו על כל פסת מידע שתסייע להם להעלות גבוה יותר, גם בקבלת הבזיונות, גם כאשר כבר קנה אדם את המדה הטובה הזאת בנפשו, יש לו להוסיף ולעין בספרי רבותינו זכרונם לברכה, שלא להתפעל מאף ברירה. וייטב לו בזה ובבא.

הַמְּבִישׁ וְהַמְתַּבֵּישׁ לְסוּגִיָּהם

עד כּאן הוּבְאוּ בְּקוּיִם כָּלֵלִים מֵעֲנִינֵי הַבְּזִיוֹנוֹת - מַעֲלָתָם, הַפְּרָתָם, וְדַרְכֵי קִבְּלָתָם וְהַתְּמוּדוֹת עִמָּם, דְּבָרִים הַנְּכוֹנִים לְכָל סוּגֵי הַבְּזִיוֹנוֹת וּמִכָּל בְּנֵי אָדָם בְּדֶרֶךְ כָּלָל.

בַּפְּרָקִים הַבָּאִים נַעֲמֵד עַל כַּמָּה סוּגֵי בְּזִיוֹנוֹת, שֵׁשׁ בְּרָבָם תּוֹסֵפֶת שָׁכָר וּמַעֲלָה, מֵעַכְּרָה לְסִגְלַת הַבְּזִיוֹן עֲצֻמוֹ. וּבְדֶרֶךְ אֲגַב יוּבְאוּ גַם מַעֲט עַל מַהוּתָם וְדַרְכֵי הַהַתְּמוּדוֹת עִמָּם.

מעלות הבדיונות לעובדי השם (פכלי)

חבטות של זהב

נתאר לעצמנו את עצמנו ביום חם במדרכה שלפני בניני המסחר היקרתי. השמש יוקדת. קופחת. הצעדים נעשים כבדים ומסרבלים. הוצה נגרת. העצבנות גוברת. משאלת הלב רתוקה למעט מים.

בעודנו מתנהלים בכבדות לקיוסק הסמוך, לפתע, חשים חבטה עצומה בקדקדנו הפואב בין כה וכה מחמת החם הנורא. סביר להניח שבמצב כזה היינו מסתובבים ומחפשים את מקור החבטה, מה נזרק ומי זרק.

עודנו מהרהרים ושוב טרחתח... מכה נוספת! מישהו רע לב בחר להתעלל בבירות עלובות הפורעים תחת התפה הלוחטת.

שבריר שניה לפני שהכעס משתלט, מתברר שמקור החבטות הם בחבילות דחוסות של שטרי פסף.

בעודנו מנסים לעכל את העבדה שבבת אחת נתעשרנו בסכום יפה, באה חבטה נוספת – חבילת שטרות שמנה נוספת נוחתת על הקרקפת ולאחריה צחוק מרשע.

מתברר שבאחת הקומות העליונות, עומד מטרף שמחליט להציק לעוברים ושבים. אבנים אין ברשותו אבל חבילות של שטרות יש ויש.

האיש הלז צוחק עלינו, ושואל אותנו בארסיות: "בא לך עוד חבטה כזאת על הראש הקרח שלך?"

כמובן שהבריות יראו בשטרות הפסף המגהצים, מתנה משמים, שנועדה להעשיר אותם. לא רק שלא יכעסו על אותו שוטה שפונתו להציק, אלא אף יעודדו אותו, בקריאות כמו: "תזרק עוד, זה בסדר גמור! רק עשה טובה, אל תחטיא את המטרה..." "אנחנו מענינים ב'ענש' כבד יותר, בחבילות כסף כבדות יותר..."

וכהנה וכהנה.

בהתאם לזה צריכים להתיהס עובדי השם ולומדי תורתו לעלבונות המטחות עליהם מהמצרים להם. מדמים בנפשם שמשליכים אבנים וחושבים שבכך מציקים לבני התורה, אבל בעצם הם, הרשעים, שופכים עליהם ברכה חובטים בהם ישועה, חבילי 'מרשרשים', שטרות זכות שיתממשו בעת שלום שָכר. שהרי על ידם, הם מוכיחים את נאמנותם לקדוש ברוך הוא. ולצד השָכר על עמל התורה, תנתן להם שָכר נוסף, מגדל ואכותי, בשל הבזיונות.

והגם שכל בזיון מכפר, הבדל גדול בין בזיון שבא מחמת עניני העולם הזה לבזיון הבא מחמת עבודת השם, כהבדל בין

עַרְךְ הַשְּׁטָרוֹת; נִזְר הַשְּׁטָרוֹת הוּא אוֹתוֹ נִזְר, וּמִשְׁקַל הַחֲבִילָה
היא אוֹתָהּ מִשְׁקָל. הַהִבְדֵּל בֵּינֵיהֶם הוּא הָעֶרֶךְ הַנִּקְוֶה עֲלֵיהֶם;
יש שְׁטָרוֹת בְּנוֹת עֲשָׂרָה שְׁקָלִים וְיֵשׁ שְׁטָרוֹת בְּנוֹת אֶלֶף שְׁקָלִים.
כֶּךָ, כִּיתֹס שְׁבִין חֲבִילַת שְׁטָרוֹת בְּנוֹת עֲשָׂרָה שְׁקָלִים
לשְׁטָרוֹת שֶׁל אֶלֶף שְׁקָלִים, הֵגֶם שֶׁמִּשְׁקָלָם שְׁוֶה וְהַחֲבִטָּה כּוֹאֶכֶת
בְּאוֹתָהּ מִדָּה, בְּדוּמָה לָזֶה, הַהִבְדֵּל בֵּין בִּזְיוֹן שֶׁבֶּא מַעְבֻּדַת הַשֵּׁם
שֶׁעָרְפוֹ גְּבוּהָ פִּי כִּמָּה וְכִמָּה מִבִּזְיוֹנוֹת אֲחֵרִים שֶׁמַּעֲנִינִי הָעוֹלָם הַזֶּה.

הַצִּדִּיק שִׁיתְּפָרְנִס מֵהָרָשָׁע

בְּנֶהֱגָ שְׁבַעֲוֹלָם, כֹּאֲשֶׁר כָּל בְּנֵי הַמְּדִינָה נוֹהֲגִים כְּשׁוֹרָה
וּמִצִּיתִים לַחֵק, אֵין מַעֲלָה יִתְרָה לִיחִידִים. אָבֵל כֹּאֲשֶׁר רַבִּים
הֵם פּוֹרְעֵי חֵק וּמוֹעָטִים הֵם שׁוֹמְרֵי הַחֵק, זֹכִים אוֹתָם יְחִידִים
מוֹעָטִים לִיחֹס מִיָּחָד וְאוֹהֵד מֵהַשְּׁלֵטוֹן. כֶּךָ גַּם בְּהִנָּהֶגֶת הַשֵּׁם
יִתְבָּרֵךְ, כֹּאֲשֶׁר הַיְּחִיד דִּבֶּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאֵינוֹ נִגְרָר אַחֲרֵי מַפְיֵרֵי
הַתּוֹרָה, זֹכֶה לְטוֹל שָׂכָר כְּנֶגֶד כּוֹלָם.

וְהַמִּשְׁכִּיל שְׁחִי בִּידִיעָה זֹה, מִתְרוֹנֵן לְבוֹ מִשְׁמַחָה שְׁזָכָה
לְהִיּוֹת מַלְגִּינוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, וְמָה לוֹ לְהִתְיַחֵס
לְשׁוֹטִים גִּבְעָרִים שְׁקוֹרָאִים תָּגָר עַל עֲבוֹדָתוֹ. וְאִדְרָבָה, כָּל
מִילַת גִּנְאִי וְזִלְזוֹל מַצְדָּם שֶׁל פּוֹרְקֵי הָעַל, מְקַנָּה לְעוֹבֵד הַשֵּׁם
זְכוּיּוֹת עֲצוּמוֹת. וּשְׁכָרוֹ עוֹלָה וּמִשְׁתַּבַּח בְּהִתְאָם לְכַמּוֹת הַהֶצְקוֹת.

לְהַצָּצָה בְּרוּחַ הַגָּדוֹל שְׁזָכָה עוֹבֵד הַשֵּׁם בְּזָכוֹת הֶצְקוֹת
הָרָשָׁע, נִבְיָא קָטַע מִדְּבָרֵי הַ"חֶפֶץ חַיִּים" בִּ"שְׁמִירַת הַלְשׁוֹן" (חֶלֶק

ב פרק ח), "אמרו חז"ל בחגיגה (דף טו ע"א), צדיק נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, רשע נוטל חלקו וחלק חברו בגיהנם. והנה לכאורה יקשה: הלא אלקים אמת הוא ושופט צדק, וגם לאיזה צדיק נותנים זה?

אכן באור הדבר הוא, כגון ששניהם דרים בעיר אחת, והרשע מתלוצץ תמיד על הנהגתו של הצדיק, על תורתו ועל עבודתו ומטיל דפי עליו בעיני הבריות, והצדיק מתחזק וסובל עלבונו ואינו בא פריב עמו והולך בדרך ה' לתורתו ועבודתו, אז כשיבוא לדין לעתיד לבוא, הרשע מאבד חלקו בזכותיו, כי מלבד שהוא לא רצה לעבד לה', עוד היה מתלוצץ ממנו שהוא עובד ה', וגם קרר על ידי זה עבודת ה' בעיני הבריות. ולמי שיכות כל זכותיו – לצדיק שכנו, שהיה מתלוצץ עליו, וגם לו בזיון וכלמה, וגם היה צריך להתחזק תמיד ולא להתרפות מעבודתו [וזהו שאמרו: נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן]. ומה שאמרו: רשע נוטל חלקו וחלק חברו בגיהנם, כגון: שעל ידי הלעג והליצנות שלו, שהיה מתלוצץ תמיד מן הצדיק, נתהוו לצדיק כמה קלקולים בעבודתו, אז מכרח הרשע לקבל אותן היסורים על עצמו אחרי שעל ידו נספב הדבר הזה*.

* ונוסף שם בהגהה: "ובזה ניחא לי מה שכתבו הספרים ליעץ לאדם, שיהא תמיד מזכיר שמו ברמז בסוף שמונה עשרה, דהינו אם שמו אברהם יאמר פסוק שמתחיל באות א' ומסיים באות מ' וכל פיוצא בזה. וכתבו שזהו תועלת שיזכר שמו, דמרב הפחד והתדרה בשעת הדין, כששואלים לו את שמו, שוכח ולא יודע מה להשיב. והנה באור הדבר אמרתי בפשיטות, דטבע האיש שהולך בדרך

הַמַּתְבֵּנָה לְשֵׁם שָׁמַיִם – מִשֵּׁם תְּצַמַּח מַעֲלָתוֹ

בְּאִשֶּׁר מְרֻדֵּי הַיְּהוּדִי שָׁמַע עַל גִּזְרֵת הַמֶּן – "לְהַשְׁמִיד
לְהַרְגַּ וּלְאַבֵּד", קָרַע אֶת בְּגָדָיו, לָבַשׁ שֵׁק וְאַפֶּר, וְהָיָה צוֹעֵק
בְּקוֹל וּבְמִרְרוֹת. בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, הַתְּנַהּגוֹת כְּזֹאת – צָעָקוֹת
וּבְכִיּוֹת בְּלָבוּשׁ קָרוֹעַ וּבְנוֹסֶף שֵׁק וְאַפֶּר, אָמְנָם מְעוֹרֶרֶת רַחֲמִים,
אֵךְ לֹא מוֹסִיפָה כְּבוֹד. וְהַמּוֹנִים הַפּוֹגְשִׁים בְּאָדָם כְּזֶה, מַעֲמָדוֹ
מְזַלְזֵל בְּעֵינֵיהֶם.

הַרְשַׁע לְדַבֵּר וּלְהַתְלוּצֵץ מֵאֲנָשִׁים, שֶׁהוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק. וּמִמִּילָא יָדוּעַ
שֶׁהַעֲנוּת שֵׁשׁ עַל פְּלוֹנִי כְּמֵה שֶׁהַתְּרַשֵּׁל מֵעֲבוּדָתוֹ, עַל יְדֵי זֶה נִרְשָׁמִים עַל שְׁמוֹ,
אֵךְ שֵׁשׁ פְּלוֹנִי הוּא שֵׁם יַעֲקֹב וְהָיָה רָשׁוּם הָעוֹן שֶׁל שֵׁם יַעֲקֹב וְהוּא שְׁמוֹ עֶכְן,
הוֹלְכִים הַמְּקַטְרָגִים לְעֶכְן, אֵךְ שְׁצוּעֵק: אֲנִי לֹא עֲשִׂיתִי הָעוֹן, שְׂאֲנִי שְׁמִי עֶכְן וְלֹא
יַעֲקֹב, הַמְּשַׁחֲיִתִּים הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְיחוֹת בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה אֵין מְסַתְּפִלִים עַל זֶה
כָּלֵל, וּמְשִׁיבִים לוֹ: אֵין אָנוּ יוֹדְעִים דָּבָר. אָנוּ הִזְהַרְנוּ בְּשִׁלְיחוֹתָנוּ לִילֵךְ אֵלֶיךָ
וּלְהַעֲנִישֶׁךָ, מְסַתְּמָא שְׁמֶךָ יַעֲקֹב, וְתִכְרַח לְקַבֵּל הָעֲנָשׁ. וְהִנֵּה הָאִישׁ הַזֶּה שֶׁמְכַרְח
לְקַבֵּל הָעֲנָשׁ חוֹשֵׁב בְּנַפְשׁוֹ: אוֹלִי בְּאֵמֶת שְׁמִי יַעֲקֹב, וְשִׁכַּחְתִּי עַל יְדֵי הַמִּיתָה אֶת
הַמַּעֲשִׂים וְאֶת שְׁמִי. וְהִנֵּה הָאִישׁ שֶׁדִּרְכּוֹ לְכַזּוֹת לְאֲנָשִׁים וּלְצַעֲרָם בְּאוֹנָת דְּבָרִים
וְהַלְבֵּנֵת פָּנִים וְלִשׁוֹן הָרַע וְלִיצְנוּת, בּוֹדָאִי לֹא פַעַם אַחַת נִכְשֵׁל כְּזֶה בִּימֵי חַיָּיו,
בּוֹדָאִי כְּמֵה מֵאוֹת פַּעֲמִים עָשָׂה כְּזֶה לְכַמֵּה מֵאוֹת אֲנָשִׁים, וּמִמִּילָא נִחְשָׁבִים עָלָיו
עוֹנוֹתֵיהֶם וְכָל אִישׁ וְאִישׁ יֵשׁ לוֹ שֵׁם אַחֵר וְהוּא מְכַרְח לְסַבֵּל מִכָּלֵם. וּמִמִּילָא הוּא
מְבַלְבֵּל מֵאֵד שֶׁכָּל מִשְׁחִית בָּא לוֹ בְּפָנָי עֲצָמוֹ בְּשֵׁם אַחֵר, וְעַל כֵּן אֵינוּ יוֹדַע כָּלֵל,
אֵיךְ הוּא הָאֱמֶת, כְּשִׁשׁוּאָלִים אוֹתוֹ שֶׁיִּגִּיד שְׁמוֹ. וְלָזֶה יַעֲצוֹ שְׂאִימֵר בְּכָל יוֹם אֶת
הַפְּסוּק הַמְּרִמֵּז עַל שְׁמוֹ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִזְכֹּר הֵיטֵב. וְגַם עַל יְדֵי זֶה יִתְבּוֹנֵן, אֵיךְ לִזְהַר
מִחֻטָּא הַלִּשׁוֹן כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה שְׁמוֹ הָאֱמֶתִי. וְנִרְאֶה עוֹד שֶׁלָּזֶה יַעֲצוֹ לִזְמַר הַפְּסוּק
אַחֵר "אֱלֹהִי, נִצֹר לְשׁוֹנֵי מִרְעַ", וְכֹאמֵר, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִזְכֹּר שְׁמוֹ הָאֱמֶתִי וְלֹא
יִשְׁתַּנֶּה..

אך כיון שהדבר נעשה לשם שמים, לא רק שלא נתבזה, אלא נוספה גדלה על גדלתו.

וכך כתב רבינו האלשיך הקדוש בפרושו "משאת משה" על מגלת אסתר (פרק ו) "...עוד שנית הורה לנו הוא יתברך למוד נחמד ונעים לעבד את ה', הלא הוא כי המתבזה לשם שמים משם תצמח מעלתו כי הלא מי ראה את מרדכי היושב בשער המלך וגדול ליהודים קרוע בגדים ולבוש שק ואפר ברחוב העיר צועק צעקה גדולה ומרה, הלא נקלה לעיני עבדים ושפחות ואור פניו יפלוג מן היום ההוא, ואדרבה נהפך היה שבמקום ההוא נתעלה בעיני המלך וכל ההמון ויעבירו קול ככה יעשה לאיש וכו'".

הבזיונות בחפוש האמת

גם מובא בספרים, שבזיונות הבאות מחתירה לדרך האמת, איכותם גבוהה ביותר.

ועין "לקוטי הלכות" (אורח חיים – הלכות ברכות הפרות הלכה ה אות טו) "...ועקר דרך התשובה הוא על ידי בוששה ושפיכות דמים שישמע בזיונו וישתק ומפל שפן כשמבזין אותו ושופכין דמו בשביל שרוצה להתקרב אל האמת..."

הַתְּבִיחַ לְלִמּוּד תּוֹרָה וְתַמְכִּיכָתָהּ

כְּאֲשֶׁר בָּא בַּזִּיּוֹן עֵקֶב לִמּוּד תּוֹרָה, יִדַּע הַלּוֹמֵד וַיִּבִּין הַמְּשַׁכֵּיל בְּתוֹרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁמִּשְׁמַיִם זָכוּ אוֹתוֹ בְּמַתָּנָה גְּבוּהָה וּבְנוֹסָף לַנִּקְיוֹן, הַשְׁמִירָה וְהַמַּעֲלָה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל בַּזִּיּוֹן, הֵנָּה בַּזִּיּוֹן הַבָּא מִחֲמַת לִמּוּד תּוֹרָה, גָּדוֹל בְּכֹמָה וּכְמָה מַעֲלֹת מִיְּחָדוֹת, וְטוֹמֵן בְּחֻבּוֹ יְשׁוּעוֹת וְהַטְּבוֹת מִיְּחָדוֹת וּמֵאִירוֹת שָׁאִין כְּמוֹתָם בְּאַחֲרוֹת, וְכֵן סְגוּלוֹת הַגָּנָה וְשִׁמְיָהּ לְאִיכוֹת הַתּוֹרָה, הַשְּׁמוּרוֹת לַעֲוִשֵׁי רִצּוֹן הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא. וְכַדְלָקָמֶן. (וְרֹאֵה לְקַמֵּן גַּם בַּזִּיּוֹנוֹת מִכְּבוֹד רַבּוֹ)

בְּמַהֲלֶךְ הַפְּרָקִים הַבָּאִים יִדְבֹּר עַל סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל בַּזִּיּוֹנוֹת שֶׁעָשׂוּיָם לַחֲוֹת לּוֹמְדֵי הַתּוֹרָה אוֹ תוֹמְכֶיהָ וְהַמְּשַׁתְּדָלִים עֲבוּרָהּ. וְסָבוֹת הַשׁוֹנוֹת גּוֹרְמוֹת לְבַזִּיּוֹנוֹת אֵלּוּ, וְיִתְבָּאֵר שֶׁחֲלָקָם הֵם מְחִיבֵי הַמַּצִּיאוֹת לְקַנְיֵן תּוֹרָה וּלְאִכּוֹת לַמוֹדָהּ.

וַיִּשְׁנֵם גַּם סוּגֵי בַּזִּיּוֹנוֹת שֶׁאֵינָם רְאוּיֹת לְהַתִּיחֶסוֹת, וְכַגּוֹן הַמְּשַׁטְמָה וְהַלְגָּלוּג שֶׁל הַהֲמוֹן הַנִּבְעֵר, שׁוֹנְאֵי הַתּוֹרָה, לְלוֹמְדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהִלְלוּ מִתְבַּטְּלִים עַל יְדֵי חֶסֶר יָחַס; הִיַּעֲלָה עַל הַדַּעַת שֶׁהַעֲשִׂיר, הַחֶכֶם וְהַבְּרִיא יָבוֹשׁ מִלַּעַג הַקְּבָצֵן הַחוּלָה הַשׁוֹטָה?! וְעַל כֵּךְ וְנוֹשְׂאִים דּוּמִים, הִרְחַבְנוּ בְּסִפֵּר מִיְּחָד, מַעֲנִיֵּן הַהַתְפָּעֻלוֹת.

המתבונה עבור התורה זוכה לכל התורה

נאמר באבות דרבי נתן (פרק יא משנה ב) "ושנא את הרבנות, כיצד? מלמד שלא יניח אדם עטרה מעצמו בראשו. אבל אחרים יניחו לו שנאמר (משלי כו, ב) 'יהללך זר ולא פיך נכרי ואל שפתיך'. אמר רבי עקיבא, כל המגביה עצמו על דברי תורה למה הוא דומה, לנבלה משלכת בדרך, כל עובר ושב מניח ידו על חוטמו ומתרחק ממנה והולך, שנאמר (שם ל, לב) אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה (אמר לו בן עזאי דרשהו מענינו*) אם מניב אדם עצמו על דברי תורה ואכל תמרים חרובים [עין במפרשים שהכונה למאכלים זולים ופשוטים] ולובש בגדים צואים [כלומר בגדים פשוטים, עין "כסא רחמים" לגאון החיד"א. ועין בפירוש "בן אברהם" להגר"א, שהכונה לבגדים שחורים ולא חשובים המבטלים ממנו תאוות היצר], ויושב ומשמר על פתח של חכמים, כל עובר ושב אומר, שמא שוטה הוא זה, לסוף אתה מוצא כל התורה כלה עמו. [רבי יוסי אומר, רד מטה למעלה ומעלה למטה] כל המגביה עצמו על דברי תורה סוף שמשפילין אותו, וכל המשפיל עצמו על דברי תורה סוף שמגביהין אותו".

ואמרו חז"ל: (אבות פ"ד מ"ו), "רבי יוסי אומר, כל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות. וכל המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות".

* עין בפירוש "שני אליהו" לגר"א דמשמע שלא גרס זה, והכל דברי רבי עקיבא.

אל תבוש לשאול ותתנשא

במדרש "תנא דבי אליהו" (רבה - פרק יג) הובאו ח"י מדות של הנהגה שהורו חכמים לאדם, ובמדה יז מובא, "ישאל אדם את הפסוק ואת ההלכה אף על פי שהכל משחקים עליו שנאמר (משלי ל, לב) "אם נבלת בהתנשא" אם נבלת בה, תתנשא בה".

אגב, פסוק זה נדרש בכמה מקומות ובאופנים שונים, לתלמידי חכמים שמתבזים על התורה, ובעבור זה זכו להיות גדולים מכלם. ועין במדרש פרשת וישלח (בראשית רבה אות פא).

לקנין תורה

במסכת גיטין (מג ע"א) מובא על רבה בר רב הונא שכאשר עמד על כך שנכשל בהוראה, כנס את החכמים ובפרסום גדול הודיע שטעה. ובתוך דבריו שם הזכיר את הפסוק (ישעיה ג, ו) "והמכשלה הזאת תחת ירך", ודרש ואמר "אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן".

ועין רש"י (באמצע דבור המתחיל "והמכשלה הזאת") "...שאין אדם עומד על אמתתו עד שיכשל בהן להורות טעות ויכלימוהו והוא נותן לב ומבין. תחת ירך - הן אף אני נכשלתי בהוראתי וחוזרני בי".

הנה כי כן, כאשר אדם מבין שנכשל וידיעתו שגויה, הכלימה הבאה בעקבות זה, צורבת את אמתת הידיעה הנכונה

בתודעתו, לזכור את ההבנה הנכונה יותר, זכרון שיגורם לו שלא יטעה להבא, בהלכה זו בפרט, ויתכן גם בדרך הלמוד בכלל.

ובכל זאת אנחנו מבקשים מהשם יתברך שלא נפשל בלמוד ובהוראה*. ונראה בטעם הדבר, כי מעצם העבודה שבכשלון ובכלימה פרוץ נסיון – שמא לא נקבל את הכלימה באהבה ומטרתה לא תושג כראוי, עלינו לבקש תדיר שלא נבוא לידי נסיון. כמו כן, הוראה שגויה שהתפרסמה, קשה להשיבה ועלולה להכשיל את הרבים. ומטעמים נוספים.

ויש לתת את הדעת לכך שמצבי טעות בלמוד עשויים לבוא מכשלון במדות, על דרך הגמרא בפסחים (סו ע"ב) "אמר רב יהודה אמר רב, כל המתירה, אם חכם הוא – חכמתו מסתלקת ממנו; אם נביא הוא – נבואתו מסתלקת ממנו" וכו' עין על כך בהרחבה בגמרא שם (ועוד עין "פלי יקר" ויגש – בראשית מה, כד). וידוע הקשר בין גאווה והתנשאות ללמוד התורה, וכפי שמובא בכמה וכמה מקומות בתלמודים, במאמרים ועבודות, שהגם שהתורה מעלה את לומדיה ומרוממת אותם על כולם, הנה אם הגיס דעתו משמים משפילים אותו, ואם חוזר בו, הקדוש-ברוך-הוא מגביהו למעלות רמות ונשגבות** וכהנה מאמרים רבים שהתורה תמצא רק בענותנים ושפלי רוח.

* עין בזה בשל"ה הקדוש'נוי העמודים' פרק כו בהקשר לנדון דידן.

** מעט מקורות מהש"ס, עין שבת סג ע"א; ערוכין נד ע"א; מגלה יג ע"ב; נדרים נה ע"א; זכחים קב ע"א; ירושלמי יבמות פרק יב הלכה ו ועוד רבים.

מעשה, כדי להציל את הלומד, שלא יפסיד את תורתו וחקמתו ח"ו, מגלגלים לו טעות, והפלימה שבאה עם זה, תסיר ממנו את היתהרה.

כך או כך, מפל סבה שתהיה, העלבון הבא מחמת טעות בלמוד תורה מביא לאיכות התורה כנזכר.

ובברייתא דקנין תורה (אבות פ"ו מ"ו) נמנו ארבעים ושמונה קניני תורה ובהם "בקבלת היסורים" ודעת לנבון נקל שהפלימה הנגרמת עקב טעות בהוראה, נחשבת ליסורים.

ויתכן לומר שהם גדולים יותר מיסורים אחרים, כי אם על יסורים שאין בהם בטול תורה, אמרו רבותינו זכרונם לברכה (עין ברכות ה ע"א) שהם יסורים של אהבה, על אחת כמה וכמה הפלימה בלמוד תורה, שלא רק שאין בה בטול תורה, אלא היא גם גורמת שמחמת יסורים אלו יזכה לעמוד על דברי תורה.

זוכה לכח ההבלגה

והנה פרק קנין תורה פותח "רבי מאיר אומר, כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו, וממשיך למנות מעלות רבות, שהלומד תורה לשמה זוכה להם, ובהם: "עלוב". ומבאר במחזור ויטרי "עלוב – ואינו עולב. שומע בזיונו ושותק".

ויתכן לומר שאינו רק ענין סגולי, אלא כיון שחפץ לעסק

בתורה לשמה, הנה ככלל שהתורה מחברת את האדם עם קודשא-
ברוך הוא כך הוא פחות נעלב ונכלם, והמטרה העומדת בראש
מענינו היא כבוד הבורא ית"ש ולא עלבוננו האישי.]

כבריה חדשה

ולקרב לשכל את סגלת הבושה על דברי תורה, נראה
להסביר בדרך אפשר, שכאשר משמים חפצים לתת לאדם
שפע גדול, קיימת סכנה מצד מדת הדין הדורשת להצדיק את
נתינת השפע במתנת חנם. ובפרט אם וכאשר נגזר על האדם
קדם לידתו לחיות את חייו בעולם הזה כעני, או כטפש וכו'
(עין גדה טו ע"ב), וכעת מבקשים להעשירו או להחכימו, שגדל
הקטרוג. וכדי למנוע פתחון פה למקטרג, מביאים לפתחו
נסיון, שכאשר יעמוד בו ויתגבר על המכשול תהיה הצדקה
לנתינת השפע (ועין בעין זה בספר "לקוטי מוהר"ן" קמא סימן נט אות ה לענין
נסיון הפעס).

ואפשר, שמכל שכן כאשר הנסיון כרוך בבושה, שאור
פניו כבים כמו כבוי הנר [עין חדושי אגדות למהר"ל (בבא מציעא
נח ע"ב)] והוא כמי שמת [כמבאר בספרים ועין ספר חסידים (פרק
סו אות קסד)] "וכן מי שחרפוהו וגדפוהו ברבים דאזיל סומקא ואתי
חיורא, ושתק, ישמח ושתחנה ויודה, כי כאלו נהרג מוחלין לו,
ויתודה, כי המומתין מתודין. סימן לדבר, כל המתבייש מוחלין לו
על כל עונותיו"] ובהלבנת פניו פורחת קצת מנשמתו [עין

"מִדְרָשׁ שְׁמוּאֵל" (אבות פֶּרֶק ג' מִשְׁנָה טו) שְׁמִסְבִּיר הַעֲנִין עַל דֶּרֶךְ הַטָּבֵעַ "...כִּי יָדוּעַ הוּא שֶׁהַמִּתְבַּיֵּשׁ פָּנָיו מֵאֲדִימוֹת תַּחֲלָה וְאַחֵר כִּךְ מִתְּלַבְּנוֹת, שְׁמֵרֵב הַבּוֹשָׁה פִּרְחָה נִשְׁמָתוֹ כְּאִלּוֹ רָצְתָה לְצֵאת מִתּוֹךְ הַגּוֹף וְלִכֵּן יֵצֵא כָּל הָדָם שֶׁבְּתוֹךְ גּוּפוֹ אֶל נֶגֶד פָּנָיו, וְעַל כֵּן פָּנָיו מֵאֲדִימוֹת תַּחֲלָה וּפִרְחָה קָצֵת מִן הַנִּשְׁמָה שָׁבוּ, וְעַל כֵּן אַחֵר שֶׁהָדָם חוֹזֵר לְמִקּוֹמוֹ נִתְּלַבְּנוּ פָּנָיו כְּאִדָּם שִׁמְתָה שֶׁבְּצֵאת נִפְשׁוֹ כִּי מֵת תִּכְףּ פָּנָיו מִתְּלַבְּנוֹת לְפִי שֶׁהָאָדָם שֶׁבְּפָנָיו הָאָדָם הוּא מֵהַנֶּפֶשׁ כִּי הָדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ וּבְצֵאת נִפְשׁוֹ פָּנָיו מִתְּלַבְּנוֹת".] שְׁכַאֲשֶׁר עוֹבֵר בְּשָׁלוֹם אֵת כּוֹר הַנֶּסִּיּוֹן וְצֶעֶר הַבְּזִיּוֹן וְשׁוֹתֵק כִּמֵּת שְׁלֵא מַגִּיב, נִחָשֵׁב כְּמִי שְׁנוֹלֵד מִחֻדָּשׁ, וְנִגְזֹר לוֹ שֶׁפַּע חֻדָּשׁ שֶׁל חֻכְמָה וְעֶשֶׂר*.

בְּזִיּוֹן אִם תִּשְׁוֹאָה גְּדוּלָּה

סֵפֶר רַבִּי מֵאִיר אֵיתָמָר רוֹזֶנְבוּיִם שְׁלִיט"א ("דֶּרֶךְ אֱמוּנָה" גָּלִיּוֹן רכז - וִיקֵהָל פְּקוּדִי) "בְּשָׁנַת ה'תִּרְצ"ז לַפ"ק הִגִּיעַ הָגָאון רַבִּי אֶלְחָנָן וואסערמאן זצוק"ל לְפַעֲלִיגְיָא, כִּדִּי לַעֲרֹךְ מַגְבִּית עֲבוּר יְשִׁיבָתוֹ אֶהֱל תוֹרָה, הוּא בִקֵּשׁ מֵאֶחָד הַתְּלָמִידִי חֻכְמִים בְּעִיר שְׁיִצְטֶרֶף אֵלָיו לְבַקֵּר בְּבֵיתִי הַנְּדִיבִים, וְאוֹלָם אוֹתוֹ תְּלָמִיד חָכֵם הַתְּחַמֵּק מִכֶּךָ, שֶׁהִיָּה חוֹשֵׁשׁ מֵהַעֲלָבוֹנוֹת וְהַבְּזִיּוֹנוֹת שֶׁיִּכּוֹל לְסַבֵּל מֵהַגְּבִירִים.

אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְחָנָן: לֵהוִי יָדוּעַ לְמֹר, כִּי אִם גּוֹרְלָכֶם לְסִפּוֹג בְּזִיּוֹנוֹת, הֲרִי יְבוֹאוּ הַבְּזִיּוֹנוֹת לְתוֹךְ בֵּיתוֹ מִכָּל מְקוֹם, מֵאֲשֶׁתּוֹ

* וְרָאָה עוֹד לְקַמֵּן בְּהַעֲרָה בְּעִמּוּד רַב.

או משכניו, ובשום פנים לא יוכל להמלט מהם, אם כן הרי מוטב שיוכל לתלות שבאו עליו הבזיונות בגלל התורה, כדאי היא התורה להתבנות בשבילה".

הזכות להיות ה"שואל" במתיבתא דרקייעא

אמרו (בבא בתרא כג ע"ב) על רבי ירמיה, שהיה שואל שאלות בדקדוקים בלתי שגרתיים (עין שם), עד שהוציאוהו מבית המדרש.

וכתב רבינו חיים ויטאל וצ"ל ב"שער הגלגולים" (הקדמה לו) משם רבינו האריז"ל, שהיות שרבי ירמיה התבזה בשביל להגדיל תורה, זכה לשכר עצום בשמים – "אמר לי מורי זכרונו לברכה (האריז"ל) ... וכבר ידעת, כי זה רבי ירמיה, תמיד היה שואל שאלות, כמו שאמרו הרבה פעמים בעי רבי ירמיה. והנה להיות כי הוא נתפון לטובה, להגדיל תורה ויאדיר בשאלותיו ובישוהו ואפקוהו מבי מדרשא, לכן יש לו שכר טוב גדול למעלה, כי כל השאלות הנשאלות במתיבתא דרקייעא, הוא שואל אותם, ונשאלות על ידו.

ונראה לעניות דעתי שאמר לי מורי זכרונו לברכה, שהוא עומד בפתח מתיבתא דרקייעא" (וראה שם, ב"שער הפונות, שמתבארים שאלותיו של רבי ירמיה על פי הסוד).

הַבְּזִיּוֹן בְּמִיתָה וְהַתּוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת בְּמִמִּית עֲצָמוֹ עָלֶיהָ

אָמְרוּ חַז"ל (בְּרֵכוֹת סג ע"ב – בְּסִמְכוֹת לְדַבְּרֵי רַבִּי יִנְאִי שֶׁנֶּזְכְּרוּ לְעִיל; שְׁבַת פג ע"ב; גִּיטִין נז ע"ב) "אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מִנֵּין שְׁאִין דְּבָרֵי תּוֹרָה מִתְקַיֶּמִין אֲלָא בְּמִי שֶׁמִּמִּית עֲצָמוֹ עָלֶיהָ? שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבָּר יט, ד), זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בָּאֶהָל". וּבְרַמְבַּ"ם בְּהַלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה (פ"ג ה"ב) הִרְחִיב עַל דֶּרֶךְ זֶה בְּדִרְשַׁת הַפְּסוּק, שֶׁרַק אָדָם שֶׁמוּכָן לְצַעַר אֶת עֲצָמוֹ עֲבוּר הַתּוֹרָה יִזְכֶּה לְכֶתֶר תּוֹרָה, וְלֹא אֵלּוּ הַלּוֹמְדִים מִתּוֹךְ עֵדוֹן וְכו', עֵינֵינוּ שָׁם.

וְנִרְאֶה לֹאמַר אֵפֶן נֹסֵף שָׁבָה יִחָשֵׁב לְמִמִּית עֲצָמוֹ בַּתּוֹרָה, כְּאֲשֶׁר הוּא מוּכָן לְהִתְפַּיֵּשׁ עֲבוּר לְמוּד הַתּוֹרָה, "כִּי צַעַר הַפְּלִמָּה מֵמָוֶת" (לְשׁוֹן רַבֵּינוּ יוֹנָה ב"שַׁעְרֵי תְּשׁוּבָה" שַׁעַר ג' אוֹת קיא) וּבִזְכוּת הַבוֹשֶׁה עֲבוּר הַתּוֹרָה זֹכֶה לְכֶתֶר תּוֹרָה.

שֶׁבְרוֹן לֵב שֶׁפֶתַח אֶת שַׁעְרֵי הַחֲכָמָה

וידועים עֲבֻדוֹת עַל רַבִּים מְגִדוּלֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַהֲלָךְ הַדּוֹרוֹת, שֶׁעַל אֹף שֶׁבְּצַעֲרֵיהֶם הָיוּ בְּעָלֵי שִׁכְל חֲלָשׁ וְקִשְׁיֵי הִבְנָה, לֹא הִסְתַּפְּקוּ בַּלְמוּד לְפִי רֵמַת שִׁכְלָם הַנְּמוּכָה [כְּחוּבָתוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי בַּלְמוּד תּוֹרָה, גַּם הַחֲלָשׁ בְּיוֹתֵר בְּשִׁכְלוֹ, בְּהִתְאָם לְרֵמָתוֹ], וְהִתְחַנְּנוּ לַהֲשֵׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁיִּפְתַּח לָבָם בַּתְּלִמּוּד תּוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה וְעָקֵב צַעֲרָם הַגָּדוֹל בְּהַשְׁגַּת הַתּוֹרָה, וְכֹךָ לַעֲזֹר מִמָּרוֹם וְהָיוּ לְגֵאוּנֵי הַדּוֹרוֹת וְרֵאשֵׁי אֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּאֲשֶׁר הָאָדָם גַּם סוֹבֵל

בושות בשל אהבתו לתורה, שזוכה לסייע ועזר ממרום, להבין ולהשכיל בתורת ה' וללמד את כל ישראל.

לקמן מעט עבודות מגדולי ישראל;

התנא שנתקשה לעבר לפני התבה

כתב רבינו דוד נכד הרמב"ם בפרושו "מדרש דוד" לאבות (פ"ג מכ"ו) "רבי אלעזר בן חסמא עליו השלום נקרא חסמא לפי שהיתה מדתו השתיקה ומעוט הדבור, הואיל וחכמים הראשונים לא נתפארו אלא במעוט הדברים. כמו כן נקרא חסמא לפי שבתחלתו היה מטמטם בחכמת התורה ואחר כך היה כמעין הנובע על כל גדותיו, והוליד בן ונקרא אותו אלעזר, ובעת שהיה עומד ודורש כל הנוכחים שם היו שותקים, ולא היה מדבר אפילו אחד מהם" וכו'.

ובציונים ומראה מקומות שם (עם הוספות מרבי שמשון אהרן פולנסקי זצ"ל - הגאון מטפליק) מציין לויקרא רבה (כג, ד) שם מספר על רבי אלעזר בן חסמא שבא למקום אחד ובקשוהו לעבור לפני התבה ולא ידע. אמרו עליו, אלעזר אתחסם. ונתפרכמו פניו. הלך לרבי עקיבא ולמדו תורה, עין שם ונעין בתוספות יום טוב שג"ר על פי זה "רבי אלעזר חסמא" ולא 'בן חסמא' ונעין בציונים ל"מדרש דוד".

הנה כי כן, אותו תנא קדוש, הגם שהיה נטול כשרונות עד אי יכולת לעבור לפני התבה, זכה להחכים בתורת השם

וְהָיָה לְתַנָּא קָדוֹשׁ. וַיִּתְּכֵן לְלַמֵּד מִהַמְדָּרֶשׁ, שְׁזִכּוֹת הַבְּזִיוֹנוֹת
וְהַבּוּשָׁה שְׁחָה בְּתַקּוּפָתוֹ הַקָּשָׁה, שְׁאָמְרוּ עָלָיו, "אַלְעָזָר
אֶתְחַסֵּם", פָּתְחוּ לוֹ אֶת שַׁעְרֵי הַחֲכָמָה.

וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה מוּבָא עַל עוֹד רַבִּים מִצְדִּיקֵי הַדּוֹרוֹת, וַיְדוּעַ
הַמַּעֲשֶׂה הַמְּסַפֵּר עַל הָרַמְבָּ"ם [וַיֵּשׁ הַמְּסַפְּרִים זֹאת עַל צְדִיקִים
אַחֵרִים], שֶׁבְּצַעֲרֵירוֹתָיו הָיָה חָלֵשׁ בְּשִׁכְלוֹ, וְלָרֹב בּוֹשָׁתוֹ מִמַּצְבּוֹ,
בָּכָה וְהִתְפַּלֵּל לַה' יִתְבָּרַךְ, וְזָכָה לְסִיעֲתָא דְשִׁמְיָא, שֶׁנִּפְתַּח שִׁכְלוֹ
וּמַעֲזִין חֲכָמָתוֹ הַשָּׂקָה וּמַשְׁקָה בְּכָל הַדּוֹרוֹת אֶת תּוֹפְסֵי הַתּוֹרָה
וּמִמֵּי דַעְתּוֹ רוּוִים כָּל יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם.

הַגְּחוּף הַמְּבִישׁ פֶּתַח אֶת הַלֵּב

מַעֲשֶׂה נּוֹסֵף, עַל רַבִּי פֶּסַח מְקוּבְּרִין זצ"ל – מִתְּלַמִּידֵי
מְרִנָּן הַחֶפֶץ חַיִּים וְהַסֵּבָא מְסַלְבּוֹדְקָא, וְרַבּוֹ שֶׁל ה"אֲגָרוֹת מִשָּׁה"
זצ"ל, עָלָיו מְסַפֵּר (עַל פִּי תוֹלְדוֹתָיו הַמוּבָאִים בְּסִפְרוֹ "שְׁעוֹרֵי מְרִנָּן רַבִּי פֶּסַח
מְקוּבְּרִין") שֶׁבְּצַעֲרֵירוֹתָיו לֹא הָיָה מֵאֵלָּה הַמַּצְטִינִים בְּגִאוֹנוֹת תּוֹרָנִית.

וּפַעַם, בָּעֵת לּוֹמְדוֹ בִּישִׁיבָה בְּסְלוּצְק, נִשְׁאוּ וְנִתְּנוּ תְּלַמִּידֵי
חֲכָמִים בְּסִגְיָה מִן הַסִּגְיּוֹת וְתוֹף כְּדֵי שְׁקָלָא וְטְרִיא, הַשְּׁמִיעַ רַבִּי
פֶּסַח הָעֶרָה בְּלִתִּי חֲשׂוּבָה אֲשֶׁר תִּכְנֶנָּה, שֶׁהָעִידָה עַל קֶצֶר
הַמַּשִּׁיג, גִּרְמָה לְגַחוּף בְּקָרֵב הַנוֹכַחִים וְהָעֵלּוּ חִינוּף עַל
שְׁפָתוֹתֵיהֶם.

תְּגוּבַתָּם שִׁבְּרָה אֶת רוּחוֹ שֶׁל רַבִּי פֶּסַח זצ"ל. וּבִמֶּר לְבוֹ
עַל מַצְבּוֹ הָרוּחָנִי מֵרַר בְּבִכִּי וְשִׁפְף דְּמָעוֹת לִיד הַגְּמָרָא, שִׁיפְתַּח

השם יתברך את לבו להבין ולהשכיל בתורתו הקדושה. בתשישות כחו נרדם על הגמרא, ובחלומו שמע אומרים לו שיתחזק ברוחו ויזכה לסייעתא דשמיא.

בקומו נזכר בחזיון ונגש מיד לגמרא – מסכת בבא קמא. ובמאמציו להבין את דברי התלמוד, חש סיוע מפורם, ומאז התגבר כמעין נובע, ושפע חדושי תורה למכביר.

והוסיף להתמסר לשקידת התורה ובזמן קצר רכש לו בקיאות והבנה יסודית בשלשת הבבות בסדר גזיקין והתחיל לפזר מאוצרות רוחו לאחרים. [וכמוכך שאין לראות בזה אשור לתגובת התלמידים נכח טעותו של חברם. ומה שנדרש מהרב בלמודו את התלמיד, לא התר לחברים.]

בכיות בליל החתונה

גם על ה"מגן אברהם" וצ"ל מספרים שהיה חלש במוחו, עד שבעת חתנתו לא מצא את לשונו בלמוד וחס עלבון גדול, ובאותו לילה בכה לפני ה' יתברך וזכה שנפתחו לו מעינות החכמה.

וכהנה הובאו בספרי תולדות חכמי ישראל על רבים מגדולי ישראל שעקב בשתם בהבנת התורה, זכו שתתקבל תפלתם ומאמצייהם נשאו פרי, ומבילתי מבינים נעשו ברי הבנה חדה בלמוד התורה ועלו והתעלו להיות ראשי המדברים בכל מקום ועד היום תורתם נשמעת ונלמדת בהיכלי התורה.

לידה מחדש

והנה אמרו חז"ל (נדה טז ע"ב), שטרם שנולד האדם, נגזר עליו אם יהיה חכם או טפש, עשיר או עני, נורק צדיק ורשע לא נגזר, שזה בידי האדם ומשימתו בעולם הזה לבחור להיות צדיק ולא רשע].

ולהבין, איך יתכן שאדם שנגזר עליו להיות טפש, וכפי שהוכח במשך שנים ששכלו גם ואינו מסגל לקלט, ברבות הימים הפך להיות חכם מחכם גדול, מחדד ובעל סברות עמקות? וההסבר בזה, שבכח התפלה לשנות את מה שנגזר לאדם. כמענה שנתן רבי יהושע בן חנניה לאנשי אלכסנדריא על השאלה (שם ע ע"ב): "מה יעשה אדם ויחכם? אמר להן, ירבה בישיבה וימעט בסחורה. אמרו, הרבה עשו כן ולא הועיל להם. אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו שנאמר (משלי ב, ו) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

ונראה לומר בדרך אפשר, שביותר הדבר כאשר מתלוים לאדם בזיונות, על דרך שהבאנו לעיל, שהבושה גורמת לנשמתו לפרח לרגע*. והערנו בדרך אפשר, על דרך המובא

* וידוע שישנם מצבי התנהגות הגורמים לשנויים בנשמה, כגון בשינה, שהיא אחת מששים במיתה (ברכות נז ע"ב) שמבאר בספרים שאם הוא צדיק חוזרת נשמתו בתוספת קדשה וההפך ההפך (עין "רוח חיים" לגר"ח מוולוז'ין אבות פ"מ"ה – במעוט שינה). וגם לענין הכעס, מובא בכתבי האריז"ל (עין ספר "הלקוטים" וזאת הברכה פרק יא; "שער רוח הקדש" ח ע"ב; "שערי קדשה" חלק ב שער ח. ועוד) שהכועס, נפשו נעקרת ומתחלפת בנפש אחרת רעה. ועוד מצבים. ונראה לומר שביותר הדבר

בצדיקים שונים, שכאשר שבה נשמתם, היתה בה שנוי לטובה, גם המתבזה זוכה לתוספת מעלה לנשמתו.

על דרך זה נראה לומר גם באותם צדיקים, שהגם שלא נולדו חכמים וחדים שכל, ועל אף שבמשך זמן התאמצו למען התורה והמיתו עצמם עליה וגם לא ראו שמאמצייהם נושאים פרי, אך באמת נתקבלה תפלתם ומאמצייהם וכאשר עמדו

הוא על ידי הבזיון והכלימה, שהנכלם עובר תהליך של מיתה (כנזכר לעיל מדברי המדרש שמואל). ואולי אפשר לדמות הדבר למוקא בכתבי המקבלים, על פינחס, שבשעה שקנא לשם השם, היו השבטים מבזים אותו ומהזהר הקדוש ברעיו מהימנא פרשת פינחס (רטו ע"ב) משמע שרצו להרגו, עין שם שאלמלא השם ש'די שהגן על פינחס משבט שמעון, היה נהרג. ובהמשך הדברים שם הובא מדברי רבי שמעון לרבי אלעזר בנו זיע"א, שבשעה שקנא פינחס על ברית קדישא, פרחתו מנפשו ונכנסו בו נשמות נדב ואביהוא [ולכן נאמר בפסוק פעמים בן – "פינחס בן אלעזר בן" – כנגד נדב ואביהוא בני אהרן]. עין שם. והובא גם בשער הגלגולים (עין הקדמה לב). ובפשטות הדברים מוכח שלא הרגו אותו, ונראה לומר בדרך אפשר שפרחת נשמתו מהלבנת הפנים שהיו מבזים אותו, [וברמ"ע מפאנו ב"עשרה מאמרות" (מאמר חקור דין חלק ד פרק יז) כתב שפרחת נשמתו "מפחד פתאום" וב"מאמר הנפש" חלק ה פרק ה – "מאימת מות נפלו עליו"]. וגם מוקא (עין "מגלה צמקות" ריש תולדות ועוד) על יצחק אבינו עליו השלום, שעד לעקדה היתה נשמתו בבחינת 'נוקבא' ובעקדה פרחת נשמתו וקבל נשמת 'ווקרא' [ועין לרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (מאמר חקור דין חלק ב, פרק ח) משם הזהר הקדוש בפרשת ויגש, שכאשר פרחת נשמת יצחק אבינו עליו השלום בעקדה, נגלם האיל שנברא בכח בלבד בערב שבת בין השמשות, עין שם בהרחבה]. ועל דרך זה בדרך אפשר, שכשם שאצל פינחס, כאשר שוב חזרה נשמתו שפרחתו, וחזרה עם נשמות נדב ואביהוא, כן באותם צדיקים, שכאשר נשתנו פניהם מחמת הבזיון שנגרם מלמוד התורה, כששבה נשמתם נתעברה בהם נשמה חדשה המוכנה להשפיל בתורת ה'.

בנסיון הבזיון והבושה שקשה מן המות, ותרנו על כבודם בעבור כבוד התורה, זכו לכעין הולדת חדשה שנתעלתה נשמתם ונפתח לבם וראו את פרות עמלם ופעלת תפלתם.

ויתרה מזו, בהתאם לכלל שאין אור אלא זה הבא מן החשך ואין טוב אלא הבא ממצב רע (עין זהר הקדוש פרשת תצוה קפד ע"א) יובן מדוע צדיקים אלו התעלו על כאלו שגולדו כבעלי שכל ומדע, ותורתם התפשטה בכל ישראל וממימיהם שותים בכל הדורות.

אילו אותם צדיקים נכנעו למצב שכלם החלש ולא מתאמצים להתגבר על צער הבושה וכדומה, הגם שהיו ממשיכים ללמוד כפי רמתם, ויתכן שהיו גדונים בשמים בהתאם לשכלם החלש, מכל מקום היו מפסידים עשר עצום של זכוי הרבים לדורי דורות, כאותו עשר מיחד שזוכים לו בזכות המאמץ ומשיגים אותו אלו שאינם נכנעים, שמתרבה שחרם וגובר נחת הרוח בתורתם הנלמדת בכל הדורות. [וגם העניות והעשירות נקבעת בעת הלידה, אבל לא מצינו אדם שישראלים עם היותו עני, אלא עושה ככל יכולתו לצאת ממעגל חרפת העני. קל וחמר בפרנסת הנצח שמהתורה הקדושה יתפרנס גם לאחר מותו לנצח נצחים.] ובזה חפץ השם יתברך, שבניו יגלו מסירות ורצון לעסק בתורתו. וככל שיתאמצו, יקבלו עז וסיוע ממרום. וההולכים בחשך, ראו אור גדול.

ברכת העשירות בזכות הבזיון לתורה

רבי משה שטרנבוך שליט"א למד בצעירותו בלונדון, בישיבתו של רבי משה שניידר זצ"ל – תלמיד ה"חפץ חיים" זצ"ל. ראש הישיבה מינה אותו להיות ה"ווקער" – מעורר הבחורים לקום בבקר*.

הגר"מ שליט"א מספר בערגה על רבו הגדול זצ"ל, ומתריפק בגעגועים לימים ההם, הגם שמבחינה גשמית זו היתה תקופה קשה ונוראה, בעצומה של ימי מלחמת העולם. העניות בכל המדינה היתה משועת, והישיבה היתה שרויה בחרפת רעב של ממש. גם מקור חמום לא היה בישיבה. גם לא תנאי מגורים לישיבה שרבים מתלמידיה פליטים. ביום שמשו הספסלים לישיבה ובלילה כמטות לשינה. ברוב הימים לא היה במטבח הישיבה לחם, כפשוטו. ראש הישיבה נאלץ להתבונות עבור תלמידיו, ומדי בקר הסתובב בין חניות, פונה לירקנים, לבעלי מאפיות וכדומה, ומתחנן בדמעות שלישי על נפש תלמידיו שהיו כילדיו, עמלי התורה החובקים אשפתות, בתקווה להשיג מעט שאריות לחם מיום אמש.

באחד הימים השיג ראש הישיבה הבטחה מבעל מאפיה בלונדון, שכל הלחם שישאר במאפיה בשעת סגירה יעבר למחרת לישיבה. ועל אף שבכך יהיה תפריט הישיבה מרכב

* העבדה הבאה מעבד על פי מקורות שונים, בהם: "מעונות האריות" להרב יעקב ב. פרידמן; "בהיכלם" – רבי יהושע לייף שליט"א ראש ישיבת "נר יעקב", ועוד.

משאריות היום הקודם, הסכים לכך ראש הישיבה, בליט ברירה. המאפיה הטילה על הנהלת הישיבה את האחריות להעביר מידי בקר את הלחמים הישנים לישיבה.

מספר הגר"מ שליט"א: ...בחר היה בישיבה, חבר חדר שלי, משה רייכמן, שקבל על עצמו לבצע מידי בקר את התפקיד הקשה והמבזה. הוא היה משכים בשעה חמש לפנות בקר, ונודד מהישיבה אל המאפיה הלך-וחזור, נושא על כתפיו את הלחמים הישנים. כיון שספסלי הישיבה התרבו, ומספר התלמידים בישיבה התקרר למאה בחורים, נאלץ משה רייכמן ללכת למאפיה כמה וכמה פעמים הלך וחזור לפני זריחה, לשאת על כתפיו לחמים ישנים.

משה רייכמן היה מהמיחדים ובעלי הנפש בישיבה. ובעוד בחורים אחרים השתמשו מהמטלה המבישה, ראה זאת רייכמן כמעשה של כבוד. והרב'ה התרגש ממסירותו היומיומית, לטרח בשעה כזו ולהתבנות כך, ואמר לו בהתפעלות:

עליך אמרו רבותינו "למה נקרא שמו יחזקאל בן בוזי? על שם שבזה עצמו על דברי תורה!" היום אתה אולי מבזה, אבל יום יבוא ותהיה עשיר גדול ומכבד, ואנשים רבים יתבנו לבוא לפתחך לבקש את עזרתך".

דברי ראש הישיבה התקיימו במלואם, ובכרבות הימים הפך הנער משה רייכמן מטורונטו בקנדה לאחד מעשירי תבל.

ר' משה רייכמן סייע לישיבה בדרך נוספת. בעלות הצורך הנאצי נמלט רייכמן עם הוריו מווינה, דרך פריז, עד לטנג'יר במרוקו. שם שהתה המשפחה בימי המלחמה, ושם הקים רייכמן, בעודו רך בשנים, ישיבה לקרוב גזרים מקומיים לתורה. את הבחורים שאסף היה שולח לישיבת 'תורת אמת' בלונדון.

מספר שרבי משה שניידר התבטא על תלמידיו אלו, "שני ה'משה' שלי עדים לגדולות. משה אחד יהיה עשיר גדול ויתמוך בעולם התורה, ומשה השני יהיה תלמיד חכם גדול".

הַחֲכָמִים מְרַבּוּ

הַקֶּרֶבָה לַחֲכָמִים כּוֹלֵל טוֹבוֹת הַרְבֵּה וּמַעֲלָה אֶת הָאָדָם וְאֶת נַשְׁמָתוֹ, וְגַם אָדָם שֶׁאֵין לוֹ זְכוּיוֹת מַחֲמַת מַעֲשָׂיו וּמַצְבּוֹ, יְכוּל לְזַכּוֹת לְדַבָּרִים עֲצוּמִים, כְּאֲשֶׁר יִדְבֹק בַּחֲכָמִים, כְּהוֹרָאת הַתּוֹרָה (רְאֵה בְּהַרְחֵבָה בְּמַסְכֵּת כְּתוּבוֹת קִיא ע"ב) וְהַטּוֹב שֶׁמַּעֲנִיק הָרַב לָאָדָם, גָּדוֹל מִהַטּוֹבָה שֶׁמַּעֲנִיקִים לוֹ הוֹרָיו מוֹלִידָיו, וְכַמֵּאֲמַר הַמִּשְׁנָה (בְּבֵא מְצִיעָא פֶּרֶק ב מִשְׁנָה יא) "שֶׁאֲבִיו הֵבִיאוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה. וְרַבּוֹ שֶׁלְמָדוֹ חֲכָמָה מֵבִיאוֹ לַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבֵּא".

אֲךָ אֶת הַטּוֹב הַזֶּה יִשִּׁיג הָאָדָם וַיִּקְבֹּל הַתְּלָמִיד רַק כְּאֲשֶׁר יִפְּרֹא אֶת מְקוֹמוֹ בְּהֵבִינוֹ שֶׁהַחֶכֶם מוֹרָם מִמֶּנּוּ וְעָלָיו לְהִתְיַחֵס אֵלָיו בְּהִתְאַם.

וְאָמְרוּ חֲז"ל (אָבוֹת פ"ב מ"י) "וְהָיָה מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוֹרֵן שֶׁל חֲכָמִים, וְהָיָה זֶהִיר בְּגַחֲלָתָן שֶׁלֹּא תִכּוֹה, שֶׁנִּשְׁכַּחְתָּן נְשִׁיכַת שׁוּעַל, וְעִקִּיצָתָן עִקִּיצַת עֶקְרֵב, וּלְחִישָׁתָן לְחִישַׁת שָׂרָף, וְכָל דְּבָרֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ".

וְנִעְתִּיק מִדְּבַרֵי הַרְמַב"ם בְּפֶרוֹשׁ הַמִּשְׁנָה, "...כְּשֶׁתִּתְחַבֵּר לַחֲכָמִים וְאֵל אֲנָשֵׁי הַמַּעֲלוֹת, אֵל תִּתְגַּעְגַּע עִמָּהֶם וְאֵל תִּתְגַּאֵה עֲלֵיהֶם, אֲבָל תִּהְיֶה חֲבֵרָתָם לְהוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁתִּקְרַב בְּעֵת שִׁיקְרָבוֹךְ וְאֵל תוֹסִיף לְהִתְקָרֵב אֲלֵיהֶם יוֹתֵר מִמָּה שִׁיקְרָבוֹךְ,

שלא תפסיד כוננתם בך ותהפך אהבתם לשנאה, ולא תגיעך מהן התועלת אשר תקוה, והמשיל זה במי שמתחמם באש, שאם ישב רחוק ממנו – יהנה בחמו ויקבל תועלת באורו, ואם יפגע בעצמו ויוסיף להתקרב אליו – ישרף וישוב לו התועלת לנזק, והוא ענין אמרו על צד המשל "הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תפנה" וכו' עין שם עוד.

הנה כי כן יש להזהר שלא לגרם צער לרב. ויחד עם זאת אין לאדם לחשש מלבקש דעת. ואמר הלל (אבות פ"ב מ"ה) "ולא הבישן למד". רק שיהיה בדרך כבוד, באימה וביראה*.

וכאשר הרב זורק מרה בתלמידיו (עין פתובות קג ע"ב), ישמח התלמיד וידע היטב כי משמים מזמנים לו שפע בלמוד התורה, כאשר יקבל באהבה את תחושת העלבון שיש בו מעלה גבוהה יותר מעלבונות אחרים.

* בחסדי השם יתברך יחדנו פרק בקבץ מיוחד מענייני התפעלות ואדישות, להוכיח ולהראות, שגערת הרב לתלמיד מכרחת והיא דרך לקנן תורה. והבאנו עבודות מגדולי החכמים שהיו נזופים רק בתלמידים הקרובים להם באמת. וכאשר תלמיד ראה שרבו משנה ומדבר עמו בכבוד, החל לחשש שמא אבד את התאר: תלמיד ומקבל התורה מפי רבו מוסר התורה.

כמו כן הבאנו עבודות מצדיקי הדורות שחפשו דוקא רב שמטיח את האמת בפרצופם ללא פשרות וגנוני נימוס וכבוד.

והגם שלגערות הצדיק יש ערך עצום ורב, אם התלמיד מבין שכה לא יוכל לרכש תורה, נראה שראוי לו למצוא רב ברמתו וכערכו. וגם בזה הרחבנו מעט את הדבור.

הזכות להבין בסגיות קשות ביותר!

אמרו בבית מדרשו של רבי ינאי (ברכות סג ע"ב), על הפסוק (משלי ל, לג) "כי מיין חלב יוציא חמאה, ומיין אף יוציא דם, ומיין אפים יוציא ריב", במי אתה מוצא חמאה של תורה? במי שמקיא חלב שינק משידי אמו עליה.

"ומיין אף יוציא דם" – כל תלמיד שפועס עליו רבו פעם ראשונה ושותק, זוכה להתבחין בין דם טמא לדם טהור.

"ומיין אפים יוציא ריב" – כל תלמיד שפועס עליו רבו פעם ראשונה ושניה ושניה ושותק, זוכה להתבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות, דתנו, רבי ישמעאל אומר, הרוצה שיתחכם, יעסק בדיני ממונות, שאין לה מקצוע בתורה יותר מהן, שהן כמעין נובע.

אמר רבי שמואל בר נחמני, מאי דכתיב (משלי ל, לב), "אם נבלת בהתנשא, ואם זמות יד לפה", כל המנבל עצמו על דברי תורה, סופו להתנשא, ואם זמם – יד לפה".

ונראה לומר על פי דברי הגמרא, שהשותק לכעסו של רבו, גם מוכיח את עצמו שהוא ראוי לסודות התורה הנמסרים לבודדים – איש מפי איש, כדגמת הנאמר בקדושין (עא ע"א) לענגן מסירת שם המפרש, שמוסרים אותו אך ורק לצנועים שבתלמידים, ומהתנאים הנדרשים לזה... "אמר רב יהודה אמר רב, שם בן ארבעים ושתים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע וענו, ועומד בחצי ימיו, ואינו כועס, ואינו

משתכר, ואינו מעמיד על מדותיו. וכל היודעו והזהיר בו והמשמרו בטהרה, אהוב למעלה ונחמד למטה ואימתו מטלת על הבריות, ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא" עין שם. ועין בספר "ראשית חכמה" (שער הענוה פרק ג'), על חכמים שנהגו כך עם תלמידיהם במסירת חכמת התורה.

בְּזִיוֹנוֹת מְצַדִּיקִים

כְּהַמְשֵׁךְ לַפָּרֶק הַקּוֹדֵם הָעוֹסֵק בְּבִזְיוֹנוֹת מְרַבּוֹ, נוֹסִיף עוֹד, לְעִנְיַן צַדִּיקִים שְׂאִינָם נִמְנִינִים עִם רַבּוֹתָיו, וּמַעֲנִין שְׂרָאוֹי לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה אֶת הַתְּנָהּגוֹת הַצַּדִּיק, גַּם אִם לְפִי הַדִּין אֵרַע כָּאֵן טְעוֹת וְהַצֶּדֶק עִמּוֹ. וַיּוֹבֵאוּ כִּמָּה עֲבֻדוֹת בְּפַעֲלוֹת הַבְּרוּכוֹת שֶׁנִּגְרְמוּ מִקְבֻלַּת גְּעֵרַת וְעִלְבוֹנוֹת מִצַּדִּיקִים.

מִתְנֻנוֹת נִפְלְאוֹת מִרְאִיָּה חֻלְקִית שֶׁל צַדִּיק

לְקַמֵּן מַעֲשֵׂה (מַעֲבָד עַל פִּי "אֱמוּנָה שְׁלֵמָה" רְאֵה שֵׁם הַמַּעֲשֵׂה בְּהִרְחֻבָּהּ וּמִקּוּרוֹת נוספים) הַנוֹתֵן הַצָּצָה לְדַרְכֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַנִּפְלְאִים לְגִלְגָּל שֶׁפַע לָאָדָם דֶּרֶךְ הַטָּעִית צַדִּיק:

בְּשִׁכּוֹנַת "שַׁעֲרֵי חֶסֶד" בִּירוּשָׁלַיִם הִתְגוֹרָר יְהוּדֵי צַדִּיק וְשֵׁמוֹ רַבִּי מְרִדְכִי לִיב הַכֹּהֵן קֶאמִינֶצְקִי וַצ"ל. רַבִּי מְרִדְכִי לִיב הָאֲרִיזָה יָמִים בְּבְרִיאוֹת אֵיתָנָה עַד יוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן.

לְשֵׂאֵלֶת מִקְרָבּוֹ רַבִּי מֹשֶׁה זִיבֶלְד, שְׁזָכָה לְשִׁמְשׁוֹ, לְסִבַּת אֲרִיכוֹת יָמָיו וּבְרִיאוֹתָיו, סִפֵּר רַבִּי מְרִדְכִי לִיב, שֶׁבְּצַעֲרֻתוֹ הִתְגוֹרָר בְּחוּץ לָאָרֶץ וּבְאַחַת הַיָּמִים בָּא הַ"חֲפֵץ חַיִּים" וַצ"ל לְחַצֵּר בֵּית הַמִּדְרָשׁ שֶׁבְּעִירוֹ, לְמַכּוֹר אֶת סִפְרֵיו – "מִשְׁנֵה בְרוּרָה" וְ"חֲפֵץ חַיִּים". רַבִּי מְרִדְכִי לִיב עֲזָן בְּסִפְר "מִשְׁנֵה

ברורה" חלק א', וכיון שהחבור מצא חן בעיניו, החליט לרכש את הספר. נגש ל"חפץ חיים" ושלם את מחירו.

חלפו מאז כמה שנים. בינתיים יצא לאור גם החלק השני של ה"משנה ברורה" וה"חפץ חיים" יצא שוב לערים ועירות למכור את הספר. גם לעירתו של רבי מרדכי ליב הגיע. סדר את הספרים על ספסל מחוץ לבית המדרש והמתין לקונים.

כשבא לשם רבי מרדכי ליב, נגש אליו ה"חפץ חיים" וברר האם שמו מרדכי ליב שנטל ממנו חלק א' של "משנה ברורה" בפעם הקודמת?

רבי מרדכי ליב אכן אשר שרכש את הספר. ואז הראה לו ה"חפץ חיים" שהשם "מרדכי ליב הכהן" מופיע בפנקסו בין אלו שלקחו את הספר בהקפה ונותר לו חוב של כף וכף רובלים.

נבוך רבי מרדכי ליב, ואמר שלמיטב זכרוננו שלם לו את מחיר הכסף במלואו, כפי שהתבקש.

ה"חפץ חיים" לא התוכח. אם יהודי אומר ששלם, כנראה ששלם. באותה הזדמנות רכש רבי מרדכי ליב גם את החלק השני של ה"משנה ברורה".

חלפו כמה ימים. בינתיים המשיך ה"חפץ חיים" לעירה אחרת. גם שם העמיד את ספריו בבית המדרש המקומי. מתפללי בית הכנסת ולומדי התורה שקבר הספיקו להפיר

מפעם קודמת את החלק הראשון, שמחו לקראת בואו של הגאון הנודד, ורכשו בחבה רבה את החלק השני.

בין הבאים היה יהודי אחד שמהר לגשת ל"חפץ חיים" והזדהה בשם: מרדכי ליב הכהן, ואמר כי צפה לבואו של הרב בכליון עינים, כי נותר לו חוב על הספר הקדם, וכעת הביא עמו די כסף גם להחזיר את החוב וגם כדי לרכוש את החלק החדש של ה"משנה ברורה".

עתה כאשר הבין ה"חפץ חיים" שישנם שני יהודים העונים לשם: מרדכי ליב הכהן, אחד יושב כאן ואחד בעירה האחרת, הצטער שעלתה בו חשד, ומיד אסף את כל הספרים, צר אותם והעמיס על כתפיו ופנה לצאת לעירה הקודמת. בהגיעו לעירה, ברר אצל את תושביה למגוריו של מרדכי ליב הכהן.

רבי מרדכי ליב בעל המעשה הפתע לראותו, והזמין להכנס לבית, לכבדו כראוי. אך ה"חפץ חיים" בקש שישמע קדם כל את דבריו, שנאמרו בקול מתחנן. ה"חפץ חיים" הכביר עליו מילות פיוס ובכל לבו בקש את סליחתו שחשד בו לחנם. רבי מרדכי ליב הבהיר שלרגע לא הקפיד עליו ולא היה צריך להטריח את עצמו לשוב לעירה.

ה"חפץ חיים" לא ותר ואמר לו שברצונו לברך אותו כדי לפייסו כראוי (עין ברכות לא ע"ב). רבי ליב השיב כי לא חסר לו מאומה, הכל יש לו.

אמר לו ה"חפץ חיים", בכל זאת אברך אותך באריכות ימים ושנים. הגיב רבי ליב, זו אמנם ברכה טובה, אך יש המאריכים ימים וגופם נחלש ודעתם מטשטשת...

השיב לו ה"חפץ חיים": אני כהן. ואני מברך אותך בשלמות. כמובן שרבי ליב שמח עד מאוד לברכת הצדיק. וה"חפץ חיים" פתח ואמר: יהי רצון שתזכה לאריכות ימים ושנים, בבריאות הגוף והנפש ובצלילות דעת מלאה.

וכך היה. רבי ליב האריך ימים ושנים בבריאות טובה ועד לפטירתו, קרוב לגיל מאה, היה כחז במתניו. וכאשר חש שנשמתו עומדת לעזוב את העולם, אסף את בני ביתו ולאחר שנפרד מהם בצלילות הדעת, ברגע ושלוחה, סגר את עיניו.

העבדה שהתפרסמה בירושלים, הולידה את האמרה: אשרי מי שה"חפץ חיים" חשד בו.

המשכילים מבינים את השפע בגערת הצדיק

בספר "היכל הברכה" על פסוק בפרשת דברים (דברים ב, יא) "רפאים יחשבו אף הם כענקים והמאבים יקראו להם אמים" מביא הרבי מקומרנא וצ"ל, מענין השפעת הצדיקים בדרך הסתר, על סדר הפסוק, ונעתיק מדבריו לענינינו, "שמעתי מאת הצדיק רבי זאב וואלף [מזאבריו] בן הקדוש המגיד רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב, 'רפאים' – הם הצדיקים רופאי נפשות ... והם סוד 'רפאים יחשבו אף הם' – אף וכעס שלהם יחשב

'פֻּעֲנִיקִים' כִּמָּה דָּאָת אָמַר (דְּבָרִים טו, יד) 'הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ' שֶׁהַצַּדִּיקִים עַל יְדֵי פֶּעַס שֶׁלָּהֶם לָשֵׁם שָׁמַיִם מִמַּתִּיקִין כָּל הַדֵּינִים וְנִמְשָׁךְ שִׁפְעַ וּבִרְכוּת לְעֹנֵנִיקִים לְגִרְגְּרוֹתֶיךָ 'הָאָדָם הַגָּדוֹל בְּעֹנֵנִיקִים' (יְהוֹשֻׁעַ יד, טו) זֶה אֲבִרָהֶם שֶׁהוּא הָרִאשׁוֹן: הַמּוֹשֵׁךְ שִׁפְעַ וְחַיִּים וּפְרִיָּסָה וּבִרְכָּה] 'וְהַמֵּאֲבִים' – שָׂאִין לָהֶם הַכָּרַע שֶׁל הַדַּעַת וְאִין לָהֶם מַח בְּקִדְקֹדֶם 'יִקְרְאוּ לָהֶם אֲמִים' – פֻּעֲסָנִים, שָׂאִין לָהֶם מַח לְהַבִּין שֶׁכָּל דְּבָרֵי הַצַּדִּיק עוֹשֶׂה רְשִׁימוֹת גְּדוּלוֹת לְהַמַּתִּיק כָּל הַדֵּינִים, עַד כָּאֵן דְּבָרֵי קִדְשׁוֹ.

גַּעַרַת הַצַּדִּיק לְטַהֲרַת הַנֶּפֶשׁ

וּמִכָּל זֶה רָאוִי לַדַּעַת אֶת עֶרְךָ מַעֲלַת גַּעַרַת הַצַּדִּיק שְׂאֵלוֹ הַשּׁוֹמֵעַ הִיָּה מִבֵּין מַה טָמוֹן בַּגַּעַרָה זֶה, בֵּין אִם הַגַּעַרָה הִיָּתָה מַצְדִּיקַת וּבֵין אִם לֹא, הִיָּה שֶׁשׁ וְשִׁמַּח כָּל יָמָיו וּבִהְבִּינוֹ אֶת מִשְׁמְעוֹת הָעֲלָבוֹן, הִיָּה לוֹקַח אֶת הַגַּעַרָה וְהַרְחוֹק וּמִתְעַלָּה הַרְבֵּה בַּעֲבוּדַת הַשֵּׁם וּלְזִכּוֹת לִישׁוּעוֹת בְּרוּחָנִיּוֹת וּבְגִשְׁמִיּוֹת.

דְּבָרֵי הַצַּדִּיק עֲשׂוּיִם לַעֲוֹרֵר אוֹתָךְ לְחַשְׁבוֹן נֶפֶשׁ, לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּמִמִּילָא תְּטַהֵר אֶת נִפְשְׁךָ מִכַּתְמֵי הַחֲטָא, כְּאֲמוֹר, וְאִין דְּבַר הָעוֹמֵד בְּפָנֵי הַתְּשׁוּבָה. וְגַם עֵצֶם הַדְּבוּר הַקָּשָׁה שִׁיּוּצָא מִהַצַּדִּיק, מִכְּפֹרֶת כִּסּוּרִים גְּדוּלִים. הַגַּעַ בַּעֲצָמְךָ, אִם עֲלָבוֹן מַצֵּד אָדָם פֶּשׁוּט מִכְּפָר חֲטָאִים, עַל אַחַת כִּמָּה וְכִמָּה כְּשִׂאִישׁ מוֹרֵם מֵעַם מַעֲלִיב אוֹתָךְ, שֶׁהַכְּפָרָה פִּי כִּמָּה וְכִמָּה גְּדוּלָה יוֹתֵר. וְאִם הַדְּבַר נַעֲשֶׂה בְּשִׁגְגָה וְעַל פָּנָיו נִרְאָה שֶׁהַתְּנַהֲגוֹתוֹ

כלפיך לא הייתה מצדקת, דע שנתגלגל הדבר כדי לפתח לך שערי שמים וכנזכר לעיל בשפע העצום שנגרם מקפדה של צדיק שלא הייתה במקומה, כגון לדגמה חשדו של עלי בחנה, שמפאת נפשה המרה חשבה עלי לשכורה והקפיד עליה, וכאשר הבין שחשדו היה לשוא, ברח אותה בכן, וחנה, הגם שהייתה עקרה שלא יכלה להוליד בדרך הטבע זכתה שנוולד לה שמואל הנביא עליו השלום..

העבדות והדגמאות שזכרו כאן ועוד רבים אחרים המובאים בספרים הקדושים [וראה דגמאות נוספות בעזה"י לענין החושדים בהם לשוא], יש ללמד על כל מארע, שמשמים מסובבים את הדברים, כדי להטיב לאדם. ונזכר שלא תמיד האדם יוכל לראות בעולם הזה את הטובה הנפעלת מזה.

ומכלל הדברים, יש לדעת שבעולם הזה רק הבורא יתברך שמו, יודע כמה נצרך האדם לבזיונות ועלבונות כדי לתקן את נפשו. ויתכן שפעמים גם בעתיד לא יראה הצדיק בצדקת התלמיד, כי נתגלגל שהצדיק יבישו, כפי הנצרך לזכוה נפשו, ופעמים נצרך למרוק על מצבו בגלגול קדם, והמרוק יתמשך לארך זמן, ויתכן שאף לארך חיייו ואף כי אחרי מותו – עד שיגיע הזמן הנכון (וראה לקמן "סוף הכבוד לבוא"). והכל בחסד ואמונה ולפי חשבון.

גערות שהביאו עשירות לדורי דורות

וידועים עבדות על בני אדם שמסבת גערת חכם וכעס

של צדיק עליהם, וכיון שקבלו את דברי ההשפלה בשתיקה, יצאו מצרה לרוחה ועלו והתעלו וזכו לאשר ועשר לדורי דורות, בהם משפחות ידועות עד היום בגדל עשרם וכבודם.

כך מספרים גם על משפחת עשירים מפרסמים, שזכו לעשרם בזכות ראש המשפחה שגזף מהחכם צבי זצ"ל. [בספר "אהל אברהם" (דף כז ע"ב), מספר המעשה משם ה"חות דעת" על משפחת רוטשילד]

וספור המעשה בקצרה, כאשר בימי גלותו, ברח החכם צבי מאמסטרדם עקב קנאתו לתורת השם יתברך, והתארח בבית אכסנאי אחד שקבלו במאור פנים ועל אף שלא ידע את זהותו וידע שאין לו פרוטה בכיסו, כיון שראה את שקידתו בתורה והבין שלפניו בן תורה, טרח לשרתו בנאמנות. במהלך שהותו שם ארע שהחכם צבי גער ונזף במארחו כמה פעמים, והמארח לא הגיב לגערותיו להוציא פעם אחת שלא עצר ברוחו והגיב לגערת הצדיק. עוד באותו יום באו לאותה אכסניה שליחים מהעיר לבוב שעשו את דרכם לאמסטרדם לבקש מהחכם צבי שיעמד בראשם ינהיג את עדתם. לשמחתם פגשו באותה אכסניה את החכם צבי ובגיל ורעדה הראו לו את כתב הרבנות. החכם צבי נתן את הסכמתו לכהן לרב הקהלה. וטרם שעזב את הבית, הודה החכם צבי לאכסנאי שארחו במאור פנים והביע את התפעלותו ממדותיו הטובות בהכנסת אורחים וצדקה וחסד. והוסיף ואמר, שכל פעם שגער בו ושתק, זכה שנגזר עליו עשירות בברכה מרבה, לו ולזרעו לדורי

דורות. ואלו שתק גם באותו היום ולא היה מגיב לעלבונות ולנזיפות, היה מגדיל את הברכה בתוספת שפע והגנה. ואף על פי כן ישמח במה שהשיג עד כעת. ודבריו התקיימו במלואם, שמאז עלה האכסנאי והתעלה בעשר גדול שנמשך לו ולזרעו אחריו.

ברכה מסתרת בקללה גלויה

בכמה מקומות בחז"ל הובאו עבדות בצדיקים שפסו את הברכות בלבוש של קללה, כגון המעשה המובא במסכת מועד קטן (דף ט) ובמדרש (תנחומא סוף פרשת בראשית וב"לקוט שמעוני" יהושע כב רמז לא) על רבי יונתן בן עכסאי ורבי יהודה בן גרים שבאו ללמוד פרשת נדרים מרבי שמעון בר יוחאי, וכשבאו להפרד (בשנית - עין שם), אמר רשב"י לבנו: בני אדם אלו הם אנשים של צורה - חכמים, לך אצלם שיברכו אותך. וכך עשה.

ולתדהמתו, ברכו אותו שבע ברכות שנשמעו לו מתמיהות ועל פניו נשמעו בקללות חמורות, עין שם בהרחבה.

בא הבן לאביו ואמר לו: לא די שלא ברכו אותי אלא אף צערו אותי! שאל אותו אביו: מה אמרו לך? וכשחזר הבן על הדברים, שמח רשב"י ופרש את כל דבריהם לברכות חשובות עם השלכות לחיי ולחיי בני משפחתו בעולם הזה ובעולם הבא.

ועין שם עבדות נוספות בדברי צדיקים שנראו משנים אף היו ברכה גדולה.

וְהַסְבִּירִים רַבִּים נֶאֱמָרוּ בַּמִּפְרָשִׁים עַל סִפְת כֶּסוּי הַבִּרְכָּה בְּלָבוּשׁ שֶׁנִּשְׁמַע קִלְלָהּ. וּמִבְּאֵרִים (עֵין "עץ יוסף" וְעוֹד רַבִּים), שֶׁבִּרְכָּה בְּרוּרָה וּגְלוּיָהּ, עֲלִילָה לְעוֹרֵר אֶת קְטָרוּג הַמִּשְׁטִינִים, שֶׁתֵּהָא עֵינָם צָרָה בַּבִּרְכָּה. וּמַעֲתָה בִּרְכָּה בְּלִשׁוֹן נִסְתָּר, לֹא תַעֲוִיר אֶת קְטָרוּגָם.

גַּם מִבְּאֵרִים (עֵין "שְׁפָתֵי כֹהֵן" עַל הַתּוֹרָה פֶּרֶשֶׁת תּוֹלְדוֹת – בְּרֵאשִׁית כו, כז) שֶׁבִּרְכוֹת מַעֲיִן אֵלּוּ מִשְׁתַּמְּרוֹת שֶׁלֹּא תִשְׁלַט בָּהֶם עֵין הָרַע. [וְעֵין שֵׁם עוֹד, שֶׁמִּשְׁמַע מִדְּבָרָיו שֶׁבִּרְכָּה בְּצִנְעָה מִשְׁתַּמְּרָת יוֹתֵר, עַל דֶּרֶךְ מֵאֵמֶר חז"ל (עֵין תַּעֲנִית ח ע"ב; בָּבָא מִצִּיעָא מִב ע"א) אֵין הַבִּרְכָּה שְׂרוּיָה אֶלֶּא בְּדָבָר הַסְּמוּי מִן הָעֵין. וּבִרְכוֹת בְּצִנְעָה הֵם בְּבַחֲיִנַת בִּרְכַת הָעוֹלָם הַבָּא "עֵין לֹא רָאָתָה" (יִשְׁעִיָּה סד, ג) וְשִׁלְכָן מַכְסִּים הַכֹּהֲנִים יְדֵיהֶם בְּבִרְכַת כֹּהֲנִים, וְעוֹד עֲנִינִים בְּזֶה.]

שְׁמִירָה מִפְּנֵי מִשְׁטִינִים

וַיְדוּעַ גַּם עַל צַדִּיקִים רַבִּים, שֶׁבִּכְחַ רְאִיתָם, רָאוּ קְטָרוּגִים כְּבִדֵּי מִשְׁקָל שְׂשׁוּרִים עַל הָאָדָם וְכֵן רוּחוֹת רָעוֹת וּמִשְׁטִינִים וּמִקְטָרְגִים, וְהַדֶּרֶךְ לְהוֹרִידָם הָיָה בְּדַרְכֵי גְעֵרָה וְדַבּוּרִים קָשִׁים.

וְעֵין שֶׁל"ה הַקָּדוֹשׁ (מִסְכַּת פְּסָחִים דְּרוֹשׁ חֲמִישִׁי אוֹת יז), דִּגְמָאוֹת נוֹסְפוֹת מִחז"ל שֶׁצַּדִּיקִים שֶׁנִּתְבַּקְּשׁוּ לְבָרֵךְ, אֶמְרוּ אֶת דְּבָרֵיהֶם בְּלִשׁוֹן שֶׁנִּשְׁמַע כִּקְלָלָהּ. וּמִדְּבָרָיו (שֵׁם וְכֵן בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה, לְעֵין פֶּתֶרֶן חֲלוּמוֹת יוֹסֵף), מִשְׁמַע שְׂאוֹתָם חֲכָמִים רָאוּ בַּגְּזֵרָה שֶׁנִּגְזַר עָלָיו מִצַּד הַמַּעֲרֶכֶת דְּבָרִים רָעִים, עַל כֵּן הוֹצִיאוּ הַבִּרְכוֹת בְּלִשׁוֹן קִלְלָהּ, וּבַהוֹצָאת הַדְּבָרִים כִּכֵּר יִחַשֵׁב כְּאִלּוּ הִתְקַיֵּם הַדְּבָר אֲבָל כּוֹנֵנָתָם לְבִרְכָּה, עֵין שֵׁם בְּהִרְחָבָהּ.

ועוד ציין "כָּלִי יָקָר" (שמות י, י) – לְעֵנֶן דְּבַרִּי פָּרַעַה "רְאוּ כִּי רָעָה" וגו' וְהַפִּיכֶת הַדְּבָרִים לְבִרְכָּהּ. ועוד ציין "אֲגִרָא דְכֻלָּהּ" (שמות טז, ו) לְעֵנֶן הַפִּיכֶת תְּלוּנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִרְכּוֹת. וְכַהֲנָה מְבַאֲרִים בְּסִפְרֵים עַל מְקוֹמוֹת נוֹסָפִים בַּתּוֹרָה, שְׁכָל מָה שֶׁדִּבְּרוּ צַדִּיקִים הַכֹּל הָיָה לְבִרְכָּהּ.

הַשְׁפַּעַת שְׁפַע בְּגִעְרוֹת

סֵפֶר "בְּרָכִי נִפְשִׁי" (לְהַגִּיר וִילְבָּרְשֵׁטִין שְׁלִיט"א, עמוד פח-פט; מ"נצם שיח", פְּרֶשֶׁת יִתְרוֹ) מוֹבָא סְפּוֹר נִפְלָא שְׁסִפֵּר הַגָּאוֹן רַבִּי מִסְּעוּד בֶּן שְׁמַעוֹן שְׁלִיט"א: פַּעַם אַחַת שֶׁהִיְתִי בְּחֶדְרוֹ שֶׁל הַגֵּה"ק הַבָּבָא סְאֵלִי זְכוּתוֹ תִּגָּן עָלֵינוּ בְּנִתִּיבוֹת בַּעַת שְׁעָרָךְ סְעוּדַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְרַק אֲנָשִׁים אֶחָדִים הוֹרְשׁוּ לְהַכְנִס לְחֶדְרוֹ בַּעַת הַסְּעוּדָה. אֶחָד הַנוֹכְחִים הָיָה יְהוּדִי שֶׁבִּבְיָתוֹ נִמְצְאוֹת שְׁבַע בָּנוֹת שֶׁהִגִּיעוּ לְפָרְקָן וּכְלָן הִמָּתִינוּ לְזִיווּגָן.

בְּאַמְצַע הַסְּעוּדָה קָם לְפָתַע אוֹתוֹ יְהוּדִי עַל רִגְלָיו וְהִתְחִיל לְגוֹלֵל בְּאָזְנֵי הָרֵב – תוֹךְ כְּדִי שֶׁהוּא בּוֹכָה בְּכִיּוֹת נוֹרָאוֹת – אֶת צְרוּתָיו הָאֵימּוֹת, עַל שְׁבַע בָּנוֹתָיו שֶׁאֵין לוֹ פְּרוּטָה לְפָרְטָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיךְ לְהַשִּׁיאָן, וְכִמוֹ כֵּן סָבְלוּ הוּא וְאַשְׁתּוֹ מִמַּחֲלוֹת שׁוֹנוֹת רַח"ל, וְהַבְּכִיּוֹת הִגִּיעוּ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם.

מִסְּפֶר רַבִּי מִסְּעוּד, שֶׁלְנוֹכְחִים הָיָה נֹכַח שֶׁצָּעְרוּ שֶׁל הַיְּהוּדִי חֶדֶר לְלֵב אֲבִיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הַבָּבָא סְאֵלִי וַצ"ל. הַצַּדִּיק יֹשֵׁב מִהֶרֶר כַּמָּה דְּקוֹת, כְּשֶׁלְּפָתַע נִפְתָּחָה הַדֶּלֶת, וַחֲתָנוֹ שֶׁל הָרֵב, הִרָה"ג רַבִּי דָּוִד יְהוּדִיוֹף וַצ"ל נִכְנָס לְחֶדֶר.

כְּשֶׁהִבְחִין הַבָּבָא סָאֲלִי בְּחִתְנֹו, הִתְחִיל לְצַעֵק עָלָיו בְּשָׁאוֹת
נִזְרָאוֹת: "מִדּוּעַ נִכְנָסְתָּ? מִי הִתִּיר לָךְ לָבוֹא כָּאן?"...

פְּנֵי הַחֲתָן חֲוָרוּ כְּסִיד, וְהוּא לֹא מָצָא מְלִים לְפִיִּס אֶת
חֻתְנֹו. כְּמוֹ כֵּן חֲוָרוּ פְּנֵי הַמַּסְבִּים, וּבִפְרֹט שֶׁהֶאֱהָבָה בֵּין הַחֲתָן
לְחֻתְנֹו הַבָּבָא סָאֲלִי הִיָּתָה יְדוּעָה לְכָל, וְלֹא הִבִּינוּ מַה קָּרָה
כַּעַת שֶׁהוּא צוֹעֵק כָּל כָּךְ עַל חֲתָנֹו.

וְהַבָּבָא סָאֲלִי מִמָּשִׁיךְ לְצַעֵק עָלָיו וְאוֹמֵר לוֹ: "אֲמֹר אַחֲרֵי
אֶת הַמְּלִים הָאֵלֶּה – 'חֲתָן הוּא כְּמוֹ בֶּן, וְבֶן יָכוֹל לְהַכְנִס אֶל
אָבִיו בְּכָל עֵת שִׁירְצָהוּ!"...

חֲתָן הָרַב לֹא הָיָה מְסֻגָּל לְהוֹצִיא שׁוֹם מִיָּלָה מִפְּנֵי מֶרֶב
הַהֵלֶם שֶׁהָיָה נָתוּן בּוֹ, אֲךֹּ חֻתְנֹו הָרַב דָּחַק בּוֹ וְהִכְרִיחַ אוֹתוֹ
לְהוֹצִיא מִפְּנֵי אֶת הַמְּלִים הָאֵלֶּה בְּדִיוֹק. וְאִכֵּן, לְאַחַר מֵאֲמָצִים
רַבִּים הִצְלִיחַ חֲתָן הָרַב לְהוֹצִיא אֶת הַמְּלִים הָאֵלֶּה מִפְּנֵי.

וְהִנֵּה, לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע הַבָּבָא סָאֲלִי אֶת הַמְּלִים הָאֵלֶּה יוֹצְאוֹת
מִפִּי חֲתָנֹו, גָּעַמַּד לְיַד הַקִּיר וּפָרַץ בְּבִכֵּי מֶר וְאוֹמֵר "רְבוּנוּ שֶׁל
עוֹלָם! אֵתָּה שׁוֹמֵעַ, אָבָא שְׁבַשְׁמִים, מַה שֶּׁחֲתָנִי אוֹמֵר? – בֶּן
יָכוֹל לְהַכְנִס אֶל אָבִיו בְּכָל עֵת שִׁירְצָהוּ! אִזּוֹ עֲכָשְׁיוֹ אֲנִי רוֹצֶה
לְהַכְנִס אֵלָיךְ, וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּךָ שֶׁתַּעֲזֹר לִיהוּדִי שֶׁנִּמְצָא כָּאן אֶתְנֹו
וְזָקוֹק לִישׁוּעוֹת גְּדוֹלוֹת".

שְׁעָה אַרוּכָה עָמַד הַבָּבָא סָאֲלִי וְהִתְפַּלֵּל עַל הִיְהוּדִי, וּלְאַחַר
זְמַן נִגַּשׁ אֵלָיו וְאוֹמֵר לוֹ: "הִתְפַּלַּלְתִּי וְנִעַנִּיתִי"...

בְּזִיוֹן הַבָּא לְאַחֵר תִּפְלָה

מובא מצדיקים שמסימני קבלת התפלה, באשר אדם חוה מארע כואב לאחר תפלתו. וכמובא בעבודה שלפנינו [ומזה נלמד על ערכם של בזיונות לקבלת התפלה, שצערם גדול מצער גופני].

כְּתִית – לְמֵאוֹר

בְּשִׁיחָה שֶׁנֶּשָׂא רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ בִּידְרָמָן שְׁלִיט"א ("באר הפרשה" פְּרֻשַׁת תְּצִוָּה ה'תשע"ח) הִרְחִיב אֶת הַדְּבָר שֶׁ"כֹּאשֶׁר יְהוּדֵי מְסִים תִּפְלָתוֹ וּמִקְבֵּל אִיזוֹ מִכָּה, הָרִי זֶה סִימָן שֶׁתִּפְלָתוֹ עָלְתָה לְרִצּוֹן".

וּבִהְקֶשֶׁר לָזֶה מֵבִיא מַעֲשֶׂה, "בְּשָׁנִים שֶׁהָיָה הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי שְׁלֹמֹמָקָה מְזוּוּעָהִיל זְכוּתוֹ תִּגַּן עָלֵינוּ דֵּר בְּעִיר הַקֹּדֶשׁ יְרוּשָׁלַיִם, הָיָה נוֹהֵג לָלֶכֶת כָּל יוֹם לִכְתֹּל הַמַּעֲרָבִי. פַּעַם בְּדֶרֶךְ חֲזָרְתּוֹ פָּנָה רַבִּי שְׁלֹמֹמָקָה לָלֶכֶת דֶּרֶךְ 'שַׁעַר שְׁכֶם' – כִּי שָׁם הָיָה הַמָּקוֹם רִיק מֵרֵאיוֹת אֲסוּרוֹת, אֵךְ מִשְׁמָשׁוּ רַבִּי אֱלִיָּהוּ רֵאשִׁית וְצ"ל אָמַר שֶׁעֲדִיף לָלֶכֶת דֶּרֶךְ 'שַׁעַר הָאֲשָׁפוֹת', כִּי בְּשַׁעַר שְׁכֶם הָיְתָה קֶצֶת סִכָּנָה לְהֵלֶךְ.

לְמַעֲשֶׂה עָשׂוּ כְּדַבְּרֵי הָרַבִּי. בְּעֶבְרָם בְּ'שַׁעַר שְׁכֶם' פָּגַע בָּהֶם עַרְבֵי רָשָׁע, וּבְאַגְרוֹפּוֹ הִכָּה אֶת הָרַבִּי מִכָּה חֲזָקָה מְאֹד.

פנה הגבאי ואמר: "ראה נא מה היה לנו..." כמרמז שהיה מן הראוי לעשות כדבריו וללכת דרך 'שער יפו' מפני הסכנה.

נענה רבי שלום'קה והשיב: "מקבלי מאבותי, שכאשר יהודי מסים תפלתו והוא מקבל איזו מכה, הרי זה סימן לדבר שעלתה תפלתו לרצון לפני אדון כל".

סים רבי שלום'קה: "עדיף לקבל מכה בגוף ולא מכה בנפש חלילה".

[הערנו לעיל כאן במאמר, שאין להכניס עצמו למקום סכנה, גם לא לדרך מצוה. ומסתבר ההליכה אז דרך שער שכם לא היתה סכנה ממש. ועין שם במאמר שפונתו שעדיף לקבל מכה בגוף ולא להכשל בראיה אסורה.]

ובזה פרש את הפסוק בפרשת תצוה (שמות כו, כ) "שמן זית זך – כתית": אם אחר התפלה מקבל המתפלל מכה, הרי זה סימן 'למאור', שתפלתו נתקבלה, ויאר ה' פניו אליו.

כיוצא בו אמר רבי שלום'קה, שכאשר האדם מבקש ומתפלל מהקדוש-ברוך-הוא על ענין מסים, וזמן קצר אחר תפלתו ארע לו איפכא ממה שבקש, כגון שמבקש לרפואת החולה ובתם תפלתו נודע לו שהחמיר מצבו של החולה, ידע נאמנה שתפלתו התקבלה, ואלו אם רואה תכף את הישועה אינו מכרח שיהיה לזה קיום.

וְאִי דְּבַר זֶה נִרְמָז בְּאוֹתוֹ הַפְּסוּק: "וַיִּקְחוּ אֵלָיךְ שֶׁמֶן וַיֵּת
נָךְ" – אִם הָאָדָם זָכָה וְהִצְלִיחַ לְהִתְפַּלֵּל בְּכוֹנָה כְּמִרְמָז בְּשֶׁמֶן
וַיֵּת נָךְ, וְאַחֵר כֵּךְ מִרְגִּישׁ 'פְּתִית' – שְׁאַרְע לּוֹ אִיפְכָא מִמָּה
שֶׁבִקֵּשׁ, יֵדַע נֶאֱמָנָה שְׁכָל זֶה אֵינוֹ אֶלָּא 'לְמֵאוּר'. סִימָן מִבְּהֶק
יֵשׁ לּוֹ שֶׁתְּפִלָּתוֹ הִתְקַבְּלָה וְהִגִּיעָה עַד לְכֶסֶף הַכְּבוֹד, וַיִּשְׁוּעָתוֹ
קְרוּבָה לְבוֹא".

בזיונות עקב עשיית נוצה

כאשר אדם נוחל בזיונות ובושות, במהלך המצוה או עקב עשיית המצוה, ידע האדם וישכילו הרואים אותו, שמשמים זכו אותו בכמה וכמה ישועות וכן סגולות הגנה ושמירה לאיכות המצוה. לקמן יובא מעט מהיתרונות המיוחדים לבזיונות, בושות וכלמות הבאות מחמת העסק במצוה.

שמירת המצוה בשלמות ובאיכות

רבותינו זכרונם לברכה הזהירו בכמה וכמה מקומות, שלא יתפאר האדם במצוותיו, שבזה מפסיד מהמצוה ואף חמור מכך – גם להעניש עקב ההתפארות ממעשיו.

ובתלמוד ירושלמי מסכת חגיגה (פ"ב ה"ב) מספר על חסיד אחד שלאחר פטירתו הראה לחברו את הרשעים הסובלים בגיהנם, ובהם את מרים 'ברת עלי בצלים' שציר של שער גיהנם תקוע באונה. ושאל את חברו מדוע? ואמר לו חברו, מפני שהיתה צמה – ומפרסמת את צומה, עין שם.

וכתב הגאון חיד"א בספרו "שמחת הרגל" (פסקה א, סימני ליל הסדר – צפון) "אזהרה שמענו לבעל תשובה כי כל עניני תשובתו יהיה צפונים ונסתרים שלא ידעם אדם שאם כה יעשה יעניש מלמעלה. ויתגאה בשבח שקבצו. ולבסוף יעשה משום

יְהִירָא. וְעוֹד שִׁישְׁלַט עֵין הָרַע בְּלִמּוּדוֹ וְעִנְיָנוּ כִּי אֵין הַבְּרָכָה שׁוּרָה אֶלָּא בְּסֻמוֹי מִן הָעֵין. וְשִׁמְעָתִי עַל מֵהֶרֶב רַבִּי יַעֲקֹב כּוּלִי וְצ"ל הַמְּזֻכָּה אֶת הָרַבִּים בְּסִפְרָא מֵעַם לֹעֲזֵי שְׁהִיָּה שְׂרׁוּי בְּהַפְסָקָת ג' יָמִים וַיּוֹם הַג' לָעֵת עָרַב אַחֲרֵי חֲצוֹת הַיּוֹצֵרֶךְ לְלָכֵת לְבֵית אָדָם אֶחָד. וְכִבְדוּהוּ בְּכּוֹס מִשְׁקָה הַקָּאפ"י [= קָפָה] וְכִדִּי שְׁלֹא לְפָרְסָם מִעֲשֵׂיו שְׁתֵּה הַקָּאפ"י וַיּוֹדַע הַדְּבָר אַחֲרֵי כֵךְ מִבְּנֵי בֵּיתוֹ וְכו'.

וְכִהְנֶה מוֹבָא רַבּוֹת בְּגִנוֹת הַמְּפָרְסָם אֶת צְדָקוֹתָיו. וַיְדוּעִים עֲבָדוֹת רַבּוֹת, עַל צְדִיקִים שֶׁשָּׁבְרוּ הַנְּהֻגוֹת טוֹבוֹת שֶׁהַחֲזִיקוּ בָּהֶם בְּסֵתֶר, כְּאִשֶּׁר הִבִּינוּ שֶׁהַנְּהֻגָה קְרוּבָה לְקַבֵּל פְּרִסוּם. [וְכִמּוּבָן, לְמַעֲשֶׂה, יֵשׁ לְהַזְהִיר מִלְּבַטֵּל קְבָלָה טוֹבָה, לֹא הַתְּבוֹנָנוֹת נִכּוֹנָה וְשׁוּם שֶׁכֵּל, וְרֹאשׁוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁאֵלֶת חֶכֶם. וַיֵּשׁ בְּזֶה פְּרָטִים רַבִּים] וּמִכָּל מְקוֹם רוֹאִים כְּמָה חֲשֵׁשׁוֹ מִכְּבוֹד וְהַתְּפָאֲרוֹת.

וְנִעְתִּיק קִטְעַ קֶצֶר מִדְּבָרֵי רַבִּינוּ יוֹנָה, מִמֶּנּוּ נִלְמַד חֲמוֹר הָעִנְיָן, "וּבְעוֹדוֹ בְּבֵית הַכִּנְסֶת, אֵל יִדְבֵּר דְּבוּר חַל עִם אָדָם וְאִף כִּי בִשְׁעַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה. וְאִם יֵשְׁבוּ אֶצְלוֹ בְּנֵי אָדָם הַמְּדַבְּרִים, יִנִּיעַ שִׁפְתָיו וַיְדַמָּה עֲצָמוֹ כְּמִתְפַּלֵּל. וְאֵל יִתְפָּאֵר לּוֹמֵר, אֵינִי מְדַבֵּר, כִּי כָל הַמִּתְפָּאֵר כְּמַעֲט הוּא נוֹטֵל אֶת שְׁכָרוֹ".

עַל דְּבָרָיו הַקְּדוּשִׁים שֶׁל רַבִּינוּ יוֹנָה עוֹמֵד רַבִּי יְרוּחָם לִיבּוּבִיץ וְצ"ל מִמִּיר בְּסִפְרוֹ "דַּעַת תּוֹרָה" (פְּרָשַׁת כִּי תְבוֹא) וּמִרְחִיב אֶת הַדְּבוּר, עַל פִּי מְקוּרוֹת שׁוֹנִים, שֶׁהַמִּתְפָּאֵר בְּמִצְוָה שֶׁעָשָׂה, מוֹרִיד מִמִּחִיר הַמִּצְוָה. וּבְמִצְבִּים מְסִימִים (עֵין שְׁלֹחַן עָרוֹךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן תַּקְסָה ס"ו, וְכֵן עֵין בְּבֵא בְּתָרָא שָׁם) עָלּוּל אִף לְהַעֲנִשׁ עַל כֵּךְ.

ובמהלך הספר הזכרנו שצדיקים שנצרכו לרבות זכויות לבטל גזרות קשות, לא התייחסו לזכויות ולמעשים טובים שנתקבלו עבורם מחמאות, הערכה, כבוד וכדומה (כמובא במקומו על הגר"מ שך). על אחת כמה וכמה, גאון והתנשאות על הזולת. ומזה ישכיל האדם ויתן הלב להבין במעלת הבזיונות, שפשם שהכבוד גורע, כך הבזיונות משמרים.

וראה עוד מה שכתבנו לענין בזיונות מכפויי טובה, שצדיקים, שרדפו אחרי בזיונות הפאים מחמת עשית מצוה, בחרו במצות של חסד מסוג זה. עין שם בזה ועוד.

צדיקים פחדו מהכבוד שחולקים להם

בספר "אהלי תורה" (על הגדה של פסח משם "צדיק כתמר יפרח" רצג) מספר שד"ר איתן כהן ז"ל שהיה רופא השנים של רבי אהרן ליב שטיינמן זצ"ל, וספר שכאשר הוצרך לעשות טפול שרש, לא הסכים הגרא"ל לזריקת הרדמה. אמר: "יתן לי כמה דקות שאתרכז באיזה ענין בלמוד, ולא אזוז כל זמן הטפול". וכשחזר ממסעו בחו"ל, בא אל הרופא וספר שיש לו כאב נורא בשן. עשה צלום, והודיע שיש לעוקרה. בקש רבינו שיעקר בלי הרדמה. אמר: "קבלתי כבוד כה רב, חייבים לאזן אותו ביסורים" וכך עשה.

הַבְּזִיּוֹן כְּשִׁמִּירַת הַמִּצְוָה בְּכִתְבֵי הַקֶּדֶשׁ

וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוֹנוֹם לְבִרְכָּה (פְּסָחִים ח; יוֹמָא יא ע"א; קְדוּשִׁין לט ע"ב; חֲלִין קַמֵּב ע"א) "שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָם נִזְקָקִין". וּמִסְבִּירִים, שְׁמֵאֲרָעוֹת מְצַעְרוֹת הַבָּאוֹת עֲקֵב עֲשִׂית מִצְוֹת, תְּכַלִּיתָם לְטוֹבָה גְּדוּלָּה. וְעֵין לְרַבֵּינוּ "אוֹר הַחַיִּים" הַקְּדוּשׁ בְּפָרֶשֶׁת וַיָּשָׁב (בְּרֵאשִׁית לו, יד) לְעֵנִין "שֶׁנֶּזֶק שֶׁתְּכַלִּיתוּ הִטְבָּה וּמַעֲלָה גְּדוּלָּה אֵינוֹ חָשׁוֹב נֶזֶק".

בְּכִתְבֵי הַקֶּדֶשׁ הוֹבֵאוּ כַּמָּה מֵאֲרָעוֹת עַל מַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁבִּמְהֵלָכֶם אֶרֶץ צָעַר וּבְזִיּוֹן. וְהַמְּפָרְשִׁים בָּאֲרוּ, כֹּל אֶחָד לְפִי עֲנִינוֹ, שֶׁהַצָּעַר אוֹ הַבוֹשָׁה נוֹעֲדוּ לְשִׁמּוֹר אֶת הַמִּצְוָה בְּשִׁלְמוֹת וּבְאִיכוֹת, שֶׁלֹּא תִפְגַּם מְכַבּוֹד וְהִתְפָּאֲרוֹת, גְּאוּהָ, סְפּוּק מִפְּרוֹז, וְחִיחוֹת הַדַּעַת וְכִדּוּמָה, תַּחֲשׁוֹת שֶׁמְקַלְקְלוֹת אֶת אִיכוֹת וּשְׁלֵמוֹת הַמִּצְוָה.

לְקַמֵּן כַּמָּה דְּגִמָּאוֹת קִצְרוֹת, מִיְּנֵי רַבּוֹת;

הַשְּׁמִירָה בַּעֲלֵה הַזֵּית הַמְּרִיר

בְּשִׁלְחֵי יְמֵי הַמַּבּוּל, שָׁלַח נֹחַ אֶת הַיּוֹנָה מִחוּץ לַתֶּבֶה וְהִיא שָׁבָה כַּאֲשֶׁר בְּפִיהָ עָלָה זַיִת. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוֹנוֹם לְבִרְכָּה (עֲרוּבִין יח ע"ב וְזוֹ מִתְפַּלֵּת הַיּוֹנָה בְּפֶרֶק שִׁירָה פֶּרֶק רִבְעִי) "אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, מֵאִי דְכָתִיב (ח, יא) וְהִנֵּה עָלָה זַיִת טָרֶף בְּפִיהָ, אָמְרָה יוֹנָה לְפָנָי הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יֵהִיוּ מְזוֹנוֹתַי מְרוֹרִין כְּזֵית וּמְסוּרִין בְּיָדְךָ וְאֵל יֵהִיוּ מִתּוֹקִין כְּדָבָשׁ וּתְלוּיִין

בִּיד בֶּשֶׁר וָדָם [בֶּשֶׁר וָדָם – נַח, רַש"י]; כְּתִיב הָכָא טָרַף, וְכְתִיב הֵתָם (מִשְׁלִי ל, ח) הִטְרִיפְנִי לָחֶם חֲקִי".

מִבֵּין הַדְּבָרִים הָרַבִּים נֶאֱמָרוּ בַּמִּפְרָשִׁים וּבַסְפָּרֵי הַמוֹסָר עַל כֵּךְ, מוֹבָא פֶּרוֹשׁ (הַסֵּבֵר עַל פִּי שִׁיחַת הַמַּגִּיד רַבִּי בְּרוּךְ רוֹזֶנְבֶּלום שְׁלִיט"א), שְׂדֵדְרִים אֵלּוּ נוֹעְדוּ לְשָׁמֵר עַל נַח וּלְהַצִּילוֹ מִתַּחֲשׁוֹת מְסַכָּנוֹת שֶׁל גְּאוֹת שְׁעוֹלוֹת לַפֶּגֶם בַּמְשִׁימָה הַגְּבוּהָה שֶׁנִּתְּנָה בְּיָדוֹ לַפְּרָגָס אֶת כָּל הָעוֹלָם, וְכִדֵּי שְׁלֹא תִזְוַח עָלָיו דַּעְתּוֹ וּמִצָּתוֹ הַגְּדוֹלָה תִּשָּׂאֵר בְּשִׁלְמוֹתָהּ, הַזְכִּירָה לוֹ בַּמָּסֵר חֲרִיף, שֶׁעַל אַף שְׂזָכָה לִהְיוֹת שְׁלִיחַ הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שָׁמוֹ לְתֵת לָהּ אֶת מְזוֹנָהּ בְּקָלוֹת בְּמַתִּיקוֹת, עֲדִיף הִיָּה שֶׁהִיא עֲצָמָה תַּחֲפֹשׁ אֶת מְזוֹנוֹתֶיהָ בְּטָרַח וּבְמַרִירוֹת מִבְּלִי הַתַּעֲרָבוֹתוֹ*.

וְנִרְאָה בְּזֶה לְלַמֵּד שֶׁגַּם אָדָם גָּדוֹל וְעָנִי כִּמוֹ נַח שֶׁעָלָיו נֶאֱמָר (בְּרַשִׁית ו, ט) "צִדִּיק תָּמִים הִיָּה בְּדוֹרוֹתָיו", וְאֶמְרוּ חַז"ל (מס' ע"ז ו ע"א) – "תָּמִים בְּדַרְכָּיו, צִדִּיק בְּמַעֲשָׁיו" וּבַמְשַׁמְעוֹת הָעֲנִין פֶּרֶשׁ רַש"י (שֶׁם דְּבוֹר הַמִּתְחִיל "תָּמִים בְּדַרְכָּיו") "עָנִי וְשֹׁפֵל רוּחַ", עֲלוּל לַהֲפָגֵם מִתַּחֲשׁוֹת שֶׁל תַּהֲלָה וּבִכָּךְ לְגַרֵעַ מִמַּעֲלָתוֹ וּמִשְׁכַּר מִצְוֹתָיו וְעָלָיו לְהַשְׁמֵר מְזִיָּה.

* חשוב להוסיף שאין חלילה לראות בכך הנהגה למקבל כלפי איש חסדו. וכאמור, מטרת הדרשה לפנות למטיב, שיגמל חסד ברגישות ובחכמה מבלי שיתביש המקבל, אבל המקבל עצמו עליו לנהג בדרך ארץ ולהפיר טובה למטיבו, שגמלגלים זכות על ידי נפאי.

השמירה בבזיונות השבטים

דגמה נוספת מפינחס הצדיק עליו השלום, שקנא לשם האל, ובתמורה למעשיו ספג בזיונות מהשבטים. עד שהשם יתברך שבחו, כמובא בריש פרשת פינחס.

ובמאמרנו לענין הבזיונות בראי הצדיקים, עמדנו על כך שהקדוש-ברוך-הוא שבת את פינחס רק לאחר שבוז אותו השבטים, ושאלנו, הרי אילו היה מקדים לשבחו, היה נחסך ממנו צער העלבון?! והבאנו בזה רעיון בדרך אפשר.

ומצאנו שעמד בזה ה"חתם סופר" (שנת תצד"ק) בריש פרשת פינחס: "אחר שעשה פינחס מעשה הנורא הזה ומסר נפשו והצליח, אולי היה נכנס שמחה בלבו והיה מפסיד קצת משכרו, על פן מאת ה' היתה לסבה שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי זה, כדי שלא יתגאה וישמח, וא"כ על ידי זה בדין הוא שיטול שכרו". [עין שם עוד, בענין הנקיות הנדרשת לשלמות המצוה ושאיפילו תנאים קדושים, חששו מפניה שתגרע משכרם. ומה שכתב "אולי היה נכנס שמחה בלבו", אין הכוונה לשמחה בעשיית המצוה שהיא משפחת והיא מהתנאים לקיום המצות (ראה הקדמת החרדים - התנאי הרביעי) והאריז"ל זכה למעלותיו בשכרה (עין חרדים שם). אלא בא לשלל שמחה של פניה וזחיחות הדעת, וכפי שנראה מהמשך דבריו].

משמע מדבריו, שבזיון השבטים היה לטובת פינחס, כדי שלא תזווח עליו דעתו. כי מעט גאווה וזחיחות הדעת, עלולה

לגרע משלמות השכר, ואלו ככל שהמצוה נקיה, בלתי להשם לבדו, מבלי שיתערב בה כבוד חיצוני, חנופה, גאווה ושאר ענינים, כך מתעצמת שכרה ומשתמרת בשלמותה.

השמירה לבעלי מעמד מזחיחות הדעת

החשש שתזוה דעתו של אדם מחמת מעשיו הטובים, לא פוסח גם על הגדולים שבגדולים.

גם את הפהן הגדול, שעושה את עבודות יום הכפורים, היו מטריחים באופנים מסימים, כדי שלא תזוה דעתו עליו ויתגאה בכתר כהונה המיוחד לו ולשבטו (עין יומא יט ע"א וברש"י), ואין חלוק בין הכהנים, גם כהן תלמיד חכם מפלג, נדרש לשמירה זו, שההתפארות לא תגרע משכרו (על פי רש"י שם).

עוד לגדל הספנה מזחיחות הדעת על מעשים טובים, עין לרבינו יוסף חיים ב"ן יהודה " (יומא כב ע"ב) על מאמרם זכרונם לברכה "אמר רב נהילאי בר אידי, אמר שמואל, כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור מתעשר" וכו', מטעמי הענין, כדי שיכבדו אותו בעושרו ולא במצוותיו ומעשיו הטובים ובזה לא יפגם שכר מצוותיו. עין שם.

בספר "שית שרפי קודש" (ברסלב, חלק ד' אות תרכו) מספר על רבי נתן מברסלב וצ"ל, "מוהרנ"ת היה זהיר מאד מלשבח את עובדי ה', כדי שלא יבואו לידי גאות ויישות חס ושלום".

כֹּאֱלוֹ נִהְרַג לְכָבוֹד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ

כָּתַב בְּסֵפֶר חֲסִידִים (סימן מ), "כִּי עָלֶיךָ הוֹרֵגְנוּ כָּל הַיּוֹם (תהלים מד, כג) אֱלֹהֵי בְנֵי אָדָם שֶׁמְקַבְּלִים בְּשֵׁת, וְהַלְבֵּנָת פָּנִים עַל הַמַּצּוֹת, כִּי כְּשֶׁאֹמֵר לָאָדָם סְכָלוֹת לְקַיֵּם מַצּוֹת צִיצִית וּתְפִלִּין וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, נִשְׁפָּךְ דָּמוֹ כַּמִּים מִפְּנֵי הַבּוֹשָׁה, מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב כֹּאֱלוֹ נִהְרַג עָלָיו. וְעַל הַמְּלָבִין פָּנָיו מַעֲלָה עָלָיו כֹּאֱלוֹ הִרְגוּ וּמוֹנְעוּ מִלַּעֲשׂוֹת מַצּוֹה, זֶה שֶׁאֹמֵר הַפְּתוּב (יִשְׁעִיָּה כט, כא) מַחְטִיאִי אָדָם בְּדִבְרִי. [וְלִמּוֹכִית בְּשַׁעַר יִקְשׁוֹן וַיִּטּוּ בַתְּהוֹ צִדִּיק]. וְאֹמֵר (תהלים סט, ח) כִּי עָלֶיךָ נִשְׁאֲתִי חֲרָפָה.

וּגְדוּלָּה חֲרָפָה מִזֶּה אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל הָעוֹשֶׂה עֲבָרָה וּמִתְבַּיֵּשׁ בּוֹ מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, סג) "לִמְעַן תִּזְכְּרִי וּבְשֵׁת וְלֹא יִהְיֶה לָּךְ עוֹד פֶּתַח חוֹן פֶּה מִפְּנֵי כְּלָמְתְּךָ בְּכַפְרִי לָּךְ לְכָל אֲשֶׁר עָשִׂית נָאִם אֲדֹנָי ה' (אלוקים)".

וְאוּלַּי עַל דֶּרֶךְ דִּבְרֵי הַסֵּפֶר חֲסִידִים הִלְלוּ, אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ גַּם בְּגִמְרָא (שְׁבַת קִיח ע"ב) "אָמַר רַבִּי יוֹסִי, יֵהָא חֲלָקִי מִמֵּיתִי בְּדֶרֶךְ מַצּוֹה", שֶׁמִּתְפָּרֵשׁ גַּם עַל מִי שֶׁבִּישׁוּ אוֹתוֹ וְהִלְבִּינוּ אֶת פָּנָיו בְּהִיּוֹתוֹ בְּעֶסֶק הַמַּצּוֹה, שֶׁכֵּיוֹן שֶׁבּוֹשָׁה הִיא כְּמִיתָהּ, נִכְלָל גַּם הוּא בְּ"אֲשֵׁרִי" זֶה.

הַצֶּעֶר מוֹסִיף לְאִיכוֹת הַמַּצּוֹה

יִתְרוֹן נוֹסֵף לְנִזְק בְּשַׁעַת הַמַּצּוֹה, וְלַעֲנִיָּגוֹ סְפִיגַת עֲלִבוֹנוֹת וּבּוֹשׁוֹת, נִרְאֶה לְלַמּוֹד עַל דֶּרֶךְ מֵאֱמָר חֲזו"ל (אבות דרבי נתן פֶּרֶק ג

משנה ו) "...לפי שטוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריוח".
הרי שצער הנזק מגדיל את איכות ושכר המצוה, כיוון שהיא
נעשית בצער.

ואמרו חז"ל (חלין ז ע"ב) "אמר רבי אלעזר, דם ניקוף
מַרְצָה (מכפר, רש"י) כדם עולה. אמר רבא בגודל ימין ובניקוף
שני והוא דקאזיל לדבר מצוה". כלומר, אדם שנגף באגודל
ימין, פעמים באותו מקום, כשהיה בדרך מצוה, הדם היוצא
ממנו מכפר כדם קרפן עולה*.

צמצום הענש על עבירות העבר

יתרון נוסף הוא כפרת עונות בענש קל על פני ענש
חמור שהיה נתן במצב אחר. והענין הוא, על פי קט הבנתנו
בספרים, שהשם יתברך מעכב את דין הענש על החטאים

* אמנם מהמפרשים (עין מאירי ועוד) נראה שמשמע שכל מכה חזקה שיוצאת ממנה
דם מכפרת, ככל שעצמת הצער גדולה. ודברי רבא מתפרשים כדגמה לכאב
חזק. ועין בשלהי ספר "חיי אדם" (ח"ב פלל קנה, אות מא. לענין קביעת יום טוב ביום
שנעשה לאדם נס פרטי), שהמחבר מתאר את הצלת בני משפחתו באור ליום ט"ז
כסליו בשנת ה'תקס"ד, שעקב התלקחות אבק שרפה נחרב חצרו ורכושו, ובני
ביתו נותרו בחיים, הגם שנפגעו בגופם (כמתאר שם). וכתב שם הגאון המהר"ר:
"ובכל בני ביתי כולם וממני, אין אחד שלא יצא מהם על כל פנים איזה טפות
דם. והשם ית' ברחמיו וחסדיו חשב לנו הדם כקרפן לכפר, והצילנו ונשאנו
כלנו בחיים" וכו'. ומדבריו הקדושים של ה"חיי אדם", שבחר להדגיש את הדם
שיצא מגופם והשנהו לקרפן, נראה ללמוד, שעצם הצער יש בה ערך של קרפן
(גם אם לא נתקיימו התנאים הנזכרים לעיל) ועין שם עוד.

שְׁעֵשָׂה הָאָדָם, לְשַׁעַת כָּשֶׁר. וּבָעֵת עֲשִׂית הַמִּצְוָה מְאִירָה נִשְׁמַת הָאָדָם בְּשָׁמַיִם בְּאוֹר גָּדוֹל, וּמַחֲמַת זֶה נִסְתָּמִים פִּיּוֹת הַמְּשֻׁטֵּינִים וְהַמְּקֻטְּרָגִים, וְכֹאֲשֶׁר הוּא נִדּוֹן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עַל עֲבֻרוֹת שְׁעֵשָׂה בַּעֲבָר, דִּי בַּעֲנֵשׁ קָל לִפְטֹר אוֹתוֹ.

וְאִם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יַעֲשֶׂה עִמּוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ חֶסֶד וְיִפְרָעוּ מִמֶּנּוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עַל יְדֵי שִׁיגָרָם לוֹ נֶזֶק, וְלַעֲנִינָנוּ, אִם יִכְלִימוּ אֶת פָּנָיו וְיִבְיִשוּהוּ, וְלַצָּעֲרוֹ תִּהְיֶה מְשֻׁמְעוֹת גָּדוֹלָה לְכַפֶּרֶת עֲוֹנוֹתָיו, פִּי כִּמְהָ וְכִמְהָ מְאוֹתוֹ צָעַר, בְּזִמְנָן אַחֵר שֶׁלֹּא הָיָה עָסוּק בָּהּ בְּמִצְוָה*.

סְתִירַת לַחֵי לְהַצֵּלַת הַיּוֹלֵדֶת

סֵפֶר הַמִּגִּיד הַמְּפָרָסָם רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ בִּידְרָמָן שְׁלִיט"א ("בֶּאֱרַח הַפְּרָשָׁה – פְּרָשַׁת וְאֶרָא) "שְׁמַעְתִּי מִתְלִמִּידוֹ שֶׁל הַגָּאֹן רַבִּי אַבְרָהָם קֶלְמֶנוּבִיץ זצ"ל רָאשׁ יְשִׁיבַת מִיר בְּאַרְצוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר שָׁמַע מִרְבּוֹ שֶׁבְּחֻרּוֹתוֹ לָמַד בְּרֹאדִין בִּישִׁיבַתוֹ שֶׁל הַחֶפֶץ חַיִּים זי"ע, וּמִדְרָכּוֹ שֶׁל הַחֶפֶץ חַיִּים הָיָה לְעוֹרֵר רַבּוֹת לְהִמָּנּוֹת עַל חִבְרַת "מְזַהֲרֵי שַׁבָּת" – הֵמָּה הַסּוֹבְבִים בָּעִיר וּמְזַהֲרִים אֶת בְּעָלֵי

* הַמַּעֲזֵן וְהַרְחֻכָּנוּ בְּזָה מְאֹמֶר נִפְרָד, בְּקִבְצָן מִיָּחָד מַעֲנִינֵי דִין שָׁמַיִם, שֶׁם יוֹבֵא בְּהִרְחֻכָּה, מִפְּרִטֵי הַעֲנָן, עַל דֶּרֶךְ מְאֹמְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבָרָכָה מַעֲנִין זֶה, וְכִגּוֹן הַמּוֹבָא בְּמִסְכַּת שַׁבָּת (קִיח ע"ב) "אָמַר רַבִּי יוֹסִי, יֵהָא חֲלָקִי מִמֶּתִי בְּדֶרֶךְ מִצְוָה". וְהַתְּבָאָר בְּזֶה, כִּי בְּדֶרֶכּוֹ לַמִּצְוָה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, נִשְׁפָּע עַל חֶסֶד גָּדוֹל, וְלִמִּיתָתוֹ יֵשׁ מְשֻׁמְעוֹת גְּבוּהָה יוֹתֵר לְכַפֶּרָה. וְכִהְנֶה מְאֹמְרִים נִסְפִּים. הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִזְכְּנוּ לְהוֹצִיאוֹ לְאוֹר עוֹלָם.

התניות לסגור עסקיהם בערב שבת מבעוד מועד שלא יבואו לידי חלול שבת, חס ושלום (ועין "משנה ברורה" סימן רנ"ו סק"ב שהאריך בזה ובגדל שכרם), ולעתים אף התפץ חיים עצמו היה יוצא אל השוק בלא לחוס על כבודו.

פעם אחת קרא התפץ חיים לרבי אברהם שיתלנה אליו במסע הקודש ברחובות ובשוקים, יחדיו עברו מחנות לתנות והאיצו במוכרים לסיים מלאכתם בזריזות, והנה כאשר הגיעו לאחת התניות החל בעל התנות לצעק עליהם ולבזותם ולא נחה דעתו עד שפטר להם על הלחיים. התפץ חיים שתק ולא הגיב מאומה, וכמוהו גם רבי אברהם, והמשיכו בדרךכם ובמלאכת הקודש אשר עליהם.

כעבור כמה שבועות הגיע אברהם אל התפץ חיים ובכה נוראות כי אשתו מקשה לילד והיא בסכנת חיים ממש, שאלו התפץ חיים, האם זהירים אתם באותם ג' דברים בהם נבדקת היולדת? (עין שבת לא ע"ב) השיב האיש, הן. מיד אמר התפץ חיים שיקראו לר' אברהם מהיכל הישיבה, כשנכנס אל החדר שאלו התפץ חיים, זוכר הנד את הבזיונות שפגת מידי אותו חנוני, האם מוכן אתה למסור אותם אל האשה הזקוקה לרחמי שמים, והשיב שאכן מסכים הוא, לא עברו רגעים ספורים והנה הגיע קול מבושר לאמור שילדה בן במזל טוב ויצאה מכלל סכנה, וראו כולם עין בעין כיצד זכות הבזיונות הצילה ממות לחיים כפשוטו.

אמר רבי אברהם, רבינו, שתי שאלות יש עמי ואבקש
רשות לשאלם, כשנתנה לו הרשות פתח ושאל –

א', מדוע בקש הרבי ממני שאתן אותם הבזיונות, הרי
גם הרבי התבזה על ידי אותו בליעל, ומדוע לא נתן הרבי
את הבזיונות שלו?

ב', אם אכן כה גדול כחם של בזיונות מדוע באמת
הייתי צריך להעניקם לאחרים ולא להשאירם לזכותי?

השיבו החפץ חיים על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון,
שאלת מדוע לא מסרתי אני את הבזיונות שעברתי, הנה כבר
זקנתי ובאתי בימים, וכבר כמה וכמה הרפתקאי עברו עלי
בימי חלדי, וממילא אינני נסער ואוכל את לבי אם מבזים
אותי, אולם אתה צעיר לימים וכל פגיעה בך מגעת היא עד
לעמק הלב פנימה, עד שאינך יכול לעמוד בה, ותדד שנתך
במשך כמה ימים ולילות, על פן שכרך מרבה משלי. ושאלת
מדוע אמרתי לך לתת אותם לזכות היולדת, כי למה נועדו
כל אלו ה'מעלות' אם לא בשביל לעשות טובה לאחרים...

ומכאן חזוק עצום למי שנתבזה 'בהגן', ומתוך הפגיעה
הנו מרגיש 'משפלי' עד לעמק נפשו, ידע נאמנה כי ככל
שיגדל הבזיון בך גדולה היא 'המתקת הדינים' פי כמה וכמה
מיסתם בזיון..."

עֲלֻבוֹנָה שֶׁל מִצְוָה

הַמַּעֲשֵׂה הַבֹּא נֶעֱתַק מִסֵּפֶר "סְפֹרֵי הַחֵג" – סְכוּת (פָּרָק

"בִּסְכַּת תְּשֻׁבוֹ" לְהֵרֵב מִנַּחֵם מִנְדֵּל):

"בְּכֶפֶר אֶחָד, לֹא הִרְחַק מִהָעִיר לִוְמָנָה, הָיָה אֶחָד מֵתוֹשְׁבֵי
שׁוֹכֵב עַל עֵרֶשׁ דָּוִי, וּבִמְשָׁךְ שְׁלֹשׁ יָמֹת שָׂרִי הָיָה בְּלִי הַכָּרָה.
כָּל סִימָן חַיִּים לֹא נִרְאָה בּוֹ, פָּרֵט לְאוֹתוֹת קָלִים בְּיֹתֵר.

כְּאֲשֶׁר חֲזַר הָלָה לְהַכְרֵתוֹ, הָיָה הַדְּבָר לְפָלֵא, וְאִף רֵבָה
שֶׁל הָעִיר בְּאוֹתָם הַיָּמִים, הִגְאֹן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לִיב דִּי־סִקִּין,
הַחֲלִיט לְבַקֵּר אֶצְלוֹ וְלִשְׁמַע מֶה בִּפְיוֹ אוֹדוֹת מֶה שֶׁקָּרָה אֵתוֹ
שֵׁם."

אִישׁ כִּפְרֵי זֶה, יְהוּדִי פָּשׁוּט לְמַדִּי, סֵפֶר לְגֹאֲוֹן אֶת אֲשֶׁר
קָרָה אֵתוֹ בְּשֵׁלֶשׁ יָמֹת אֵלָיו.

"בְּאַלָּה הַיָּמִים – הִתְחִיל בְּסִפּוּרוֹ – עָלְתָה נִשְׁמַתִּי הַשְּׂמִימָה,
שֵׁם הִתְחִילוֹ לִשְׁקַל בְּפֶלֶס מֵאֲזֻנִּים אֶת מַעֲשֵׂי בְּעוֹלָם הַזֶּה. עַל
הַמֵּאֲזֻנִּים שָׂמוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת וְהַעֲבֵרוֹת שְׁלִי. לְדֹאבוּנִי, הָיוּ
הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂים מְאֹד לְעֻמַּת הַעֲבֵרוֹת הַמְרֵבּוֹת וְכֵן הַכְרִיעוּ
הֵלָלוּ לְרַעְתִּי.

"לִפְתָּע הִגִּיחוּ מוֹלֵי מְלָאכִים, וּבִיָּדָם חֲבִילָה כְּבֵדָה, אֲשֶׁר
שָׂמוּ אוֹתָהּ לְצַד מִשְׁקַל הַמִּצְוֹת, כֵּן שֶׁהֵלָלוּ הַכְרִיעוּ אֶת הַכֶּף
– וְהִתְעוֹרַרְתִּי מִיָּד!"

בסוף ספורו הקצר, בקשו הגאון לספר לו מקורות חייו.
הלה מילא אחר בקשתו והתחיל לספר לו על מהלך חייו.

מסתבר כי איש זה היה יהודי פשוט עד מאד, ומעולם
לא נהל חיים יהודים פשרים. גר היה בכפר בו התנהגו כולם
כמוהו, ולא ידע מאומה על התורה ומצוותיה. פרט לבקור
בבית הכנסת פעם אחת בשנה, ביום הכפורים, לא טעם מעודו
טעם של חיים יהודיים.

באחת השנים, עת בקר ביום הכפורים בבית הכנסת,
שמע שיחתם של המתפללים אודות הקמת סכה. משום מה
נכנסו הדברים ללבו והתחיל להתעניין אצלם על טיבה של
סכה; גדלה, ארפה ורחבה, והחליט כי אף הוא יבנה לו השנה
סכה לקראת חג הסוכות.

בבואו הביתה, רכש קורות וקרשים מתאימים והתחיל
לטפל בהקמת הסכה. מאחר שלא ידע מדת הגבה, החליט
לסדר את הדפנות והקורות בצורה כזו שהן תהיינה גבוהות
רק במשהו מגבהו-הוא, בכדי שיוכל להכנס אליה ללא קשי.

בכדי לדעת המדה האמתית, השכיב את עצמו, ברוב
תמימותו, על הקורות, ומדד את הקורות בהתאם למידתו.

בעודו שוכב ומודד את עצמו, עברו דרכו חבורת צעירים
לצים, אשר הבחינו כי נשכב הלה על קורותיו. הללו מהרו
אליו, הרימו אותו יחד עם הקורות וסתבוהו כאלו היו נושאים
ברמינן רחמנא לצלן. הוא קבל את הבזיונות והיסורים באהבה

וְנָשָׂא בִלְבַב שֶׁקֶט אֶת כָּל הָעֲלֻבוֹנוֹת אֲשֶׁר גָּרְמוּ לוֹ בַּעַת סוּבְבָם
בִּרְחוּבוֹת קִרְיָה.

כַּאֲשֶׁר הִגְדִּישׁוּ אֶת סֵאת הָעֲלֻבוֹנוֹת, הִתְזִירוּהוּ אֶל מְקוֹמוֹ
בְּבִתְחֻלָּה.

יְהוּדֵי תַמִּים זֶה לֹא אֲבִד עֲשֵׁתִנְתִּיו, וְקֹר רִוְחוֹ, וּמִהֵר שׁוּב
לְמִלְאכָתוֹ בְּהִקְמַת הַסֵּכָה, עַד אֲשֶׁר גָּמַר לְהִקְיָמָהּ.

הִנֵּה כִּי כֵּן, כַּאֲשֶׁר נִשְׁמְתוּ שֶׁל זֶה עֲלֵתָה לְמַעְלָה, וְשָׁקְלוּ
בַּפֶּלֶס אֶת מַעֲשָׂיו, הִכְרִיעַ סֵאת הַבְּזִיוֹנוֹת וְהִיסוּרִים, שֶׁל מִצּוֹת
סֵכָה, אֶת הַכֶּף, וְהוֹסִיפוּ לוֹ שָׁנוֹת חַיִּים..."

בְּזִיוֹנוֹת עַל צְדָקָה וְחֶסֶד

בְּנוֹסֶף לְזִכְוִיּוֹת הַשְּׁמוּרִים לְמַקְבְּלֵי הַבְּזִיוֹנוֹת בְּדֶרֶךְ כָּלל, וּבְנוֹסֶף לְשֹׁכֵר הָעֶצוֹם הַשְּׁמוּר לְמַקְבְּלֵי בְּזִיוֹנוֹת עֲבוּר עֲנִיִּים שֶׁבְּעֹבְדֵת הַשֵּׁם, יֵשׁ תּוֹסַפֶּת שֹׁכֵר בְּכֻמוֹת וְאִיכוֹת לְבְּזִיוֹנוֹת שְׁחוּוֹים גְּבָאֵי הַצְּדָקָה.

גְּדוֹל הַמַּעֲשֶׂה יוֹתֵר מִהַעוֹשָׂה – בְּמַעֲלוֹת רַבּוֹת

מִדֶּרֶךְ הַטָּבַע וְהַנְּמוּס, הַתּוֹרֵם לְנִזְקָק וּלְכָל מַטָּרָה חֲשׁוּבָה, זֹכֶה לְאַהֲדָה, יָקָר וְתִהְיֶה.

וַיְדוּעִים מַעֲשִׂיּוֹת רַבּוֹת עַל אוֹתוֹ עֲשִׂיר וּבַעַל נִכְסִים, שֶׁהָיָה מִכָּר לְכָל הָעִיר אוֹ הָעִירָה כְּקִמְצָן וְאַפִּילוּ אֲכֹזֵר שְׂאִינוֹ מִטָּה שְׂכָם לְעֵנִי, וְעָקֵב כֶּף סֹפֵג בְּזִיוֹנוֹת. וְרַק לְאַחַר מוֹתוֹ הִתְבָּרַר שֶׁהָיָה מִפְּרָנָס אֶת עֲנִי הָעִיר. וְהַמְּנִיעַ הָעֲקָרִי שֶׁל אוֹתָם גְּבִירִים לְהַסְתִּיר אֶת מַעֲשִׂיהֶם, כִּי בִּיּוֹדָעַם בְּעֶרְךָ וּמַעֲלַת הַבְּזִיוֹנוֹת, וּמַעֲדִיפִים לְסִבֵּל בְּעוֹלָם הַזֶּה חֲרָפוֹת, וּלְהַשְׁאִיר אֶת אִיכוֹת הַמִּצּוֹה בְּשִׁלְמוֹתָהּ.

אֲמָנָם מַעֲשִׂיּוֹת אֵלּוּ הֵם שֶׁל יְחִידֵי סְגוּלָה, בְּדֶרֶךְ כָּלל הַנְּדִיבִים מְקַבְּלִים מְקוֹם שֶׁל כְּבוֹד עַל תְּרוּמָתָם הַמְּכַבֶּדֶת. לֹא כֵן גְּבָאֵי הַצְּדָקָה שְׂאוּסָפִים אֶת הַכֶּסֶף, שֶׁעֲשׂוּיָם לְסִפּוּג

קיטונות של בוז ולהוות מטרה לחצי החשדות*. ועצם הבזיונות המטחות בהם, מעצימים את שכרם**.

ובאמת יתרון המזכה ומקבץ הכסף גדול מהנותנים עצמם, כמובא בגמרא (בבא בתרא ט ע"א), "אמר רבי אליעזר, גדול המעשה יותר מהעושה, שנאמר (ישעיה לב, יז) והיה מעשה הצדקה שלום". וכתב על כך רבי יעקב עמדין בהגהותיו (בבא בתרא שם), "נכתב בצדו, לפי שטורח וסובל עלבונות מן הנגבים על ידו. וצער דגופא ובזיונה כבד ליה לאנש לסבל מממוניה".

ועין בזהר הקדוש פרשת ויגש (בראשית רח ע"א) "גבאי צדקה נטלי אגרא לקביל כלחו דיהבי צדקה" – גבאי צדקה זוכים לשכר כנגד כל הנותנים צדקה.

ועצם אסיפת הצדקה, גם ללא שאחרים יטיחו בהם עלבונות, דורשת עוז רוח, בפרט לאלו שלא נתנסו בכך.

* דגמה לחשדות, נביא קטע מספר חסידים (סימן של), "והייתם נקים מה' ומישראל (במדבר לב כב), ולא מכל ישראל, פעמים שהגבאי נותן לבני טובים, שאינם יודעים הדבר אלא שנים או שלשה מחשובי העיר, שאם ידעו האחרים היה זה המקבל מתביש, כי כשיקעסו היו מלבינים פניו, והיה הגבאי נותן על פי שנים או שלשה טובי העיר לעניים טובים, ושאר הקהל תמהים אנה הלכו מעות הצדקה כל כך מהרה, ויש לו בשת, ומוטב לגבאי שילבינו את פניו, ואל יתביש העני, אם יגיד הגבאי יתביש העני המקבל".

** ונזכיר שהיו צדיקים וקדושים שבזו לבזיונות, ומעלתם גבוהה ביותר ושכרם לאין שעור אודותם הרחבנו מעט בספרנו המדבר מעניגי התפעלות ואדישות, שבחסדי השם פעת בעריכה, יזכנו יתברך להוציא לאור עולם.

ספר לנו תלמיד חכם אחד, שאביו היה גבאי צדקה גדול, ונהג לקבץ נדבות בעצמו עבור עניים צנועים. וכאשר נפטר האב הצדיק, יעצו לו להמשיך את משימותיו של אביו באסוף צדקה.

ואמנם בא לבית הכנסת הגדול שאביו נהג לאסוף שם כסף, ועמד בקרן זוית. אך מחמת עדינותו, חש תכף בושה ועלבון נורא, ורצה שהאדמה תבלע אותו. אך חזקה עליו עצת רבותיו – להמשיך בדרכי אביו, ובצר לו בקש מידידיו האברכים שיסתירו אותו בגופם, ובעת שקבץ נדבות, ראו המתפללים רק את ידו המושטת... כך נהג תקופה ארוכה, עד שעלה בידו להתגבר על הבושה.

מספרים על ראש ישיבה גדול, שנאלץ לקבץ נדבות, ואמר שעשה חשבון נפש עם עצמו, מדוע הגיעו להטילטל בדרכים ולהתבזות באסוף נדבות, ועלה בידו שיתכן שמא לא נהג כראוי עם תלמידיו, אולי גרם להלבנת פנים של תלמיד או שהשליך בחור מהישיבה שלא בהצדקה גמורה, ומשמים דנים אותו פרוצת בשוגג שעליו לגלות...

עוד מספרים על אחד מגדולי ראשי הישיבות שיצא לקבץ נדבות עבור ישיבתו. ופעם בא לפני עשיר גדול, שכבד אותו כרום מעלתו. ובתוך כך העיר – הנה אני נותן מכסי, ובסופו של דבר שכרו של רבינו גדול יותר, שהרי גדול המעשה יותר מהעושה... אמר לו ראש הישיבה, אלו היית

יודע כמה צער יש לי מעצם אסוף הנדבות, כמה בושח
עצמית, היית מבין שהתשלום שלי לא פחות גדול...
על אחת כמה וכמה כשנוסף לזה לעג הבריות.

נתכפר לו על עון ד' מיתות בית דין

ובספר "טהרת הקדש" בדברו על מעלתם של גבאי
הצדקה (פרק ו) הרחיב בזה. וכתב, ומקובל מהקדוש רבינו רבי
אלימלך זכרנו לברכה בעל "נעם אלימלך", שהחולף לקבץ
ממון בארבע פינות העיר, נתכפר לו על עון ד' מיתות בית דין.
ועוד כהנה וכהנה.

בפרט אם מחרפין אותו הפתאים וחושדין אותו, כבר
מבואר בשלחן ערוך (יורה דעה סימן רנז סעיף ו) ששכרו גדול ביותר.
כי כמה שמקבל בזיונות בשביל דבר מצוה נתגדל שכרו בשמים,
כי לפום צערא אגרא.

כאלו נהרג על קידוש השם

כתב בספר "טהרת הקדש" (מאמר הצדקה פרק א אותיות טו–טז)
"חשובה מצות צדקה כי כשמקבל בזיונות בשבילה נחשב כאלו
נהרג על קידוש ה' וזה נאמר על הגבאי ומקבצי צדקה, שהפתאים
חושדים אותם ומביישים אותם, ואשרי להם: כמובא (בספר חסידים
סימן מ') וזה לשונו: – פי עליך הורגנו כל היום (תהלים מד, כג) אלו

בני אדם שמקבלים בושת והלבנת פנים על המצות וכו' מעלה הכתוב כאלו נהרג עליו, ועל המלבין פניו מעלה עליו כאלו נהרג, ומונעו מלעשות מצוה, וזה שאמר הכתוב מחטיאי אדם בדבר וכו'. חשובה מצות צדקה, שגם המצוה ואומר לאחרים שיתנו, כאלו עושה המצוה בעצמו. (בספר חסידים סימן תריא).

עצת הצדיקים

ידוע על צדיקים רבים שהורו לחסידיהם, בפרט לגבירים המכבדים שבהם – בעלי הממון שפקהלה, שיעברו בכבודם ובעצמם בבתי כנסיות ובמקומות צבוריים ויקבצו נדבות, יאספו כספים, כשאר העניים והקבצנים. והתבטאו גדולות ונצורות במשימה זו*.

לפשר הנהגה זו נמסרו כמה טעמים, בהם, שאסיפת הצדקה על ידי העשיר נועדה לשרש מהגביר את הגאווה בממונו ובעשרו, וכהנה טעמים של הכנעה, שכאשר יחוש את נפש

* בבקור שערך האדמו"ר מויזניץ שליט"א במנצ'סטר, אצל ידידו מנער רבי חיים שרגא פיביל שינבלג שליט"א גאב"ד קהל "מחזיקי הדת", במהלך שיחתם העלו כמה עבודות מגדולי הדורות זע"א שהורו לחסידיהם לאסוף כסף כמו ידיהם לטובת העניים, בהם צדיקי בית וויז'ניץ, ה"אהבת ישראל" וה"אמרי חיים". וכן מובא שם, שספרו לאדמו"ר רבי אהרן מבעלז על אביו, האדמו"ר מהרי"ד מבעלז זצ"ל, שהתבטא פעם, שכל ההולך לגיס כספים לטובת יהודי, אפלו אם שורה עליו ענש של חייב כרת מתכפר לו העוון. והמהר"א התפעל מאד מהמאמר הזה שאמר אביו ובקש שיחזרו עליו שוב..

העני, יזדהה עמו במצבו, וכאשר יעניק לו צדקה, יעשה זאת מתוך כבוד והתחשבות בבושה הגדולה שיש לעני הנאלץ לאסוף כסף, וכיון שגם הוא נאלץ לקבץ נדבות, לא יתנשא עליו, חלילה;

הסבר נוסף להדרכה זו, כדי לזכות את הגביר בעשית חסד בגופו ולא רק בממונו, שמעלות רבות נאמרו בזה;

כמו כן יש להבדיל בין צדקה המתנהלת בארגון צדקה ממוסד, לצדקה הנאספת על ידי אדם פרטי, ולכל אחד מעלות וחסרונות, דרך צדקה 'ממוסדת' נתן לאסוף סכומים גדולים ולהעניק תמיכה קבועה לעני, אף לצד המעלה הגדולה הזאת, צדקה ממוסדת הופכת למוסד העובד לפי כללים ו'קריטריונים' ברורים, ופחות לפי הרגשת הלב, כמצות אנשים מלמדה, כמו כן הגביר מתהדר במוסד הצדקה שברשותו, ואף עשוי להסתייע בנדיבות לבו כדי לקדם את עסקיו, והרבי רצה לזכות את העשיר שבנוסף להיותו מחלק צדקה על בסיס קבוע בפרסום, יעשה את כל פעולות הצדקה לשם שמים וללא נגיעות של פרסום. וכנהנה טעמים וסבות שונות, הגיוניות ונסתרות – טעמים על פי פשט ועל פי קבלה. מהם היו השערות, מהם הרבי עצמו הסביר בהודמנויות שונות.

זו ההצלה היחידה למצבך

המעשה הבא הובא משם האדמו"ר מסאסוב שליט"א שהיה

עד למתרחש. גביר מפרסם נכנס לחדרו של רבי יואל מסאטמאר והניח צרור כסף גדול על שלחנו.

פנה הרבי לגביר בהתענינות ושאל אם הכסף השג כפי שדרש בדיוק?

השיב הגביר, שעשה כפי שצוה עליו הרבי.

הפטיר הרבי מילות ברכה והעשיר יצא את החדר.

בימים ההם הסתובב בבית הרבי ילד בשם יוסף דוד טייטלבוים, מבני משפחת הרבי [כיום האדמו"ר מסאסוב שליט"א]. לרב חביבותו הרשה להיות בחדר בעת שהרבי קבל קהל. השיחה הסתומה בין הגביר לרבי עוררה סקרנות בילד. ולאחר שעזב הגביר את חדרו של הרבי, מהר הילד, פנה לגביר והתענין אם מותר לו לשאול לפשר השיחה.

ספר העשיר שלפני זמן מה, נקלע לענין פרטי קשה ונזקק לישועה גדולה. הוא בא לרבי ושח בפניו את צרתו.

אמר הרבי, שיתן סכום כסף לצדקה, אף לא מכיסו אלא יהא עליו לאסוף בעצמו מאנשים טובים.

הגביר העשיר בא במבוכה: מדבר במשימה הכרוכה בבזיונות קשים, מעולם לא עשה כדבר הזה וכיון שחסר לא היה 'מצרך נדיר' ברשותו של גביר גדול זה, הציע שבמקום לאסוף ולקבץ נדבות, הוא מוכן להגדיל את סכום הצדקה מכפי שדרש הרבי. אף הרבי סרב להצעה.

הרבי עמד בסרובו גם כְּאִשֶּׁר הַגָּבִיר הִצִּיעַ לְהַכְפִּיל וּלְשַׁלֵּשׁ אֶת הַסְּכּוּם, וּלְהוֹסִיף עוֹד הֶרְבֵּה הֶרְבֵּה כְּהִנָּה וְכִהְנָה. לֹא נָתַן לְחֶסֶד אֶת הַבְּזִיוֹנוֹת בְּכָל סְכּוּם שִׁיָּהֶיָּה.

וְהַסָּבִיר לַגָּבִיר, שְׂאֵם חָשַׁב שְׁלוֹ, לְרַבִּי, יֵשׁ יִכָּלֵת לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִהַמְשָׁבֵר שֶׁנָּפַל אֵלָיו, הָרִי הוּא טוֹעָה; בְּמַצָּבוֹ הַקָּשָׁה שֶׁנִּקְלַע אֵלָיו, הַהֲצָלָה הִיא רַק בִּידּוֹ, רַק הוּא יוֹכֵל לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ, וְהַדָּרוֹ וְהַתְּרוּפָה הַיְחִידָה לְהַצָּלָה זֹה הִיא עַל יְדֵי בְזִיוֹנוֹת שֶׁבִּכְחָם יִמָּרְקוּ אוֹתוֹ וַיִּמָּתִיקוּ עָלָיו אֶת הַדִּין.

לַגָּבִיר לֹא נֹתֵרָה בְּרִירָה, הוּא יֵצֵא לְמִקְוֹמוֹת מְרַחֲקִים, אֲזוּרִים שֶׁהוּא פְּחוֹת מִכָּר וַיְדוּעַ, אֶסֶף וְקִבֵּץ נְדָבוֹת לְמַעַן מִטְרַת צְדָקָה. וְהַיּוֹם, בְּשַׁעַת טוֹבָה סִיִּים אֶת הָעֲנִיָּן, וּבֶד בְּבֶד גַּם עֲנִיָּנוֹ הַפְּרָטִי הַסֵּתֶדֶר בְּאַרְח פְּלִאִי.

הַגָּנָה בַּמַּעִיל בּוֹשָׁה

סֵפֶר הַמַּגִּיד הַנּוֹדֵעַ רַבִּי שְׁלוֹם שְׁבַדְרוֹן וַצ"ל בְּסִפְרוֹ "שְׂאֵל אַבִּיךָ וַיִּגְדֶּךָ"*, "רַבִּי חַיִּים מִצְאֲנֹז הִגִּיעַ פַּעַם לַעֲיָרָה אַחַת וַעֲשָׂה בָּהּ אֶת דִּרְכּוֹ בְּרָגֶל, וְהִנֵּה הוּא נֶעְצֵר לִיד אֶחָד הַבְּתִים וְהַכְּרִיז: רִיחַ גֵּן עֵדֶן נֹדֶף מִכָּאן! חַיִּב אֲנִי לְהַכְנִס לְבֵית הַזֶּה.

* נֶעְתַּק לְכָאן מִסֵּפֶר "מִרְאוֹת הַצּוֹבָאוֹת" לְהַגְרִי"י לֹנְגְּסִי שְׁלִיט"א.

וַעֲנֵן בְּסִפְר "סְפוּרִים נִפְלְאִים" (פְּרָק ח) לְהַרְח"י מֵאֲלִיק מַעֲשֵׂה דוּמָה לְנֹה, וְהַצִּדִּיק הַמּוֹבָא שֵׁם הוּא הַמַּגִּיד מִקְאֲזִינִץ וַצ"ל.

הייתה זו דירתו של ר' פסח, שהיה גבאי צדקה של העיר. דפקו בדלת ור' פסח פתח מיד. רבי חיים נכנס לדירה, התחיל להסתובב בתוכה, הריח בכל פנה ופנה עד שהגיע ליד ארון אחד. נעצר וקרא: מהארון הזה אני מרגיש את ריח גן עדן שעלה באפי....

רבי חיים בקש מיד לפתח את הארון, ובעל הבית הנבון עומד תוהה ומשתאה. אבל הלא מדבר ברבי חיים מצאנו, ממילא לא סרב ועשה כמצוה. פתח את הארון והתחיל לרוקן אותו מכל מה שהיה בתוכו; בגדים שבלו, סמרטוטים וכיוצא בזה, עד שלפתע נפלו בגדים של כמר, ורבי חיים שוב מכריז: הנה, הנה, ממלבוש זה עולה ריח גן עדן! אנא, ספר לי מיד מה כאן הענין, הכיצד נודף מזה ריח גן עדן?

ר' פסח היה מעט בהול, כי חשש שמא מתכוון רבי חיים לנזף בו על שהוא מחזיק בביתו בגד של כמר, אלא שלא יכל לסרב, ופתח את ספורו:

אני – אמר ר' פסח – הנני גבאי צדקה בעירה, ויש לי את התכנית הקבועה שלי, שכשאני מסובב את העירה, עובר אני מאיש לאיש ואוסף את הכסף הדרוש לצרכי הצדקה. פעם אחת קרה שיצאתי לי בדרך למען עניני הצדקה שלי, וכאשר השלמתי את המלאכה וחזרתי לביתי, אני מוצא מישהו יושב וממתין לי, וכשרק נכנסתי הביתה, הוא ממש זעק לעמתי: ר' פסח, אני בצרה גדולה! החובות מעיקים, הנושים עומדים

עלי, ואני מכרח להשיג עתה סכום כסף כך וכך שאם לא כן
אני אבוד!...

עניתי ואמרתי לו "יקירי, אני שומע, אני מבין שאתה
צריך, אבל מה אעשה לך? למה באת כל כך מאחר? הלא רק
עכשו סובבתי את כל העיר, בקרתי אצל האנשים, לאן אלך
עוד פעם? אחפש אנשים חדשים? אני אפלו לא יודע אצל
מי...

התייפח היהודי בבכי מר ונוגע ללב: אויה לי, איזה מזל
יש לי, איזה מזל!... הרתרתי לעצמי: היהודי בוכה כל כך
על מזלו המר, מה יכול כבר לקרות? אלך פעם שניה, אם
אצליח – מהטוב, ואם לא אצליח – לפחות אעשה מה
שביכולתי...

ואמנם, הלכתי פעם שניה, בקרתי שוב אצל האנשים
ואמרתי לכל אחד: אתה צודק, הייתי כבר אצלך קדם לכן,
אבל מה אעשה ובביתי יושב יהודי ובוכה בדמעות שליש על
צרתו, מה לעשות לו? שילך בעצמו ויבכה אצלך? כך, אפוא,
הצלחתי לאסוף סכום כסף. כל אחד נתן. היו שאמנם נאנחו,
אבל נתנו. ואז חזרתי לביתי, וכאשר נתתי לאיש את הכסף,
הוא חיבק ונשק אותי. לא היה קץ לאשרו ויצא מביתי שמח
וטוב לב.

אָבֵל לֹא עָבְרוּ אֶלָּא עֶשֶׂר דְּקוֹת אוֹ רִבַּע שָׁנָה, וְאֲנִי שׁוֹמֵעַ שׁוֹב דְּפִיקוֹת בְּדִלָּת. עוֹד יְהוּדֵי גִזְקָה בָּא וְזוֹעֵק הַצִּילוֹ, הַמַּצֵּב אֲצִלִּי נוֹרָא וְאִים, פִּקוּחַ נֶפֶשׁ מִמֶּשֶׁל!...

מִיָּד עָנִיתִי לוֹ: מִכְּבָּדִי יִקִּירִי, עֲתָה כָּלוּ כָּל הַקְצִינִי. מָה אַתָּה רוֹצֶה, שְׂאֵלֶךְ פֶּעַם שְׁלִישִׁית בְּאוֹתוֹ עָרֵב, הֲלֹא יִסְלְקוּ אוֹתִי מִהַבְּתִים! אֶלָּא שְׁכָל טַעֲנוֹתִי וְנִמְוָקִי לֹא הוֹעִילוּ מְאוּמָּה. הָאִישׁ יֵשֵׁב וּבִכָּה, נֶאֱנַח וְגִנַּח, וְלִבִּי נִשְׁבֵּר בְּתוֹכִי וְנִקְרָא לְגִזְרִים, וְאִינֶנִּי יוֹדֵעַ לְשִׁית עֲצָה בְּנִפְשִׁי, וְהוּא עוֹד מוֹסִיף וְקוֹרָא לְעֲמָתִי: אִם לֹא תַצִּיל אוֹתִי – דַּע לָךְ שְׂאֲנִי מִחֲסֵל לְגַמְרִי וְאִין לִי עוֹד תִּקְוָמָה!...

אֲנִי חוֹזֵר וְחוֹשֵׁב וּמִיָּגַע אֶת מַחִי – אָבֵל לֹא מוֹצֵא שׁוֹם דֶּרֶךְ, וְאֲנִי אוֹמֵר לוֹ: הֲלֹא אַתָּה בְּעֲצָמְךָ רוֹאֶה שְׂאִין בְּיָדִי לְהוֹשִׁיעַ לָךְ עֲכָשִׁיו. תִּגִּיד בְּעֲצָמְךָ, אִפְשָׁר לְבּוֹא לְאִנְשִׁים שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים בְּאוֹתוֹ לִילָה? אֵינֶךָ מִבִּין שְׂיִזְרְקוּ אוֹתִי מִכָּל בֵּית? וְהוּא עוֹמֵד בְּשֵׁלוֹ, יוֹדֵעַ רַק דְּבַר אֶחָד: אֲנִי זָקוּק לְהַצִּלָּה דְּחוּפָּה, אַחֲרֵת אֲנִי אֶבּוֹד לְגַמְרִי?...

כִּךְ נִמְשָׁךְ הַדוּ–שִׁיחַ בֵּינֵינוּ, עַד שֶׁלִּפְתָּע עָלָה בְּמַחִי רַעִיוֹן מוֹזֵר: לִיד בֵּיתִי הֵיטָה מִסְבָּאָה, בָּהּ הִתְלַקְטוּ מִדֵּי לִילָה בַּחוּרִים פּוֹחֲזִים וְרִיקִים, שָׁתוּ לְשִׁכָּרָה וּבָלוּ זִמְנָם בְּכָל מִינֵי מִשְׁחָקִים, אֵלֶיךָ לָשֹׁם וְאִנְסָה אֶת מוֹזְלִי, אוֹלִי אֲצִלִּית פֶּעַם לְהוֹצִיא מֵהֶם כֶּסֶף לְצָרְכֵי צִדְקָה. יִהְיֶה מָה שִׁיְהִיָּה, הַחֲלִטָּתִי בְּסוּף, אוֹלִי יִלְעָגוּ לִי, אוֹלִי יִשְׁחָקוּ עָלַי, אָבֵל אֲנִי צָרִיךְ לְנִסּוֹת, אֲפֹלוּ

אָגער בהם על שהם מכלים את זמנם וממונם לריק ולהבל
ובו בזמן יש יהודי הנאנק בצרותיו ויסוריו...

אָנרתי עז ואמץ, ומיד קמתי ובצעתי את אשר חשבתי.
נכנסתי למסבאה, ואת פני קדמו קריאות צוהלות ומחיות
כפיים: שלום עליכם, הוא כבר שוב פה!... מה יש, שוב
צדקה? עוד פעם כסף?...

אמנם כן, כבר הייתי במקום כשהלכתי לשני סיבובי
הקודמים, אלא שאז רק בקשתי צדקה מבעל המסבאה –
והפעם אני בא אליהם, וכשהם היו צועקים לעמתי – החורתי
והרגשתי חלשה, ותוך כדי זה פנה אחד מהם, בחור עליו
וצוהל, בנו של גביר, אבל פרחח לא קטן, ואמר לי:

– שמע, ר' פסח, אני מוכן לעשות אתך עסק, אתה הלא
רוצה כסף – הרי זה דבר ברור. הנה אצילנו כמר והוא השאיר
לנו את מלבוש הכמורה שלו, אני אלך ואביא את הלבוש,
ואתה תלבש אותו, ואנחנו נעבר אתך בכל חוצות העירה.
אתה תהיה לבוש בפגד – ואנחנו נסתובב ונתופף בפחים, ואם
תעשה זאת – אתן לך את כל הסכום הדרוש לך!...

– כן, אומר אני אליו, אני זקוק לשלשה רובלים
שלמים!...

והבחור עונה: בסדר, שלשה רובלים שלמים אתן לך!...

עמדתי וחשבתי לעצמי: מה לעשות? איזה רעיון מטורף ושגעוני? פסח, גבאי הצדקה של העירה יעבור בכל חוצות העירה לבוש בגדי כמר, וכל הפוחזים והריקים הולכים אחריו בתהלוכה, מוחאים כפים ומתופפים – מה יגידו עלי? יגידו שדעתי נטרפה, שהשתגעתי?!...

אבל מיד אני חוזר והופך בדעתי: אבל מנין אקח שלשה רובלים? איך אצליח לאסוף סכום כה גדול? והלא אני רואה כבר איך מקדמים את פני כאן כשאני רוצה לעשות עוד מגבית – כיצד יקבלו אותי בכל מקום אחר? והלא גם רחמנות על היהודי המסכן והאמלל היושב בביתי ומחכה ומצפה לעזרה. מה הרעש? מה כבר יקרה? יהיו לי קצת בזיונות, האם אינם כדאיים בשביל הצלת יהודי?

אמרתי לבחורים: מקבל עלי! יצא הבחור לביתו והביא את הלבוש, וכשחזר – הלכתי והתעטפתי בו. כלם מתפקעים מצחוק, מכינים פחים ומקלות, ואנחנו יוצאים לרחובות. הבחורים נותנים קולם בזמר, מכל הגזזטראות יוצאים אנשים ומתבוננים במחזה המטרף הזה, כלם צוחקים ותמהים גם יחד: מה קרה כאן? הן לא פורים היום, איך זה שגבאי הצדקה עושה כדבר הזה? הוא בודאי השתגע. וכך עברנו את העירה כלה, וברגע שסיימנו, הוא הניח על השלחן את שלשת הרובלים, באמר: הבטחתי – ואני מקים, ובנוסף לכך – הא לך גם את בגד הכמורה הזה במתנה!...

כַּאֲשֶׁר פִּשְׁטִי מַעְלִי אֶת הַבֶּגֶד הַזֶּה וּלְקַחְתִּיו לְיָדִי,
הִרְהַרְתִּי בְּנַפְשִׁי: הוֹדוֹת לְבֶגֶד הַזֶּה זְכִיתִי וְהִחַיִּיתִי יְהוּדִי, יִשְׂאֵר
זֶה, אִפּוֹא, אֶצְלִי וְאַחֲזִיק אוֹתוֹ לְמִשְׁמֶרֶת!...

כְּשֶׁשָּׁמַע רַבִּי חַיִּים מִצְאֲנֹז אֶת הַסִּפּוּר, זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת,
וְאָמַר: כֵּן, כֵּן! עָשִׂיתָ דָּבָר נָכוֹן! תִּקַּח אֶת הַבֶּגֶד הַזֶּה בְּתַכְרִיכִים
עֲבוּרָךְ לְאַחַר אַרְיִכוֹת יָמִים וְשָׁנִים שְׁלָךְ! אֵינְךָ זָקוּק לְתַכְרִיכִים
אַחֲרִים! שׁוּם מִלְּאָךְ חֲבָלָה לֹא יוּכַל לִגְשֹׁת אֵלֶיךָ! כֵּךְ תִּצְוֶה
לְבִנִי בֵּיתְךָ, שְׁלֹאֲחַר מוֹתְךָ יִקְבְּרוּ אוֹתְךָ בְּתַכְרִיכִים אֵלֶּה!

וְכֵךְ הָוָה. וְכַעֲבֹר שָׁנִים רַבּוֹת סִפְרוּ, כִּי הִמָּשְׁלָה הַפּוֹלְגִית
הַחֲלִיטָה לְסַלֵּל כְּבִישׁ בְּמָקוֹם שָׁבוּ עָמַד בֵּית הַקְּבָרוֹת שֶׁבְּתוֹכוֹ
נִקְבְּרָה אוֹתוֹ גִּבְאֵי צִדְקָה, וּבִשָּׁל כֵּךְ נֶאֱלָצוּ לְפָנֹת אֶת הַקְּבָרִים
וּלְהַעֲבִיר אֶת עֲצָמוֹת הַמֵּתִים לְמָקוֹם אַחֵר. וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הִגִּיעוּ
לְקִבְרוֹ – מָצְאוּ אוֹתוֹ שָׁלֵם, לְמַעַט רֶגֶל אַחַת שֶׁהִיְתָה רְקוּבָה,
מִפְּנֵי שֶׁמִּבְגְּדֵי הַכֶּמֶר הָיָה חֶסֶר מְכַנָּס אֶחָד שֶׁלֹּא כִסָּה אֶת הָרֶגֶל,
וְזוֹ נִרְקְבָה, אֲבָל כָּל שְׂאֵר גּוּפוֹ נִשְׁאָר בְּשָׁלְמוֹת גְּמוּרָה!...

בְּדִיוֹנוֹת לְהַצֵּל יְהוּדֵי מַבְדִּיּוֹנוֹת

פֶּרֶק זֶה הוּא בְּעֵצֶם הַמִּשְׁךְ וְהַשְׁלָמָה לַפְּרָקִים הָעוֹסְקִים
בַּמַּעֲלֵת הַמַּתְבָּזָה עֶקֶב סִיּוּעַ לַיהוּדִי בְּגוֹפוֹ וּבִמְמוֹנוֹ. וְכַאֲשֶׁר
הַסִּיּוּעַ בָּא עַל חֲשׁבוֹן כְּבוֹדוֹ.

כְּדֶרֶךְ שְׁלֵהוֹרִים יֵשׁ קוֹרֵת רוּחַ כַּאֲשֶׁר הָאֲחִים חַיִּים בְּשָׁלוֹם
וּבְאַחֲוָה, מְסִיעִים זֶה לָזֶה, כִּי יֵשׁ שְׂמִיחָה בְּשָׂמִים כַּאֲשֶׁר יְהוּדִים
חַיִּים בְּשָׁלוֹהָ זֶה עִם זֶה, וּבִפְרֹט כַּאֲשֶׁר יְהוּדֵי מוֹסֵר אֶת כְּבוֹדוֹ
לְמַעַן כְּבוֹדוֹ שֶׁל יְהוּדֵי אַחֵר שְׂזוּכָה לְמַעֲלֹת רַבּוֹת וּמִיחָדוֹת,
שְׂאִין כְּדִגְמָתָם בְּהִרְבֵּה מַעֲשִׂים טוֹבִים אֲחֵרִים.

וּמִהֲדַרְכֵּי הַמַּחֲיִיבִים לְקַנֵּן תּוֹרָה שְׁנִמְנוּ בַּפְּרִיטוֹת (פֶּרֶק קנ"ז
תּוֹרָה – 'אֲבוֹת' פ"ו, מִסֻּכַּת פְּלָה) הֵם "נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֵבְרוֹ, וּמִכְרִיעוֹ לְכַף
זְכוּת". וְנִצְטִיק קִטְעַ קֶצֶר מִדִּבְרֵי הַמַּהֲר"ל בְּ"דֶרֶךְ חַיִּים" בְּבִאּוֹר
הָעֲנִיָּן, "וְנוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֵבְרוֹ – פֶּרוּשׁ, אִם אֵרַע דָּבָר לְחֵבְרוֹ
וְהִדְבָּר עָלָיו לְמִשָּׂא וְצָרִיךְ חֵבְרוֹ לְטָרַח עַד שֶׁיִּנְצֵל מִן הַמִּשָּׂא,
אִז הוּא נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֵבְרוֹ וְנִכְנָס עִם חֵבְרוֹ בְּאוֹתוֹ עַל.
וּמוֹרָה דָּבָר זֶה שֶׁהוּא אָדָם טוֹב כַּאֲשֶׁר נִכְנָס בְּעַל עִם חֵבְרוֹ לְהַצִּיל
אוֹתוֹ מִן הַצָּרָה, וְעוֹד מוֹרָה דָּבָר זֶה שְׂאִינוֹ נִבְדֵּל מִן הַכָּלָל כַּאֲשֶׁר
נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֵבְרוֹ וְרָאִי אֶל הַתּוֹרָה שֶׁהִיא אֶל הַכָּלָל כְּמוֹ
שֶׁהִתְבָּאֵר".

החלום ושברו

באותו יום שישי קצר, שנת ה'תשפ"ו, לאחר שרחץ וטבל לכבוד שבת קודש, פנה הרה"ח בנ"מין רוזנבלט הי"ו לרכש מעדנים ומיני מתיקה בחנות הסמוכה שבמבנה המרכז הרוחני בעיר בית-שמש.

החנות היתה מלאה בקונים, ובעודו ר' בנ"מין בוחר מיני 'פיצוחים', נתקל האברך שלידי בקפסה גדולה בת שלוש קילו של סכריות 'עדשים' צבעוניות. הקפסה הגדולה נפלה בקול רעש גדול והסכריות התפזרו על שטח החנות ונמשכו גם לפרוודור המוביל לבית הכנסת.

פניו של האברך האדימו. הוא נאלם לכמה רגעים.

בראות ר' בנ"מין את מבוכתו הרבה של האברך ואת המבטים שהפנו לעברו, גילה תושיה ופנה לעשות מעשה שיציל את כבוד זולתו, הוא נעמד והכריז בקול מתנצל, שהוא מצטער על הנזק שיצאה מתחת ידו, על חסר זהירותו, עוד רגע הוא יטאטא את המקום וכמובן שהוא ישלם את מלא הנזק, בל נשכח שזה עלול לקרות לכלם, ושוב הוא מתנצל וכו' וכו'.

דבריו העמידו במבוכה כמה אנשים שראו במו עיניהם מי באמת הפיל את קפסה. היתכן שעניניהם תעתעו בהם? אחד האברכים שהבין כי ר' בנ"מין מאשים את עצמו כדי להציל את כבודו של האברך, כפי שבאמת היה, התפעל מאצילות

נפשו, פנה אליו בשקט והביע את רצונו לקחת חלק במצוה ולשלם את הסכריות שנפלו. אבל ר' בנימין העמיד פנים של 'לא מבין', בשביל מה? שאל ב'תמימות', 'אני הפלתי ועלי לשלם'. וכל זאת כדי שלא יחשדו, אף לרגע אחד, שהאברך המביש, שעמד לידו, הפיל את הסכריות.

משם הלך לביתו והניח את ראשו למנוחה קצרה.

תרדמה נפלה עליו ובחלומו והנה הוא נמצא בתוך נחל שוצף הסוחף אותו נשלט על ידי המים הזדונים בכח רב. הוא מוצא את עצמו, מנסה בכל כחו להרים את הראש לנשימה, להאבק בשטפון המים, לחתור ליבשה, אך הנרימה היתה חזקה, בחלף כמה מטרים ניסה שוב להוציא את הראש, ללא הצלחה, שצף קצף המים היו אדירים ממנו, בנסיונות המאבק של הפעם השלישית כבר אָזלו כחותיו והוא צועק "שמע ישראל, ה' אלקינו, ה' אחד" – – –

ואז התעורר בבִּבְעָתָה.

כל זה ארע פחות משעה מאז לקח את הבושות עליו. החלום הסעיר את רוחו ולנה אותו גם בימים הבאים.

הדבר הִיה כְּאִמּוֹר בַּחֲרָף, שְׁנַת ה'תשפ"ו. הגשמים שִׁירְדוּ בְּרָצִיפוֹת 'כְּבִשּׁוֹ' אֲזוּרִים רַבִּים וְהִנָּחִלִים זָרְמוּ בְּעוֹ, כֵּן גַּם אֶרֶץ לַנַּחַל מוֹדִיעִין, שֶׁעָלָה עַל גְּדוּתָיו וְסַחֵף עִמּוֹ ב' בַּחוּרֵי יְשִׁיבָה, שְׁאֶחָד מֵהֶם הָיָה בְּנוֹ שֶׁל ר' בְּנִימִין.

עם הודע הבשורה הקשה לר' בנימין, שבנו נסחף בנחל מודיעין, וצוותים רבים של מחפשים מנסים לאתר אותו, מהר בכל כחו לנסע למקום. כאשר הגיע, הודיעו לו בשמחה שבנו נצל בנס פלא והפלא [לימים התברר, למגנת לב, שהוא הנצול היחידי בשטפון זה].

לאחר ששב הבן לעצמו, ספר את מאבקו במים הזדונים ופרשת הצלתו, ככל שהרחיב הנער לספר, גברה התפעלותו של האב; התאורים דמו להפליא לחלומי באותו יום שישי; הבן ספר על נסיונותיו להאבק בזרם המים, כדי להרים את הראש, לקחת נשימה, לנסות לצאת, אך השטפון היה חזק ממנו. הוא חש את גופו מטלטל במים, כעבור עוד כמה מטרים ניסה שוב להרים את הראש, לחתור ליציאה, אך ללא הועיל, בפעם השלישי, כאשר כמעט הכרע במים, קרא "שמע ישראל, ה' אלקינו, ה' אחד" ובארח נסי מצא את עצמו על קרקע יבשה.

האב, ר' בנימין, הרים את עיניו באמירת תודה לבורא ית"ש, ושב על הקורות אותו באותו יום שישי, כי ללא ספק היותו "משכיל אל דל" (תהלים מא, ב), הציל את בנו ממיתה משנה – "ביום רעה ימלטהו ה'".

בְּזִיוֹנוֹת חֲכָפוּי טוֹבָה

גַּם פֶּרֶק זֶה הוּא בְּעֵצֶם הַמִּשְׁךְ וְהַשְׁלָמָה לַפְּרָקִים הָעוֹסְקִים
בְּמַעֲלַת הַמִּתְבָּזָה עֶקֶב מִצְוָה. בְּזִיוֹנוֹת הֵם חֲוִיָּה מִצְעָרֶת. עַל
אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה כֹּאֲשֶׁר הַבְּזִיוֹנוֹת בָּאִים מֵאֲדָם שְׁעֵשִׁית לוֹ
טוֹבָה, שְׁנוּהֵג עִמָּךְ בְּכַפִּיּוֹת טוֹבָה וּמִשְׁלָם רָעָה תַּחַת טוֹבָה.
וְכִיּוֹן שֶׁהַבְּזִיוֹן גָּדוֹל יוֹתֵר, גַּם הַשָּׂכָר גָּדוֹל יוֹתֵר.

אֵלּוֹ אוֹרְחִים קְרוּאִים?

יְדוּעַ עַל צְדִיקִים שֶׁשָּׁמְחוּ כֹּאֲשֶׁר אֲנָשִׁים כְּפוּיֵי טוֹבָה בָּזוּ אוֹתָם,
וְחָטְפוּ אֶת הַבְּזִיוֹנוֹת הֵלְלוּ כְּמוֹצֵא שְׁלָל רַב, בִּיּוֹדָעִים שֶׁתְּגוּבָה
רָעָה לִמְעֻשָּׁה טוֹב, מִשְׁמֵר אֶת הַמְעֻשָּׁה הַטוֹב בְּשִׁלְמוֹת.

לְקַמֵּן כַּמָּה עֲבֻדוֹת שֶׁהוֹבֵאוּ בְּתִלְמוּד יְרוּשָׁלַיִם מִסֵּכֶת פָּאָה
(פֶּרֶק ח הֵלָכָה ו) מִכַּמָּה מִחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל (עַל פִּי פְרוּשׁ "פְּנֵי מֹשֶׁה" שֵׁם)
הַמְלִמֵּד עַל תְּגוּבַת הַצְדִּיקִים בְּמִצְבֵּים דּוֹמִים.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיָּה פְּרָנָס, וַיּוֹם אֶחָד, כְּשֶׁבֵּא לְבֵיתוֹ, נֹדַע
לוֹ שֶׁבָּאוּ לְבֵית קְבוּצַת אוֹרְחִים, שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְהִתְפַּלְּלוּ עָלָיו.
אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֵין כָּאֵן שָׂכָר טוֹב אֲצִלִּי.

כַּעֲבוּר זְמַן, שׁוּב סִפְרוּ לוֹ בְּנֵי הַבֵּית שֶׁבָּאוּ לְכָאֵן אוֹרְחִים,
אֲלֹא שֶׁהִפְעִם אָכְלוּ וְשָׁתוּ וְקָלְלוּ אוֹתוֹ.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּעֵת יֵשׁ שָׂכָר טוֹב אֲצִלִּי.

וְעוֹד מוֹבָא בִּירוּשְׁלָמִי שֵׁם, עַל רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁרָצוּ לְמַנּוֹתוֹ גִּבְאֵי לְצִדְקָה. הִשִּׁיב לָהֶם שֶׁמִּבְקָשׁ הוּא קֹדֶם לְהוֹעֵץ בְּאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵיתוֹ. הָלְכוּ אַחֲרָיו וְשִׁמְעוּ אֶת קוֹלָם מִהֵבִית, שֶׁאָמְרוּ לוֹ תִקְבֵּל עַל עֲצָמָךְ אֶת הַמָּנוּי, עַל מְנַת שִׁיקְלָלוֹךְ וְעַל מְנַת שִׁיבוּדָךְ וְאֵל תִּקְפִּיד*.

דְּבָרֵי הִירוּשְׁלָמִי מֵהַיּוֹם מְקוֹר לְהִלְכָה שֶׁהוּבָא בְּשִׁלְחָן עָרוֹךְ (יִזְרָה דְּעָה רֵנוּ ז) בְּמַעֲלַת זְכוּת הַגִּבְאִים שֶׁמִּתְרַפֵּים אוֹתָם, כַּנִּ"ל, וְכַמוּבָא בִּ"דְרָכֵי מֹשֶׁה" מִשֵּׁם הַמְרָדְכִי "...מִצָּאֲתִי כְּתוּב, אָדָם שֶׁהוּא גִבְאֵי צִדְקָה אִם הָעֲנִיִּים יִתְרַפּוּהוּ אֵין לְחוּשׁ, כִּי יוֹתֵר טוֹב לוֹ מִמָּה שִׁיבְרֻכּוּהוּ כִּי זְכוּתוֹ יוֹתֵר גָּדוֹל וְרֹאִיָּה מִירוּשְׁלָמִי כו'". וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה מוֹבָא בִּ"עָרוֹךְ שִׁלְחָן" (ס"ק טז) וּבִמְפָרְשִׁים נוספים.

עֲרֻכָּה שֶׁל מִצְוֵה מִשְׁלֵמַת

כְּאֲמֹר, מִצְוֵה כְּזֹאת, שֶׁבְּמִקּוֹם לְקַבֵּל עָלֶיהָ שָׂכָר וּמִתְמַאֲוֹת

* וְנִרְאֶה לְהוֹסִיף, שֶׁשְּׁפוּט שֶׁלֹּא שֶׁחֲפָצוֹ לְגָרֵם וּלְהִבִּיא בְּנֵי אָדָם לְתַקְלָה וּלְהַכְשִׁילָם שִׁיבוּזוֹ אֶת הַזּוּלָּת, אֲלֹא הָיוּת שֶׁמִּפְרַח הַמִּצִּיאוֹת הַמְּחִיבָת לְהַעֲמִיד פְּרִנָּס, וְהָיוּת שֶׁמִּלֹּאכְתּוֹ כְּרוּכָה בְּבִיּוֹנוֹת, בְּחֵרוֹ הֵם בְּמִשְׁרָה הַזֹּאת.

וְנִרְאֶה לְהַשְׁווֹת לְדְבָרֵי הַרְמֵב"ם (סִנְהֶדְרִין פָּרָק כה הִלְכָה ב) לְעֲנִין הַתְּנַהּגוֹת הַמִּנְהִיגִים וְהַפְּרִנָּסִים עִם הָעָם, רֹאֵה שֶׁ בְּהִרְחָבָה, וּבְתוֹךְ דְּבָרָיו "...צֵא וּלְמַד מִמֹּשֶׁה רַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים כִּינּוֹן שֶׁשִּׁלְּחוּ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּמִצְרַיִם וְנִאָּמַר (שְׁמוֹת ו, יג) "וַיִּצְוֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אָמְרוּ מִפִּי הַקְּבֵלָה שֶׁאָמַר לָהֶם לְמַשֶּׁה וּלְאַהֲרֹן עַל מְנַת שִׁיחִיּוֹ מִקְלָלִים אֶתְכֶם וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בְּאַבְנִים".

בעולם הזה, מקבלים בזיונות והתנהגות כפוית טובה, משתמרת בשלמות. ואלו מצוה שקבלו עליה מחמאות, נגרע מאיכותה.

וליתר באור, נביא מעשה שהיה עם ראש ישיבת פוניבז רבי מנחם אליעזר מן שך וצ"ל (על פי "ראשית דעת" – מספד גדול), שפעם באו לפניו ודברו עמו על חולה אחד שלפי הרפואה לא נותר לו זמן רב לחיות, ובקשו ממנו שיגזור שיבריא על דרך צדיק גזיר והקדוש-ברוך-הוא מקים.

השיב להם הגרא"מ שך וצ"ל, שבקשה כזאת על דבר שהוא חוץ לדרך הטבע, יש להביא זכיות של מצוות שנעשו במסירות נפש מחוץ לדרך הטבע.

פשפש החולה במעשיו ואמר שבעבר הטיב לאלמנה בהתאמצות גדולה ממש מחוץ לדרך הטבע.

שאל אותו הגרא"מ, האם מעשה החסד הזה התפרסם?

השיב החולה, שאמנם המעשה התפרסם ונודע לרבים אך הפרסום לא היה בכונה תחלה.

אמר הגרא"מ, עצם הפרסום גרע מאיכות המצוה וצריך למצוא מצוה אחרת כדי לפעל ולהביא ישועה למעלה מדרך הטבע. (ראה מעשה דומה בפניני אבי עזרי וראה עוד ב"גצין דאורייתא" בסוף ספר משמר הלוי עמ"ס ברכות סימן כז)

והמתבונן בזה, יבין וישפיל, שעדיף לו שמירת המצוה באיכותה ובשלמותה, ממחמאות זולות ומשכר חולף בעולם הזה.

הַבְּזִיוֹנוֹת לְבַעְלֵי הַשָּׂרָרָה

רבים לוֹטְשִׁים עֵינֵיהֶם לַשָּׂרָרָה מְטַעְמֵי כְבוֹד וְיִקְרָה, הַגֵּם שֶׁבַּפֶּעַל הַשָּׂרָרָה עוֹשֶׂה אֶת הַהֶפֶךְ... הַמִּתְנַגְדִּים שֶׁצָּצִים עֶקֶב הַמִּנּוֹי יַעֲשׂוּ הַכֹּל כְּדֵי לְמַרֵּר אֶת חַיֵּי בַּעַל הַשָּׂרָרָה שֶׁנִּבְחַר בַּמָּקוֹם הַמְּעֻמָּד שֶׁלָּהֶם. וּבְכָל זֹאת, עַל אֹף הַהִתְנַגְדוֹת וְהַרְדִּיפּוֹת, חֲפָצִים הַבְּרִיּוֹת וּמִשְׁתַּקְקִים לַמִּשְׁרָה וּמִתְאַמְצִים לֵאחֹז בַּשָּׂרָרָה בְּתִקְוָה שֶׁהַכְּבוֹד שֶׁמֵּאִידֶךָ גִּיסָא, יִחַפֶּה עַל כֶּף... וִידוּעִים דְּבָרֵי הַמְדָּרֵשׁ תִּנְחוּמָא (וִיקְרָא פָּרָק ג') "גִּאּוֹת אָדָם תִּשְׁפִּילֵנּוּ, וְשֹׁפֵל רוּחַ יִתְמַךְ כְּבוֹד (מִשְׁלֵי כט, כג). כָּל מִי שֶׁרוֹדֵף אַחֵר שָׂרָרָה, שָׂרָרָה בּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ. וְכָל מִי שֶׁבּוֹרַח מִשָּׂרָרָה, שָׂרָרָה רוֹדֶפֶת אַחֲרָיו", עֵינֵי שֵׁם בְּהִרְחֵבָה דְּגִמְאוֹת מְאִישִׁים שֶׁבָּרְחוּ מִהַשָּׂרָרָה וְהַשָּׂרָרָה רֹדֶפֶה אַחֲרֵיהֶם, לְצַד אֵלּוֹ שֶׁרֹדְפוּ אַחֵר הַשָּׂרָרָה וְהַשָּׂרָרָה בָּרַחָה מֵהֶם.

וְכַמוֹכֵן הָרַבָּה אֲנָשִׁים טוֹבִים חֲפָצִים בַּשָּׂרָרָה כְּדֵי לְהוֹעִיל לְזוּלָתָהּ. וְאֹף עַל פִּי כֵן, הַגֵּם שֶׁכּוֹנֵנֶתָם לְשֵׁם שָׁמַיִם, נִרְדָּפִים מִנַּחַת זְרוּעַם שֶׁל מִתְנַגְדִּים.

וְיִתְבָּאֵר שֶׁהַעֲלָבוֹנוֹת בַּעֲצָם מְקַיְמִים אוֹתָם וּמִשְׁבִּיחִים אֶת שֹׁכֵר פְּעֵלָם, וּמִשְׁמִים יִסִּיעוּ לָהֶם לַעֲמוּד בָּזָה. וְיִתְבָּרְכוּ בְּצִאָצָאִים תַּלְמִיד חֲכָמִים.

הצלה מסכנת שכרון הכח

כידוע, תפקידי הנהגה דורשים אחריות, דרישה לציות ולסדר. דרישות אלו, כאשר הם מחמירות מעבר למדה הנכונה, עלולות להעמיד את המנהיג בסכנה נוראית, השמורה לפרנסים המטילים אימה על הצבור שלא לשם שמים, עליהם נאמרו בכתבי רבותינו זכרונם לברכה אזהרות חמורות ועונשים מיוחדים בחמרתם (עין ראש השנה יו ע"א וברמב"ם הלכות סנהדרין פכ"ה ה"א; טור ושלחן ערוך חשן משפט סימן ח' סעיף ד), גם בעולם הזה וגם בעולם הבא, רחמנא ליצילן.

הבזיונות עשויות להגן על המנהיג, משכרון הכבוד שהוא נוהל מצד העם, ולא רק בכבוד של חנופה ושקר, אלא גם בכבוד המגיע לו בצדק, על העשייה הברוכה, בפרט כאשר הצליח במקומות שאחרים נכשלו, מאמציו למען הכלל והפרט, ובכל זאת כבוד והערכה מפרזת עלולה להביא את המנהיג והפרנס לתחושות של ישות וגאווה, המעלימות ממנו את מצבו האמתי, את חלשותיו. והבזיונות עשויות למתן את תחושותיו המפרזות ולהפיר את מהותו, לבל יתבלבל מחמת השגיו הברוכים.

ויתכן עוד שאותם בזיונות יעוררוהו להשמר מלהטיל על הצבור אימה יתרה שלא לשם שמים, ובכך תנצל נפשו.

ובמסכת יומא (כב ע"ב) "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן קפה

שֶׁל שָׂרָצִים תְּלוּיָה לֹו מֵאַחֲרָיו, שָׂאם תְּזוּנָה דַּעַתּוֹ עָלָיו, אוֹמְרִין לֹו, תָּזוּר לְאַחֲרָיָךְ”.

הַגָּנָה לְשִׁמְרֵת הַזִּכּוּת הַמִּיחָדוּת

וּכְמוּכֵן לֹא נִשְׁכַּח אֶת הַיִּתְרוֹן הָעֵקָרִי הַנוֹסֵף, בְּכַף שֶׁהַבְּזִיוֹנוֹת מְשַׁמְרוֹת אֶת זִכּוּתָיו בְּשִׁלְמוֹתָם וּבְאִיכוּתָם, שֶׁלֹא יִגְרַע מַחֲמַת כְּבוֹד וְהִנָּאָה רוּחָנִית. וּכְבֹר הֶרְחַב בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת, עַל רַב כַּחַם וַחֲיִלָּם שֶׁל הַבְּזִיוֹנוֹת לְשִׁמּוֹר עַל אִיכוּת הַמַּצְוָה וּשְׁכָרָהּ הַמָּלֵא.

הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יִשְׁלַם שְׂכָרָם

כְּאֵמֹור, כָּכָל שֶׁלֹא הִתְקַבַּל כְּבוֹד וְהִעֲרַכָה עַל הַמַּעֲשִׂים הַטוֹבִים, כִּף נִשְׁמָרִים הֵם בְּאִיכוּתָם, וְלִכֵּן אֵל לְבַעַל הַשָּׁרָרָה לְצַפּוֹת לְכְבוֹד מִהֻקְהָל.

וּבִ”מִי שֶׁבֵּרַךְ” הַנֶּאֱמָר בְּקִהְלוֹת אֲשַׁכְּנִז בְּשַׁבַּת קוֹדֶשׁ לְאַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה, בֵּין הַמְּטִיבִים עִם הַקְּהָל מְבָרְכִים, ”וְכָל מִי שֶׁעוֹסְקִים בְּצַרְכֵי צְבוּר בְּאַמוּנָה. הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יִשְׁלַם שְׂכָרָם וְיִסִּיר מֵהֶם כָּל מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל גּוֹפֶם וְיִסְלַח לְכָל עוֹנָם. וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהִצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אַחֲיָהֶם. וְנֹאמַר אָמֵן”.

אוֹמְרִים עַל דֶּרֶךְ זֶה, דִּי לָכֶם שֶׁהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יִשְׁלַם

לכם את שכרכם ותזכו לכל הברכות הנפלאות הנאמרות שם, וכי חסר לכם גם מחמאות מהקהל... [פמוכן שהקהל מצדו חיב ומכרח להוקיר את האנשים הטובים הללו, ולגמל להם בהכרת הטוב על מעשיהם הטובים].

בְּקִבְלַת הַכְּבוֹד – קִבְלַת הַבְּזִיוֹנוֹת...

בספר "אוצר פתגמים ושיחות" (עמוד 43), מספר על רב ופרנס ידוע בקהלה גרמנית על גבול ליטא, היה מכבד מאד אצל בעלי בתים של העיר, ואפילו המשפילים כבדו אותו מאד. ארע שהרב יצא בחריפות נגד איזו פרצה שהמשפילים גרמו בעיר, כך נעשתה מחלוקת, והמשפילים התחילו לחרף ולגדף את הרב.

לימים נפגש אותו הרב עם רבי איזל חריף מסלונים, ובקש ממנו להתערב במחלוקת כדי להכריע לטובתו ולמען כבוד התורה.

אמר לו רבי איזל חריף: רבנים מנסים אותם בנסיון הכבוד, ומצד שני בנסיון הבזיונות, ובתקופת הנסיון של הכבוד לא בקשת כלל עזרה, ויפה בלעת אותו כפי שהגישו לה, אם כן גם בנסיון השני של הבזיונות עשה מאמץ כדי להתגבר על הנסיון".

מה בקש הצדיק שיניחו בקברו?

כפי שנכתב במהלך הספר, כל בזיון ממרק ומטהר את האדם מחטאיו. עם זאת, גדולים בזיונות הבאים לאדם עקב מעשים טובים שעשה, שמשמשים לו מליצי ישר בעולם הבא.

רב אחד שהיה עוסק בצרכי צבור באמונה, בא לפני רבי אליעזר מנחם מן שך וצ"ל וספר לו בצער שעקב תקנות חדשות ומחייבות בעניני כשרות, רודפים אותו ומתנכלים לו באיומים, מודעות רחוב שנונות בחצי רעל, הכפשות והשמצות. אינו יכול שאתם והוא שוקל לעזב את המשרה.

אך הגר"מ שך סרב לאשר את ההחלטה, והזכיר לו שהוא במלחמת קודש ובמלחמה כמו במלחמה – יורים חצים ומכרחים להיות גבורים ולא לנטש את המערכה. הרב המשיך לעודד אותו במאבקו, שעליו לשמוח על כל פעלה הנעשית נגדו, שערכה עצום למרק את חטאיו ולזכותו בשכר רב לנצח.

בתוך כך נגש לארון הספרים, הוציא מאחת המגרות חבילת מודעות והניחם על השלחן. הסתכל הרב האורח במודעות, וחשכו עיניו: היו שם מודעות גנאי ונאצה, כתבי פלסטר, "פשקווילים" מבוזות שכתבו עליו שונאיו ורודפיו.

לתמיהת הרב האורח: לשם מה הוא שומר כתבים אֵימים אלו, מן הראוי היה להשמידם ולהעבירם מן העולם?

אמר הרב שך, שברצונו שלאחר אריכות ימים ושנים ילווהו
בתבים אלו למנוחת עולמים.

והסביר, שרבנים בקשו בצואתם שיניחו את ספריהם על
המטה בעת הלוייה. עברו מודעות גנאי אלו חשובים בעיניו לא
פחות מכתביו, ואותם יניחו על מטתו, כי אלו יהיו לו למגן ולמחסה
בעולם הבא, ויעידו על השתדלותו ללחום את מלחמת השם יתברך.

בְּדִיוֹנוֹת נְאֻמִּים רָעִים

מִדֶּרֶכְךָ שֶׁל אֲנָשִׁים רָעִים שֶׁלֹּא לְהִקְפִּיד עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת,
וּבִפְרָט כֹּאשֶׁר לְדַעְתָּם הַמְרָשָׁעַת יוֹכְלוּ לְהַפִּיק תוֹעֵלַת מִכָּר,
כְּמוֹ, לְדַגְמָה, לְהַתְגַּדֵּל עַל חֶשְׁבוֹן הָאֲחֵר.

וּכְדֵי לְהִרְחִיק אֶת הָאָדָם מֵאוֹתָם רָשָׁעִים, מְסוֹבְבִים שְׂיָבוֹז אֶת
הַטּוֹבִים, וּבְכֹךָ יִפְרְדּוּ אֵלּוּ מֵאֵלּוּ.

הַפְּרָדָה מְחִיבָה

נֶאֱמַר (תְּהִלִּים קכ"ה, ג) "כִּי לֹא יָנוּחַ שִׁבְט הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל
הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא יִשְׁלַחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעוֹלָתָהּ יְדֵיהֶם".
וּמִסְבִּירִים, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מֵרַחֵק אֶת הָרָשָׁעִים מֵהַצַּדִּיקִים,
וּבְכֻלָּל הָעֲנִין (עֵין סוּסָה ב ע"א) זְנוּגוֹ שֶׁל אָדָם לְפִי מַעֲשָׂיו, שָׂאִין
מְזוּגִים רָשָׁעִית לְצַדִּיק וְרָשָׁע לְצַדִּיקָה (עֵין שָׁם).

וּמִכָּלל הָעֲנִין, שֶׁיִּתְכַּנּוּ מְרִיבוֹת בֵּין בְּנֵי אָדָם, כְּדֵי לְהִרְחִיק
אֶת הַפְּגוּמִים וְהַפְּסוּלִים מֵהַשְׁלָמִים וְהַטְהוּרִים, וְכַמוּכָא בְּגִמְרָא
(קְדוּשִׁין ע"א ע"ב) "אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אִם רָאִיתָ שְׁנֵי בְנֵי
אָדָם שֶׁמִּתְגָּרִים זֶה בְּזֶה, שְׁמֵץ פְּסוּל יֵשׁ בָּאֶחָד מֵהֶן וְאִין מְנִיחִין
אוֹתוֹ לִידְבָק אֶחָד בְּחֵבְרוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אִם רָאִיתָ
שְׁתֵּי מְשֻׁפָּחוֹת הַמִּתְגָּרוֹת זֶה בְּזֶה שְׁמֵץ פְּסוּל יֵשׁ בָּאֶחָת מֵהֶן וְאִין
מְנִיחִין אוֹתָהּ לִידְבָק בְּחֵבְרָתָהּ".

והזכרנו במהלך הספר את דברי הגמרא שם, שהדרך
לדעת מי מבין המריבים הם המיחסים, שהשותקים ואינם
משיבים, הם המיחסים.

פֶּתַח הַצֵּלָה

וישנם רשעים מסכנים יותר, שהזכרנו עליהם: הזכירו מן
הצבועים, הרשעים המתראים כצדיקים, וכלשון הכתוב (ירמיה
ט, ז) "חץ שחוט לשונם מרמה דבר בפיו שלום את רעהו ידבר
ובקרבו ישים ארבו" ופסוקים נוספים המתארים טפוסים
מסכנים אלו.

ונראה להזכיר תופעה הרווחת לפיה בריות אוהבים לחבר
לאנשים המשרים שמחה של קלות דעת, הלצות ובדיחות, גם
כאשר מדבר באיש רעים להתרועע שהתנהגותו הקלוקלת
וחסרת המוסר בולטת ומכרת לכל, אך שנינותו וחריפותו
מחפה על מעשיו והבריות מכבדים את לשונו החלקלקה
ומאירים פנים לחיוכים שאותו חדל אישים מחלק בנדיבות,
ומתפעלים מכחו הנדיר בשליפה מהירה של אמרות שנונות
הקולעות אל המטרה, גם כאשר ההלצות באות על חשבון
אחרים. ומצדיקים את עצמם, שהם אין פונתם לשמוח בצרת
האמלל, אלא בכשרון הנדיר שלפניהם [כלומר ביתרוננו של
ה'מאמלל'].

והנה יום אחד מלעיג הליצן הרע הזה גם על אחד ממעריציו.

כמוכן שְׁכַעַת זֶה כָּבֵר לֹא מִצְחִיק... וְכָבֵר אֵינוֹ מִצְדִּיק אֶת
הַהֲלָצוֹת בְּהַתְפַּעְלוֹת מ'הַכְּשָׁרוֹן הַגָּדוֹל', וְכָל הַהֲעֲרָצָה שֶׁהִיְתָה
לוֹ הוֹפְכֶת לְשִׁנְאָה עֲזָה כִּמְוֹת. וְשִׁנְאָה תַּעֲוֹרֵר מִדְּנִים.

כִּידוּעַ, כָּל רָשָׁע, כְּאֲשֶׁר מִתְמַלֵּא סָאתוֹ, נִפְרָעִים מִמֶּנּוּ מִן
הַשָּׁמַיִם. וּבַיּוֹם שֶׁיִּלְקֶה הָרָשָׁע, יִלְקֶה בְּמַפְלָתוֹ גַּם מַעֲרִיצוֹ
הַשּׁוֹכְנִים בְּצִלוֹ, עַל דֶּרֶךְ מֵאֲמַר חֲזוֹ"ל (נִגְעִים פָּרַק יב מִשְׁנָה ו) "אִי
לְרָשָׁע אִי לְשִׁכְנוֹ". אֲךָ יֵשְׁנָם מַצְבִּים, שֶׁלְּאָדָם מַמְעִרִיצוֹ שֶׁל
הָרָשָׁע יֵשׁ זְכוּיֹת, וְכֵדִי לְהַצִּילוֹ, מִרְחִיקִים אוֹתוֹ מִשָּׁמַיִם מִהֲרַע
לְפָנַי שֶׁיִּפְרְעוּ מִמֶּנּוּ, וְלָכֵן מְגַלְגְּלִים לוֹ שְׂאוֹתוֹ רָשָׁע יִבְזֶה אוֹתוֹ
וַיַּצְעֵר אוֹתוֹ, וּבְכֶךָ יִכְפֹּר עַל ה'יָמִים הַיָּפִים' שֶׁהִתְמוֹגַג בְּצִל
קוֹרְתּוֹ, וְהַרוּחַ הָעֶקְרִי הוּא שֶׁעֲלִבּוֹנוֹת אֵלּוּ יִרְחִיקוּ אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ,
וּבְהִגִּיעַ הַשָּׁעָה וְעַת גְּמוּלַּת הַפְּרָעוֹן, כְּאֲשֶׁר תִּתְמַלֵּא הַסָּאָה, יִנָּצַל
מֵאוֹתוֹ בּוֹר הַמוֹכֵן לְאוֹתוֹ רָשָׁע.

בְּדִיוֹנוֹת מְגוּיִם

כַּאֲשֶׁר גּוֹי מְבוֹהָ יְהוּדֵי הָרִיחוּ כִּבֵּן שִׁפְחָה הַמְּבוֹהָ אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ, וְנַעֲשֶׂה בָּזֶה רֶשֶׁם גָּדוֹל בַּשָּׁמַיִם. וַיִּתְּבֹאֵר כִּמְהָ מֵהַטּוֹבוֹת הַמִּיֻּחָדוֹת הַנִּגְרָמוֹת לַיהוּדֵי מְבוֹזִין שֶׁל גּוֹי.

"מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ, וְנִתְרַחֲקֵנוּ מֵעַל אֲדָמָתֵנוּ". אָמְנָם גַּם בְּהִסְתֵּר פָּנִים הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא צוֹפֶה בָּנוּ וּמִשְׁגִּיחַ עָלֵינוּ "מִשְׁגִּיחַ מִן הַחֲלָנוֹת מִצִּיץ מִן הַחֲרָכִים" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ט), וּמִצְטָעֵר בְּצַעֲרֵנוּ, וְגַם הֵיחָס בְּגָלוֹת עֲמָנוּ מִקֵּל יוֹתֵר, עַל דֶּרֶךְ דְּבָרֵי רַבֵּינוּ "אוֹר הַחַיִּים" הַקְּדוֹשׁ (וִיקְרָא כו, מד) "...גַּם יְסוּבֵב רַחֲמָיו וְתַכְפֹּשׂ מִדַּת הַדִּין בְּרָאוֹת עִם עֲלִיּוֹן בְּנֵי מַלְכִים שְׁפִלִּים בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם, וְזֶה יְסוּבֵב שְׁפֶלֶם שְׁלֹא תִכְלֶה אוֹתָם מִדַּת הַדִּין, וְהוּא אוֹמְרוֹ 'וְאִף' – גַּם זֹאת סִבָּה לְהִבָּאֲתָם בְּאַרְץ אוֹיְבֵיהֶם, שֶׁבְּהִיּוֹתָם בְּאַרְץ אוֹיְבֵיהֶם 'לֹא מֵאַסְתִּים וְגו' לְכָלוֹתָם" וְכו' עֵינֵי שָׁם עוֹד. וּבְכָל מְקוֹם שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל שָׁמָּה, נָתַן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֶת חֵן יִשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי הַגּוֹיִם. וְגַם כַּאֲשֶׁר הַגּוֹי כָּעַס עַל הַיְּהוּדִי וְחָפֵץ לְהַכּוֹתוֹ אוֹ לְהַרְגוֹ, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַיְּהוּדִי הַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לִפְנֵי הַגּוֹי, הִתְרַצָּה הַגּוֹי בְּהַשְׁפָּלָה וְעֹזֵב אֶת הַיְּהוּדִי [וְהַהֲפָךְ, הַהֲפָךְ], וְלֹא זֶה בְּלִבְדֹּאֲלָא, שֶׁהַגּוֹי לָקַח אֶת הַחֶלֶק הָרַע שֶׁבַּיְהוּדִי וְנָתַן לוֹ אֶת הַחֶלֶק הַטּוֹב שֶׁמְקִיִּם אוֹתוֹ. וְכִפִּי שִׁיתְּבֹאֵר לְקִמּוֹן, בְּמַעֲלוֹת הַבְּזִיּוֹן הַבָּא מֵהַגּוֹי לַיְּהוּדִי.

ישבע בחרפה

נאמר במגילת איכה (ג, ל) "יתן למכהו לחי ישבע בחרפה".
באר רבינו האריז"ל ב"שער הפסוקים" (איכה שם), "ירצה,
כי בראות אחד מן אמות העולם, הבא להכות את ישראל על
לחיו, והישראל נותן לו לחי ומזמינו לקבל ההכאה, אז ישבע
הגוי בחרפה והיא שנתחרף הישראל, וימנע להכותו, ועצה טובה
השמיענו בגלותנו".

וכן כתב גם ב"לקוטי תורה", "פרוש, כי כאשר יתן
יהודי למכהו לחי ויזמין לו הלחי שיכהו עליו, אז ינצל היהודי
ממכהו, שכשרואה המכה חרפת היהודי שהזמין לו הלחי לקבל
ההכאה, אז ירוה צמאוננו וישבע בחרפה שקבל ואז לא יכהו".

ובדומה לדברי האריז"ל, מובא גם בספר "המקנה" (קדושין
מ ע"א) וספרים נוספים.

ועין ב"שם משמואל" (שמות ה'תרע"ז) בחשיבות הנהגה של
התנשאות וכבוד ישראל בגלות (עין שם בהרחבה), ויחד עם זאת
הנהגת הכנעה, כנזכר לעיל, ונעתיק כמה שורות מסיום דבריו
"...והכניעה איננה למצרים אלא להשם יתברך הגדור את
הגלות, ועל כן יכולות להיות ההכנעה והשפלות במדור אחד
עם ההתנשאות ואין זה מבטל את זה כנ"ל, ושתי אלה החזיקו
מעמד ישראל בגלות. וזה למוד לגלותנו המרה והארכה הזו
לאחז בשתי המדות יחד – להתנשא ולהכנע ולסבל על הגלות,
וכמו שנאמר (איכה ג, ל) יתן למכהו לחי ישבע בחרפה. והרה"ק

אדמו"ר הר"ר בונם וצללה"ה מפרשיסחא אָמר שְׁבָאָם הַגּוֹי קוֹרָא עַל יִשְׂרָאֵל דְּבָרֵי זְלוּל, וְהַיִּשְׂרָאֵל עוֹנָה לַגּוֹי לְעַמְתּוֹ הָרִי הוּא מֵאֲרִיךְ אֶת הַגָּלוּת, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, עַד כָּאֵן דְּבָרָיו. אֶלָּא יִסְבֵּל אֶת הַגָּלוּת בְּהַתְנַשְּׁאוֹת הַנָּפֶשׁ, הַפּוֹךְ הַכֹּת הַיְדוּעָה שְׁאִינָם יְכוּלִים לְסַבֵּל הַכְּנִיעָה וְסִבְלוֹת הַגָּלוּת, וּבְזֶה נִזְכָּה לְפָאָר תַּחַת אֶפֶר בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן."

וְעוֹד עֵין לְרַמְבַּ"ם בְּ"אַגְרַת תִּימָן", שֶׁבַתוֹךְ דְּבָרָיו עַל רַעַת גָּלוּת יִשְׁמַעְאֵל יֵתֵר עַל כָּל הַגָּלוּת אַחֲרוֹת, וּמִדְרָכֵי הַהִתְמוּדוֹת עִמָּם, כּוֹתֵב "...וְאִנְחֵנוּ בְּעוֹדְנוּ סוֹבְלִים שְׁעִבּוּדָם וְכִזְבֵּיהֶם וְשִׁקְרוֹתָם לְמַעַלָּה מִיִּכְלַתְנוּ אֵין בִּיכְלַת הָאָדָם כֹּחַ לְסַבֵּל. וַיְהִי כִּמוֹ שְׁאָמַר דּוֹד עָלָיו הַשְּׁלוֹם (תְּהִלִּים ל"ח, י"ד) וְאֲנִי כִּחְרַשׁ לֹא אֲשַׁמַּע וְכֹאֲלָם לֹא יִפְתַּח פִּיו. וְכִמוֹ שֶׁהוֹכִיחוּנוּ רַבּוֹתֵינוּ לְשֹׂאת כְּזָבִי יִשְׁמַעְאֵל וְשִׁקְרוֹ לְשַׁתֵּק מִמֶּנּוּ. וְסִמְכוּ זֶה לְפָסוּק שֶׁכְּתוּב בְּשֵׁם בָּנָיו וּמִשְׁמַע וְדוֹמָה וּמִשָּׂא (בְּרֵאשִׁית כ"ה, י"ד) שְׁמַע דּוֹם וְשָׂא. וְכִבֵּר הַסִּכְמָנוּ כְּלָנוּ גְּדוּלִים וְקִטְנִים לְסַבֵּל שְׁעִבּוּדָם שֶׁכֵּן אָמַר יִשְׁעִיָּהוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם (יִשְׁעִיָּה נ', ו') גּוֹי נָתַתִּי לְמַכִּים וּלְחַיִּי לְמַרְטִים פָּנִי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלָמוֹת וְרָק. וְעַם כָּל זֶה לֹא נוֹכַל לְהַנְצִל מֵרַב רַעַתָּם וּפְחִזּוֹתָם בְּכָל זְמַן. וְכָל זְמַן שְׁאֵנוּ רוֹדְפִים שְׁלוֹמָם הֵם רוֹדְפִים אַחֲרֵינוּ בַּחֲרוֹם וּבְמִלְחָמָה כִּמוֹ שְׁאָמַר דּוֹד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם (תְּהִלִּים קכ', ז') אֲנִי שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה לְמִלְחָמָה. כָּל שֶׁכֵּן אִם נַעֲוֵר עָלֵינוּ וְנִקְרָא בְּמִלְכוּת בְּדְבָרִים בְּטָלִים וְשִׁקָּר הֲלֹא נִסְכֵּן בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ וְנִבֵּא לַיָּדִי מִיתָה"

[ראה שם המשך דבריו ושמציין כמה מארעות על משיחי שקר, ואת ההשלכות המרות שנגרמו מכך משלטון ישמעאל].

הזדמנות לחליפין כדאיים ביותר

במסכת סנהדרין (צא ע"א) הובאו כמה עבדות על יהודי צדיק ושמו גביהה בן פסיסא, שהיה גבן ובעל חטוטרות. אותו צדיק זכה שהשם יתברך חננו בדעה נכונה לדעת מה להשיב למינים ואפילו לאלכסנדר מוקדון מלך יון.

במצבים שונים, כאשר הותר את היריב פער פה נכח הוכחותיו החזקות, הישירות והאמתיות, פנה היריב לדברי איום – שבכחו לבעט בחטוטרות שבגבו לישרו. ואותו צדיק, נותר שלו ואף 'החמיא' לאותו יריב, באמרו "אם אתה עושה כן, רופא אמן תקרא, ושכר הרבה תטל".

במשמעות תשובתו "רופא אמן תקרא" וכו', כתב רבינו יוסף חיים ב"בן יהודע" (שם) "נ"ל בסיעתא דשמיא על דרך מה שאמר הכתוב (איכה ג, ל) יתן למכהו לחי ישבע בחרפה, וכתבו המפרשים ז"ל הכונה, שלפעמים ימצא פוגע עכו"ם בישראל וסוטר על לחייו, הנה כל זה נעשה לטובת ישראל, והיינו שהיה באותו ישראל חלק רע הראוי לאותו עכו"ם, והיה באותו עכו"ם חלק טוב שהוא ראוי לאותו ישראל, ובאותה הפאה שסוטר על לחייו יוצא אותו חלק הרע מישראל ונכנס בעכו"ם, ויוצא חלק הטוב מן עכו"ם ונכנס באותו ישראל,

וזה שאמר יתן – הישראל, למכהו – זה העכו"ם, לחי – לסוטר, אז אותו העכו"ם – ישבע בחרפה, שיקבל חלק הרע מישראל, ויוצא ממנו חלק טוב, ונמצא הוא שבע בחרפה הוא הרע וכנזכר בגורי האר"י זכרוננו לברכה, וכן כאן אותו המין אמר דברים להלעיג, ואף גביהה השיא דברי המין לענין אחר, שהוא דבר טוב והגון ונכון, והוא אחר שאמר לו בעיטנא בך ופשיטנא לעקמימותך, אמר לו גביהה אם זאת הבעיטה תועיל שתפשיט בה עקמימותי שהם הסיגים של הנפש, על דרך שאמר הכתוב, יתן למכהו לחי ישבע בחרפה, הנה בודאי רופא אומן תקרא, כי דרך הרופאים להסיר החולי מן האדם במשך כמה ימים לאט לאט, ואם יזדמן רופא שסיר החולי בשעה אחת, לזה קורין אותו רופא אומן, וכן האדם מסיר חלי הנפש מתיכו לאט לאט על ידי מצות ומעשים טובים במשך ימים רבים, ואתה אם תסיר על ידי הבעיטה עקמימות הנפש בשעה אחת קלה תקרא רופא אומן, ולכן אף על פי שאתה בועט בי ומצער אותי, שכר הרבה תטל ממני". [נראה להוסיף בזה דבר בדרך אפשר. אמרו רבותינו זכרונם לברכה במסכת חגיגה (יג ע"ב) שהקדוש-ברוך-הוא משפיע גדולה וחשיבות לאמות העולם השולטים על ישראל, עין שם. והטעם, "שלא יאמרו אמות העולם ביד אמה שפלה מסר הקדוש-ברוך-הוא את בניו". ומעתה, אולי אפשר לומר, שהחלק הטוב שלוקח היהודי מהגוי, כנזכר בדברי רבינו יוסף חיים, כולל בעצם גם את הגדולה שנתן להם הקדוש-ברוך-הוא.]

הגוי גידף – וחלקו הטוב עבר ליהודי...

מספר (על-פי "נפלאות הצדיקים" ו א"ר) על יהודי בשם ר' יעקב שנעק עליו השלום, שהתגורר בכפר "מאדיאר באנעדיעטש" סמוך לעיר מאקאווע. מידי יום היה מסובב את העירות לצרכי מסחר.

בקצה הכפר, סמוך למסלות הברזל, התגורר גוי שזנא ישראל, שהמתין מידי יום בפתח ביתו, ותכף כשראה את ר' יעקב עובר עם מרכלתו, היה מתנפל עליו, מטית בו קללות ומחרף אותו בזיונות, בעודו מנופף במקל ומאים עליו. התנהגותו הרעה של אותו גוי ארור הציקה לר' יעקב, שנסה לעקף את הדרך, לעבור לצד השני של הרחוב.

כיון ששמע ר' יעקב על הצדיק הקדוש רבי יוסף מאיר מספינקא בעל ה"אמרי יוסף" וצ"ל, עלה ובא לקדש פנימה, ושח בפני הרבי את דאגתו מהגוי שמצער אותו, מקלל ומחרף אותו ומאים עליו. אמר לו ה"אמרי יוסף", אני מאד שבע רצון מזה שבאת, יש לי עצה טובה עבורך, שתקנה את הבית מן הנכרי, וזה יהיה דבר טוב, ותבוא ותודיע לי מה נעשה.

ר' יעקב התפלא מתגובת הצדיק; הגוי הזה שזנא ומתעב אותו, מקלל אותו בכל פה, היתכן לפנות אליו בהצעות מעין אלו – רבי, אמר ר' יעקב, הגוי הזה מתחזק בידו מקל, ומאים להכות בו... היתכן? הצדיק הוריד את עיניו לספריו ולא ענה

כלום. הבין ר' יעקב שהצדיק פסק את פסקו ואינו חפץ להמשיך בשיחה.

כששב לעירו, הלך בסמוך לבית שהתגורר בו הגוי הרשע, הוא נזכר בדברי הצדיק, נשם נשימה עמוקה, אור אמץ, רץ לעבר הגוי ואמר לו: אני מבקש לקנות את ביתך. ומיד ברח מד' אמותיו של הגוי עצר ברחוק מקום והמתין.

התנהגותו של היהודי הפתיעה את הגוי. הוא נרתע לנכח מרוצת היהודי לעברו, אך פעבור כמה רגעים, כאשר קלט את דברי היהודי, שרצונו לקנות את ביתו, חזר לעצמו והתחיל לנבח בקולי קולות.

שמעה אשת הגוי את צעקותיו, יצאה מהבית וקראה לו בקול מוכיח: השתגעתי, מה אתה צועק ומקלל?

הגוי הצביע על היהודי ואמר: הז'יד הסרוח והחצוף הזה, רוצה לקנות את הבית שלנו!

ומה בכך? – אמרה האשה, יש לנו בית נוסף, גדול יותר. תמכר לו!

היהודי, שעקב אחר שיחתם, התקרב ואמר, שהוא מתכוון ברצינות, אך מפאת העיפות, הוא חפץ להמשיך ביום המחר את השיחה אודות מכירת הבית.

ואמנם, למחרת סים היהודי מקדם את מסחרו ועבר ליד בית הגוי. ומיד כשהגוי ראה אותו, התחיל לקלל ולאים

עליו, כמנהגו. ושוב שמעה אשת הגוי את צעקותיו, ויצאה ושאלה אותו לפשר הצעקות – שכחת? אמרה, האיש הזה אמר שיבוא לקנות את הבית. הגוי נרגע מעט, והיהודי פנה אליו ושאל, מה המחיר שתבקש על הבית. נקב הגוי בסכום כסף [לדגמה, שבעים אלף, וכן לקמן על דרך זה]. אמר היהודי שעליו להתישב בדבר, ומיד נסע לבעל ה"אמרי יוסף" מספינקא וספר לו על ההתפתחות.

אמר לו הצדיק, שלא יסכים למחיר הזה, לדעתו אפשר להורידו לפחות, מספיק לו חמשים אלף דאלאר.

השיב היהודי, שגם חמשים אלף אין בידו...

אמר לו הצדיק, וחמשת אלפים יש לך?

השיב היהודי, חמשת אלפים זה סכום שיכול לאסוף.

הורה לו הצדיק שיפנה לעורך דין, שיכין את כל הנירות הנצרכים, ומיד בפתחת העסקה ישלם חמשת אלפים, ואת השאר ישלם בכל חדש עם הרבית, וכאשר יסיים את התשלום, ישוב הנה, לצדיק, והוא יורה לו מה לעשות הלאה.

שב היהודי לעירו ועבר ליד ביתו של הגוי. וגם עתה, הגוי, כמנהגו מימים ימימה, בראותו את היהודי פתח עליו את פיו הטמא וגדף וקלל אותו בכל כחו. שוב יצאה האשה ונזפה בבעלה: חדל, הרי הוא בא לכאן כדי לרכש את הבית.

כאשר שמע שהיהודי חפץ להוריד את המחיר לחמשים

אֵלַי, עֲלֵתָהּ בּוֹ חֲמָתוֹ וְשָׁב וְהִשְׁתַּלֵּל. וּבַעֲדוֹ מִתְכוּנָן לְקַלֵּל וּלְגַדֹּף, פָּנְתָה אֵלָיו אִשְׁתּוֹ וְאָמְרָה, שְׁהִיְהוּדִי צוּדֵק, בֵּית זֶה לֹא שׁוֹה יוֹתֵר מִחֲמָשִׁים דִּינָרִים וְעָלָיו לְהִסָּפִים לְעִסְקָה.

לָקַח הַיְּהוּדִי עוֹרֹף דִּין וַעֲשֵׂה אֶת כָּל הַפְּעֻלוֹת הַנִּדְרָשׁוֹת, סָכַם שֶׁהַמַּחִיר יִהְיֶה חֲמָשִׁים אֶלֶף וּבִתּוֹךְ ד' שְׁבוּעוֹת יוּכַל לְהַכְנִס הַיְּהוּדִי לְבֵית.

בְּלֵב קָל וּמֵלֵא שִׁמְחָה וְרִץ הַיְּהוּדִי לְסַפֵּר עַל כָּךְ לְ"אִמְרֵי יוֹסֵף" מִסְפִּינְקָא. שָׁמַע הַצַּדִּיק אֶת הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַדְּבָרִים, וְהַעִיר שָׁכַל מֶה שֶׁעָשָׂה הוּא טוֹב, חוּץ מִהַפְרֵט שֶׁהַסָּכִים לְהַכְנִס רַק בַּעֲדֵי ד' שְׁבוּעוֹת. וְאָמַר "אֵין לָךְ אַרְבַּע שְׁבוּעוֹת", וְעָלָיו לְצַאֵת מִבֵּיתוֹ בְּתוֹךְ שְׁבוּעִים, בָּעֶרֶב שַׁבַּת קוֹדֵשׁ.

הַתַּפְּלֵא הַיְּהוּדִי וְהַתְקַשָּׁה לְהֶאֱמִין שֶׁהַגּוֹי יִסָּכִים לְהִסְדֵּר זֶה, שְׁבִיתוֹךְ שְׁבוּעִים יִפְנֶה אֶת הַבַּיִת. אָמַר לוֹ הַצַּדִּיק, אִם הוּא יִסָּכִים, תִּמְשִׁיךְ הָלֶאָה. וְאִם לֹא, תַּחֲזוֹר לְכָאן.

פָּנָה הַיְּהוּדִי לְעוֹרֹף דִּין וְאָמַר לוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְשַׁנּוֹת, וּלְגַמֹּר אֶת כָּל הָעֲנָן בְּתוֹךְ שְׁבוּעִים, וְהַכְנִיסָה תֵּהָא בָּעֶרֶב שַׁבַּת. הָעוֹרֹף דִּין פָּנָה לַגּוֹי וְהוֹדִיעַ לוֹ עַל הַשְּׁנוּי שֶׁמִּבְקֵשׁ הַיְּהוּדִי לְשַׁנּוֹת בַּחוּזָה. וּמִיד כִּשְׁשָׁמַע הַגּוֹי אֶת שֵׁם הַיְּהוּדִי וְאֶת הַשְּׁנוּי שֶׁהוּא מִבְקֵשׁ לְהַחִיל, פָּתַח שׁוֹב בְּצַעֲקוֹת וּבִקְלָלוֹת, וּכְאֲשֶׁר שָׁמְעָה זֹאת הָאִשָּׁה, טָעְנָה שֶׁמִּבְחִינָתָם הֵם יְכוּלִים לְצַאֵת מִיד. כָּאֵן כִּכְּר פִּקְעָה סִבְלָנוּתוֹ שֶׁל הַגּוֹי וְהוּא עָמַד עַל שָׁלוֹ. לְאַחַר דִּין וּדְבָרִים, הִסָּכִימוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁהַגּוֹי יַעֲזוֹב אֶת הַבַּיִת, בְּיוֹם

רביעי [ועד לערב שבת כבר יהיה הבית מוכן לכניסת היהודי]
ובשבת כבר ערך 'קדוש' לרגל המאורע.

והנה במהלך תפילת שחרית של שבת קודש, נכנס שכנו
הגוי של ר' יעקב לבית הכנסת, עיניו היו מוצפות דמעות.
הוא פנה למתפללים ברגש ואמר שהוא מחפש את 'שנעק'
כלומר את ר' יעקב. ר' יעקב יצא אליו, והגוי. כשקולו
נשנק, ספר שביתו [הישן] קרס, והראה בידו כמו שמקפלים
תבה של גיר – כך התקפל הבית על יושביו, וכלם מטלים
תחת ההריסות.

ר' יעקב הודה לגוי על דאגתו, ובחיוך של קורת רוח,
ספר שבערב שבת, כאשר הוא, השכן הגוי, עבד בשדה,
העביר את כל בני ביתו – את אשתו ואת שמונת ילדיו,
לבית החדש.

עתה הבין גם מדוע הורה הצדיק להקדים את הכניסה
לבית החדש בתוך שבועים, בערב שבת קודש... (עד כאן מספר
"נפלאות הצדיקים", מנכדו של ר' יעקב הנ"ל. הובא כאן בעבוד מחדש)

ונראה לשים לב, שכל ההצלה הזאת, הן ההצלה מקריסת
הבית הישן, והן ישיבתו בבית גדול ומרווח ויתרונות נוספים
[כאמור, היהודי נהג לנדוד לאזור הזה שבסמוך ל"מסלות הפרזל"
וסביר להניח שעשה זאת מרבוי הסוחרים הפוקדים את המקום,

וכעת זכה לברכת "נכסיו קרובים לעיר" ולא הוצרך לנדוד למקום זה במקדם], כל אלו היתרונות נגרמו לו עקב הקללות והגדופים של אותו גוי רשע ארור, שעל ידי כך נסתבב שיפנה לצדיק ויספר לו את צרתו, והצדיק ייעץ לו לרכש את הבית וכו' וכו'.

ואולי זכות זו, שהגוי חרף וגדף אותו היה מפתחי ההצלה והרוחה שבאו ליהודי זה, שכאמור, כאשר הגוי מחרף ליהודי, הוא לוקח את חלק הרע שלו ונותן לו את חלק הטוב שבו.

כפרת עוונות משלמת

ועוד עין בהרחבה בספר "שומר אמונים" – מאמר השגחה פרטית (פרקים י-יב) לרבי אהרן ראטא וצ"ל, שמרחיב במעלת המצטער על ידי גוי, ונעתיק כמה קטעים מדבריו, "ידע כשאדם מצטער על ידי אחרים, כגון על ידי חבירו שמכחו או מביחו או יורד לפרנסתו, ומקבל באהבה ובאמונה לכבוד בוראו, אז מדידתו גבוה בזה הבחינה, ונתעלה יקרא יקודשא בריך הוא לעילא לעילא.

וכל שכן אם אדם מצטער על ידי נכרי ממש, אז מתכפרים בזה עוונותיו ביתר שאת וביתר עז בלי שיעור, וצערו עולה לפני כסא כבודו יתברך שמו יותר מן הכל, פי מעולם לא ויתר הקדוש-ברוך-הוא אפילו הפאה קטנה שמכה ומצער נכרי לישראל, ועל כל הפאה השכינה הקדושה כביכול

בוכה ומיללת ומצטערת, כמוכא בספרים הקדושים, והקדוש־ברוך־הוא מצייר זאת בפרפורה דיליה לנקום נקמת דם עבדיו לעתיד לבא, עד שיקויים בנו במהרה בימינו מה שכתוב (ישעיה לד, ח) כי יום נקם לה' שנת שלומים לריב ציון, וכתוב (יזאל ד, כא) ונקיתי דמם לא נקיתי וה' שוכן בציון, במהרה בימינו אמן". וממשיך במעלת הנהרג על ידי נכרי, ומרחיב בזה במקורות מהזמר הקדוש ועוד מכתבי רבותינו זכרונם לברכה. עין שם עוד בזה ובמסתעף.

‘כפרה’ יפה ונקיה – מתוך הרפֿש...

מספר בספר "הראה לעניו" (קורות חיו של רבי משה מנדל זצ"ל): פעם צעד הגה"צ רבי משה מנדל זצ"ל ברחוב ואתו בתו הקטנה. גוי רומני שכור שיצא מבית המרוח נטפל אליו והציק לו, חטף את מגבעתו והשליכה לשלולית מרפשת. הילדה רצה מהר, שלתה את הכובע ממזי המדמנה והחזירה אותו לאביה כשהוא נוטף לכלוך וזהמה.

בשעת מעשה שמעה את אביה לוחש לעצמו: "זאל ער זין א־שיינע און ריינע כפרה" – שהוא יהיה ‘כפרה’ יפה ונקיה. למחרת פשטה השמועה בעיר שהגוי נמצא מוטל מת באותה שלולית!

"שתציץ בבשתנו"

וצדיקים הזכירו בתפלתם, לעורר רחמים, את הבזיונות שעוברים עליהם, הן הבזיון מצד רחוקם בעבודת השם יתברך, והן מצד שהגויים מבזים אותנו.

וכך היה רבי יוחנן מתפלל, כמובא במסכת ברכות (טז ע"ב), "יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתציץ בבשתנו" וכו' (ראה שם המשך התפלה).

ומבאר המהרש"א, "שתציץ בבשתנו וכו'. רוצה לומר, תציץ בבשתנו שאנו מתבישים מן העברות שעבנו כדאמרינן בפרק קמא כל העושה עברה ומתביש בה מוחלין וכו' או שתציץ בבשתנו מן העכו"ם שמבישים אותנו בגלות וכן תביט ברעתנו הבאה עלינו מן העכו"ם ועל זה אמר תתלבש במדת רחמיה עלינו ותתכסה במדת עזך נגד העכו"ם" וכו' (וממשיך בהמשך באור התפלה)*.

* ראה שם תפלות אישיות נוספות שחברו תנאים ואמוראים ונהגו לאומרם בתם תפילת העמידה.

הַבְּזִיוֹנוֹת עַל חֲטָאִיו

לְעֵיל הִרְחַבְנוּ בְּמַעֲלַת הַבְּזִיוֹנוֹת לְכַפֵּר לָאָדָם עַל כָּל חֲטָאִיו.
בְּפֶרֶק זֶה יְדַבֵּר עַל אֵלּוּ שֶׁהַבְּזִיוֹן נִמְשָׁךְ מִהַחֲטָא, שֶׁהַעֲבָרָה
גִּרְרָה בְּזִיוֹן, וְגַם בָּזָה נִגְלָה אֶת חֲסָדֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, בְּעֶרְךָ
הַבְּזִיוֹנוֹת לְכַפֵּרֶת הָעוֹן.

כָּרַחַם אָב עַל בָּנָיו

הִנֵּה הַנְּהֻגַת הַשֵּׁם עִמָּנוּ הִיא כְּהַנְּהֻגַת אָב לְבָנָיו – "כָּרַחַם
אָב עַל בָּנָיו" (תְּהִלִּים קג, יג). וְכַאֲשֶׁר נִצָּרַךְ, גַּם יְסוּרֵיו הֵם כְּאֵב
הַמִּיסֵּר אֶת בְּנוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ח, ה) "וַיִּדְעַתָּ עִם לִבְבֶּךָ כִּי
כַּאֲשֶׁר יִיסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ מִיִּסְרֶךָ". וְכֵן (מִשְׁלֵי ג, יב)
"כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהָב ה' יוֹכִיחַ וְכָאֵב אֶת בֶּן יִרְצֶה" וְעוֹד.

וּמִצָּאֵנוּ מִסְבִּירִים בָּזָה (עֵין רִש"י וְרַבֵּינוּ יוֹנָה מִשְׁלֵי שֵׁם), שֶׁכָּאֵב
הַמִּיסֵּר אֶת בְּנוֹ עַל מַעֲשָׂיו הֵלֵא טוֹבִים, הִנֵּה בְּרָאוֹתוֹ מִצְטַעֵר
וְסוֹבֵל, הוֹמִים רַחֲמָיו עָלָיו, וּמִרְעִיף עָלָיו טוֹבָה, וְזֹאת אֵף
עַל פִּי שֶׁהַיְסוּרִים הִגִּיעוּ לוֹ בְּצִדֵּק וְנוֹעֲדוּ לְיִשְׂרָאֵל וּלְתֵקֶן אוֹתוֹ,
בְּכָל זֹאת מְקַבֵּל טוֹבוֹת בַּחֲסֵד, שֶׁיִּשְׁמַחוּ אֶת לְבוֹ וְיַפְיגּוּ אֶת
צָעָרוֹ.

כֵּן הַנְּהֻגַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עִם יִשְׂרָאֵל בָּנָיו אֶהוּבָיו, שֶׁבָּעֵת
שֶׁמִּמָּרַק אֶת הַנֶּפֶשׁ מִעֲוֹנוֹתֵינוּ, בְּרָאוֹתוֹ אֶת כְּאֵב יְסוּרֵי הַנֶּקוּי,

משפיע עלינו טובה וברכה, הגם שזה לא מגיע, אבל השם יתברך לא חפץ בצערנו אלא שניטחר ונשוב אליו.

וכן לענייננו, בחסד השם יתברך על בניו – בני ישראל, שכאשר יהודי מתבייש ולבו נכנע לפניו יתברך, מקבלו אבינו מלכנו בתשובה וגם מזכה אותו ליתרונות על בושתו.

הבושה כמשקל בחשבון הגמול

לכל בושה של יהודי, יש ערך לפני השם יתברך, ואפילו בושה ויסורים הפאים עקב החטא, שהחוטא בעצם אוכל את מה שהוא בשל, גם הם נלקחים בחשבון, להקל על הענש.

נאמר (שמות כא, לו) "כי יגנב איש שור או שה וטבחיו או מכרו, חמשה בקר ישלם תחת השור, וארבע צאן תחת הששה". ואמרו חז"ל (בבא קמא עט ע"ב) "אמר רבי מאיר, בא וראה כמה גדול כח של מלאכה: שור, שבטלו ממלאכתו – חמשה. שה, שלא בטלו ממלאכתו – ארבעה. אמר רבן יוחנן בן זכאי, בא וראה כמה גדול כבוד הבריות: שור, שהלך ברגליו – חמשה. שה, שהרכיבו על כתפו – ארבעה".

ופרש רש"י, "שה שהרכיבו הגנב על כתפו וזלזל את עצמו בו, לפיכך הקל הקדוש-ברוך-הוא עליו בתשלומין". ועין במהר"ל, שמדבר אפילו שגונב השה התבזה בעיני עצמו, ולא ראוהו אחרים.

ואולי יתכן ללמד מדברי רבן יוחנן, שגם בנתינת הענש לחוטא על מעשיו הרעים, יש התייחסות לבושה שהיתה לו, ולכן הגונב שה אחד, כיון שהיתה לו בושה, עליו לשלם ארבעה במקום חמשה, שהיה משלם אלו היה גונב שור.

אמנם כאשר החוטא בוש בחטאו ועושה תשובה, הבושה מוחקת את כל העון ואפילו את כל עונותיו. וכדלקמן.

כפרה על כל עונותיו

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות יב ע"ב) "אמר רבה בר חנינא סבא משמיה דרב, כל העושה דבר עברה ומתבייש בה, מוחלין לו על כל עונותיו".

בושה כמיתה ומיתה מכפרת

ובאר רבינו יוסף חיים ב"בן יהוידע" (שם), "נראה לי הטעם, כי בבושה נשפך דמו בקרבו והרי זה כאלו נהרג, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה המלבין פני חברו ברבים כאלו שופך דמים, ואמר בגמרא דחזינן, אזיל סומקא ואתי חיורא, וכן זה שנתבייש נחשב לו כאלו נהרג, ולהכי מהניא ליה כפרה, כי מיתה מכפרת על הכל, מיהו ודאי דלא קאמר כן אלא אם כן עשה תשובה בודוי וחרטה ועזיבת החטא, ורק על מה שאמרו בארבעה חלקי כפרה דהכל תולין ומיתה מכפרת קאמר הכא, שהבושה מספקת במקום מיתה, אבל ודאי בלא תשובה לא

מהני כלום, כי אפילו המיתה עצמה, אם לא מת מתוך תשובה לא תועיל לו מיתתו. ועוד נמי נראה לי, דהא דמהניא בושה לגמר הכפרה במקום מיתה, הינו דוקא אם הוא קבל צער הבושה בלבו בשמחה לכפרת עונותיו או תועיל לו".

בושה ותשובה

ומשמע מהמפרשים שבבושה זו מכפרת כשבאה מחרטה ותשובה. וכן משמע מדברי רבינו יוסף חיים ב"בן יהודה" שזוכר לעיל. וכן משמע מדברי המאירי "כל העושה דבר ומתבייש בו מוחלים לו על אותו דבר שהבושה שהאדם מתבייש על מה שחטא הוא יסוד החרטה והחרטה הוא יסוד התשובה כמו שבארנו בחבור התשובה".

[וכאמור, הנלזול באישיות שנגרם לגונב השוה, לא מחקה את העון, אלא רק הקלה עמו שבמקום לשלם חמש משלם ארבע, כי בושה ללא תשובה אין לה ערך. וגם אם הגנב לא יתפס כלל, יהא עליו לשלם בעולם הגמול. אבל השב ומודה ועוזב, לא יזכרו עונותיו.]

התנתקות מאחיזת הסטרא אחרא

כאשר חטא האדם ועשה תשובה, מיד מתקבלת סליחתו, בהתאם ולפי רמת תשובתו (עין "שערי תשובה" שער ראשון אות ט).

אָמנם כּיּוֹן שְׁחָטָא, נֶאָחֲזוּ בּוֹ כַּחוֹת הַטְּמָאָה, שְׁמוֹנָעִים מִמֶּנּוּ קִרְבַּת אֱלֹקִים, וּכְכֹל שִׁיתְקַדֵּם בְּשִׁלְבֵי הַתְּשׁוּבָה, כִּךְ מִנְתַּק אֶת הַסְטָרָא אַחֲרָא מֵעָלָיו.

וְהִרְחִיב בְּסִפֵּר "לְקוּטֵי הַלְכוֹת" (יִזְרְהֵל דְּעַה הַלְכוֹת גְּדוּהַ הַלְכָה אֹתוֹ ב) בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ, וּמִדְּמָה אֶת טְהָרַת בְּעַל הַתְּשׁוּבָה לְסִפִּירַת טְהָרָה, עֵינִ שֶׁם בְּהִרְחָבָהּ, וְנִעְתִּיק קִטְעַ קֶצֶר מִדְּבָרָיו, מִמֶּנּוּ נִלְמַד עַל כַּח הַבְּזִיוֹן לְטְהָרַת הָאָדָם, "...כִּי אַחֵר הַתְּחִלַּת הַתְּשׁוּבָה, דְּהֵינּוּ עֲזִיבַת הַחֲטָא ... עֲדִין אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַרֵּב תַּכְף לֵה' יִתְבָּרַךְ, עַד אֲשֶׁר יִצְטָרֵף וְיִתְלַבֵּן וְיִשְׁמַר עֲצָמוֹ מִן הַחֲטָא כְּמָה יָמִים, כִּדִּי שְׁעַל יְדֵי זֶה יִגְרַשׁ מִמֶּנּוּ הַסְטָרָא אַחֲרָא שְׁהִיתָה נֶאֱחָזֶת וְתִתְפָּרַד מִמֶּנּוּ. וְאִזּוּ הִיא רְאוּיָה לְטְהָרָה גְּמוּרָה וְלִזְכוּת לְשׁוּב לְמִקְוָמוֹ, כִּי תְחִלַּת הַהִתְקַרְבוּת הִיא הַתְּרַחֲקוּת, וְצָרִיךְ לְסַבֵּל צָעַר שֶׁל אֵלּוֹ הַיִּסּוּרִין שֶׁל הַהִתְרַחֲקוּת שְׁצָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו בְּתְחִלַּת הַתְּשׁוּבָה. וְזֶה בְּחִינַת קְבִלַּת הַתּוֹכְחָה שְׁהִיא בְּדֶרֶךְ בְּזִיוֹן, דְּהֵינּוּ מַה שְׁמוֹכִיחִין וּמִיִּסְרִין אוֹתוֹ בְּבִזְיוֹנוֹת וְהַתְּרַחֲקוּת כַּנ"ל, וּבִזְאוֹת הַתּוֹכְחָה נִתְגַּלָּה הַחֶסֶד, כְּמוֹ שְׁמִבְּאָר שֶׁם. וְזֶה שְׁכָתוּב, "מוֹסֵר ה' בְּנֵי אֵל תִּמְאָס וְאֵל תִּקָּץ בְּתוֹכְחָתוֹ, כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהָב ה' יוֹכִיחַ וְכו'". כִּי הַתּוֹכְחָה וְהַיִּסּוּרִין הֵם אֶהְבָּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת חֶסֶד שְׁמִלְכָּשׁ בְּהַתּוֹכְחָה..." עֵינִ שֶׁם עוֹד.

הַבּוֹשָׁה בְּמִקּוֹם הָעֵנֶשׁ בַּגִּיהֶנֶם

כְּתַב רַבִּי צְדוֹק הַכֹּהֵן מִלְבְּלִין וְצ"ל ("צְדָקָת הַצְּדִיק" אוֹת ג)

"הַעֲגַמְתָּ נַפֶּשׁ שִׁישׁ לְאָדָם עַל עֲבֻרֹת שֶׁעָשָׂה הֵם מִמֶּשׁ יִסּוּרֵי גִיּוֹנוֹם עַל אוֹתָהּ עֲבֵרָה, וְלִכֵּן אָמְרוּ בְּסוּף פֶּרֶק קָמָא דְּבִרְכוֹת (יב ע"ב) דְּהִמְתַּבֵּישׁ בָּהּ מוֹחֲלִין לוֹ כִּי כָּבֵד סָבֵל עֲנֵשׁ גִּיּוֹנוֹם. וּמִי שְׂוֹכָה* מִן הַשָּׁמַיִם מְזַכְּרִים לוֹ בְּכָל עֵת עֲבֻרֹת שֶׁעָשָׂה וּמִתְמַרְמֵר

* נִרְאָה לְהִבִּיא כָּאֵן מְדַבְּרִים שֶׁכִּתְּבֵנוּ בְּמָקוֹם אַחֵר מֵעֲנִין מַצְבִּים שְׁוֹנִים שֶׁעַל הָאָדָם לְהִתְרַחֵק מִזִּכְרוֹן הָעֲבֵרָה, כְּגוֹן כַּאֲשֶׁר הוּא בַּתְּחִלַּת תְּשׁוּבָתוֹ, וְהַזְכָּרוֹן עָלּוּל לְמִשׁוֹךְ וּלְהַחֲזִיר אוֹתוֹ לַחֲטָא, וְיִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ דְּרָגוֹת הַתְּשׁוּבָה שֶׁמֶנָּה רַבִּינוּ יוֹנָה ב' "שֶׁעָרִי תְשׁוּבָה" בְּשֶׁעַר הָרָאוֹשׁוֹן (אוֹת ט וְהִלָּאָה) אֲשֶׁר "לְפִי הַמְּדַרְגּוֹת יִתְקַרֵּב הָאָדָם אֶל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא".

וְהֵנָּה הָעֲקָרִים הָרָאוֹשׁוֹנִים עוֹסְקִים בַּחֲרֻטָּה עַל מַעֲשֵׂי הָעֲבֵרָה, עֲזִיבַת הַחֲטָא, הִיגוֹן, הַצָּעַר וְהַפְּחָד שֶׁלֹּא לָשׁוּב לַחֲטָא וְכו', שֶׁגַּם בְּהֵם מְדַרְגּוֹת מְדַרְגּוֹת, כַּמִּתְבָּאֵר שָׁם. וּמִמֶּשִׁיךְ לְמִנּוֹת מַעֲקָרֵי הַתְּשׁוּבָה, שֶׁכָּל אַחַת מֵעֵלָה עַל הַשְּׁנִיָּה – עֲשׂוּיִם עֲקָרִים. הַמַּעֲשִׂין בְּהֵם וּבַסֶּדֶר נֹכַח שֶׁהַשְּׁלֵבִים הָרָאוֹשׁוֹנִים נֹעֲדוּ לְהִתְרַחֵק אֶת הָאָדָם מִמָּקוֹם הַחֲטָא. אֲמָנָם בְּשִׁלְבִים הַמִּתְקַדְּמִים נִתֵּן דָּגֵשׁ עַל תְּקוֹן הָעֲבֵרָה עַל יְדֵי הַפְּשָׁפוּשׁ בַּמַּעֲשִׂי, הַכָּרָה בְּהַשְׁלָכוֹת מַעֲשִׂי הֵלֹא טוֹבִים וְכו' עֵין שָׁם.

וּמִסְבִּירִים בְּזֶה, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם שָׁקוּעַ בַּחֲטָאוֹ, עָלּוּ לְהִתְרַחֵק מִכָּל דָּבָר שֶׁעָלּוּ לְהַזְכִּיר לוֹ אֶת הָעֲבֵרָה, שֶׁמָּא לְרֹב שֶׁקִּיעָתוֹ בַּחֲטָא, הֵנָּה הַהִתְעַסְקוֹת בַּחֲטָא, עָלּוּלָה לְהַשִּׁיבוֹ לְמָקוֹם הָעֲבֵרָה וְהוּא בְּסִפְנָה שֶׁיִּגְבֵּר עָלָיו שׁוֹב יִצְרוֹ הָרַע וְחִלְלָה יִפְּלֶהוּ בַּחֲטָא. וְרַק לְאַחַר שֶׁעָבַר אֶת הַשְּׁלֵבִים הָרָאוֹשׁוֹנִים, כְּפִי רְחוּקוֹ מִהָעֲבֵרָה, וְהַגִּנּוֹת וּגְדִירִים שֶׁיִּמְנְעוּ אוֹתוֹ מִהִנְפִּילָהּ, יְכוּל גַּם לִפְשָׁפֵשׁ בַּמַּעֲשִׂי הָרָאוֹשׁוֹנִים וּלְהַשְׁלִים אֶת תְּשׁוּבָתוֹ בַּתְּקוֹן הַחֲטָא. וְאַמָּנָם בְּעֵקֶר הַשְּׁמוּנָה עֲשׂוֹר נִכְתָּב (אוֹת מֵח) "הֵיִוֹת חֲטָאֲתוֹ נִגְדּוּ תְּמִיד, כִּי רָאוּי לְנַפֵּשׁ הַחוּטָאֵת לְזַכּוֹר עֲוֹנוֹתֶיהָ תְּמִיד וְאֵל תֵּשֶׁה אוֹתָם לְקֶץ יָמִים, וּמִלְכָּבוֹ לֹא יִחַלְפוּ עַד בּוֹא חִלְפָתוֹ, כְּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים נא, ה) כִּי פִשְׁעֵי אָנִי אֲדַע וְחֲטָאֵתִי נִגְדִּי תְּמִיד" וְכו'. וְהָעִיר רַבִּי אֶהְרֹן צָבִי רוֹמְפֶּלֶר זצ"ל רִבֵּה שֶׁל "תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", עַל דֶּרֶךְ הַפְּתוּב (בְּרָאשִׁית כא, טז) "וְתִשָּׁב לָהּ מִנְּגִיד הַרְחֵק כַּמִּטְחָנִי קֶשֶׁת" רואִים שֶׁ"מִּנְּגִיד" יְכוּל גַּם לְהִיוֹת רְחוּק כַּמִּטְחָנִי קֶשֶׁת... וְרַק כַּאֲשֶׁר הָאָדָם רְחוּק בְּיוֹתֵר מִלְּחֲטָא, יְכוּל לְהִשָּׁם אֶת הַחֲטָא לְנֶגֶד עֵינָיו. מֵה שֶׁאֵין כֵּן כַּאֲשֶׁר הַחוּטָא עֲדִין יֵשׁ לוֹ שִׁכּוֹת עִם הַחֲטָא. [כֵּן הִלָּאָה, בְּשִׁלְבַּת הַבָּא, שֶׁמִּשְׁמַע

עליהם עד שסובל שעור גיהנום המגיע לו על זה בעולם הזה*, וזהו הפרעון מן העברות שנפרעים מן הצדיקים בעולם הזה כי בעונשי עולם הזה ממש יש משפטים אחרים כמו שאמרו זכרונם לברכה (מועד קטן כח ע"א) חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא". עין שם עוד.

שיראתו גבוהה נסגל כחות לגבור על יצרו אם וכאשר יזדמן לפתחו החטא, ובשלב האחרון הוא יכול גם להורות דרכי תשובה לרבים. עין שם.] והדברים הללו דורשים שום שכל ושאלת חכם, מתי והיכן ראוי להזכיר לעצמו את החטא.

ואולי על דרך זה יש לדקדק בלשון רצ"ה מלפלין "...מן השמים מזכירים לו" וכי, כי לא תמיד ראוי לו להזכיר לעצמו.

* ויתכן ללמוד מדבריו, בזהירות, שפנין שפכל שמתבניש כן מתמלאת מכסת הפפירה ומחיקת העוון, יש בזה נחמה לדורות האחרונים, שאודות לאמצעי התקשורת המכלימים את החוטא, גוברת בולשתו ויחד עם זה ממהרת כפירתו. ואם חוטא בדורות הקודמים זמן ממשך נדרש לכפירתו, הנה בימינו, ככל שמשתכללים כלי התקשורת, העומדים לשרותם של בעלי לשון הרע ורכילות, ותפוצתם רחבה לאין שעור מבדורות קודמים, וכל אגיל אויז מקלדת, יכתב כאות נפשו המסואבת, וכל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, לא חושש להטיל רפש, ואצבעתיו חורשות רעה, והכסיל מוציא דבה, שבזה מזדרז תקון התשובה יתר על דורות קודמים.

ואולי יש לנו בזה הצצה קלה מפלאות תמים דעים, שפנין שהזמן קצר ומלאכת התקון מרבה, סבב הענין שדרך אותם חייבים, יתגלגל תקון מהר יותר לאדם. ומהאי טעמא נראה לומר בדרך אפשר, שלכן בעקבתא דמשיחא חצפה יסגא (עין סוף מסכת סוטה), כי לגדל החצפה כן תגדל הברור, ויתבררו צדיקים ויתלבנו בדבתם של רשעים. והמשפילים יבינו. השם יושיענו ויצילנו מכל רע. וישפיע לנו מטובו יתברך.

התגובה לתגובת הילד

ספר יהודי אחד שהיתה לו חלשה רוחנית בענין הזהירות לדבר דברי חלין בבית הכנסת. והיו מצבים שאף נגרר לדבר במהלך התפלה. ומכיון שהיה יהודי פשר בשאר דרכיו, חרה לו הדבר ובלבו פנימה רצה להפסיק עם הנהג הנפסד הזה. היו ימים שהשתדל לסתום את חרצבות לשונו, אך מעשה שטן ובא חבר כמוהו שזרק מילה והוא השיבו וכך התגלגלה השיחה לתוך התפלה...

והנה יום אחד בין כסה לעשור, בעת שזרק כמה מלים לאחד מחבריו, גער בו ילד מהספסל האחורי: שששש.

הוא סובב את ראשו והילד רמו לו לשלט שאין לדבר בשעת התפלה. מפה ושם הסתכלו עליו אנשים נוספים. די היה בהבעת פניהם כדי להלבין את פניו. לרגע כעס וכמעט התפרץ על הילד שהעז להעיר לו. על לשונו עמדו המלים: מי אתה צ'וצ'יק שתטיף מוסר לאנשים בוגרים, חצפן קטן שנהיה משגיח גדול! וכהנה וכהנה, אך ברגע האחרון נזכר במאמר חז"ל (ברכות יב ע"ב) "אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב, כל העושה דבר עברה ומתבייש בה, מוחלין לו על כל עונותיו". והבין שלפניו הזדמנות פז להתבייש בשקט, לשתק ולקבל את התוכחה המעליבה, כדי לכפר על עון חמור זה.

עיניו הורמו לשמים והודה בשמחה להשם יתברך שהקרה לידו אפשרות להתבייש ממצעו ולכפר על עונותיו.

הבושה מחטאיו מטהרת ומעלה את הנפש

מובא בספר חסידים (סימן ז), "שרש החסידות כיצד, כשאדם מושך את לבו במדות חסידות, וקשה עליו מפני שהכל מלעיגים עליו ומבישים אותו, ואומרים דברים לצערו, ומזכירים לפניו מעשיו הרעים הסדומים, לא יעזוב אדם חסידותו מפני הלצנים, וכנס במדות הטובים מעט מעט, יום אחר יום, וקבץ על יד ירבה" (משלי יג, יא), ועל זה נאמר (משלי ט, יב) "אם חכמת חכמת לך". ועל הלצנים נאמר (ישעיה כט, כא) "מחטיאי אדם בדבר", שמדברים רע על עושי מצוה. וחטא גדול לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים, אחר שזה דש במעשה לכנוס במדות החסידות ואינו חושש בשחוק הלצנים שיעשו ממנו. והעושים כן לזכר מעשיו כאלו נועל דלת בפני השבים:

ויהא מעלה על לבו, שיהא לו זכות גדול וצדקה תחשב לו אשר מתביש, ויראת ה' הטוהרה נכנסה לו בלבו ומטהרת לבו וגופו מכל דבר רע, שיסיעוהו מן השמים להחזיקו ביראת ה', וכן אמרו (שבת קד ע"א) הבא לטהר מסיעין אותו, מן השמים מזמנין לו לעשות תשובה שלמה, כי פתחי תשובה לא נסתמו, ומצוה גוררת מצוה.

ועתה כאשר יכנס האיש תוך פתחי התשובה, יתפלל יום ולילה לפני בוראו שיצילנו ממדת הדין, ושלא תבא תקלה על ידו, וכאשר יהיה האיש דש בחסידותו, ואין לו יצר לסור

ממדתו כי ישרה היא בעיניו, מכאן ואילך ידריכנו בעל הישר בדרך ישרה, וכן אמר דוד (תהלים כה, ח-ט) "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך, ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו".

וכשם שנכנס בקשי בחסידותו, כן יותר ויותר קשה עליו לעזוב מדתו הטובה מפני הבושה, פן יאמרו הבריות אכן נודע הדבר, כי האדם יראה לעינים ולגנב דעת הבריות התחיל זה חסידותו. ואסור לגנב דעת הבריות אפלו דעתו של גוי. ולפי שהחסידות קשה עליו לקבל בתחלתו, טוב להתחילו מבחירותו, שנאמר (קהלת יב א) "זכור בוראיו בימי בחורתיך" (משלי כב, ו) "גם כי יזקין לא יסור ממנה". [גם] כי תשובת הזקן כפאשר זקן ובטלה החמדה, דומה לאדם שמדבר לשון הרע וכלתה לשונו ולא דבר יותר. אבל בשוב אדם בעודו בכחו וגבורתו ויצרו מתגבר עליו והרי הוא כובשו, הרי זו התשובה המשבחת. וגבורה עושה על אשר כופה את יצרו העז והקשה, ועל זה נאמר (משלי טז, לב) "ומשל ברוחו מליכד עיר", ועל כל דבר שקשה לו לאדם ועושהו, שכרו הרבה מאד".

ההיכל שמעל דרגת צדיקים ובעלי תשובה

ועל דרך דברי הספר חסידים, שלא יבוש בעל התשובה מלעג הבריות, נראה להוסיף, שעל ידי שבעל תשובה שותק לעלבונות המטחות עליו, יזכה, לכל הדעות, להתעלות מעל למדרגת צדיקים. ונבאר הדברים;

אָמרו רבוֹתֵינוּ זְכוֹרָנוּם לְבָרְכָהּ (פְּרָכוֹת לֹד ע"ב; סִנְהֶדְרִין צט ע"א)
 "אָמר רַבִּי חֵיָא בַּר אֲבָא אָמר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים כָּלָן לֹא
 נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְבַעֲלֵי תְשׁוּבָה אֲבָל צְדִיקִים גְּמוּרִים – עֵין לֹא
 רָאָתָה אֱלֹהִים זולָתָךְ (יְשַׁעְיָה סד, ג). וּפְלִיגָא דְרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמר
 רַבִּי אֲבָהוּ, מְקוֹם שֶׁבַעֲלֵי תְשׁוּבָה עוֹמְדִין צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵינָם
 עוֹמְדִין שְׁנַאֲמַר (שָׁם נז, יט) שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב – לְרַחוּק
 בְּרִישָׁא וְהֵדֵר לְקְרוֹב" וְכו' עֵין שָׁם בְּגִמְרָא מִשָּׂא וּמִתָּן בְּזָה.

וְהִרְחִיבוּ בַסְּפָרִים לְהַסְבִּיר בְּכֹמָה וְכֹמָה אוֹפְנִים שׁוֹנִים
 שָׂאִין מִכְרָחוֹת לְמַחֲלָקָת בֵּין רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי אֲבָהוּ, וְכָל אֶחָד
 דִּבֵּר עַל סוּג אַחֵר שֶׁל צְדִיק אוֹ שֶׁל בַּעַל תְּשׁוּבָה.

וְהִנֵּה בְּזָהר הַקְּדוֹשׁ פָּרִשְׁת בְּרֵאשִׁית (לח ע"ב) לְעֵנִין הַהִיכָלוֹת
 שֶׁל הַצְּדִיקִים בְּגֵן עֵדֶן, וְהַהִיכָל הַשְּׂשִׁי הַנּוֹכַח שָׁם הוּא שֶׁל
 הַחֲסִידִים שֶׁהוּא עֲלִיּוֹן עַל הַכֹּל. וְהוּא לְמַעַלָּה מִהִיכָלֵי הַצְּדִיקִים
 אוֹ הַבַּעַל תְּשׁוּבָה. וְעַל פִּי זֶה מְסַבִּירִים (עַל פִּי דְבָרִים שְׁמַעְתִּי מִהֶרֶב
 מֵאִיר אֱלֹהֵי שְׁלִיט"א) שֶׁכָּל הַמַּחֲלָקָת בֵּין רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֲבָהוּ הוּא
 עַל בַּעַל תְּשׁוּבָה אוֹ צְדִיק, אֲבָל אִם מִי מֵהֶם יִתְעַלֶּה לְדִרְגַּת
 חֲסִיד, בּוֹדָאִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִחֲבָרוֹ.

וְנִרְאָה לְלַמֵּד מִמוּצָא הַדְּבָרִים, שֶׁכַּאֲשֶׁר בַּעַל הַתְּשׁוּבָה
 מִתְנַהֵּג בַּחֲסִידוּת וּלְפָנִים מִשׁוּרַת הַדִּין וְאֵינוֹ מְגִיב לְעֲלֻבוֹנוֹת
 הַמַּטְחֹת עָלָיו, הִנֵּה בְּזָה הוּא מִתְעַלֶּה וְנִכְנָס לְבַחֲנִית הִיכָל
 הַחֲסִידִים, שֶׁהִיא גְּדוֹלָה גַּם מִהַצְּדִיק וְגַם מִבַּעַל הַתְּשׁוּבָה.

אוֹפְנֵי הַבוּשָׁה שֶׁמִּמָּרְקִים אֶת הַנֶּפֶשׁ מִהַחֲטָא

קָטַע נֹסֵף מִסֵּפֶר חֲסִידִים (סימן דג), בְּכַפֶּרֶת הָעוֹנוֹת
מֵאוֹפְנִים שׁוֹנִים שְׁגוֹרָמִים בּוּשָׁה לְאָדָם. לְקַמֵּן הַסִּימָן בְּמֵלֵאָו:

"אִיזוֹ הִיא רְצִיחָה שְׁאִינָה נִכְרֶת לְעֵינַיִם, וְהָעֶנֶשׂ גָּדוֹל
מְאֹד, וְהָעֲבָרָה קָלָה, וְחִמּוּרָה הִיא לְמַעְלָה, הִיא הַבוּשָׁה.
הַמְבִּישׁ פָּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים אוֹ מִצְעָרוֹ בְּפָנֵי מִי שֶׁמִּתְבַּיֵּשׁ וּמִצְטָעֵר,
שְׂאֵלוֹ הִזָּה הוֹרְגוֹ הִזָּה מְקַבֵּל מִיתָה, כִּדִּי שְׂלֵא יִהְיֶה מִתְבַּיֵּשׁ.
מִי שֶׁבִּישׁ אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִצְטָעֵר וּמִתְחַרֵּט וְרוֹצֶה הוּא לְקַבֵּל אֶת
הַדִּין, וּבֹא לְפָנָי יִרְאֵי ה' לְמַצֵּא לוֹ פֶּתַח לְתִשׁוּבָה, יֹאמְרוּ לוֹ
דַּע כִּי רָעַתָּךְ רַבָּה, כִּי שִׁפְכָתָ אֶת דָּמוֹ שֶׁל חֲבֵרְךָ, שָׁכַן מִצִּינוֹ
בְּאַבִּיָּה בֶּן רַחֲבָעִם שֶׁהוֹכִיחַ לִירְבָּעִם בְּרַבִּים לְבִישׁוֹ, וְנִגָּף לָמוּת.
לְכֵן לָךְ בְּנִי לִפְנֵים אֶת חֲבֵרְךָ עַד שִׁיתְפִּיֵּס, וְשָׁמַר וְהִזָּהָר מְאֹד
לְנִפְשֶׁךָ שְׂלֵא תִבְיֵשׁ וְשְׂלֵא תִלְבִּין פָּנֵי אָדָם, כִּי דֶרֶכְךָ שֶׁל בְּעָלִי
תִּשׁוּבָה לִהְיוֹת מְאֹד מְאֹד שְׂפָלִי רוּחַ, וְעֲנוּיִם סְבָלָנִים, עֲלוּבִים
וְלֹא עוֹלָבִים, שׁוֹמְעִים חֲרָפְתָם וְאֵינָם מְשִׁיבִים, שְׁמַחִים בִּיסוּרִים
שֶׁל עֲלוּבָתָם.

וְאִם יִחְרְפוּ אוֹתָךְ הַסִּכָּלִים לֵאמֹר זָכַר מַעֲשֶׂיךָ הָרָאשׁוֹנִים,
אֲמַר לָהֶם, יָדַעְתִּי כִּי חֲטָאתִי הָרַבָּה וְכַמָּה דְּבָרִים עָשִׂיתִי שְׂלֵא
כַּהֲגוֹ, וְהַצּוֹר יִמְחַל לִי. וְסָבַל אֶת הַמְבִּיָּשִׁים מִדָּה כְּנִגְדַּ מִדָּה,
וּבִזָּה יִתְכַּפֵּר עוֹנֶךָ.

וְאִם נֹדַע לְרַבִּים עוֹנוֹ מִנְאוּף, אֵל יִמְנַע עֲצָמוֹ מִלְּמַד
הַלְכוֹת הַמִּדְבָּרוֹת מִנְאוּף, מִפָּנֵי הַבוּשָׁה, כִּי טוֹב לוֹ שִׁיתְכַּפֵּר

בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי הַבִּשְׁתׁ שׁוֹפֶכֶת אֶת הַדָּם וּמְסִירָה אֶת הָעוֹן. וְכֵן מְצִינֵנוּ בְּתִלְמוּד יְרוּשָׁלַיִם, רוֹצֵחַ שָׂבָא לְעִיר וְהָיוּ מְכַבְּדִין אוֹתוֹ, צָרִיף לֹמֵר רוֹצֵחַ אֲנִי, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים יט ד) "וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ", פְּרוּשׁ, דְּבוּר שִׁידְבַּר בְּפִיו וְיִוְדָה הָרָצִיחָה".

עד כאן מספר חסידים.

אַתָּה הַשּׁוֹלֵט וְאֵינְךָ הַנִּשְׁלָט

גַּם בְּאוֹפְנֵי הָעֲלֵבָה עִם הַשְּׁלֻכּוֹת כְּבִדּוֹת מִשְׁקָל, רָאוּי לְאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן וּלְהִבִּין שֶׁהוּא שׁוֹלֵט עַל עַצְמוֹ וְלֹא אֲחֵרִים שׁוֹלְטִים בּוֹ וְלֹא יִתְכַּן שֶׁאַחֵר בְּמִלּוּתוֹ וּבִמְעָשָׁיו יִצְלִיחַ לְשַׁנּוֹת אֶת מִצְבֵּי רוּחוֹ וּלְעֲשׂוֹתוֹ מִבְּעַל הַבֵּית עַל עַצְמוֹ לְעֵבֶד הָעוֹשֶׂה אֶת רְצוֹן הָאֲחֵרִים. וְכִי מִי הוּא הָאָדָם וּמָה הֵם דְּבוּרָיו?!

זְכוּר וְאַל תִּשְׁכַּח שֶׁאַתָּה כְּפוּף אַף וְרַק לְקָדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, בּוֹרָא עוֹלָם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, שֶׁבָּרָא וּמַחֲיָה אוֹתָךְ, וּבִיחֹס אֱלֹהֵי אֵין יִחֹס לְשׁוֹם בְּרִיָּה חֲשׁוּבָה בְּיוֹתֵר לְפִי כָּל בְּחִינָה, אֲפִילוֹ לֹא לְמִלְאָךְ, גָּדוֹל כָּכָל שִׁיחָהּ. וְכָל עֲבוֹדָתְךָ הִיא רַק אֱלֹהֵי יִתְבָּרַךְ וְאַלּוֹ בְּלִבְדּוֹ, וְהַמְשִׁימָה שְׁלָךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה הִיא אַף וְרַק שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ יִהְיֶה מְרַצָּה מִמֶּךָ, וְזֶה עַל יְדֵי שֶׁתַּעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ וּתְקִים מִצְוֹתָיו, הֵן בְּמִצְוֹת שֶׁבִּין אָדָם לְמָקוֹם וְהֵן בְּמִצְוֹת שֶׁבִּין אָדָם לְחֵבְרוֹ.

וְאִם אַכֵּן עֲבַרְתָּ עֲבָרָה, עָלֶיךָ לָשׁוּב בְּתִשׁוּבָה לְפָנָי הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי לוֹ אַתָּה חַיֵּב וּבְעֵינָיו עָלֶיךָ לְהִיּוֹת שָׁלֵם.

וגם כשהחטא הוא כלפי חברך, שעליך לרצותו שיסלח לך, עליך לעשות זאת משום שהשם יתברך צוה לך לעשות כן ואם לא תפייס את חברך, גם השם יתברך לא יסלח לך. אך מעבר לנפגעים עצמם, שעליך לרצותם, אינך חייב לאף בריה דין וחשבון על מעשיך אלא להשם יתברך בוראך ויוצרך, לו לבדו חטאת ואליו תשוב ולפניו עליך להראות נקי ויפה.

ואת הבזיונות שאתה חווה מהבריות מחמת מעשיך, תפרש גם כהתעוררות לתשובה, כי פעמים שולח הקדוש-ברוך-הוא אתותים ואזהרות לאדם כדי שיפשפש במעשיו, ימצא ויתקן; וכן כמקנה טהרה, כסבון המטהר את הנפש מהחטא.

הַבְּזִיוֹנוֹת בְּמִי שְׁחוּשְׁדִין בּוֹ לַשּׁוּא

בְּזִיוֹנוֹת הַבָּאוֹת מִחֹשֶׁד מְטָעָה; שְׁחוּשְׁדִים בָּאָדָם בְּדָבָר שֶׁלֹא עָשָׂה, וְטוֹפְלִים עָלָיו עֲלִילוֹת שֶׁקֶר בְּהוֹצָאת שֵׁם רַע, מִזְכִּים אוֹתוֹ לְתוֹסֶפֶת מַעֲלָה וְשֹׁכֵר, בְּכֶמֶה אוֹפְנִים כָּפִי שִׁיתְבָּאֵר.

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה (שְׁבֶת קִיח ע"ב; מוֹעֵד קָטָן יח ע"ב) "אָמַר רַבִּי יוֹסִי, יֵהָא חֶלְקִי מִמִּי שְׁחוּשְׁדִין אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ" (עֵין שֵׁם בְּגִמְרָא).

נִקְדִּים וְנֹאמַר, שֶׁעַל הָאָדָם לַפְּעַל לְכַף שֶׁלֹא יַחֲשְׁדוּהוּ לַחֲנָם, שֶׁהָרִי כֶּמֶה וְכֶמֶה הִלְכוֹת נִקְבְּעוּ מִפְּנֵי הַחֹשֶׁד, כַּנּוֹדָע. וּמִמָּה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה (שְׁבֶת צו ע"א; יוֹמָא יט ע"ב) "הַחֹשֶׁד בְּכֹשְׁרִים לוֹקָה בְּגוֹפּוֹ", אוֹלֵי יִתְכֵּן לוֹמַר שֶׁהַמְכֻנִּים עֲצָמוּ לַיָּדִי חֹשֶׁד, מְכַשִּׁיל אֶת הָרַבִּים שֶׁיַּחֲשְׁדוּ בּוֹ וְיִלְקוּ בְּגוֹפָם בְּגִלְלוֹ, רַחֲמָנָא לְצִלָּן*.

* בְּהַקְשֶׁר זֶה, נִרְאֶה לְהַבִּיא מַעֲשֵׂה (מַעֲבָד עַל פִּי סֵפֶר "שִׁיחַ שְׂרָפִי קוֹדֶשׁ" פֶּרֶק קֹדֶשׁה וְטַהֲרָה אוֹת כב) בְּאִישׁ אֶחָד שֶׁיֵּצֵא עָלָיו שֵׁם רַע, בְּאֲשֶׁר הָיָה מְצוּי בְּקִרְבַּת מְקוֹמוֹת בְּלִחֵי כְּשָׁרִים. אוֹתוֹ אָדָם הַתְּלוֹנֵן בְּפְנֵי הָרַבִּי מֵאֲלֶכְסַנְדֵּר זצ"ל, שֶׁשָּׁמוֹ הָפֵךְ לְשִׁיחָה כְּפִי הַבְּרִיּוֹת, שֶׁמְרַנְּנִים אַחֲרָיו וְחוּשְׁדִים בּוֹ בְּמַעֲשִׂים שֶׁלֹא עָשָׂה.

הַתַּעֲנִינֵן הָרַבִּי: וּמָה אַתָּה אוֹמֵר?

אָמַר הָאִישׁ: אֲשֶׁרִי שֶׁהִתְקַיֵּם בִּי הַמָּאֵמֶר "אֲשֶׁרִי מִי שְׁחוּשְׁדִים בּוֹ, וְאֵין בּוֹ"! אָמַר לוֹ הַצַּדִּיק: מוֹטֵב שֶׁתְּקִיָּם בְּעֲצָמְךָ אֶת הַפֶּסוּק (תְּהִלִּים פד, ה) "אֲשֶׁרִי יוֹשֵׁב בֵּיתְךָ", בְּמָקוֹם "אֲשֶׁרִי מִי שְׁחוּשְׁדִים בּוֹ וְאֵין בּוֹ" כְּלוֹמַר, טוֹב עֲבוּרְךָ שֶׁתִּשָּׁב בְּבֵיתְךָ וְלֹא תִמָּצֵא בְּקִרְבַּת מְקוֹמוֹת שֶׁעֲלוּלִים לַעֲוֹרַר עָלֶיךָ חֹשֶׁד...

בשביל שנחשדו נחשב להן לצדקה

נאמר (בראשית טו, ו) "והאמן בה' ויחשבה לו צדקה".

כתב "בעל הטורים", משם אביו רבינו הרא"ש, "ויחשבה – ג' במסרת; הכא – "ויחשבה לו צדקה". ואידך "ויחשבה לזונה" (בראשית לח, טו) – גבי תמר. "ויחשבה עלי לשכרה" (שמואל-א א, יג) – גבי חנה. הינו דאמר רבי יוסי (שבת קיח ע"ב) יהא חלקי עם מי שחושדין אותו ואין בו, שהרי תמר בשביל שחשדה יהודה זכתה ויצאו ממנה פרץ וזרח שיצאו מהם מלכים ונביאים. וחנה בשביל שחשדה עלי זכתה ויצא ממנה שמואל. וזהו בשביל שנחשדו לזונה ולשכורה נחשב להן לצדקה".

עינים צופות

מעשה נורא מביא רבי אלימלך בידרמן שליט"א ("באר הפרשה" פרשת פינחס הערה לג) באדם שחשדוהו בעון חמור ובזוהו בזיונות קשים וזכה למתנה עצומה ונדירה שגדולי הצדיקים לא זכו לה –

"ספר הרה"ק מסאדיגורה וצ"ל, שהרה"ק רבי ברוך ממעז'בוז וצ"ל נסע פעם לשבות שבתו בעיר ו'טאמיר, משהגיע הרבי בערב שבת סמוך לעיר (בהיותו עדין מחוץ לעיר) יצאו לקראתו רבים מבני העיר, בתוך הבאים היה איש פשוט שמוצאו ממשפחה פחותה אלא שהשעה שחקה לו ונעשה לעשיר מפלג, והנה, כאשר נתן איש זה "שלום" לרבי הביט

בו הרבי ושאלו אם הוא מסכים להפנס לתוך מרכבתו לנסע עמו העירה? הדבר לא מצא חן בעיני האנשים הסובבים אשר הרבי יחלק כבוד גדול כזה לאיש הדיוט ונחות הערך – בפרט שבאותה שעה עמדו אצל המרכבה אנשים חשובים ויקרי ערך, אך מי זה יבוא אחר המלך... ויעל האיש אל העגלה ויסעו, בדרךם שאל הרבי את רשותו להתאכסן אצלו, היהודי לא ידע את נפשו מרב שמחה על הזכיה שנפלה בחלקו, ואכן, העשיר העמיד את ביתו לרשות הרבי ר' ברוך ופמליתו בכבוד וברוח בא'כילה ש'תיה ל'ינה כמנהג בעלי בתים חשובים... לעמתו, לא ידעו בני העיר את נפשם מרוב צער כי מכל תושבי עירם בחר הרבי לשבת דוקא בביתו של איש פשוט כמותו, אך מכיון שידעו את גדל מעלת ערך וקדשת הרבי שמו מחסום לפיהם ולא אמרו דבר...

ויהי ביום הראשון – ממחרת השבת, נכנסו אנשי העיר להתברך אצל הרבי, גם אותו העשיר נכנס ככל בית ישראל, ולתדהמתו שאלו הרבי, האם הגיעו צאצאיו לפרק השדוכים, ענה העשיר, שאכן לשם זה נכנס הנה, לבקש מהרבי ברכה על הזוג לבתו, אמר לו הרבי, הנה לי בן בעונת השדוכים – שמא תסכים להשתדף עמי? מיד הסכים האיש, ויושיט הרבי את ידו הקדושה ואמר מזל טוב ... מזל טוב... כחץ מקשת פשטה השמועה בכל הגלילות, ותהום כל העיר – היתכן שצדיק גדול מפרסם ומיחס נכד הבעש"ט וצ"ל מגזע אראלים ותרשישים יקח לו למחתן איש פשוט כזה, ועוד, והוא העקר,

בזכרם שלפני כעשרים שנה יצאה עליו שמועה מהוצאת לעז בדברים החמורים ביותר ל"ע, ואז הובילו אותו בכל העיר ויבזהו בבושות נוראות למען ישמעו ויראו... ואף שעד עתה לא ספרו לרבי מעשה זה (כשהלך לבית האיש הזה) אבל כעת בשדוף זו שנוגע כבר לכבוד הרבי ולכבוד אבותיו אין העת לחשות...

משלחת נכבדה עלתה אל הרבי, וגלתה את אוניו על 'חשיבותו' של ה'מחתן' החדש... כי איש פשוט הוא, ולא עוד אלא שאף לפני כ"ב שנה הוצא עליו לעז כזה, ומי יודע...

מיד נפלו פני הרבי מרב צער, ואמר, הנה, תכף כשראיתו נכנס בקרבי חשק גדול להשתדך עמו, לכן בקשתי לילך לביתו, גם כשנכנס עם פתקא אלי שוב נפל בי הרעיון והחשק להשתדך עמו, ונראה לי כי מן השמים העמידו אותי בפני שדוף זה, מעתה שם אנכי את יהבי ומבטחי בהשם יתברך אשר יאיר עיני ועיני כל אוהבי אשר לא שגיתי בזה, ולדבריהם – אתבונן שוב בנעשה כאן, ואענה לכם תשובה.

אדהכי והכי, נזדמן הרבי ר' ברוך למעונו של הרה"ק ה"אור המאיר" מז"טומיר בבואו לכבד את אלמנתו, מיד בהכנס הרבי לביתה נענתה הרבנית בגיל ורנן – אתמול נודע לי כי מעלת כבודו הוא צדיק אמתי וגדול הדור, והיתה מראה על חלון פלוני ואומרת – אצל החלון הזה עמדנו אני ובעלי וצ"ל לפני כעשרים שנה – בעת אשר הובילו את ה'מחתן' שלכם ברחובות קריה לבישו בבושה וכלמה, בקריאת: ככה יעשה

לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה נִבְלָה כְּזֹאת. וְאָמַר בְּעָלִי זִי"ע, הִנֵּה הֶהְמוֹן
הַגָּדוֹל רוֹדְפִים אַחֲרַי אִישׁ צָדִיק מְנַקֵּה מִכָּל עֲוֹן אֲשֶׁמָּה וְרָשָׁע,
מִי יִתֵּן אֲשֶׁר אֲנֹכִי אֶהְיֶה כֵּן זָכָאִי בְּדִינִי לְאַחֵר מֵאָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה...

וְסִימָן דְּבִרְיוֹ וְאָמַר, בְּשֹׁכֵר בּוֹשֶׁה נוֹרָאָה זֶה יִזְכֶּה הָאִישׁ לְהִיטֵב
מִחֲתָן עִם אֶחָד מִצְדִּיקֵי הַדּוֹר, עֲתָה שְׁמַעְתִּי כִּי מַעֲלַת כְּבוֹדוֹ בָּא
בְּקִשְׁרֵי הַחֲתָנִים הַבְּנֵי שְׁעָלִיו נִתְכַּוֵּן בְּעָלִי הַקָּדוֹשׁ זִי"ע, דְּבִרְיִי
הָאֵלְמָנָה פָּשְׁטוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה, וְתִרְבֵּי שְׂמִיחָתָם בְּרֹאוֹתָם עַד הֵיכָן
הַדְּבָרִים מַגִּיעִים, מִיָּד הִלְכוּ לְבֵית הָעֵשִׂיר, וְעָרְכוּ שָׁם "תְּנָאִים"
כִּיד הַגְּבִירִים מִתּוֹךְ רוֹב צְהִלָּה וְשִׂמְחָה, הָא לְמַדְתָּ כְּתָה שֶׁל
שְׂתִיקָה עַל בְּזִיוֹן, לְהַרְבוֹת גְּדֻלּוֹ וְתַפְאֲרָתוֹ שֶׁל הַשּׁוֹתֵק.

וְגִדּוּלָה מְזֹאת מִפְּרֹשׁ בְּסֵפֶר "חֲסִידִים" (סִימָן רטז) "וְאִם רָאִיתָ
רָשָׁע עֹשֶׂי עֲשִׂיר שְׂמִיחָתָנִים בּוֹ גְּדוּלָּים, דַּע לָךְ, כִּי הָעֵשֶׂר לֹא בָּא
לְיָדוֹ אֶלָּא שֶׁיָּדַע הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אִם לֹא יִהְיֶה לוֹ עֵשֶׂר לֹא
יִתְחַתֵּן בּוֹ, לְכֹךְ הַקָּדִים וְנָתַן לוֹ הָעֵשֶׂר. לֹא בְּעֵבוֹר זְכוּתוֹ
מִתְחַתְּנִים בּוֹ, אֶלָּא עֵבוֹר זְכוּת אָבוֹתָיו וְאִמּוֹתָיו, אוֹ שֶׁהָיוּ
מִבְּזִין אוֹתוֹ קֹדֶם לָכֵן."

[וּמִסִּימָן רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ בֵּינֶרמָן שְׁלִיט"א: נִלְמַד מִכָּאן. א', כִּי
אִף הָרָשָׁע יִזְכֶּה לְכָל הַטּוֹבוֹת אִם יִשְׁתַּק לְמַחֲרָפּוֹ, קַל וְחִמְרָ לְמִי
שְׂאִינוֹ רָשָׁע אִם אֵין יִשְׁתַּק – מֵה טוֹב חֲלָקוֹ וְחִבְלָו. ב', רָאָה כְּמָה
מְסוּבֵב הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָמוֹ כִּדִּי שִׁיגִיעַ לְכָל אִישׁ זִיוּגוֹ הַהֲגוֹן
לוֹ"].

הַבִּיזוֹן שֶׁהֵגֵן מִמִּיתָה וְהִצִּיל אֶת הַבֵּית

גַּם הַמַּעֲשֵׂה הַבֹּא נֶעֱתַק מֵאוֹצְרוֹתָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ בִּידְרָמָן שְׁלִיט"א ("בֵּיאר הַפֶּרָשָׁה" פָּרֹשֶׁת בְּמִדְבָּר – שְׁבוּעוֹת הָעֶרְהָ א)

"מַעֲשֵׂה נֹרָא מֵבִיא הַגָּאוֹן רַבִּי בְּרוּךְ שְׁמַעוֹן שְׁנִיאֹרְסוֹן זצ"ל רֹאשׁ יְשִׁיבַת טְשֶׁעֶבִין [בְּהַקְדָּמָתוֹ לְסִפּוּר 'דְּבָרֵי יְחִזְקָאל' שֶׁל זְקֵנוֹ הַגָּאוֹן רַבִּי יְחִזְקָאל שְׁרָגָא פֶּרַעֲנִקִיל – תְּאֻמִּים, אֲבִד"ק קְלֵאסְנָא (עֲמוֹ' יֵא – יב)], וְכֵן קִבֵּל הַגֶּרֶב"שׁ מֵאִמּוֹ וּמִזְקֻנָּתוֹ, אֶחָד מִחֲתָנָיו שֶׁל זְקֵנוֹ הַנ"ל הָיָה הַגָּאוֹן רַבִּי יוֹסֵף טִיטְלְבוֹים זצ"ל מֶרֶא דְּאַתְרָא בְּעִיר גִּיעַפֶּאֱלָאמִיטֵץ אֲשֶׁר בְּאוֹנְגָרִין (הוֹנְגָרִיה), וְהָיָה דֶּר בְּדִירָה שֶׁשְׁכָּרָה מִנְּכָרֵי אֶחָד, בְּיוֹם בְּהִיר אֶחָד הוֹדִיעַ לוֹ בְּעַל הַדִּירָה שֶׁהִחְלִיט לְמַכּוֹר אֶת הַבֵּית, וְעַל כֵּן הִבְרָרָה בִּידוֹ, אוֹ לְקִנּוּתָהּ בְּעֶצְמוֹ, אוֹ לְפָנוּת אֶת הַבֵּית כְּדִי שִׁיּוּכֵל הַנְּכָרִי לְמַכְרָהּ לְכָל הַחֶפֶץ בָּהּ, וְלֹא יָדַע רַבִּי יוֹסֵף מָה לַעֲשׂוֹת, מִכִּיּוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ בִּידוֹ דֵּי מַעוֹת כְּשֶׁעוֹר דְּמֵי הַמָּקוֹחַ, אֲבָל לֹאִידֶךְ גִּיסָא, לֹא הָיָה לוֹ אֲנָה לְלַכֵּת, כִּי כָּל הַדִּירוֹת בְּאוֹתָהּ עִיר הָיוּ מִיִּשְׁבִּים, וְנִמְצָא, שֶׁאִם אֶכֶן יֵצֵא מִן הַבֵּית יִכְרַח לַעֲקוֹר מְגוּרָיו לַעִיר אַחֲרֵת וּלְהַסְתַּלֵּק מִן הָרֶבֶנוּת, וְהָיָה הָרֶב עִם כָּל בְּנֵי בֵיתוֹ שְׂרוּיִים בְּמִצְוָה גְּדוּלָּה, וְלַעֲבֹל הַבֵּית דוֹחֵק... וּמַעַת לַעַת חֲזוֹר עַל דְּרִישָׁתוֹ בִּיֵּתֶר תִּקְוָה, וְיִגְדֵּל הַצֶּעֶר עַד מְאוֹד.

יוֹם אֶחָד פֶּרָצָה תַּגְרָה בֵּין שְׁתֵּי נָשִׁים, וְרָצָתָה הָאֶחָת לְפָגַע בְּחִבְרָתָהּ, עַל כֵּן אָמְרָה לָהּ, אֲפִלּוּ הָרֶבֶנִית בְּכַבּוּדָּהּ וּבְעֶצְמָהּ סִפְרָה בְּגִנוּתָךְ וְאָמְרָה עָלֶיךָ כֵּן וְכֵן, כִּמּוֹבֵן שֶׁלֹּא הָיוּ

בדבריה אפלו שמץ של אמת... הנפגעת שנתמלאה חרון אף ועברה על הרבנית, מהרה לבית הרבנית ושם שפכה עליה את כל כעסה, ובדבריה בזה אותה כאחת הריקות ושפכה את דמה בקול רעש גדול, לעמיתה שתקה הרבנית, אבל מהרה לחדר אחר, ושם פרצה בכי מר לגדל העלבון שהגיע אליה בחנם, שהרי ידעה היטב שלא היו דברים מעולם, ומתוך כך הניחה ראשה על השלחן ונפל עליה תרדמה.

וכתב הגרב"ש בזה"ל, והנה נראה לה אביה רבינו המחבר (בעל "דברי יחזקאל") בחלום, ואמר לה אני מתבייש ממך בתי ועל הבכי שלך, דעי כי היה עליך גזר דין קשה להעדר מן העולם, והתאמצתי לחיות מליץ ישר עליך ועל ילדיך הקטנים, ונתקבלה בקשתי והחליפו הגזר דין ביסורין, שהגוי יציק לכם עם דירתכם. חזרו ואמרו בבית דין של מעלה כי זה לא מספיק, ויש להוסיף עגמת נפש שיש בו מעין שפיכת דמים ובא מעשה זה לידך ככפרה ואיך זה תבכי על הכפרה הזו.

ותיקן והנה חלום, לא עבר זמן קצר ובאת האשה המעליבה בבכי ובבקשת סליחה כי נתברר לה שהיתה זו עלילה, והרבנית הצדקנית נקיה מכל עון ואשמה. עברו כמה שעות, ובא הגוי לביתם ואמר נמלכתי להשאיר המצב כמו שהיה וכמו שגרתם עד כה תמשיכו לגור, וכה נשמו לרוחה. עכ"ל.

הרי לנו להדיא, עד כמה הצער והיסורים הם לטובתו של אדם להצילו מדין קשה רח"ל.

ולדין יאמר, אף אם אין אנו זוכים ל'גלוי' בחלום, לדעת דברים שהם מכבשוננו של עולם, אף מכל מקום עלינו להאמין שכל הקורה עמנו הוא בחשבון מדקדק להביא עלינו את הטובה".

אם הבנים שמחה

כדברי "ספר החסידים" הנזכרים לעיל, ארע עם אותה נערה משלמת בכל, שמאז עמדה על דעתה התאמצה לעבוד את השם וקנתה להנשא לבן תורה אמת, בעל מדות טובות השוקד על למוד התורה יומם ולילה, אף אנשים רעים קנאים ששנאו את אביה הוציאו עליה שם רע שהביא לכך שאף בחור שומר תורה ומצוות לא רצה להשתדך עמה, להוציא בחור אחד שעבד במלאכה פחותה ביותר, שהסכים לשקול את ההצעה בכבוד ראש... ומשמים גלגלו את כל זה כדי להוציא ממנה ארבעה גאונים קדושים שהעניקו חמה בקומתם ותורתם נלמדת בהיכלי התורה.

וזה דבר המעשה, כמובא בספר "שאל אביך ויגדך" למגיד הנודע רבי שלום שבדרון זצ"ל:

בעל "עמודי אור", הגאון רבי יחיאל מיכל הלר זצ"ל, נהג לחתם "העלוב יחיאל מיכל בר' אהרן", ועל הספדה שחתם כך, ספר הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל:

אבי אמו של רבי יחיאל מיכל היה עשיר, ופעם אחת, כשנסע לעסקיו מחוץ לעיר, השאיר את בתו לבד לנהל את החנות, ואז יצא עליה רנון, וכאשר התבגרה – לא רצו להשתדך עמה מחמת הדבר הזה, וכבר הייתה מאד מבגרת וטרם נמצא לה זוג. אביה התיסר מאד ודאג לעתיד בתו, ואז הגיע למסקנה, שאין לו בררה אלא למצוא לה שדוך פשוט, כדי שלא תשב עד שילבינו שערותיה.

בעיר מגוריו היה בחור שקראו לו "אהרן שמיסער", מפני שעבד כעוזר לאחד מבעלי-העגלות ושמש לו מצליח לסוסיו, וכמובן שהיה בחור פשוט עד מאד. בשברון לב קרא האב לבתו ואמר לה: הרי ראה את מה המצב, לא נותרה בררה אלא שתנשאי לאותו אהרן, אם רק יסכים להשתדך אתה. בלית בררה נתנה את הסכמתה, ואז הלך אביה לעגלון והציע לו את השדוך, אבל המצב היה שאפילו הוא אמר שעליו לחשב על כך, אבל בסופו של דבר הסכים וקבעו זמן לחתונה.

בעמדה מתחת לחפה אמרה הפלה: רבנו של עולם, אתה הלא יודע את האמת, שכל הרנון שיצא עליו אינו אלא מעשה רשעות של אנשים שהתקנאו בעושרו של אבי, והאמת היא

שְׁאֲנִי טְהוֹרָה לְגִמְרִי, וְלֹכֵן מִבְקָשְׁת אֲנִי מִמֶּךָ, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם,
שְׂאֵם הַתְּפִשְׁרָתִי וְהַסְפָּמְתִי לְשִׁדּוּךְ כָּזֶה, תִּתֵּן לִי בְּזִכּוֹת זֹאת בָּנִים
צְדִיקִים וְתִלְמִידֵי חֲכָמִים. וְאִכֵּן זָכְתָה לְאַרְבָּעָה בָּנִים גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל
וְחִתָּנִין רַבָּנָן:

רַבִּי יִחִיאֵל – רַבָּה שֶׁל סוּבֶלֶק;

רַבִּי יִשְׂרָאֵל – רַבָּה שֶׁל נוֹבִיסְלֵץ [מַחְבֵּר הַסֵּפֶר "נַחֲלַת
יִשְׂרָאֵל". מִכְנֶה גַם רַבִּי יִשְׂרָאֵל תְּרִיף];

רַבִּי מֵאִיר – מוֹרֶה צֶדֶק בּוֹיְלָנָא [וְאַב"ד קֶאסְטִיקוֹבִיץ];

וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – [אַב"ד טַעֲלִיז] מַחְבֵּר הַסֵּפֶר "מַעוֹז הַדָּת"
וְעוֹד סִפְרִים".

זְכוּתָם יִגַּן עָלֵינוּ אָמֵן.

[וְלִצַּד כָּל זֶה יִזְכּוֹר אֶת כַּפֶּרֶת הָעוֹנוֹת הַגְּדוֹלָה שֶׁבָּאָה לְאָדָם
הַשׁוֹתֵק כְּשֶׁמִּבְּזִים אוֹתוֹ וְאֶת הַסְּגֻלוֹת הַנִּפְלְאוֹת שֶׁזִּזְכָּה לָהֶם בְּזִכּוֹת
זֶה, שְׂאִין לָהֶם אֵחַ וְרַע בְּמַעֲשִׂים אַחֲרִים, שֶׁמֵּהֶם הוּבְאוּ בְּמַהֲלָךְ
הַקִּבְיָץ].

בְּדִיוֹנוֹת שֶׁל הוֹצָאת שֵׁם רַע

מִדּוּעַ בִּקֵּשׁ הַסָּפָא לְהִתְבָּרֵךְ מִבְּחֹר הַיְשִׁיבָה?

מַעֲשֵׂה בִּתְלֻמִּיד יְשִׁיבַת סְלוּבוּדְקָה שֶׁבְּלִיטָא שֶׁהִשְׁתַּדָּךְ עִם בְּתוֹ כְּלִילַת הַמַּעֲלוֹת שֶׁל נָגִיד חָשׁוּב מַעֲתִירֵי הָעִיר וּמִפְּרָנְסִיָּה הַגְּדוֹלִים שֶׁל הַיְשִׁיבָה. הַגָּבִיר הַבְּטִיחַ מְזֻנוֹת בִּיד רַחֲבָה וְעֲשִׂירָה לְאַרְךָ שָׁנִים, וְהָיָה מִתְפָּאֵר בּוֹ בְּכָל הַזְדַּמְנוֹת. סָמוּךְ לְמוֹעֵד הַחֲתָנָה, הַזְמִין הָעֲשִׂיר אֶת חֲתָנּוֹ לִשְׁבוֹת בְּעִירוֹ, לְהִתְפָּאֵר בְּפָנָיו רָעִיו וּמִכָּרִיו, עַל ה'תְּכַשִּׁיט' הַגָּדִיר שֶׁנִּפְּל בְּחֻלְקוֹ.

בְּנֵי הַקֹּהֲלָה, בְּרֹאוֹתֶם אֶת הַחֲתָן הַמִּיַּעַד, אֶת נָעָם הַלִּיכוֹתָיו וְאֶת שִׁיחוֹ וְשִׁיגּוֹ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, הִסְפִּימוּ שְׂאֲכָן מִדְּבַר בְּכָלִי מִפְּאֵר, אֲכָן עֲנִבִי הַגָּפֶן בְּעֲנִבִי הַגָּפֶן דְּבַר נָאָה וּמִתְקַבֵּל.

וְשֵׁם בְּקֹהֲלָה הָיָה אִישׁ רַע לֵב וְצָר עֵין שֶׁקָּנָא בְּעֲשָׂרוֹ שֶׁל הַגָּבִיר. כָּעֵת, עִם הוֹפָעַת הַחֲתָן הַמְּהֻלָּל, הִעֲצִימָה קִנְיָתוֹ גַּם בְּאֲשָׁרוֹ שֶׁל הַגָּבִיר, רָעִיוֹן זְדוּנִי עָלָה בְּלִבּוֹ, הוּא בָּא בְּדִבְרֵים עִם הַגָּבִיר, וְתוֹךְ כְּדִי שֶׁהוּא מַעֲנֶה אֶת פָּנָיו בְּאַרְסִיוֹת, וְלַחֵשׁ מִלּוֹת אֲזֻהָרָה בְּנוֹגֵעַ לְבְּחֹר הַחֲתָן... שֶׁמִּפְּאֵת סְבוֹת שׁוֹנוֹת, מִן הָרְאוּי הָיָה לְבָרֵךְ הַיֵּטֵב לְפָנָיו שֶׁמִּכְנִיסִים מִיִּשְׁהוּ כְּזֶה לְבֵית...

לְמִשְׁמַע דְּבָרָיו גִּדְרָךְ הַחוֹתָן, וּבִקֵּשׁ לִשְׁמַע דְּבָרִים לְאַשׁוּרִם. אֵךְ הָאִישׁ מִשֶּׁךְ בְּכַתְפּוֹ וְהִתְחַמֵּק בְּמַלִּים עֲלוּמוֹת.

כעת האמין העשיר שפנראה חתנו מסתיר סוד אפל ונורא. הספק והפקפוק במעלותיו של הבחור חלחלו בלבו... יחד עם תחושת אכזבה שפנראה רמה ביחס לבחור ומי יודע מה עוד הסתירו ממנו...

המפגשים הבאים עם הבחור לוו בחשדנות. כל תנועה שהופיעה על פניו – שתיקה, חיוך, עצב, וכו' קבלו בלבו של החותן פרשנות רעה. תחושת הנכור גברה ביניהם. ובשבוע הבא, כאשר הבחור שב לישיבה, הפתע לפגש שם את שליחו של העשיר שבידו כתב התנאים וסכום כסף נוסף כתשלום קנס על הפרת השדוף. נאמר לו כי הגביר אינו מענין בו.

כמובן שצעריו של הבחור עלה לשמים. הוא חש שעולמו חרב עליו. בכל מאודו רצה לדעת מדוע החליט הגביר לפרק את השדוף? מה עשה והיכן טעה?

המארע נודע לראש הישיבה, שהצטער בצער תלמידו. הוא נסה לברר מדוע, סר חנו של הבחור בעיני הגביר ומה גרם לו לגרש יהלום כזה מביתו. אך גם הגביר עצמו לא ידע להשיב על כך...

חלפו מאז כמה שנים. הבחור התאושש ושב לתלמודו. אמנם היו כאלו שהמשיכו לרגן אחריו, שאם הגביר גרש אותו מביתו, כנראה יש כאן 'משהו'. משהוא אפל ונסתר... שמועות רעות וקשות הלכו סביב לבחור, שהזיקו לו בהצעות השדוף שהצעו לו. ובכל זאת, הבחור מצא נחם בלמוד התורה וחינוך

את עצמו בידיעה האמתית שהשם יתברך מנהיג את העולם ומה שמגיע לו יבוא לו.

יום אחד נקרא הבחור לחדרו של ראש הישיבה ה"סבא מסלבודקא" שמסר בידו מכתב ובקש ממנו שיקרא את תכנו.

היה זה מכתב מאתו צר עין, שדבוריו גרמו לבטול השדוף. ובמכתבו מספר, שזמן מה לאחר שהתפרק השדוף, פקדו אותו סדרה של אסונות; הוא ירד מנכסיו, לקה בגופו, בני משפחתו מאסו בו ורחקו מעליו. וכעת, כאשר הוא יושב בודד ועני, חולה ומנגע בביתו האפל, הרהר במצבו, מדוע ארעו לו נזקים אֵימים כאלו, ומהיותו איש מאמין, הבין שפנראה התנהגותו רעת העין עם בחור הישיבה, שהרעיל את לבו של הגביר, וגרם להבאיש את ריח בן הישיבה בעיניו, הם מקור אסונו, ולכן הוא חפץ לבקש את סליחת הבחור, שימחל לו, אולי מן השמים ירחמו על נפשו האמללה.

הבחור קרא את המכתב.

כאשר הבחור סים לקרא את המכתב, פנה אליו ה"סבא", שמתקף היותו רבו, מצא לנכון להזכיר לו, שמשורת הדין (עין שלחן ערוך אורח חיים סימן תרו סעיף א) אינו מחייב למחל לו.

אבל מחלתי לו כבר אז – אמר הבחור, והוסיף: מחלתי לו, מחלתי לגביר, מחלתי לה – מחלתי לכלם, וכי הם מחליטים? בשמים החליטו ומה לי לטען פלפיהם?

ה"סבא" שנודע בגישתו החנוכית המחמירה לאמת, לא הראה סימני התפעלות, והגיב, שאמנם "הכל משמים", אבל זה לא משנה את עקר הדין, שאינך חייב למחל לו.

והבחור בשלו: אני מחלתי. כלומר, אני יודע שהם לא הבציה. זו גזרה משמים ואין לו ענין עמהם.

כאשר נכח ה"סבא" בכנות הגמורה של הבחור, קם מלא קומתו, הסיר את כובעו מעל ראשו והניחו על השלחן, הוא קרב לבחור, כופף את קומתו לפניו ובקש מהבחור שיברך אותו.

כידוע, היחס שבין ה"סבא" לבין תלמידיו היה מלא יראה. ולכן הפתע הבחור עד עמקי נשמתו. רגליו כשלו ובקול שקט ורועד לחש: מי אני לברך...

הסביר ה"סבא", ממי אנחנו מבקשים ברכות? מצדיק! מצדיק מפלג. האם נדע מיהו צדיק? כשרואים בן תורה העמל בתורה ומתעלה במעלות היראה, משמע הוא צדיק. אבל גם לצדיק יתכנו עברות. למצא צדיק שכלו נקי לגמרי, קשה. אבל אתה כזה. שהרי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ראש השנה יז ע"א ועוד) "כל המעביר על מדותיו [שאינו מדקדק למדד מדה למצעים אותם ומניח מדותיו והולך לו – רש"י] מעבירין לו על כל פשעים, שנאמר (מכה ז, יח), נושא עון ועובר על פשע. למי נושא עון? למי שעובר על פשע". אז אתה צדיק נקי – ללא כל פשע. אנא,

ברכני. (על פי "כבודן של ישראל" וספרים נוספים)

בְּדִיוֹנוֹת בִּילְדוֹת

חַוִּיּוֹת יִלְדוֹת עֲשׂוּיִם לְלוֹוֹת אֶת הָאָדָם בְּבִגְרוּתוֹ וּלְאַרְךָ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו. גַּם חַוִּיּוֹת מִתּוֹקוֹת וְגַם הֶהָפֵךְ מִזֶּה. כֹּאֲשֶׁר נַעֲמִיק לְהִתְבּוֹנֵן בָּזֶה, נִכִּיר בְּטוֹב הַטָּמוֹן גַּם בְּחַוִּיּוֹת הַקְּשׁוֹת, טוֹב שֶׁל יִתְרוֹנוֹת מִיִּחְדִּים וְכִבְיָרִים שֶׁל רֵאשִׁית הַמְּטִיבָה לְאַחֲרִית.

חֶסֶן לַחַיִּים

מוֹבָא מִשֶּׁם קִדְמוֹנִים שֶׁהִמָּאֲרְעוֹת שְׁעוֹבָרִים בְּקִטְנוֹת, גַּם הַכָּלָלִים שֶׁכָּל אָדָם עוֹבֵר, כִּמוֹ כֹּאֲבֵי צְמִיחַת שָׁנִים, בְּכִי וְעוֹד, וְגַם סָבֵל אִישִׁי, כָּל אֶחָד לִפִּי עֲנִיָּנוּ, מְכִינִים אוֹתוֹ לְקִרְאָת הַחַיִּים, שִׁיקָל לוֹ לְהִתְמוֹדֵד בְּעֵתִיד עִם אֶתְגָּרֵי הָעוֹלָם הַזֶּה*.

וּבִיּוֹתֵר נֶאֱמָרוּ הַדְּבָרִים עַל נִשְׁמוֹת שֶׁנּוֹעְדוּ לְגְדוּלוֹת, כְּגוֹן מוֹרֵי הוֹרָאָה, מְנַהִיגִים וְכָל כִּיּוֹצָא בָּאֵלוֹ שֶׁהוֹעִידוּ לָהֶם מְשִׁימָה גְדוֹלָה בְּמַהֲלָךְ חַיֵּיהֶם, כִּיּוֹן שְׁאוֹתָם גְּדוֹלִים עָלוּלִים לְהִתְקַל

* עֵינֵי בְּ"חֹכֶת הַלְבָבוֹת" (שֶׁעַר הַבְּחִינָה פָּרָק ה) שֶׁמְטַרֶת הַמָּאֲרְעוֹת הַקְּשִׁים הַפּוֹקְדִים אֶת הָאָדָם בְּיִלְדוּתוֹ "כְּדֵי שִׁפְיֵר הָעוֹלָם, וְלֹא יַעֲלֶם מִמֶּנּוּ עֲנִיָּנוּ, שִׁיבְטַח בּוֹ וַיִּמְשְׁלוּ בּוֹ תַּאֲוֹתָיו, וַיִּהְיֶה כְּבִהְמוֹת לֹא יִשְׁכָּיל וְלֹא יִבִּין, כִּמוֹ שֶׁאָמַר (תְּהִלִּים לֵב, ט) "אַל תִּהְיֶה כְּסוֹס כְּפָרֵד אֵין הִבִּין". עֵינֵי שֶׁם דְּגַמְאוֹת לְקִשְׁיִים שְׁעוֹבֵר הָאָדָם בְּיִלְדוּתוֹ (וְהִרְחַבְנוּ בְּעֲנִינִים אֵלּוֹ בְּסִפְרֵנוּ "כִּחַן וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים" מִנְפָּלְאוֹת הַבוֹרָא וְהוּא יִת"ש יִזְכְּנוּ לְהַדְפִּיסוֹ בְּנֶקֶל וּבְהִדּוֹר).

בקשיים שמערים עליהם היצר הרע ומגרה בהם מתנגדים ובעלי מחלקת, כדי להכניס לעתיד, 'מאתגרים' אותם ביסורים ובבזיונות בקטנותם, ובבוא היום, יקל להם להתמודד עם מתנגדיהם, ולא ירתעו מהפחדות ולא יתפעלו מהטחת העלבונות ויבזו ללעג השאננים.

בדומה לזה מובא בספרים, שבמצבים שונים שנגזר על אדם לרדת לעולם הזה לעבור מצבים קשים ובזיונות, כתקון למעשים לא טובים בגלגולים קודמים, בפרט בעברות שבין אדם לחברו, הנה כדי להטיב לו ולסייע בהתמודדות עם העתיד, מביאים מהקשיים בגיל קטן, כדי שיוכל לעמוד בהם גם בבגרותו, ובכך יחסל את חובותיו עוד בגלגול זה. זאת ועוד, אם יקבלם באהבה, תהא לו, לפי ענינו, אחרית טובה.

להבין ללב

תועלת נוספת בסבל, עלבונות ובזיונות שעובר על נשמות מיחדות בקטנותם, שמחמת זה בעתיד יתנו את הדעת והלב לסבלו של הזולת, כי יזכרו בסבל והעלבונות שהם עצמם עברו, ויבינו ללב הבריות שנפגשם מרה עליהם עקב בזיונות ועלבונות, ולא ידחו אותם בדבורים בעלמא*.

* ועין לרבינו יוסף חיים בספרו "בן איש חי" דרושים (פרשת בהר) שהביא מעשה במורה שגרים כאב לתלמידו בן המלה, כדי שבעתיד, כאשר יעלה על כס המלוכה, יבין את הנרדפים ואת סובלי המכאובים.

וככל שיתנו דעתם לסבל ולקשיים של זולתם, כך וכפל כפלים יחזירו להם אהבה וכבוד.

ארוגה מיחדת ומבדדת

לפעמים מבודדים את אותה נשמה גבוהה משאר בני אדם, כדי להצילה מקטרוגים ומעין הרע ומכל מזיק רוחני וגשמי.

מביאים משם רבי נתן מברסלב וצ"ל משל לאדם שמגדל בגנתו ירקות ומהם מסחרו. יום אחד הזדמן לאותו גנן שתיל יקר הערך והמציאות, עשב קטן בעל סגולות רפוי מיחדות ונדירות, שבהשקעה נכונה עתיד להפיק ממנו סמי מרפא יקרים ומועילים ביותר. כל בר דעת מבין שעשב קטן יקר זה, דורש גדול מתאים עם תשומת לב מיחדת ואין מקומו בין הקישואים לבצלים, אלא בארוגה נפרדת בחצר ביתו הפנימי, מקום המשתמר ובא מן המזיקים והחמדנים למיניהם.

והמתבונן מהצד כוועס על הגנן שמבודד את השתיל הזה כמצרע – בדרך יושב מחוץ למחנה? ותוהה לעצמו: מה פשעו ומה עונו וחטאתו שנגזר משדה הירק? האם זה מפאת מזלו הרע או סתם אכזריות... האם הוא מחשיב אותו לפחות ראוי מבטאטה או שמא גרוע הוא מבנדורא?

ידענא על גאון אחד בדורנו שליט"א, שעל אף היותו

צָעִיר לְיָמִים, לְרַב עֲמָקוֹתָיו וּבִקְיָאוֹתָיו הַנְּדִירָה וְשְׁלִיטָתוֹ בְּכָל מַכְמֵנֵי הַתּוֹרָה מְשַׁחֲרִים גְּדוּלֵי תּוֹרָה לִפְתָּחוֹ. וּפַעַם הַסִּבִּיר שָׂאִין זֶה מִכָּח רַחֵב דַּעְתּוֹ וּבִינָתוֹ, אֲלָא מְשׁוּם שְׂבִהִיּוֹתוֹ יֵלֵד חֲלָה אָבִיו, וְהוּא וּבְנֵי מְשַׁפְּחָתוֹ נֶאֱלָצוּ לַנְּדוּד לְאַחַת הָאֲרָצוֹת הַמְּרַחֲקוֹת שֶׁשָּׁם הָיָה רוֹפֵא מְמַחָה שְׁטֶפֶל בְּאֲבִיו. הַמָּקוֹם הָיָה נֶדַח וּמִנְתָּק וְגַם מְעַט הַיְּהוּדִים שֶׁהָיוּ שָׁם הָיוּ בּוֹגְרִים וְלֹא יוֹדְעֵי סֵפֶר. וְכִיּוֹן שָׂאֲבִיו הִזְהִירוֹ לְבָל יַחְבֹּר לִילְדֵי הַנִּכְרִים, נֶאֱלָץ הַיֵּלֵד לְהִשְׁאִיל סִפְרִים מִבֵּית הַכֹּהֵנֶסֶת, שֶׁהָיָה פְתוּחַ רַק לְתַפְלָה בְּשַׁבָּת... הָיוּ שָׁם ש"ס וְסִפְרֵי פֶסֶק וּשְׂאֵר מִקְצוּעוֹת הַתּוֹרָה. אֲךָ הַגִּבְאִי שָׁמַר עַל הַסִּפְרִים, וְלֹא נָתַן לְהוֹצִיא ב' סִפְרִים יָחִיד, וְלִכְּנֹן הָיָה עָלָיו לְהַסְפִּיק לְלַמֵּד אֶת הַסֵּפֶר בְּשִׁבְלִי לְקַבֵּל סֵפֶר נּוֹסֵף. וְכִיּוֹן שֶׁחֲבֵרִים לֹא הָיוּ לוֹ, וְכִסְף לְרַפֵּשׁ לוֹ צַעֲצוּעִים וּמְשַׁחֲקִים לֹא הָיָה לְהוֹרִיו, הִתְחַבֵּר לְלַמּוּד הַתּוֹרָה. תַּחֲלָה הָיָה זֶה מֵאֵלּוּץ וּמַחֲסֵר בְּרִירָה אֲךָ עִם הַזְמַן נִכְנָסָה בּוֹ חֲשֵׁקַת הַתּוֹרָה וּכְכֹל שֶׁלָּמַד הִתְאַהֵב בָּהּ, וְלֹא מָצָא עֲנִין בְּחִבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וּנִפְתָּחוּ בְּפָנָיו מַעֲיָנוֹת הַחֲכָמָה לְלַמֵּד עוֹד וְעוֹד עַד שֶׁעָלָה וְנִתְעַלָּה לְאֵילָנָא רַבְרַבָּא.

הַצְמִיחָה מִהַעֲדָר הַכְּשָׁרוֹן הַמִּיָּחִיד

אֲפֵן נּוֹסֵף מֵאוֹתָם אוֹפֵנִי שְׁמִירָה לְאָדָם הַמֵּיָּעֵד לְהִיּוֹת הַנִּבְחָר, שֶׁמְשִׁימִים אוֹתוֹ בֵּין בְּעָלֵי כְּשָׁרוֹנוֹת וְיִתְרוֹנוֹת גְּדוּלִים מִמֶּנּוּ, כִּדִּי שֶׁ'זִּרְקוּרִי' הַכְּבוֹד וְהַתְהַלָּה יוֹפְנוֹ לְעִבְרָם שֶׁל

האחרים, והוא, שנועד למשימות חשובות יותר, יישב ב'צל'
ויתקדם ויתעלה בקצב הנכון וללא מפריע – הן מפריעים
גשמיים, והן מפריעים רוחניים כהתעוררות קטרוג ועין הרע
ומזיקה, שכאמור, ההגנה וההצלה מכחות רע אלו הם הבריחה
מפרסום ומהבלטה*.

שלמה המלך עליו השלום אמר (קהלת ב, ט) "אף חכמתי
עמדה לי", ומובא בילקוט שמעוני (קהלת פרק ב רמז תתקסח) "אמר
רבי חנינא בר פפא, תורה שלמדתי באף נתקנימה לי. אמר ר'
אחא, על תורה שלמדתי במסורין היא עמדה לי". הנה כי
כן, לעניננו, דוקא כשרונותיו המועטים של אותו לומד תורה
שנועד לגדולות, היו סבה לרפיש את למודו ב"אף" – בעמל
ובטרח – בתורה המתקיימת, כמו כן העבדה שישנם מכשירים
וחריפים ממנו, גרם שיהגה בתורה "במסורין" ורחוק מעיני
הרואים, שעל תורה כזאת מובא בתלמוד (מועד קטן דף טז ע"ב),
"אמר רבא, כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו
מבחוץ".

והרחבנו במקום אחר, שהכשרונות הנדירים היו סבה

* וכיצא בזה, כדי לשמור על האדם להגיע לייעדו בבטחה, עוטפים אותו במראה
דוחה, וכאשר תשלם משימתו תשוב לו הדרו. כך נראה בדרך אפשר ללמד ממה
שמוכא בגמרא (מסכת סוטה יב ע"א) על מרים אחות משה ואהרן עליהם השלום
מוכא שבצעירותה היתה נראית חולנית כמו יריעות חסרות צבע ונקראה
“עזובה” שהכל עזובה, ונקראת “חלאה” ולאחר שנשאת לכלב קבלה את יפיה
יתר על כל הנשים ונקראה “נערה” (עין שם בהרחבה).

לפתות את בני התורה המיוחדים הללו לצאת למסחר ולעסקנות, בעוד אלו שהיו פחותי כשרונות מהם נשארו בישיבה וגדלו להיות תלמידי חכמים ומרביצי תורה.

והדברים נכונים גם למילי דעלמא, שהעדר הכשרון בתחומים אחרים גורם לאדם להתמקד בתחום אחד ולהיות הטוב ביותר באותו תחום.

בְּזִיוֹנוֹת חֻבֵּי הַמִּשְׁפָּחָה

הָאֵהָבָה וְהַחֲבוּר עִם בְּנֵי מִשְׁפָּחָה גְדוּלָּה מֵאֲהַבַת הַזָּרִים, וְלִכְּנֵי מִילָה מְעַלִּיבָה וּפּוֹגְעָנִית מִצַּדָּם כּוֹאֶבֶת יוֹתֵר וּמִקְבֵּלַת יַחֲס גְבוּהָ יוֹתֵר מִמִּילָה כְּזֹאת אִילוּ נֶאֱמְרָה מִזֶּרֶ. וְזֹאת לְדַעַת, כִּי יִתְכַּן שְׂדוּקָא מִחֻמַּת הַקְּרֵבָה וּלְגִדּוֹל הָאֵהָבָה שֵׁשׁ בִּינֵיהֶם, מֶרֶשֶׁה בֶּן הַמִּשְׁפָּחָה לְעֹלֹב בְּבֶן מִשְׁפָּחָתוֹ. אֲמָנָם הַפְּגִיעָה קָשָׁה, אֲךָ הוּא לֹא מוֹדֵעַ לָכֶּה, שֶׁהֲרִי הוּא אוֹהֵב [כְּמוֹבֶן, שְׁאִין בְּהֶעֱרָה זֶה לְהַצְדִּיק אֶת הַתְּנִהּגוֹתוֹ].

וַיִּמָּה בְּאֶשֶׁר לִנְפָגָע? כִּפִּי שִׁיתְבָּאָר לְקָמֶן, אִם הַבְּזִיוֹנוֹת בָּאִים מִבְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה, יֵשׁ לָכֶּה חֲשׁוֹבֹן מִיָּחָד וְתוֹסֶפֶת מַעֲלָה וְסִגּוּלָּה בְּכֻמָּה עֲנִיָּיִם.

בֶּן הַשְּׁנוּאָה מְקַבֵּל פִּי שְׁנַיִם

נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת "כִּי תֵצֵא" (דְּבָרִים כ"א, טו–יז) "כִּי תִהְיֶינָּה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה וְגו' וְהָיָה הַבֶּן הַבֶּכֶר לְשְׁנֵי־אֵת. וְהָיָה בְּיוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת בְּנָיו אֶת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ לֹא יוֹכֵל לִבְכֹּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֶּן הַשְּׁנוּאָה הַבֶּכֶר. כִּי אֶת הַבֶּכֶר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִפִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכָל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רִאשִׁית אָנֹכִי לוֹ מִשְׁפָּט הַבְּכֹרָה".

מִדִּיק רַבֵּינוּ "אוֹר הַחַיִּים" הַקָּדוֹשׁ, "וְהָיָה הַבֶּן הַבֶּכֶר

לשניאה – אָמַר הַכְּתוּב בְּדֶרֶךְ וּדְאִית, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (בְּרֵאשִׁית כט, לא) וַיֵּרָא ה' כִּי שְׁנוּאָה לָאָה, כִּי ה' יֵרָאֵה בְּנִשְׁבְּרֵי לֵב לְסִמְכָם.

בושה מקרובי משפחה

בספר "שומר אמונים" (מאמר השגחה פרטית פרק ט) לרבי אהרן ראטה זצ"ל, מובא במעלת הבזיונות והבושה הבאים מבני המשפחה, שמעלתם גבוהה גם לכפר על עונותיו ולקרבו להשם יתברך, לקמן מדבריו:

"ותדע חביבי שיש חילוק גדול בין היסורים שאדם מקבל על עצמו ומעצמו, ובין שמקבל על ידי זולתו שהוא בעל בחירה, כי כל מה שהמייסר רחוק ממנו מצד עצמותו ועניונו, ככה ההמתקה ביתר שאת.

כמו שתראה בשבח האדם, למשל כשאדם משבח עצמו, אז למה הוא נחשב, אדרבה לקלון הוא לו, כמו שאמר הכתוב (משלי כו, ב) "יהללך זר ולא פיד", אלא אם כן לפעמים שפונתו לשמים, אז נתקיים בו (תהלים לד, ג) "בה' תתהלל נפשי וגו', ואם אדם מקבל שבח מאשתו או מבניו הוא יותר חשוב, אבל עקר החשיבות השבח הוא כשמשתבח על ידי אחרים, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש רבה דברים פרשה ג סי' ו), וז"ל, ברוך תהיה מכל העמים, אמר רבי חייא בר אבא אין שבחה של מטרונא בשעה שמתקלסת מקרובותיה אלא בשעה שמתקלסת מצרותיה עכ"ל (ועין ילקוט מלאכי סי' תק"ז, וילקוט שיר

השירים סי' תתקצ"ב), וְכָל שָׁכֵן אִם הִשְׁבַּח מִגִּיעַ לוֹ עַל יְדֵי רְחוּקִים מִמֶּשׁ, שְׂרֹאִים שֶׁנִּתְקַדַּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם עַל יְדוֹ גַּם בֵּין הַנִּכְרִים, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בַּמִּדְרָשׁ אֲצֵל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שֵׁטַח שֶׁהִחֲזִיר אֲבִידוֹת גּוֹי לַפָּנִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּין כְּדֵי שִׁיתְקַדַּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם עַל יְדוֹ, וְאָמַר זֶה הַגּוֹי בְּרוּךְ ה' אֱלֹקֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שֵׁטַח.

כָּכָה לְעֵנִין יְסוּרִין אוֹ בְּזִיוֹן, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ חִילוּק בֵּין אִם אָדָם מְתַיִסֵּר בְּעַל כָּרְחוֹ בְּסִיבַת עֲוֹנוֹתָיו, אוֹ שְׂאָדָם מִקְּבֵל הַיְסוּרִים מֵעֲצָמוֹ לְכַפֶּרֶת עֲוֹנוֹתָיו כְּמִבְּאֵר לְעִיל, וְכֵן יֵשׁ חִילוּק גָּדוֹל אִם מִצִּטָּעַר עַל יְדֵי אֲחֵרִים מִמֶּשׁ אִזּוֹ תִּקְנָתוֹ בִּיתֵּר שְׂאֵת.

וְכָכָה לְעֵנִין בְּזִיוֹן, כְּמוֹ הָאָדָם שֶׁמִּבְּזֶה עֲצָמוֹ וּמִשְׁפִּיל גִּאּוֹתוֹ וְרוּחוֹ בַּדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְּנוּ לָנוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְדוּשִׁים כְּמָה עֲצוֹת בְּזֶה, וְעֵינֵינוּ בְּסִפּוֹר חוֹבַת הַלְּבָבוֹת מֵאָמַר הַכִּנְיָעָה, וּבִרְאשִׁית חֻכְמָה מֵאָמַר עֲנוּהָ, וּבִשְׁל"ה הַקְדוּשָׁה, וּבִיתֵּר סִפְרֵי הַקְדוּשִׁים, אֲבָל אִם הָאָדָם מִקְּבֵל בְּזִיוֹן מֵאֲשֶׁתּוֹ אִזּוֹ יוֹתֵר נִכְנָע וְנִשְׁפָּר לְבּוֹ כְּנִרְגָּשׁ בַּחוּשׁ, כִּי חֵלֶק הָרַע נִכְנָע בְּיוֹתֵר, וְכָל שָׁכֵן אִם מִקְּבֵל בְּזִיוֹן מֵאֲחֵרִים מִמֶּשׁ, בּוֹדָאי יוֹתֵר נִכְנָע חֵלֶק הָרַע שֶׁבִּקְרָבוֹ.

לָכֵן כָּתְבוּ רַבֵּינוּ הַקְדוּשׁ הָאֵר"י זְכוֹרָנוּ לְבִרְכָּה וְרַמ"ק זְכוֹרָנוּ לְבִרְכָּה שִׁיּוֹתֵר מוֹעִיל קִבְּלַת הַבְּזִיוֹנוֹת מֵאֲחֵרִים יוֹתֵר מִכָּל מִינֵי סִגּוּפִים שֶׁבְּעוֹלָם, הֵגַם כְּשֶׁאָדָם מְסַגֵּף עֲצָמוֹ לְכַפֶּרֶת עֲוֹנוֹתָיו, וְכָל שָׁכֵן בְּשִׁבְלֵי אֶהְבֵּת בּוֹרְאוֹ, בּוֹדָאי מְעַלְתּוֹ בִּיתֵּר שְׂאֵת, אֵף עַל פִּי כֵן הַבְּזִיוֹן מְזוּלָתוֹ הוּא יוֹתֵר מוֹעִיל מִכָּל מִינֵי סִגּוּפִים אִם מִקְּבֵל בְּאֶהְבָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּינוּ הָאֵר"י

זכרוננו לברכה והרמ"ק זכרוננו לברכה שאם היו יודעים טובת הבזיונות היו מחפשים זאת בשוקים וברחובות.

ומצינו (במסכת תענית פרק שלישי) אצל רב נחמן (דף כד ע"א) ואצל רב פפא (דף כד ע"ב) דהוי גזרו תעניתא ולא אתא מטרא, ואירע להם חלישת הדעת ותיכף אתי מטרא, הרי שאלו קדושי עולם בתפלתם וזעקתם ועינויותם, ועל ידי גזרת תענית ועינויים של הקהל לא היה מועיל להמשיך גשמים, ועל ידי חלישת הדעת תיכף ירדו גשמים, ותלמד מזה טובת חלישת הדעת ובזיונות, ואל תהיה פתי לאבד זאת בידים, ותהיה מן הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים, ועליהם הכתוב אומר (שופטים ה, לא) ואהביו כצאת השמש בגברתו".

העקרה נפקדה מפעסו של בעלה

בני הזוג המשלם והקדוש והמתאים ביותר בעולם הם יעקב אבינו ורחל אמנו עליהם השלום, שהתורה הקדושה מגוללת את מסירותו עבודה, את עבודתו הקשה והמפרכת אצל אביה הרמאי במשך כמה וכמה שנים, כדי שינשא אליה.

הצצה לבטוי האהבה הגדולה שהיתה ביניהם, שלא כהה גם בעבר שנים ארוכות לאחר פטירתה, נראה ללמד מדברי המדרש בפרשת ויחי (בראשית רבה צח, כ) "רבי אבא בר זוטרא אמר, בוא וראה עד היכן חבב אבינו יעקב את רחל, אפלו בשעה

שָׁבָא לְבָרֶךְ אֶת בְּנֵה עֲשָׂאוּ טַפְלָהּ לָהּ, בְּרַכְתָּ שְׂדִים וְרָחִם (בראשית מט, כה) – יִתְבָּרְכוּן דְּדִיא דְּהֶכִין אוֹנִיקוּ וּמַעֲיָא דְּהֶכִין אֲפִיקוּ".

וּמַדְבָּר בִּיוֹסָף הַצַּדִּיק – הֵבֵן הָאֱהוֹב בִּיּוֹתֵר עָלָיו מִכָּל שָׂאֵר אָחָיו (עין בראשית לו, ג), אֲפֹ הַחֲבֵה לְרַחֵל הָיְתָה גְדוּלָּה יוֹתֵר!

וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר רָאִתָּה רָחֵל כִּי אָחוּתָהּ מוֹלִידָה בֶּן אַחֵר בֶּן וְהִיא עֶקְרָה, פּוֹנֶה אֶל יַעֲקֹב אָבִינוּ, וְכֵךְ נִכְתְּבָה הַשִּׁיחָה בִּינֵיהֶם (בראשית ל, א-ב) "וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הֵבָה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי". בְּתִגּוּבָה, "וַיַּחַר אֵף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר, הִתַּחַת אֱלֹקִים אֲנֹכִי אֲשֶׁר מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי בֶטֶן".

דַּעַת לְנִבּוֹן נָקַל שְׂדֵבְרֵי יַעֲקֹב לְרַחֵל, נֶאֱמָרוּ מִמָּקוֹם אוֹהֵב וְאַחֲרָאִי, מִתּוֹךְ אַחֲבָה עֲצוּמָה וּדְאָגָה כְּנָה, וְכַפִּי שְׁמִסְבִּירִים, שְׁכָאֵב לוֹ שֶׁהִיא מַאֲבֶדֶת אֶת הַבֶּטֶחֹן.

חַז"ל הַקְדוּשִׁים בַּמִּדְרָשׁ פָּרִשְׁת וַיֵּצֵא (בראשית רבה עא ז) אוֹמְרִים שֶׁהִיָּתָה טַעֲנָה עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ, מֵאֲפֵן הַחֲרִיפוֹת שְׁבִאֲמִירַת הַדְּבָרִים, "אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כֵךְ עוֹנִים אֶת הַמַּעֲיָקוֹת?! חַיִּיךָ, שְׁבִנִיךָ עֲתִידִים לַעֲמֹד לִפְנֵי בְנָה"*.

* "וַיַּחַר אֵף יַעֲקֹב בְּרַחֵל (בראשית ל, ב), רַבֵּנָן דְּרוּמָאָה בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְכָּסְנָדְרִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר (איוב טו, ב) "הֶחָכֶם יַעֲנֶה דַּעַת רוּחַ", זֶה אֲבָרְהָם, "וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם לְקוֹל שָׂרִי" (בראשית טז, ב). "וַיִּמְלֹא קָדִים בֶּטֶנוֹ" (איוב פס), זֶה יַעֲקֹב, "וַיַּחַר אֵף יַעֲקֹב בְּרַחֵל, וַיֹּאמֶר" וגו', אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כֵךְ עוֹנִים אֶת הַמַּעֲיָקוֹת?! חַיִּיךָ שְׁבִנִיךָ עֲתִידִים לַעֲמֹד לִפְנֵי בְנָה. "וַיֹּאמֶר הִתַּחַת אֱלֹקִים אֲנֹכִי אֲשֶׁר מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי בֶטֶן" - מִמֶּךָ מָנַע מִמֶּנִּי לֹא מָנַע. אָמַרְהָ לוֹ, כֵךְ עָשָׂה אֲבִיךָ לְאִמְךָ? לֹא חָגַר מִתְּנִיּוֹ

ב'מדרש הגדול' (פרשת חיי שרה), מובא דבר נוסף שזכתה לה רחל אמנו בעבור הגערה שגער בה יעקב אבינו, "היתה כאניות סוחר" (משלי לא, יד) – זו רחל שאמרה ליעקב (בראשית ל, א) "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי". אמר לה יעקב (בפסוק שלאחריו) "התחת אלקים אנכי" [וגו'] ואין תחת אלא לשון ביוש כענין שנאמר (ישעיה לז, כז) "חתו ובשו".

אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, לא דיך שלא בקשת רחמים על הצדקת הזו אלא שבישתה, חיך שאני זכרה ונותן לה בן ואינו נקרא על שמך. הלא הוא (בראשית ל, כב) "ויזכר אלהים את רחל" ולא אמר את יעקב". עד כאן מ'מדרש הגדול'.

וכמובן, שאנחנו הקטנים, איננו חצופים להתמר ולחסביר את האבות והאמהות הקדושים, ואין לנו קצה הבנה קלוש בהם, וכל שבידנו הוא על פי מה שנכתב בתורה ובחז"ל, והדברים נכתבו כדי שנלמד מהם, שאפילו זוג קדוש

כנגדה? אמר לה, אבי לא היה לו בנים, אבל אני יש לי בנים. אמרה לו וזקינה לא היה לו בנים, וחגר מתניו כנגד שרה. אמר לה, יכולה את לעשות כשם שעשתה וזקנתי?! אמרה לו, מה עשתה? אמר לה, הכניסה צרתה לתוך ביתה. אמרה לו, אם הדבר הזה מעכב (בראשית ל, ג) "הנה איתי בלהה בא אליה ואבנה גם אנכי", מה זו נבנית על ידי צרתה אף זו נבנית על ידי צרתה. (שם ל, ו) "ותאמר רחל דגני אלהים", דגני וחיבני דגני וזכני. דגני וחיבני, שנאמר (שם כט, לא) "ורחל עקרה". דגני וזכני, שנאמר (שם ל, ו) "ויתן לי בן. על כן קראה שמו דן", בכל מקום שנאמר "על כן" מרבה באקלוסין.

כִּזְהָ, שְׁאַהֲבָתָם גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִכָּל זֶוּג אֲחֵר, הִנֵּה הַזְכוּת נִוְפֶלֶת לְיָדוֹ שֶׁל מִי שֶׁנַּעֲלֵב וְלֹא לְמִי שֶׁהָעֵלִיב.

כִּלְנֹו שְׁמַחִים שְׂבָאִים צְדִיקִים לְעוֹלָם, אָבֵל כָּל אֶחָד רוֹצֶה שֶׁהַצְדִּיק יוֹלֵד מִמֶּנּוּ, שֶׁשְּׁמוֹ יִקְרָא עָלָיו, וְרַחֵל זָכָתָה בְּיוֹסֵף הַצְדִּיק כִּיּוֹן שֶׁקִּבְּלָה אֶת בְּזִיוְנָה מִבְּלִי לְהִגִּיב.

נִרְאֶה שֶׁיֵּשׁ בִּזְהָ לְלַמֵּד עַל כָּל זֶוּג שֶׁפָּעוּלָם, שֶׁזֶה הַשְׁוֹתָק זֹכֶה שֶׁהַזְכוּת הַמְשֻׁתָּפוֹת שְׂבִינִיָּהֶם, יִזְקְפוּ אֵלָיו. בְּעוֹלָם הַזֶּה לֹא רוֹאִים זֹאת. רַק לְאַחֵר אֲרִיכוֹת יָמִים וּשְׁנִים, כַּאֲשֶׁר תַּעֲלֶה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל הָאָדָם לִפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, יִתְבָּרַר שֶׁהִרְבֵּה מִהַמַּעֲשִׂים הַמְשֻׁתָּפִים שֶׁעָשׂוּ בְּנֵי הַזֶּוּג, נִזְקְפוּ לְזָכוּת מִי שֶׁשִּׁתָּק שׁוֹתֵר, וְנִרְאֶה ה'מַפְסִיד'.

הַמְּלִים הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁנִּכְתְּבוּ בַּתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה (בְּרֵאשִׁית ל, כב) "וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רַחֵל" – אֶת רַחֵל דּוֹקָא, כַּנִּזְכֵּר לְעִיל, נִכְתְּבוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם – שְׁנַיִם אַרְכוֹת לְאַחֵר שֶׁכָּבֵר עָלֶיהָ נִשְׁמוֹתֵיהֶם הַטְּהוֹרוֹת לְהִתְעַדֵּן בְּעַדָּן גֵּן אֱלֹהִים. גַּם עֵצֶם הַשִּׁיחָה בֵּין יַעֲקֹב לְרַחֵל, יֵשׁ לְהַנִּיחַ שֶׁנִּשְׁכַּחַה בְּמַרוּצַת הַשְּׁנַיִם. אָבֵל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ – אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כֹסֶא כְבוֹדוֹ, וְכָל פֶּרֶט, גַּם הַנִּזְנָח בְּיוֹתֵר בְּבִרְיָאָה, נִלְקַח בְּחֻשְׁבוֹן, וּמִשְׁלֵם לְכָל בְּרִיָּה כְּגִמּוּלָהּ. וּבִבְאֵ עֵת כְּתִיבַת הַתּוֹרָה וְנִתְיַנְתָּה לְצֶאֱצָאֵי הָאֲבוֹת וְהָאֲמָהוֹת, הָיָה לְפָרֵט זֶה חֵלֶק בְּנִסּוּחַ הַמֵּאֲרָע, לְמַעַלַת רַחֵל.

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּה בְּמִדְרַשׁ רוֹת (ה, ו) "רַבִּי כֹהֵן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי אָמְרוּ, לְשַׁעֲבֵר

הִיָּה אָדָם עוֹשֶׂה מִצְוָה וְהַנְּבִיא כּוֹתֵבָהּ. וְעַכְשִׁיו, אָדָם עוֹשֶׂה מִצְוָה מִי כּוֹתֵבָהּ? אֵלֵיהוּ וּמִלֶּךְ הַמַּשִּׁית, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חוֹתֵם עַל יְדֵיהֶם. כִּתְּבוּ דְכָתִיב (מְלָאכִי ג, טז) "אֲז נִדְבְּרוּ יִרְאִי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכוֹנוֹ לְפָנָיו לִירְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ" וְגו'."

וּכְשֶׁם שֶׁבְּסֵפֶר הַתּוֹרָה, בְּתַאֲוֵר לִידַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק, הִיָּתָה מִשְׁמַעוֹת לַשִּׁיחָה שֶׁבֵּין יַעֲקֹב לְרַחֵל, כֵּךְ גַּם בְּסֵפֶר הָעֵתִידִי שֶׁל "וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכוֹנוֹ לְפָנָיו" וְגו', כָּל פֶּרֶט יִלְקַח בְּחֻשְׁבוֹן, גַּם זֶה שֶׁכָּבַד שְׂכָלָם שְׂכָחוּ, שְׁמוֹהוּ מֵאַחֲוֵרֵיהֶם, מִבְּלִי לְתַקּוֹן.

אֲז יִתְבָּרַר, כְּמוֹבָא בְּמִקְוֵמוֹ, שֶׁהַמִּנְצָח בְּעוֹלָם הוּא הַמִּנְצָח בְּעוֹלָם הַבָּא, וְהַמִּנְצָח בְּעוֹלָם הַבָּא הוּא הַמִּנְצָח בְּעוֹלָם הַזֶּה.

נְתִיבִים לְשִׁלְמוֹת וְלְשָׁלוֹם בֵּית

וְכִיּוֹן שֶׁהַזְכָּרָנוּ אֶת עֲנִיֵּן הַבְּזִיוֹנוֹת בְּמִשְׁפָּחָה, נִבְיָא כְּמָה עֲצוֹת, מַעֲט מִתּוֹךְ רַבִּים מָמָה שֶׁהוֹבָאוּ בְּסִפְרִים, אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ אוֹתָם הָאִישׁ אוֹ הָאִשָּׁה, וּבָזֶה יִמָּנְעוּ צַעַר וּבְזִיוֹנוֹת הַדָּדִיִּים, וַיִּזְכּוּ לְחַיִּים טוֹבִים, בְּכָבוֹד וּבְהַעֲרֵכָה, לְשָׁלוֹם כָּל הַמִּשְׁפָּחָה.

וּנִפְתַּח בְּחוֹבֵת הַתְּפִלָּה לְהִשָּׁם יִתְבָּרַךְ, מִהַמּוֹבָא בְּסִפְרִים, וְעִיֵּן בָּזֶה בְּסֵפֶר תְּסִידִים (סִימָן תִּשְׁמַט) שֶׁבְּמִצְבִּים שֶׁל שְׁנָאָה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, יֵשׁ לְהַתְּפִלָּל וּלְבַקֵּשׁ מִהִשָּׁם יִתְבָּרַךְ שִׁיְהַפֹּךְ אֶת

לָבָם לְאֹהֲבֵי הָאִישׁ אֶת הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה אֶת הָאִישׁ, שִׁישָׂאוֹ חֵן
וְחֶסֶד לְפָנָיו שִׁיֵּאֱהַבְנָה וְהִיא תֵּאֱהַבְנֵהוּ.

קִשְׁרֵי נִשְׁמוֹת

מעיון בספרים, לקט הבנתנו, נראה ללמד על כל בן או בת משפחה, הורים וילדים, בעל ואשתו, אחים ואחיות וכל פיוצא בזה, יש קשרי נשמות ביניהם, ומה שהם עוברים יחד הוא נסיון שאם יעמדו בו יתקנו חטאים מגלגולים קודמים, ומאידך הם יכולים להמשיך את המריבה הלאה, עד אין סוף, על כל המשתמע מכך, רחמנא לצלן*.

* עין לרבינו האריז"ל בספר הלקוטים (פרשת עקב פ"ח ובירמיה פ"ח), על פסוק (ויקרא כה, מט) "או דדו או בן דדו יגאלנו או משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו או השיגה ידו ונגאל", לענין ברכות הנהנין, שמשמע כי הנשמות נתקנות בתוך המשפחה. ועוד לענין התקון בקשר הנשמות, עין לרבינו יוסף חיים ב"נפלאים מעשיך" (פרק פא) מעשה באשה שמעת שבנה נשא היתה שונאת את כלתה שנאה עצומה, עד שהכלה קצת בחייה, ומשמים הראו לאשה שהכלה הזאת היא בעצם גלגול של בתה שנפטרה בצעירותה והיתה אוהבת אותה עד מאד, ובעצם התברר לה שהיא בעצם שונאת ורודפת את בתה אוהבתה. עין שם בהרחבה. [ועל דרך המובא בספרים, שהרואה שקשה לו לקיים מצוות מסוימות, משמע שעבורם בא האדם לעולם הזה, לתקן את מה שלא קיים בגלגול קודם, אולי יתכן לומר שלכן הכנים היצר הרע שנאה בלבה על כלתה, כי רצה למנוע ממנו לתקן את סבת הנסיון שלה...]

ועוד עין ב"בן יהודע" (גיטין סז ע"ב דבור המתחיל אמר ליה לשמיעה וכו') מעשה באשה ששנאה את חמותה והביאה לה חתיכת בשר לאכילה שהיה בה עצם וכן חנקה אותה. ושב והזכיר המעשה ב"בניהו" (שבת כז ע"א, דבור המתחיל "ההיא חממא") עין שם, שאחר אותו מעשה, מתה האשה והיא ונתגלגלה היא וחמותה

וְכָל אָדָם יִדָּאג לְתַקֵּן אֶת נַפְשׁוֹ, עַל יְדֵי שְׂרִיצָה אֶת הַצַּד שֶׁכָּנְגַד, אֲפִילוֹ כְּאִשֶּׁר הַצַּד שֶׁכָּנְגַד לֹא מִתְקַן אֶת נַפְשׁוֹ. וְכַאֲשֶׁר יִתְגַּבֵּר הוּא, יִזְכֶּה לְתַקֵּן אֶת הַנֶּפֶשׁ שֶׁמִּנְגַּד וְלִקְחַת שָׂכָר כְּפוּל שֶׁל הַצִּלָּת הַכָּנְגַד שֶׁלוֹ. כִּךְ נִרְאֶה מֵעִיּוֹן בְּסִפְרִים לְפִי קֵט הַבְּנֵינִי.

הִשְׂרָאֵת הַשְּׂכִינָה

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָּה (מִסֵּכַת סוּטָה יז ע"א) דִּרְשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁזָּכוּ – שְׂכִינָה בֵּינֵיהֶם, לֹא זָכוּ – אִשׁ אוֹכְלֵתָן" וְכו'.

וּמוּבָא בַּמִּפְרָשִׁים, שֶׁהִלְשׁוֹן "זָכוּ" הוּא מִלְשׁוֹן זְכוּת. שֶׁכָּכֵל שֶׁהַקִּדְשָׁה וְהַטְהָרָה שׁוֹלְטִים בְּבֵית, כִּךְ תִּשְׁרָה שָׁם שְׂכִינָה, וְתִסּוּר מֵהֶם הַמַּחֲלָקָת.

וַיְדוּעִים דְּבָרֵי הָרַמְבַּ"ם בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת (פָּרָק טו) בְּחוֹבַת הַבַּעַל לֹאֲשֶׁתּוֹ (אוֹת יט) וּבְחוֹבַת הָאִשָּׁה לְבַעְלָהּ (אוֹת כ), וְכָל אֶחָד מִבְּנֵי הַזּוּג שֶׁמִּקְיָם אֶת חֻלְקוֹ, כְּמוּבָא בַּרַמְבַּ"ם, תִּזְקַף יוֹתֵר זְכוּת הַשְּׁלוֹם וְשִׁלְמוֹת הַבֵּית.

בְּכֻלָּה וְחִמּוּתָה אַחֲרוֹת (עֵין שֵׁם בַּגְמָרָא הַעֲנִין), וְסִבְבוּ מִן הַשָּׁמַיִם בְּגִלְגּוּל שְׁתַּחֲזוֹר הַחֲמוּת וְתַמִּית אֶת כָּלָתָהּ, שֶׁכֶּכֶר חֲנֻקָּה אוֹתָהּ בְּגִלְגּוּל הַקּוֹדֶם, וְכִמּוֹ שֶׁאִמֵּר הַתִּנְאָ בְּאֲבוֹת (אֲבוֹת ב, ו) אֵף הוּא רָאָה גִלְגָּלֶת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אָמַר לָהּ, עַל דְּאֵטְפָתָּ, אֵטְפוּךָ וְסוּף מְטִיפֶיךָ יְטוּפוּן, כֵּן יֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֲפֹשֶׁר, וּכְרוּךְ הַיּוֹדֵעַ.

עוד הרחיבו בספרים הקדושים במעלת הצניעות לאשה (צ"ן רמב"ם הלכות אישות שם אות יח) שדרכה תשרה השכינה בבית, והשלוש ישכון באהבה ואחיה. וההפך – בחסר צניעות – ההפך, רחמנא לצלן (צ"ן ז"ר הקדוש פרשת נשא ועוד רבים). וכבר נתחברו ספרים רבים בזה. וכתב בספר "חסד לאלפים" (אורח חיים סימן ג אות ד – לבצל ה"פלא יועץ") "...ויותר מהמה, כל האשה המרבה ליהרר בדרכי הצניעות, הרי זו משבחת. וכמעט כל ענש האשה בעולם הזה ולעולם הבא וזכייתה לעולם הבא תלוי בזה".

ועקר משימת הבעל, שדרכו תשרה השכינה, היא על ידי למוד תורה ולקמן כמה מעשיות שקדשת למוד התורה בטלה את המפריעים בשלום בני הזוג.

על התורה הפכה את לבבה

פניו של הגביר הביעו עצב וקדרות, בשעה שעמד לפני ראש הישיבה הדגול*.

בקול שבור ספר שעל אף שלא חסר לו כלום, וברוך השם אין לו תלונות, צער עמוק מעיב על כל יתרונותיו והצלחותיו וטורד את מנוחתו: יחסה של אשתו כלפיו; היא

* המעשה מיחס במקורות שונים לרבי נפתלי צבי ברלין זצ"ל – ראש ישיבת וולוז'ין.

מזלזלת בו ומשפילה אותו, לפעמים גם לפני אחרים. עצם המחשבה שבעוד שעה הוא אמור לשוב לבית, מעוררת בו תחושות זועה מקבלת הפנים של רעייתו. הכניסה לטירתו המפארת כמוה כירידה לשאול הגיהנם. פעמים עולה בו מחשבה לשוחח עמה על כך ולהסביר לה מה הוא עובר, שהעלבונות וההשפלות משפיעים על בריאותו וגם על עסקיו בהעדר המרץ והרצון הדרושים לעסקים ומשליכים על כל איכות חיו וחיי המשפחה, אך מחמת כבודו אינו מסגל לעשות זאת, עצם פניה שכזאת עלולה לחשב בעיניה כהשפלה שתמעט עוד יותר מערכו, ולכן נאלץ לספוג בשקט את חצי הרצל השנונים החודרים ללבו ומכריח את עצמו להראות גבר חזק ויציב. אך מבצע לשריון הרשם החיצוני, מסתתר לב שבור ורצוץ ונשמה כאובה ומיסרת המטלטלת בכף הקלע.

בזמן האחרון המצב החמיר וגם בני ביתו הולכים בדרךה ואפילו המשרתים הזוטרים מזלזלים בו. בודד הוא בביתו הרחב ובעצם בכל עולמו, מבלי יכולת לדבר ולספר על מצבו. התעניין הרב בארח חייו, והעשיר פרט בפניו את סדר יומו, מהקימה בבקר ועד לעלותו על יצועו.

ומה עם קביעת עתים לתורה? – שאל הרב.

נאנח העשיר ואמר, כפי ששמעתם לב, רוב שעות היום מקדשים לעסקים, פגישות עם אורחים וסוחרים, עריכת חשבונות, כתיבת מכתבים ושאר עניינים הכרוכים בעבודה

המסעפת. ולפי תאורו, אפילו זמן למנוחה, לשינה, לאכילה, אין לו. בקשי לתפלות במנין.

שוב ניסה הרב למצוא שעה או שעות שיקדשו ללמוד התורה, אף העשיר שב ו'הוכיח' שאין לו רגע אחד פנוי.

הסביר לו הרב שמעבר לחובתו כיהודי ללמוד תורה לקבץ זמן בבקר וזמן בערב, קביעת עתים לתורה תשפר את התנהגות האשה כלפיו. ואי למוד התורה הוא הגורם העקרי להתנהגותה כעת עמו.

הרב הזכיר את דברי החכם מכל אדם (משלי טז, ז) "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו יִשְׁלָם אֹתוֹ", ואת דרשת רבותינו זכרונם לברכה על כך (בראשית רבה, פרשת וירא נד, א) "רבי יוחנן אמר, זו אשתו, שנאמר (מִיכָה ז, ו) אִבִּי אִישׁ אֲנֹשִׁי בֵּיתוֹ". ועוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה במסכת יבמות (דף סג ע"א) "אמר רבי אלעזר, מאי דכתיב (בראשית ב, יח) "אֵעֲשֶׂה לּוֹ עֹזֵר כְּנֶגְדּוֹ?" זכה – עוזרתו, לא זכה – כנגדו".

הרי לנו שכדי שאשתו תשלים עמו, עליו לפעל שהקדוש-ברוך-הוא ירצה את דרכיו. והדרך לזה הוא בלמוד התורה, שעליה נאמר במסכת עבודה זרה (דף יט ע"א) "כל העוסק בתורה, הקדוש-ברוך-הוא עושה לו חפציו".

כַּשֶׁתִּקְבַּע עֵתִים לְלִמּוּד תּוֹרָה, מִבְּטָח לָךְ שְׁאִשְׁתָּךְ תִּרְאֶה
בְּךָ אִישׁוֹת מְכַבֶּדֶת וְתִתְנַהֵג עִמָּךְ בְּכָבוֹד וּבְנִימוּס כְּפִי חוֹבֶת
כָּל אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ, כְּדַת שֶׁל תּוֹרָה.

הָרַב הוֹסִיף נִימָה אִישִׁית, שְׁגָם הוּא בְּצַעֲרֵירוֹתוֹ, לֹא כְּבָדָה
אוֹתוֹ רַעֲיָתוֹ, בִּיחָס לְבִגְרוּתוֹ שֶׁהֶעֱרִיכָה וְכְּבָדָה אוֹתוֹ בְּיֹתֵר.
כִּי כָּל שֶׁהִתְגַּבֵּר בְּלִמּוּד תּוֹרָה בְּשִׁקִּידָה, נִפְעַל הַדָּבָר עַל
אִשְׁתּוֹ וְהוֹסִיפָה לְכַבְּדוֹ וּלְרוֹמֵם אוֹתוֹ, בְּכָל הַכְּבוֹד הָרָאוּי לוֹ*.

”אֱהִי תוֹרָתְךָ” גּוֹרְמִים לְ”שְׁלוֹם רַב”

עֲבָדָה דּוֹמָה סֵפֶר הָרַב יוֹסֵף מִשָּׂאשׁ זצ”ל בְּסִפְרוֹ ”נַחֲלַת
אֲבוֹת” (חֶלֶק ב’ דְּרוֹשׁ קִיג), שֶׁהִיָּה נֹכַח בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה:

”יוֹם אֶחָד הָיָה אָבִי לוֹמֵד עָמִי, וְאַחֵר גָּמַר הַלִּמּוּד תִּכְף
בָּא לְפָנָיו חֲכָם אֶחָד צַדִּיק וְיָשָׁר כְּבוֹד מוֹרְנוּ הָרַב אֱלִישֶׁע
נַחֲמָנִי זצ”ל, וְאָתוֹ עוֹמֵד אִישׁ אֶחָד נִכְבָּד בְּעָמְיוֹ, וְשִׁפְף שִׁיחוֹ
לְפָנָי אָבָא בְּבָכִי וְאַנְחָה שְׁאִשְׁתּוֹ מִמֶּרְתַּת חַיִּיו, וְלֹא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת
כְּלוּם כְּדִי לְפַיֵּס אוֹתָהּ, וְלֹא הוֹעִילוּ בָּהּ לֹא סְגוּלוֹת וְלֹא
כֶּסֶפִּים, תְּכֵשִׁיטִין וְחִפְצִים, וְלִגְרָשָׁה אִי אֶפְשָׁר. וּבִכְן, בְּבִקְשָׁה,
רַבִּי, מִלֵּב נִשְׁפָּר הוֹדִיעֵנִי דֶּרֶךְ זֶה אֵלַי וּבִקֵּשׁ עָלַי רַחֲמִים.

* בְּהֶעֱרַת אֲגַב נִצָּן מִהִמּוּכָא עַל הַגְרָא”מ שֶׁן זצ”ל – רֹאשׁ יְשיבת פּוֹנִיבֵז’ וְדוֹמָה
לְזֶה גַם עַל הַגְר”ח שְׁמוּאֵלִיכִין זצ”ל – רֹאשׁ יְשיבת מִיר וְעַל גְּדוּלִים נוֹסְפִים,
שְׁאִשָּׁה הַחֲפָצָה בְּכַעַל תִּלְמִיד חֲכָם מִיֵּשֶׁב דַּעְתּוֹ, לֹא תִתְעַרֵּב בְּסִדְרֵי לִמּוּדוֹ.

והחכם הנזכר מלא את דבריו, כי הוא יודע רע מצבו עם אשתו, ונלאה לתוך ביניהם שלום ולא הועיל, ואמש נראה אליו פעמים בחלום איש נורא, ואמר לו: עשה חסד ומצוה רבה הולך את איש הזה אצל הרב רבי חיים משאש, והוא ירפאהו מצרעתו.

ויהי בבקר והנה חלום פשוט, ועשיתי כאשר צויתי.

ויאמר להם אבא בצעהלת פנים: דעו, בני, כי סגלה אחת בדוקה ומנסה מקבל אני מאבא, עליו השלום, שכל הקובע עתים לתורה ביום ובלילה, ומצא חן בעיני אשתו, ויהיה תמיד שלום בביתו, ומקרא מלא דבר הפתוב (תהלים קיט, קסה) "שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול". ומי שאוהב תורה, קובע לה עתים בכל יום.

והוסיף אבא ואמר, ופעם אחת הקשיתי לאבא מארי זצ"ל, מרב שהיה עוסק בתורה כל היום וכל הלילה, והיתה אשתו מצערת אותו, כמבאר בגמרא (יבמות סג)?

והשיב לו, שיש הבדל, שהראשונים זכרונם לברכה היו מתכבין את היסורין ושמחים בהם, כמו שאמרו על רבי אליעזר בנו של רבי שמעון בר יוחאי שהיה מתבב היסורין, וקורא להם בואו אחי! בואו רעי! כמבאר בגמרא (בבא מציעא פד ע"ב). והסביר טעמים על פי מה שאמר רבי יהושע בן לוי בגמרא (תענית ח) כל השמח ביסורים – מביא תשועה לעולם בזכותו. כל זה דבר אבי זצ"ל, ובקש עליו רחמים ופטרם לשלום.

ואותו האיש קים הדברים, וקבע עתים לתורה יום יום. ואחר כחמשה עשר יום, זכורני, שבא לפני אבא הוא ורעהו החכם הנ"ל בלב שש ושמת, והגיד, כי הדברים עשו רשם מהיום הראשון, והודות לא-ל יתברך שמו, כי הם עתה בשלום רב". עד כאן*.

[הזכרנו לעיל את דרשת רבי עקיבא איש ואשה שזכו – שכינה ביניהם, לא זכו – אש אוכלתן]; נשים לב ש"אש אוכלתן" הנאמר בחסר השראת שכינה בין בני הזוג, נזכר גם לענין בטול תורה, בכמה מקומות, עין (בבא בתרא עט ע"א), "אמר רב יהודה אמר רב, כל הפורש מדברי תורה אש אוכלתו" וכו' (עין שם עוד והלמוד מפסוקים). וכן (סנהדרין צב ע"א), "ואמר רבי אלעזר, כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה, אש אוכלתו" וכו' (עין שם עוד וכן"ל) ועוד. ויתכן ללמד מכאן על כח התורה להשרות שכינה בין בני הזוג, הן מצד האיש והן מצד האשה].

* המעשה נעתק מספר "אהלה יעקב" לגרי"י לוגסי שליט"א, ראה שם עוד סגילות ועצות רבות לזה. ועין שם עוד, שלפעמים נדרשים, האיש או האשה, לתקן חטאים מגלגולים קודמים, ועקב כך נגרם להם סבל ובזיונות מבני זוגם. ונראה לומר, שבכל מצב, סגלת התורה והקדשה, מועיל להקל את הסבל ולהשלים את התקון במקדם ובנקל.

בְּדִיוֹנוֹת לְנִפְטָרִים

ידועים הדברים ומפרסמים הם בספרים בחרם הקדמונים
לדבר על מתים, והערנו ברחבי הספר, שעקר מטרתנו בחבור
זה אינה התמקדות בענשו של המעליב, אלא הדגש הוא על
שכר הנעלב.

על תועלת הבזיון לאחר מיתה

מצינו על צדיקים מיוחדים, שעניניהם צופות למרחוק,
עשו פעולות שגרמו לבזיון לנפטרים שעזבו את העולם, בפרט
אלו שהיו מפרסמים ברשעם, כדי להקל עליהם את ענשם.

והנה, במסכת סנהדרין נמנו כמה אישים שאין להם חלק
לעולם הבא. ורבינו יוסף חיים ב"בן יהודע" (סנהדרין ז ע"א דבור
המתחיל "שלשה מלכים"), מרחיב משם 'דורשי רשומות' לבאר שגם
להם יהיה תקון ולאחר צרופים רבים יבואו גם הם לעולם
הבא, ומה שבכל זאת מנו אותם אנשי כנסת הגדולה בין אלו
שאין להם חלק לעולם הבא, כי אמנם כך היה ראוי להם
לפי מעשיהם, עין שם. ועוד מסביר שם, לעניננו, "...ומה
שהצרכו לומר עליהם דברים אלו בפרוש, כדי שיהיה להם
כפרה בבזיון זה וכפרה זו תעשה להם סיוע להתקן על ידי גלגולים
רבים".

ובְהַמְשֹׁךְ דְּבָרָיו מִדְמָה זֹאת לְמֵאמַר הַגְמָרָא (מְגִלָּה כה ע"ב), שְׁמַעְשָׂה הָעֵגֶל נִקְרָא וּמִתְרַגֵּם, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לְהַמְנֵעַ מִכּוֹף מִפְּנֵי כְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כִּי אֲדִרְבָּה, עַל יְדֵי זֶה תִּהְיֶה לָהֶם כִּפְּרָה, וְהַבוֹשָׁה מִכִּפְּרָת. עֵינִן שָׁם בְּזֶה וּמַעֲנִין הַמְּלָכִים בְּבֵית רֵאשׁוֹן.

לְמָה מַחֲקֵה הַצְדִּיק שׁוּרוֹת מִהַמַּצְבָּה?

הָיוּ עֲבָדוֹת שְׁצַדִּיקִים הוֹרִידוּ מִהַכְּבוֹד הַמִּפְרֹז שֶׁנִּתֵּן לַנְּפֹטָרִים כְּשֶׁרִים מֵהַטַּעַם שֶׁכְּבוֹד זֶה מְקַלְקֵל לָהֶם בְּעוֹלָם הַבָּא*.

עַל דֶּרֶךְ זֶה מְסַפְּרִים שָׂרְפִי יִצְחָק אֵיזִיק אֶפְשָׁטִין מֵהוּמִיל וַצ"ל שֶׁהָיָה מְגִדּוּלִי תַלְמִיד בַּעַל ה"תַּנְיָא" מִחֲב"ד, בֶּקָר בְּבֵית הָעֵלְמִין, וּבְעָבְרוּ בְּסֻמוֹךְ לְאַחַת הַמַּצְבּוֹת, הוֹרָה לְאַנְשֵׁי חֲבָרָא קִדִּישָׁא לְגַרְד אֶת שׁוּרוֹת הַשְּׂבָחִים שֶׁנִּכְתְּבוּ עַל הַנֶּפֶטָר, וְאָמַר כִּי בְשָׂמִים תּוֹבְעִים אֶת הַנֶּפֶטָר, הִכִּיצַד זֶה כָּתְבוּ עָלָיו דְּבָרִים שֶׁכָּלֵל לֹא הָיוּ בּוֹ. וַיֵּשׁ לוֹ צֶעַר מְזִיחַ. וְכָעַת כְּשִׁימְחִקוּ הַשׁוּרוֹת הָלָלוּ, תָּהָא לוֹ מְנוּחָה. [וְכַמוֹכָן שֶׁפְּעֻלּוֹת כָּאֵלוּ וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוּ שְׁמוּרוֹת לְצַדִּיקִים מֵיְחָדִים, וּבְכָל עֵינִין נִדְרָשׁ שְׁאֵלַת חָכָם]

עַל כָּל פָּנִים, נִמְצְנוּ לְמַדִּים שְׂמַת שְׂמֻבּוּזִים אוֹתוֹ, מְקַלִּים מַעַל עָנְשׁוּ בְּעוֹלָם הָאֱמֶת.

* וְכָלֵל הַזְהִירוֹ חו"ל (בְּרִכוֹת סב ע"א) "תַּנְיָא, כְּשֶׁם שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַמַּתִּים כֶּךָ נִפְרָעִין מִן הַסְּפָדָנִין וּמִן הָעוֹנִין אַחֲרֵיהֶן", עֵינִן שָׁם בְּגִנּוֹת הַסְּפָדִים בְּלִתֵּי נְכוּנִים.

צדיקים שזכו להטהר בבזיון תכף לפטירתם

עבדות רבות הובאו על צדיקים שקבלו בזיונות בעולם הזה, למרק את נפשם מכל רבב של חטא, ואלו רשעים קבלו כבוד במנזר גדושות, כפי למצות עמם את מעט הזכויות שהיה בידם. לקמן עבדה שהביאה רש"י בפרושו למסכת סנהדרין (מד ע"ב דבור המתחיל דבעיא מכסא) ונעתיק קטע, הקשור לעניננו;

"מעשה במוכס אחד ישראל רשע שמת. ובו ביום מת אדם גדול בעיר ובאו כל בני העיר ועסקו במטתו וקרובי אותו מוכס הוציאו גם פן מטת המוכס אחריו. קפצו עליהם אויבים והניחו המטות. והיה שם תלמיד אחד, שישב על מטת רבו. לאחר זמן חזרו כל גדולי העיר לקבר החכם ונתחלפה להם מטתו במטת המוכס. והיה אותו תלמיד צועק ולא הועיל לו וקרובי המוכס קברו את החכם. ונצטער אותו תלמיד מאד, אמר: מה חטא רבי לקבר בבזיון זה ומה זכה אותו רשע לכבוד גדול כזה? ונראה לו רבו בחלם, אמר לו: אל תצטער בכך, בוא ואראך, כבודי גדול בגן עדן ואראך אותו האיש בגיהנם וציר של פתח סובב באזנו, אבל פעם אחת שמעתי בגנות תלמיד חכם ולא מחיתי, לכך נענשתי. וזה פעם אחת הכין סעודה לשר העיר ולא בא, וחלקה לעניים וזה שכרו".*

* ראה שם המשך המעשה. עבדה זו הופיעה בשנוי פרטים בירושלמי מסכת סנהדרין (פרק ו הלכה ו) ובמדרשים נוספים. (עין שם).

לַעֲקוֹר אֶת שָׂרֵשׁ הָרַע

עוד נראה לומר, כי ביותר תועלת וכפָּרָה יש בבזיון לרָשָׁע שֶׁהִשְׁאִיר חוֹתָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, עַל יְדֵי כְּתִיבַת סְפָרִים רַעִילִים, הַעֲמַדַת תַּלְמִידִים וְכַדוּמָה, כִּי כָּל עוֹד הִשְׁפַּעְתּוּ קִיָּמַת בְּעוֹלָם הַזֶּה, סָבְלוּ גוֹבֵר בְּעוֹלָם הַגִּמּוּל, עַל דֶּרֶךְ מֵאֲמַר רז"ל (עין אבות פ"ה מ"ח) שֶׁכָּל הַמַּחֲטִיא אֶת הָרָבִים, חָטָא הָרָבִים תְּלוּי בּוֹ, וְכָכָל שְׁתוּרָתוֹ מוֹפָצָת, מִתְרַבֵּים הַחוּטָאִים הַמִּשְׁפָּעִים מִמֶּנּוּ. וְכַפִּי הָיִיתוּ אֶהוּד וּמִכְבָּד, מִתְרַבֶּה הִשְׁפַּעְתּוֹ וּבְגֹבֵר הִהִשְׁפָּעָה גוֹבֵר סָבְלוֹ וְנִמְנָעַת כְּפָרְתּוֹ. וְעוֹד מוֹבָא בְּסְפָרִים (עין פְּנִינֵי רמ"ד וְאַלִּי – גְּלוּת וּגְאֻלָּה עֲמוּד קִלְט), כִּי כָּל עוֹד זָכְרוּ בְּעוֹלָם, קָשָׁה לְצַדִּיקִים לְתַקְּנוֹ.

מַעֲתָה, כְּאֲשֶׁר מוֹזִילִים אוֹתוֹ בְּעֵינָי הָעוֹלָם, פּוֹסְקִים אֲנָשִׁים לְהַתִּיחֵם לְסִפְרָיו וּמִתְבִּישִׁים תַּלְמִידָיו לְהַמְשִׁיךְ וּלְהַפִּיץ אֶת תּוֹרָתוֹ וּבִכְךָ נִמְנָעִים אֲנָשִׁים מִקְבֻּלַת רַעֲיוֹנוֹתָיו וְדַעוּתָיו, וּבִזֶּה נִפְתַּח בְּפָנָיו פֶּתַח הַצֵּלָה בְּדֶרֶךְ לְכַפֵּרָה שְׂגוּבָרַת כָּכָל שֶׁהִשְׁפַּעְתּוֹ יוֹרֶדֶת.

...השתדל שישאר מצין

כפי שראינו במהלך הספר, בזיונות ועלבונות הם הזדמנות נפלאה למחיקת עוונות, להביא על עצמנו שפע ברכה והצלחה, להיטיב לנו בחיים טובים ומאשרים ולעוד הרבה אופני ברכה בכל הענינים.

אבל אותם מעלות עצומות ומתנות טובות עלולות להתפוגג, כאשר האדם לא עומד בנסיון ומגיב על הבזיון.

ולהסביר זאת נפתח במעשה שהיה

הרשע שנחשב לתלמיד חכם

הספור הבא מובא * משם ה"חתם סופר" וצ"ל –

בזמן המהרש"א היה אחד מפרסם ברשעתו שנפטר, וכאשר היה מנח על דף הטהרה, נשמעו מצהלות שמחה שהשתמשו בבטויים כמו, "ברוך המקום שהרגו", ואחד מתלמידי המהרש"א, פנה לנפטר והכה על חוטמו בליצנות, ושחקו כולם, ואמרו "באבד רשעים רנה".

* הובא כאן בעבוד על פי ספר "ברית עולם" לרבי עקיבא יוסף שלעזינגר וצ"ל, ומקורות נוספים.

בליִלָה בָּא הַנֶּפֶטָר אֵלָיו בְּחֵלוֹם וְדָרַשׁ מֵאוֹתוֹ תִּלְמִיד
שֶׁהָכָה בְּאָפוֹ, לְתַבֵּעַ אוֹתוֹ לְדִין.

תַּחֲלָה לֹא הִתְיַחַס הַתִּלְמִיד. אָבֵל כַּאֲשֶׁר נִשְׁנָה הַחֵלוֹם,
הִחֵל הַתִּלְמִיד לַחֲשׂוֹשׁ. הַנֶּפֶטָר הוֹפִיעַ בְּשְׁלִישִׁית וְהַתִּלְמִיד נִתְרַד,
פָּחַד לְהִרְדֵּם, אָבַד אֶת תַּאֲבוֹנוֹ וְנַחֲלַשׁ מְאֹד. בָּצַר לוֹ פָּנָה אָבִי
הַתִּלְמִיד לָרְבוּ הַמַּהְרָשׁ"א וְהוֹדִיעַ לוֹ עַל מִצְבּ בָּנוּ.

בְּקֶשׁ הַמַּהְרָשׁ"א לָאֵב לְקַרֵּא לְבָנוֹ וְהוֹרָה לוֹ שְׂיִישֵׁן הַלֵּילָה
בְּחִדְרוֹ, וְהָיָה וְאִם יָשׁוּב הַנֶּפֶטָר אֵלָיו, שְׂיַעִיר אֶת הַמַּהְרָשׁ"א.

בְּאַמְצַע הַלֵּילָה הַתְּעוֹרֵר הַתִּלְמִיד בִּבְעָתָהּ וְזָעַק שֶׁהַנֶּפֶטָר
שׁוֹב הִגִּיעַ אֵלָיו בְּדְרִישָׁה לְבוֹא עִמּוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל מַעֲלָה.

הַמַּהְרָשׁ"א קָם מִמְּקוֹמוֹ וְהִכְרִיז שְׂכָאֵן זֶה בֵּית הַדִּין, וְאִם
יֵשׁ לוֹ טַעֲנוֹת כָּלִפִּי הַבְּחוּר, שְׂיַצִּיג אוֹתָם!

אָמַר הַנֶּפֶטָר, שְׂיֵשׁ בּוֹ כַּעַס רַב עַל הַבְּחוּר הַזֶּה שֶׁבִּישׁ
אוֹתוֹ בְּרַבִּים וְהוּא תוֹבֵעַ אֶת עֲלָבוֹנוֹ!

הַזְכִּיר לוֹ הַמַּהְרָשׁ"א אֶת מַעֲשָׂיו בְּעוֹלָם הַזֶּה... וְכִי לֹא
הָיָה מַגִּיעַ לוֹ שְׂיַבִּישׁוּ אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו הָרָעִים?

בְּתַגּוּבָה אָמַר הַנֶּפֶטָר, כִּי בְּשָׂמִים מַחֲשִׁיבִים אוֹתוֹ לְתִלְמִיד
חָכָם...

וְהַסְבִּיר – וְזֹאת מִשּׁוֹם שֶׁלִּפְנֵי כָּמָה וְכָמָה שָׁנִים, כַּאֲשֶׁר
עָבַר לִיד הַנֶּהָר, הַבְּחִין בְּאָדָם שֶׁנִּסְחַף בְּזֶרֶם הַמַּיִם, נִפְרַח הָיָה
שֶׁנַּחֲלַשׁ וְהוּא עַל סֶף טְבִיעָה וְלֹא יִרְחַק הָרָגַע שֶׁיִּרְדַּ לְמִצּוֹלוֹת,

רחמנא לצלן. וכיון שהוא יודע לְשׁוּט, קפץ לְנֶהֱר, מָשָׁה אותו מן המים השתדל בְּרִפּוּאָתוֹ עד שֶׁהִבְרִיא, ואף תִּמְךָ בוֹ בְּמִמּוֹן. הַתְּבַרֵּר שְׁאוֹתוֹ אָדָם הָיָה תִּלְמִיד חָכָם גָּדוֹל וְגַם הַיּוֹם הוּא מְמַשִּׁיךְ לְהִרְבִּיץ תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל וּלְזִכּוֹת אֶת הָרַבִּים. אֲשֶׁר עַל כֵּן, כְּאֲשֶׁר יָמַת וְעָזַב אֶת הָעוֹלָם, קִבְּלוּ אוֹתוֹ בְּשָׂמִים בְּכָבוֹד גָּדוֹל, וְהֶעֱלוּ עַל גֶּס אֶת הַמַּעֲשֵׂה הַטּוֹב שֶׁעָשָׂה – שֶׁהִחְיָה תִּלְמִיד חָכָם, שֶׁמְמַשִּׁיךְ לְזִכּוֹת אֶת הָרַבִּים בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת, וּבִפְרָט שְׁגָם תִּמְךָ בוֹ כְּסָפִית, בִּסְתֵר, מִשָּׁךְ שְׁנַיִם אֲרָכוֹת. וְזִכּוֹת אֱלוֹ מַעְצִימִים וּמַגְדִּילִים גַּם אֶת שְׂכָרוֹ וְנִזְקָפִים גַּם לְזִכּוֹתוֹ, כְּאֵלּוֹ הוּא עָשָׂה אוֹתָם. כִּךְ שָׁאִין לְדוֹן אוֹתוֹ כְּרָשָׁע, אֲלֹא כְּתִלְמִיד חָכָם, וּבִכְחוֹ לְתַבַּע אֶת הַתִּלְמִיד הַזֶּה שֶׁבָּזָה אוֹתוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁבָּזָה תִּלְמִיד חָכָם.

הַשִּׁיב לוֹ הַמַּהְרָשׁ"א, אָכֵן, הַמְקִיִּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאֵלּוֹ קַיִם עוֹלָם מְלֵא, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שְׁזָכָה לְהַצִּיל, לְהַחְזִיק וּלְקַיֵּם תִּלְמִיד חָכָם, שְׁזָכָה לְקַבֵּל מִהִזְכִּיּוֹת הַכִּפּוּרֹת שֶׁל תּוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ וְזִכּוּי הָרַבִּים שָׁלוֹ. אֲלֹא שֶׁעָלִיו לָשִׁים לֵב שִׁישׁ מִי שְׁאוֹרֵב לוֹ וְאִינוֹ מַעֲגִין בְּכַף, הוּא הַשָּׁטָן, שֶׁחַפֵּץ שִׁיעֲנֵשׁ עַל מַעֲשָׂיו הָרָעִים וְלֹא שִׁיזְכָּה לְשֹׁכֵר כֹּה רַב, וְלָכֵן כָּעַתָּה הוּא מְסִיט אוֹתוֹךְ לְאַבֵּד נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וּבָזָה יֵצֵא שְׂכָרְךָ בְּהַפְסָדָה וְשׁוֹב יוֹכֵל לְשָׁלוֹט עָלֶיךָ וּלְדַרֵּשׁ שֶׁתִּשְׁלַם אֶת מַחִיר חַטָּאֶיךָ, כְּכֹל רָשָׁע שֶׁהִרְשִׁיעַ בַּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהָרִי כָּבֵד אֵין בִּידָךְ זְכוּת שֶׁל הַמַּצִּיל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל. אַבְדָּתָ אֶת הַזְכוּת הַזֹּאת! לָכֵן קַח עֲצָה טוֹבָה

ועזב את הבחור הזה, ובכך תשאר עם הזכות של הצלת נפשות.

הגן על רכושך מפני השטן

הבאנו מעשה זה, כדי להזכיר מדרכי תחבולות השטן להפסיד לאדם אשר ועשר רב לחייו בעולם הזה ובעולם הבא, על ידי מלים ספורות, ופעולות קטנות של תגובה;

כפי שנסה השטן לעשות לאותו רשע, על ידי שהחזיר בו רצון ותאוה לנדם בבחור הישיבה, במטרה להפסיד את השמירה שהיתה לו, לגרם לו להלחם על כבודו ובכך יוכל להפילו, למוטט את כל חומות ההגנה ולקחתו לשאול הגיהנם. כך נוהג השטן עם האדם שחזה בזיונות, שממרקים את עונותיו ומתכנן לו שכר רב, וכעת שמצבו של האדם מצין, כדי להפסיד את כל האשר והעשר המצטד לו, מגרה אותו ומחזיר בו רצון אז להגיב ולנדם. ובכך גורם לו להפסיד מאותם השפעות טובות. אמנם הלב בוער, הגוף רועד. צער הפלימה מר ממות. אבל עבור שתיקה זוכים לכל הסגולות והמעלות המופיעים כאן.

ואת זה השטן חפץ למנוע ממך!

הוא משכנע אותך שתגיב, בתקוה שתרגיע את הלב, לכמה רגעים, ובכך תותיר על כל הסגולות הנפלאות שמופיעים במהלך

הספר, שְׁכַדִּי לְהַשִּׁיגֶם בְּדֶרֶךְ אַחֶרֶת, יִדְרֹשׁ לְהַקְדִּישׁ אֶת כָּל חַיֵּיו בְּעֵמֶל רַב וּבִיזוּעַ.

וְעֵין בְּסֵפֶר "לְקוּטֵי מוֹהֵר"ן" (קמא סימן נט) לְעֲנִין הַקָּשֶׁר שֶׁבֵּין עֲשִׁירוֹת וּכְבִישֵׁת כַּעַס שֶׁהֵם בְּחִינָה אַחַת, "...שֶׁהַכַּעַס מִזִּיק לְעֲשִׁירוֹת. וְכִשְׁהִיצָר מִסִּית לְאָדָם שִׂיכְעוּס, יֵדַע שֶׁבִּזְזָא הַשָּׁעָה יִשְׁפִּיעוּ לוֹ מִלְמַעְלָה אֵיזָה סֶךְ מָמוֹן, וְהִיצָר רוּצָה לְקַלְקֹל זֹאת תִּהְיֶה שְׁפָעָה..." [וְזֶה מַעֲבֵר לַפָּגָם הָעֲצוּם עַל הַנֶּפֶשׁ מִחֲמַת הַכַּעַס, עֵין שֵׁם.]

לְמָה הֵצָאָר הַגָּאָה קָבֵל עַל בּוֹנוֹת בְּשִׁמְחָה?

מִסְפָּרִים עַל הֵצָאָר בְּרוּסְיָה, שֶׁפַּעַם אַחַת יֵצֵא בְּעֲצָמוֹ לְרַגֵּל בְּמִדִּינָה סוּרֶרֶת כְּדִי לְהַפִּיר אֶת מִצְבָּהּ לִפְנֵי שִׂיצָא עָלֶיהָ לְמַלְחָמָה. הוּא הִתְחַפֵּשׂ לְאָכָר, נִכְנָס לָעִיר וּבָא לְבֵית הַמְּרוֹזָח.

בְּאַחַת הַשְּׁלַחָנוֹת עֲסָקוּ אַכָּרִים בְּמִשְׁחָק שַׁחֲמַט וְהֵצָאָר הִצְטָרֵף עֲלֵיהֶם. וְכִיוֵּן שֶׁמִּטְרָתוֹ הִיָּתָה לְבַחֵן אֶת שִׁיחוֹת הָאֲנָשִׁים, לֹא הִיָּתָה יִדְעָתוֹ נְתוּנָה מִסְפִּיק לְמִשְׁחָק וּכְבָר בְּצַעֲדִים הָרֵאשׁוֹנִים כָּשָׁל בְּמַהֲלָכוֹ. הָאַכָּרִים שָׁלְחוּ לְעִבְרוּ מְבוֹזִים וְנִזְפוּ בוֹ, בְּאָכָר הָאֶלְמוּנִי הַמְּרֻפָּט שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ לְבַצֵּעַ מַהֲלָכִים פְּשוּטִים בְּמִשְׁחָק הַשַּׁח.

הֵצָאָר, שֶׁהִרְגֵּל לְחַיֵּי כְבוֹד וְגָאוּה וּמַעוֹלָם לֹא הָעִז אָדָם לִפְנוֹת אֵלָיו בְּתֹאֵר פָּחוֹת עֶרֶךְ בִּיחָס לְמַעֲמָדוֹ הָרָם, נִעְלַב עַד

עמקי נשמתו, וכדי לחסוך מעצמו עלבונות נוספים זנח את מטרתו לשעה קלה והתמקד במשחק. כיון שכך עלה בידו מהלך מבריק שהפתיע את 'חבריו' למשחק, כעת החמיאו לו האפרים, שעל אף היותו אורח פורת, ולפי תזותו עני מרוד ומרפט, עלה בידו מהלך מבריק. וזו ההוכחה שלפעמים גם לאנשים שפלים ועלגים מאיר המזל.

למשמע ה'מחמאות', עלתה חמתו: אותי, הצאר הגדול שאין עשיר ומכבד כמני, מעיזים האפרים השוטים הללו לכנות בשמות גנאי? עלי להעמידם במקום!

אך מיד נזכר שכל מטרתו כאן היא לשם רגול, ואבוי לנפשו אם יתגלה הדבר ויודע מי הוא.

המשחק נמשך והאפרים המשיכו 'להחמיא' לו באותו סגנון ושוב התגברה בו הגאווה – היתכן לשבת בשקט ולשמע תאורים בלתי מחמיאים כאלו ובפרט כשהם באים כמחמאות... כמעט שהגאווה הכריעה אותו, אך כעבור רגע התגבר בו הרצון לחיים והבין שאם אינו רוצה למות, עליו להתגבר על גאותו ולשמע את עלבונו ולשתק. ואדרבה, ככל שחלפו הרגעים, חדרה בו שמחה עצומה נכח הבזיונות המטחות בפניו, כי ידע שהם שומרים עליו וכך לא יגלו מי הוא באמת. וכאשר לכמה רגעים שקטו ההערות המעליבות וחשד חלחל ללבו: שמא בכל זאת חושדים בו... אם אכן כך, חיי

בסכנה... כך, בהיותו ממקד במטרתו, עלה בידו לרגל את המדינה ולצאת ממנה בשלום.

הנה כי כן, גם בעל גאון גדול כמו הצאר, כפאשר הבין שהבזיון מציל אותו, החזיק בו בשתי ידיו.

ובא ללמד על כל אדם, בכל בזיון, שכפאשר יתן את הדעת ויתבונן היטב פאוצר הטוב שבידו, יבין שמשימתו פעת היא לשמור על חייו ועל איכות חייו, אותם חיים שזוכה להם עקב הבזיונות עם איכות חיים של מתנות נפלאות, מהם נזכרו במהלך הספר, שישארו ברשותו ולא שלא ישמטו מידיו בגלל תגובה אסורה.

הצאר הגאון, אלו למשמע בזיונות המטחות בו ובמלכותו, היה מחליט להרגיע את סערת רגשותיו ולהגיב, הנה לרגע היתה נפשו שוקטת, אבל לאחריה היו מזהים אותו ומענים אותו בענויי שאול עד למות מנוול.

כן הדבר גם לכל בזיון שצורב את הלב ומענה את הנפש, אך אם יטעה להגיב, יתכן שתהיה לו ספוק של רגע, אבל בכך הוא הפסיד עולם ומלואו.

המעדן שעלה מליונים...

ולהשיב את הדברים ללב, נשתמש במשל לסוחר ששב מהיריד הגדול. בחסדי השם יתברך עלה בידו למכור את כל

הסחורה במחירים נאים. לבו רחב משמחה, ככל שזנזכר
בחבילות השמנות של שטרי הכסף הגבוהים שבכיסו, וידע
שמהם יתפרנס כל ימיו.

בדרך לביתו עבר ביער הגדול.

כאשר ישב לנחת, עלתה בו תאוה לאכול ביצה מטוגנת.
ברשותו מחבת, שמן, וגפרורים, וכמובן גם ביצה. אבל כדי
לטגן ביצה נדרשים חמרי בערה, ואת זה אין לו. [העצים
והנרדים, שהארץ היתה מלאה מהם, היו לחים ורטובים מהגשם...]
תאותו הלכה וגברה, ובמקום להתאפק, להתגבר על
התאוה ולהשקיט את רעבונו במאכלים אחרים שברשותו, בחר
לדבוק בתאותו – לאכול ביצה מטוגנת.

ואז הוא מהרהר: מדוע החליט שאין לו חמר בערה? הרי
בכיסו חבילי שטרות כסף, שכידוע 'חמר הגלם' שלהם הוא
מנזר, ונזיר עשוי לשמש חמר בערה מצוין... הרי הכסף נועד
לשמוש האדם, שיהנה וייטב לו מהם, ומה ערך לכסף כאשר
אינו יכול להנות ממנו, כמו לאכול ביצה?

וכן, עם פלפולי שטות והבל, כאלו ואחרים, שכנע את
עצמו שהוא עושה את הדבר הנכון, ונגש למלאכה...

ואמנם החבילות 'ספקו את הסחורה', הוא נהנה מריח
הביצה והתמוגג לקולות הטגון הרוחשים בשמן, וטעם הביצה

הַמְטָגָנָה הִיָּה מְשָׁלָם, לְכַאוֹרָה הוּא הַמֵּאֲשָׁר שֶׁבְּמֵאֲשָׁרִים [וְאַגֵּב,
גַּם עֲתָה הֵקֵל לוֹ מִמִּשְׁאוֹ...]

אָבֵל כָּל הַנָּאֲתוֹ נִמְשָׁכָה לְרָגָעִים סְפוּרִים.

עֲבוּר רָגָעִים שֶׁל הַנָּאָה, יִשְׁלַם כָּל חַיָּיו בַּעֲנִיּוֹת מְשׁוּעָת.

כָּל עוֹד הַשְּׁטָרוֹת הָיוּ בְּרִשּׁוֹתוֹ, הָיָה עֲשִׂיר. כָּעֵת שֶׁהֵם
נִמּוּגוּ בַּעֲשָׁן, כָּבֵד לֹא נָתַן לְהַחְזִירָם. כִּיּוֹצֵא בּוֹ, כָּל עוֹד הוּא
לֹא הִגִּיב וְהִמִּילָה לֹא נֶאֱמָרָה, הוּא הַשּׁוֹלֵט. וְכֹאֲשֶׁר הִגִּיב וְהִמִּילָם
יֵצְאוּ מִפִּיו, מַעֲתָה כָּבֵד לֹא יוּכַל לְהַחְזִירָם.

הֵם שׁוֹלְטִים עָלָיו.

וְהַחֲפֵץ בְּחַיִּים טוֹבִים, יֵדַע לְהַתְּעֵלֵם וּלְשִׁתֵּק, לְשֹׂאת אֶת
סִבָּל הַשְּׁתִּיקָה, כִּי בָּזָה יִזְכֶּה לְצֵאת מִהָעוֹלָם בְּשָׁלוֹם, לְחִסּוֹד
מַעֲצָמוֹ יְסוּרֵי גִיהֶנֶם אַחֵר שֶׁהַבְּזִיוֹנוֹת נָקוּ אוֹתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה.
וְעָקֵב שְׁתִּיקוֹתוֹ גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה יִטְעִימוּ לוֹ מִהַטּוֹבָה וְהַבְּרָכָה.